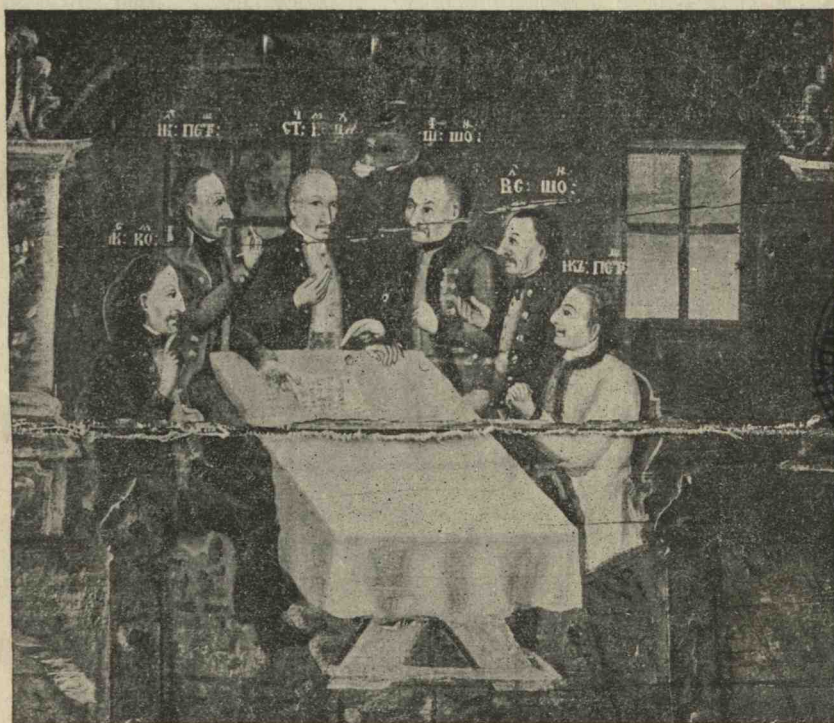

D. Z. FURNICĂ.

INDUSTRIA

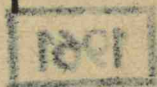
ȘI
DESVOLTAREA EI
IN
Țările Românești.

Lucrare făcută pe baza documentelor.
Cu o scrisoare de introducere
de
Prof. Nic. Iorga.

Inu.A.32.072

Inv. 25644. Bd 1014

INDUSTRIA ȘI DESVOLTAREA EI IN Țările Românești

Lucrare făcută pe baza documentelor

DE

DUMITRU Z. FURNICA

comerciant și industriaș, membru al Camerei arbitrară
și de conciliațiune pe lângă Bursa din București, f. membru al Camerei
de comerț și industrie din București

65/68 (498) "17/18" (091)

BUCUREȘTI

Institut de Arte Grafice „Tiparul Românesc“ Str. Sărindar, 22

— 1926 —

CONTROL 1953

Biblioteca *de cercetare*
B U 15644 I
Cota
Inventar 21097

1956

1961

D

B.C.U. Bucuresti

C21097

Iubitei mele soții

Închin această lucrare, ca omagiu a dragostei ce a
avut în toată viața sa, îngrijind, ca o iubitoare mamă,
de fetele cari învață meserii.

In paginile ce urmează, d. Dumitru Z. Furnică aduce o contribuție folositoare, cu deosebire în ultima parte, pentru cunoașterea împrejurărilor în care se făcea odinioară în țara noastră cea veche și mică un negoț modest, sănătos și bine întemeiat pe muncă și pe cinste, ca și pe mari virtuți familiare dispărute în mare parte de atunci.

Partea întâiu a acestui întins studiu reproduce păreri anterioare cu privire la viața noastră comercială în veacul al XVIII-lea și le discută cu multă libertate de spirit. În a doua bogatul material publicat de V. A. Urechia e analizat pe larg în anumite domenii de comerț și industrie.

Recomand însă cetitorilor cu deosebire partea din urmă, în care acest mare negustor, cu atâta iubire pentru breasia sa înfățișează fiecare din ramurile și aspectele vieții noastre economice care s'a stins încetul pe încetul în folosul infiltrațiilor străine și improvizațiilor indigene, deopotrivă de primejdioase pentru gospodăria noastră națională. Aici avem a face cu adevărate amintiri ale d-niei sale și ale altora, prin care învie o lume pe care am sacrificat-o prea ușor patimii de a preface, de a înoi, începând prin a distruge fără să avem noi înșine, măcar elementele de căpetenie ale conștiinței viitoare.

De mult n'aveam memoriile unui negustor. Acestea sunt scrise cu simțire și aceasta adaugă la valoarea lor de informație un farmec de sinceritate mișcată care va plăcea.

D. Furnică, autorul unei culegeri de documente comerciale care e indispensabilă pentru ori care cercetător, își crează astfel încă un titlu la grațitudinea celor cari vor vrea să știe cum se fabrică, se cumpără, și se vindea odinioară.

N. IORGA

oforă autornel

Aprilie 1932

[Handwritten signature]

I

COMERȚUL ROMAN IN TRECUTUL DEPARTAT.

Principatele Moldova și Valahia, din care în 1859 s'a format România, au întreținut din epocile cele mai străvechi relațiuni comerciale cu statele străine îndeosebi cu cele vecine, atât de import cât și de export. Mai ales cu Transilvania, Ungaria, Germania, Polonia, Lituania, Rusia, Tătania, Imperiul Bizantin, Imperiul Bulgar, Regatul Serbiei și, după căderea acestor două din urmă, cu Turcia, întrețineau relațiuni foarte întinse dela care importau obiecte de manufactură și de îmbrăcăminte, arme, blănuri, obiecte de lux și de menaj, șaluri, covoare, mobile, etc., și exportau grâne, untură, grăsimi, brânzeturi, lână, piei de bou și de oi, piei de iepuri, lemne, vite și alte obiecte ale solului.

În scurt, renumele grânelor, al lânnei, și al cailor din Principatele Române atrase spre teritorul lor un mare număr de importatori străini, mai cu seamă Venețieni și Genovezi, care înființară cantaruri mari de import și export pe țărmurile Mării Negre și malul stâng al Dunării. Cetățile Giurgiu, (St. Giorgio), Chilia și Cetatea Albă, jucară un mare rol în transacțiunile comerciale din trecut, fiind opera Genovezilor. Ei în tovărășie cu mulți negustori din Cetatea Albă, care

până pe la mijlocul secolului al XV-lea aparțineau Moldovei, înființară asemenea cantoare în orașul Cafa din Crimeea, care pe atunci nu aparțineau Tătarilor, și stabiliră un trafic comercial din cele mai însemnate cu popoarele din vechiul Hersonez și chiar cu Persia Tătaria cea mare și Rusia.

Marele elector al Brândenburgului își făcea remonta cavaleriei sale cu cai din jud. Râmnicu-Sărat și din ținutul Iașilor. Iar pieile de epuri vânați cu milioanele prin pădurile virgine ale Vlăsiei, se duceau pe uscat în Ungara, Germania și chiar în Franța și în Anglittera.

Cartea intitulată : **Documente și Regește privitoare la relațiunile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria, în secolul XV și XVI**, culese și traduse de I. Bogdan profesor universitar; cartea intitulată **Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în secolul XV și XVI**, culese și traduse de d. St. Nicolaescu, cartea intitulată **Brașovul și Românii**, scrisori și lămuriri de d. N. Iorga și volumele XI, XII, XIII și XIV din **Studii și documente cu privire la Istoria Românilor**, cercetări și regește documentare, culese tot de d. N. Iorga, sunt dovezile cele mai prețioase și mai indiscutabile cum că Domnitorii, boerii și negustorii din Principatele Române întrețineau relațiuni de afaceri comerciale cu Domnitorii, nobilii, clericii, pângarii, județul, negustorii și industriașii din Ardeal și Ungaria. Alte cărți care reproduc corespondențe cu diferite persoane din Dantzig, port însemnat german, precum și prefața din volumul X al colecției de documente Hurmuzaki, ambele publicate asemeni de d. N. Iorga, ne dovedesc că România au întreținut asemenea relațiuni de afaceri comerciale cu Prusacii, precum și **Documentele culese de C. Ecsanțu din arhivele din Veneția**, publicate în diverse broșuri, în Revista pentru Istorie, Arheologie etc., a răposatului Gr. Tocilescu, și în

fine în colecția Hurmuzaki vol. VIII și IX Partea I și II documentează în modul cel mai neîndoios cumcă ambele republice italiene, Veneția și Genova, au întreținut din timpurile cele mai îndepărtate relațiuni comerciale, ca și politice, cu Principatele române. Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, își procură ștofele de bracat cu fir de aur și mătăsuri alese din Veneția.

Polonia importă în Moldova numai spirt, rachiuri tari și holercă, cea mai dăunătoare sănătății din băuturile spirtoase, și a introdus beția în Principatele Române, cu toate vămile și măsurile de prohibițiune luate de către guvernele ambelor Principate.

Rusia ne aducea blănuri, și ne luă grâne, vite și vinuri; Tătaria ne aducea cai mârzaci de cea mai bună calitate și ne luă grâne, lemne și vite de muncă, iar Turcia ne luă asemenea grâne, vite, lemne, seuri și pastramă, și ne aducea postavuri, haine cusute cu fir, obiecte de lux oriental, băcănii, uleiuri mirositoare, până și cerneală. Transilvania ne aducea obiecte de brașovănie: postavuri, flanele și pânzeturi groase, lăzi, frânghii, coase, seceri, pălării și încălțăminte țărănească, obiecte de argint și de aur frumos lucrate, manufactură de lux adusă din Viena, Praga, Buda, etc., și mezeluri bine reușite, în schimb ne luă grâne, lână, piei mari și mici, păcură etc. Germania, și mai cu seamă marele bazar din Lipsca, ne aducea manufacturi de lux, postavuri fine și mătăsuri franceze și italiene, și ne luă materialuri brute, pe care ni le retrimetea confecționate. În fine din Englitera ne venea torturi și pânzeturi de tot felul, și acolo se duceau cantități mari de grâne.

Acestor transacțiuni întinse și înfloritoare, care aduceau în ambele țări mulți bani și produceau multe averi, le-a dat o lovitură de grație intrarea Turcilor în Europa, înfrângerea lui Ștefan cel Mare de către Sultanul Baiazid al II-lea la Chilia și Cetatea Albă în anul 1484 Aug. 4, care luă din mâinele Românilor aces-

te două cetăți și comerțul lor, și luarea treptat în stăpânire a întregului litoral al Dunării, care îndepărtă din diferite schele pe negustorii Venețieni și Genovezi, curmă întinsele relațiuni comerciale ce întrețineu negustorii români cu cei străini și puse capăt unei însemnate resurse de îmbogățirea comerțului român. Ceva mai târziu, pe la începutul domniei Fanarioților, gurile Dunării fură intenționat aproape potmolite, Marea Neagră fu închisă comerțului internațional și declarată lac turcesc; intrarea în apele Dunării fu prohibită tuturor corăbierilor, afară de celor turcești, iar Principatele Române fură reduse la rolul de grânare obligatoare ale imperiului Otoman, pe care-l aprovizionau cu tot ce producea solul lor și primeau în schimb prețul ce fixau cumpărătorii Turci.

II

COMERȚUL ROMAN DIN TIMPUL DOMNIEI FANARIOTE

Istoricul comerțului Principatelor Române e prea vast; el ar putea să ocupe mai multe volume, dacă cineva ar face să descrie detaliat nenumăratele faze prin care el a trecut. Într'acest capitol neavând alt scop decât a da câteva schițe generale privitoare la fazele cele mai importante prin care el a trecut. În timpul epocii Fanarioților și după încetarea sa până mai încoace, chiar până la punerea în aplicare a Regulamentului Organic, el mai că nu există, pentru că, calea aducătoare de bogății, drumul maritim, zice Al. D. Xenopol în scrierea sa: **Finanțele Principatelor în epoca Fanarioților**, eră ca și închis pentru Principatele Române. Acel al Veneției și al Genovei, care dedea odinicară viață porturilor de la Dunăre, căzuse împreună cu acele falnice republice; puterile maritime

apusene erau prea mulțumite dacă în raporturile cu Poarta Otomană li se încunoștință plutirea în mările turcești, și nici una din ele nu căpătase încă învoirea de a pătrunde în locul cel mare al împărăției, care pe atunci era Marea Neagră. Rusit, singura putere care dobândise prin tratatele de la Cuciuc-Kainargi, Ainali-Kovac și Iași libertatea comerțului în Marea Neagră, era neconținut turburată în dreptul ei, ceia ce se vede chiar din repetiția acelei clausule în toate tratatele; apoi ea nu prea avea mare înrâurire asupra comerțului Țărilor române. ¹⁾

Paralel cu această lăncezire a comerțului exterior mergeau toate acele așezăminte lăuntrice ale țării, care îl ajută și îl înlesnește. Drumuri nu ființau decât în starea cea mai primitivă, podurile peste râuri erau mai necunoscute, încât la cele mai mici umflături ale apelor, comunicația era întreruptă și căraușul blestemă ploaia pe care agricultorul o binecuvântă.

de la nouvelle Russie, de la Moldavie et de la Valachie. Odesa

Poliția țării fiind cu totul neîngrijită, hoții umpleau codrii încă nesparți pe atunci de securea civilizatoare, și numărul lor sporește pe fie ce zi prin țărani ce săturându-se de a fi jefuiți, se aruncau în haiducie.

Poștele și deligențele erau necunoscute, menzilirile erau niște poște păstrate numai pentru slujba împărătească. Pământenii se foloseau de poșta numai prin excepție. Preschimbarea de idei sau de interese se făcea prin trimiși înadins, precum se vede aceasta din condicile vistierii unde se află trecute la cheltueli mai multe sume pentru cei veniți sau trimiși cu cărți, precum și altele foarte numeroase cu neferi trimiși în cutare și cutare loc. Lipsind dar comerțului cele trei cerințe ale traiului său: rânduiala, siguranța și mijloacele de comunicație, înțelegem prea ușor cum de

1) Jules de Hegemeister „Memoire sur le Commerce des portes de la Nouvelle Russie, de la Moldavie, etc. Odesa 1835, pag. 7

el mai că nu există. De aceia și vedem în condicele noastre prea puțini negustori. Așa spre exemplu dările ce luau de la această clasă de oameni de două ori pe an, de către vistieria Moldovei se urcă în anul 1795 la neînsemnata sumă de 837 taleri 50 bani.

Este de observat că negustorii din Galați nici nu sunt amintiți, pentru că el nici n'avea negustori pe atunci, ci era un orașel cu totul fără însemnătate, slujind numai la trimiterea zaheralei și a cherestelei către Constantinopol. Lipsind țării posibilitatea comerțului exterior la ce îndeletniciri productive se putea deda poporul său? Muntenii au fost mai aplicați spre această ramură, cum vom vedea mai la vale, vorbind de meserii. Așa erau pe vremurile lui Alexandru cel Bun precum o dovedește prețiosul așezământ vamal, așa sunt și astăzi. Singurele lor îndeletniciri erau ca și astăzi. Lucrarea pământului și creșterea vitelor, dar pe atunci numai aceste din urmă aduceau țării un venit real prin exportul vitelor în Austria, pe când lucrarea pământului era cu totul mărginită din pricină marei întinderi, pe de o parte a pădurilor, pe de alta a pășunelor.

În puținele arături ce se făceau se semănă porumbul pentru hrana locuitorilor, orz și ovăz pentru caii lor și grâul ce se putea trece în țară sau care era de trebuință pentru zahereaua turcească. Comerțul cu Turcia constă numai în importul ce se plătea de țară.

Exportul însă să făcea totdeauna fără bani sau cu prețuri de răs, și nu către negustori, ci către Impăria otomană. În Rusia nu se exportau grâne, pentru că nu se cereau. Singurele lucruri cari se exportau în această țară erau sarea și vinul, cari azi nu mai trec în Rusia, căci aceasta prin o măsură înțeleaptă a îngrijit de plantarea viilor în Crimeea. Părțile mai îndepărtate ale Germaniei, cari ar fi avut nevoie de pâinea noastră, nu putea să o aducă așa de departe pentru scumpetea transportului.

Către țările apusene marea eră închisă. Rămânea Turcia, dar aceasta nu cumpără ci luă, deci sărăcea țara, nu o îmbogățea. În scurt producția țării eră împiedicată prin lipsa piețelor de desfacere ¹⁾.

III

COMERȚUL DE VITE ȘI DE GRÂNE CU TURCIA.

E o părere destul de răspândită ²⁾ că exportul nostru a fost până la 1829 un serviciu public turcesc, așa în cât Principatele nu se foloseau de clima lor binecuvântată și de însușirile pământului lor. Românii lucreau, după această părere, numai pentru a hrăni pe suzeranii lor, țara lor eră numai magazinul de aprovizionare al Turcilor; în teorie, ca și în realitatea lucrurilor, Porta, scrie Aurelian, monopolizase comerțul nostru de export. Monopolul acesta turcesc a existat fără îndoială, numai că extensiunea lui eră mai mult retorică, dacă se poate spune astfel. Poarta nu cerea tot, ci anumite categorii de producție, și mai mult de cât atât, anumite categorii de produse alimentare. Între mijloacele de hrană, chiar locuitorii grânarului Constantinopolului, ai chelerului, erau liberi să facă ce voiau cu lucruri pe cari Musulmanii nu le mâncau sau cari nu erau căutate de ei. Oile erau aproape monopolizate, dar nimeni nu cerea raielele de la Dunăre: porcii, vitele cornute, pasărilor, vânatul etc. Grânele erau reclamate, dar legumele nu. Porumbul, foarte răspândit de la a doua jumătate a veacului XVIII-lea, s'a consumat totdeauna numai în țară, sau s'a expor-

1) Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie a lui Gr. G. Tocilescu. Vol. I. Pag. 59—65.

2) *D-l N. Iorga*, prefața volumului X din colecția Hurmuzachi.

fat în Ardeal. Despre celelalte producții, cari nu serveau la alimentație, se poate spune că mai toate erau obiecte libere de export. Făceau excepție numai lemnul și silitra.

În istoria relațiilor noastre economice cu Turcia până la 1829, când monopolurile au fost înlăturate și libertatea de comerț n'a avut altă stavilă de cât aprovizionarea țărilor înșăși, au existat mai multe epoci bine deosebite. De pe vreme când n'am mai putut respinge nici o pretenție, decând am provocat, mai curând, abuzurile prin imensa concurență la tron, adică dela a doua jumătate a secolului XVI-lea, până la stabilirea pe tron a Fanarioților, a căror condiție inferioară față cu Turcii, a aruncat-o și mai mare desconsiderație asupra țărilor noastre, scăzându-le mult situația față cu puterea suzerană. Între aceste două hotare cronologice, Românii au exportat de preferință în Turcia, dar pe bani și cu câștig.

Într'a doua perioadă care ține dela stabilirea regimului fanariot, sau mai bine guvernării prin foștii dragomani ai Porții, până la complicarea suzeranității otomane cu o protecție rusească, foarte utilă la început, exportul dincolo de Dunăre s'a prefăcut în **mucăsă și mubaia**, în tribut în natură sau furnizare cu preț arbitrar. Teoria „chelerului“ s'a format atunci și s'a aplicat pe cât se putea, adică pe cât da voce contrabanda, care a trebuit să fie fabuloasă, într'o provincie ale cărei hotare nu erau păzite de soldații incurmptibili ai celor ce voiau să oprească exportul, ci de aceia cari aveau tot interesul să-l strecoare.

A treia perioadă și cea din urmă cuprinde epoca protecției rusești. Mulțumită acestei protecții, mulțumită nevoii Rușilor a se face simpatici populații și boierilor, lucrurile au fost aduse aproape în starea anterioară domniei fanariote.

Chelerul a rămas o dogmă și contrabanda o tradiție, dar Turcii au desființat tributul de grâne, lemne și

silitră, au cumpărat toate lucrurile de cari aveau nevoie, plătindu-le în loc de o pătrime față cu prețul local, după acest preț local, unificat sub forma cursului Brăilei, pentru Muntenia, Galașilor, pentru Moldova. Flagelul acela care eră negustorul turc sau trimis de Turci, a fost în fine desființat încetul cu încetul, vânzarea încheindu-se la hotare, sau alteori furnizarea făcându-se prin licitație poruncită de Domni¹⁾.

Pacea de la Cuciuc-Kainargi a desființat starea de lucruri arbitrară de mai înainte, și Turcii trebuiră să dea iarăși din pungă bani pentru hrana capitalei. De atunci încoace nimeni nu mai avu dreptul să închee târguri pentru grâne, în altă parte decât în schele, unde producătorul își încredință marfa „**reizilor corăbiilor capanului**” marele magazin de corăbii din Constantinople. Cu timpul Turcii, strânși de aproape de diplomația rusească, se deprinseră a primi prețul curent în Principate, de a plăti în plus căraușia, a specifică în înțelegere cu boerii țărilor suma de produse de care capitala avea nevoie anual.²⁾

Cu toată această afirmație, făcută de d. N. Iorga în prefața sa, tot d-sa afirmă că pe timpul lui Sulzer, adică după tratatul dela Cuciuc-Kainargi, țăranii moldoveni erau atât de liberi de a vinde cui vreau și cu cât vreau produsele lor, încât după ce îndestulau cerințele trimișilor **capanului imperial**, numiți **capănlăi** se duceau în Polonia, și cumpărau grâu de sămânță pentru dânșii, căci acea vânzare liberă le luase tot din hambare și de prin gropile de bucate. Tot pentru acea epocă, Vaillant ne spune că Turcii au ridicat din țară 250.000 berbeci și oi, 3000 cai, 150.000 chile de grâu și n'a primit în schimb, conform contractului

1) Documente privitoare la Istoria Românilor „Colecția Hurmuzache”, vol. X, prefață. pag. XV—XVII.

2) Hurmuzachi, vol. X., Pag. XIX.

încheiat între arnedaşul general al Capanului şi Innalta Poartă, mai mult decât a patra parte din preţul curent. Din această cauză bietul ţăran vege-tează, dar nu trăeşte, are un bordeiu, dar nimic în el, o sobă fără lemne, o vatră fără unelte de bucătărie, un pat fără aşternuturi, vite fără coşar de adăpost, porumb muced într'o ţară în care morile sunt rare şi cuptoarele de uscat porumbul şi mai rare; el nu poate trăi de; cât cu un codru de mămăligă, câteva căpătâni de ceapă, câţiva căţei de usturoi şi puţină sare. Abia când se reîntoarce acasă din oraş, după ce şi-a vândut bucatele, e în stare să aducă din produsul acelei vân-zări, puţină pastramă şi o pâine două, pentru a în-vrednici pe copii săi să guste puţină carne şi pu-ţină pâine ¹⁾).

Wilkinson susţine că în anul 1820 Turcii au mers cu pretenţiunile până a ridică din Principate cu zorul până la 1.500.000 chile. Această afirmaţiune poate să fie cam exagerată; de şi Willkinson a fost mult timp consul general al Marii Britanii în Bucureşti, prin urmare în poziţie de a avea la dispoziţie informaţiile cele mai exacte. Totuşi, luând în consideraţie puţina desvoltare ce dobândise agricultura în acea epocă, mai mult ca jumătate din teritoriul Principatelor eră ocupat de păduri şi câmpii de păşune, e cu putinţă ca să fi greşit suma, îndoind-o, dar şi redusă la jumătate, cifra impusă de Turci Principatelor e enormă. Şi credinţa, foarte răspândită în acea epocă, cum că Ca-panul imperial speculă grânele ce aducea din Princi-pate, vânzând prisosul la negustorii din Constantino-pole cu preţ împătrit şi împărţind prisosul pe la mai marii imperiului.

Această afirmare se concordă de minune cu faptul că într'o notă din 1767 adresată internunţiului Brog-

1) *La Roumanie*, de I. A. Vaillant, vol. II, pag. 289—290.

nard, care se plănsese că Domnul Munteniei, pe atunci Alexandru Ghica, a închis granițele sale pentru grâu și tot felul de produse. Poarta a răspuns, că cele mai noi hotărâri și decrete ale Divanului împărătesc, opresc în mod absolut exportul și vânzarea în alte părți a grâului adunat în Principate, pe coastele Dunării și în alte țări ale Sultanului, precum și a altor mărfuri oprite, cum sunt vite, produse și altele, pe câtă vreme ele sunt cerute în statele împărătești, și mai ales în fericita capitală.

Aceste afirmări ale unor contemporani vrednici de crezut, slăbesc mult pe cea făcută de d. N. Iorga (în notă jos pag. XVII din prefața sa), că flagelul acela ce eră negustorul turc sau trimis de Turci a fost în fine desființat încetul cu încetul în urma tratatului de la Kuciuc Kainargi, Turcii fiind strânși de aproape de diplomația rusească, vânzarea încheindu-se la hotare și furnizarea făcându-se prin licitație poruncită de Domni.

Chiar d. Iorga în altă parte spune că în epoca fanariotă eră oprit mai ales grâul, că acest monopol eră legal absolut, că grâul orzul și meiul cât se făcea în țară, trebuia negreșit trimis la Constantinopole, căci acel oraș avea neapărată nevoie să fie minunat îngrijit cu provizii, căci locuitorii capitalei, în Turcia centralizată, după tradiția bizantină hotărau soarta Sultanilor. O foamete, de multe ori, aducea o revoluție la palat ¹⁾. Toate acestea erau rezultatul teoriei administrative turcești, care se deosebea simțitor de practică, zice tot D-sa, căci acea administrație scria una, și în practică făcea altceva cu totul contrar ²⁾.

De aceea Wilkinson, care a scris cartea sa mult mai

1) Hurmuzachi, vol. VII. Pag. 39, 40 și 41 diferite scrisori, și vol. X, pag. XX.

2) Ibidem v. X, pag. XVIII.

în urma tractatului de la Kuciuc Kainargi și a tipărit-o pe la 1820, susține că comerțul Moldovei și al Valahiei eră împiedicat printr'un mare număr de restricții și prohibiții, că exportarea grâului a fost în mod constant prohibită și că nu eră în puterea Domnului de a permite exportul celei mai mici cantități de grâu pentru speculațiuni particulare. Acel export trebuia să fie autorizat printr'un firman, și asemenea permisiune nu se acordă nici odată raielelor, și foarte rar celorlalți Europeni. Miniștrii streini acreditați pe lângă Poartă cunoșteau dificultatea ce întâmpină și importanța ce guvernul otoman dă unei asemenea favori, de aceia preferau să se abție de a face asemenea cereri, al căror succes nu profitau cel mult de cât câtorva indivizi, fără a produce un avantajiu permanent pentru comerț în genere.

Grâul din Valachia nu eră de prima calitate, dar e departe de a fi mediocru; cel din Moldova eră mai bun și difereă mult de cel din Polonia. Prețul său ordinar e între doi și doi și jumătate chila. Cai articol de comerț general, cheltuelile sale de transport de la Dunăre la Constantinopole abia s'ar urcă la cel mult un leu. Guvernul turcesc trimite în fiecare an propriile sale bastimente pentru a transporta porțiunea ce el reține, fixată pe fiecare an la 1.500.000 chile, precum și alte articole necesare usului său, a căror cantitate nu e nici odată determinată, de și în genere e considerabilă ¹⁾.

Pe lângă acest monopol și acele cumpărături silite pe preț de nimic, Principatele române erau silite să plătească și diferite plocoane, unele anuale ca ploconul bairamului și altele occidentale, ca ploconul stea-

1) Tableau historique geographique et politique de la Moldavie et de la Valachie par Wilkinson — tradus în limba franceză de de la Rocquette, 1821, pag. 67—69.

gului, la numire de Domni și preînnoire de domnii; ploconul numit Muharer la întărirea domniei și ajutorința ce se percepea la întâmplări mari, cum eră prepararea unui război. Ploconul Bairamului se plătea de către Domnitor, boeri, negustori și țărani, unii în bani și alții în natură, el se plătea cu o lună mai înainte de marea serbare turcească prin plata unui sfert dublu. Ploconul steagului se plătea la începutul fiecărei domnii de către toți locuitorii, boeri și prostime, potrivit cu rangurile lor, negustorii cu importanța negoțului lor, iar țăranii plătind sfertul imediat îndoit. Muharerul sau întărirea se plătea în anul al doilea și al treilea al unei domnii, într'al doilea sfert al anului, și ajutorința în sfertul al treilea. Ploconul țăranilor se ridică în cei din urmă ani ai domniilor fanariote, între 160.000 și 180.000 lei pentru fiecare Principat ¹).

Une ori ajutorința se plătea îndoit și totdeauna în grâu, pe care țăranii le transportau la schelele cele mai apropiate și le dau în primirea funcționarilor turci sau greci însărcinați de guvernul turc cu primirea lor, cari purtau numele de **surreccii**. Localitățile în care se depuneau aceste produse se numeau **servaturi**, iar contribuțiunile în natură **sursaturi**.

In Arhivele Statului, între dosarele vechi ale vistierii, cari fac parte din delele administrative vechi, dintre anii 1783 și 1829, sunt mai multe dosare, cari cuprind diferite acte privitoare la aceste sursaturi, precum și mai multe dosare cuprinzând un mare număr de chitanțe scrise în limba românească, grecească și turcească, care fac dovadă de primirea cantităților de grâu, orz, făină, meu, sare, lemne etc., în care în unele se face pomeneală de plata chiriei transportului lor, în altele se pomenește de ploconul bairamului, și în nici una nu se face pomeneală de valoarea lor. Aceste chitanțe n'au putut fi consultate de d.

21097.

Iorga, căci abia în anul 1907 au fost despecetluite pachetele în cari se găseau și s'a format din ele mai multe dosăre.

V

NEGUSTORII HAGII.

Constantinopolul erà un mare oraș care consumà enormități de produse de tot felul pentru hrană, încălzit și întreținere, dar care nu producea nimic, neavând împrejurimi producătoare. Numai Bosforul îl despărțea de Asia Mică, care erà producătoare, ca și azi, dar nimeni nu se gândea să se aprovizioneze de acolo, pentru că Turcii cereau prețul cât făcea marfa, pe când gialepii, saegii, capalli, surrecii și alții, care învăteau comerțul aprovizionării mării capitale, erau învățați să cumpere marfa chilipir adică aproape pe nimic, și adesea să-și plătească marfa prin intimidări, amenințări și chiar bătăi. Asemenea negustori deprinși să cumpere mărfuri cu asemenea prețuri, erau deprinși să apuce calea spre Principatele române, spre chelerul sau grânarul Turciei, și să-și facă aprovizionările trebuincioase dintr'acele locuri. Asemenea negustori chilipirgii se numeau gialepi; ei nu plecau din Stambul până ce nu dobândeau de la protectorii lor, oameni influenți și cu mare trecere, firme imperiale sau scrisori vizinale, care le deschideau toate porțile și le înlesneau mijloacele de a jefui pe bieteles raiele. Ei se recrutau mai de preferință dintre Turci și mai cu samă dintre haggii din Trapezunda, popor barbar, sălbatec, rău, crud și hrăpitor, originar din părțile Caucazului, vecine cu Marea Neagră. Acești haggii făceau parte din corpul ienicerilor, aveau corăbiile lor și de îndată ce dà în primăvară, plecau din Trapezunda, veneau la Brăila și Galați

acostau la mal și plecau prin oraș ca să strângă grâu, orz, meiu, făină, fasole și alte produse ale pământului, pentru trebuința aprovizionării Constantinopolului. Hagii din Trapezunda, zice Raicevici, sunt nația cea mai obrasnică, ei sunt capabili să comită fapte neumane, ce nici mintea omenească nu poate să-și închipuiască, și să-și facă un punct de onoare din omorârea mișelească a unor nevinovați. Muntenii și Moldovenii de frica lor, erau nevoiți să-și aducă casele pline cu grâne din munte la câmpie ca să le vândă cu prețul ce li se dă, să le măsoare cu basmaua ce vreau hajii și să se creadă fericiți când scăpau de asemenea cumpărători cu pielea pe ei, cu carele și vitele lor intacte, și când pe deasupra mai aduceau și ceva parale ¹⁾.

Toți istorici contimporani spun într'un deplin acord că acești negustori haji erau oamenii cei mai răi, mai răpitori și mai neomenoși. Ei soseau la începutul verei la Galați și Brăila, pe corăbi, proprietatea lor sau închiriate pe seama lor, și găsind marfă strânsă gata, o luau cu de-a sila, o plăteau cât vreau ei și cu monedă ce le plăceau lor; de ordinar prețul ridicol și moneda calpă (falșă) sau proastă.

Maltratau cu brutalitate pe oricine cuteza să li se împotrivească. Când nu găseau marfă în cele două schele, unii din ei pătrundeau în interiorul țării, contrariu prescripțiunilor vechilor capitulațiuni, se răspândeau prin sate peste tot coprinsul ambelor Principate, unii dintr'aceștia se stabileau prin sate și stau în ele până aproape de iarnă pentru ca să cumpere direct de la țărani pe prețuri mici cantități mari de mărfuri, cu anasâna, adică cu zorul, tratând pe raiele cu tot caracteristicul dispreț al Turcului. Omorul și violul, zice d. N. Iorga în aceeași prefață, făceau parte

1) *Raicevici*, tradus în limba germană de Piehl anul 1790. Pag 89—90.

din purtarea lor obișnuită față cu clienți lor involuntari. Cine nu primea banii bucuroși, era nevoit să-i ia cu de-a sila, căci cumpărătorul îi lepădă prin sate, ducându-se cu marfa. Cu dobânzi mari, ei făceau sarcina de împrumutători ai țaranului, care nu le cereau capitalul; anexau fără scrupul la propriile lor hambare bucatele străine. La niște pământeni aveau case, arături, fânețe, prisaci, arii, râvneau să pue mâna pe tot comerțul țării ¹⁾.

Hagii din provincia Trapezunda în totdeauna au făcut mare trafic în Moldova și în Valahia. Ei reușise uneori să pue mâna pe întregul comerț al Principatelor și să se erigeze în tirani, mai cu seamă în Moldova, unde se însurau și-și fixau reședința. Ei exercitau asupra poporului cele mai crude vexațiuni, ruinau pe țărani și satele lor, obligându-i a se însărcina să ia cu împrumut banii lor, cu dobândă usură, și le luau cu de-a sila bucatele și produsele, drept plată a acestor împrumuturi forțate, fixând prețul ce găseau ei cu cale. Adesea împingeau barbaria până a comite violuri și asasinat.

Mai acum 200 de ani Constantin Mavrocordat s'a încercat să scuture jugul ce acești coloni de nou soi sau mai bine zis, acești concheranți au impus nenorociților Moldoveni și s'a înțeles cu celebrul Ali Pașa, și cu Hekim-Oglu, care era pe atunci, Pașa de Vidin sau Babadag, amândoi în înțelegere făcură reclamațiuni la ministerul turc și obținură ordinul de a urmări pe hagii, de a pedepsi prin moarte pe culpabili și de a le confiscă averile. Aceste ordine fură executate și chiar depășite. Persecuțiunea lor fu o imagine a „Vesperilor siciliane“ îi omorâra pe unde îi găsi, și confiscară averile lor pentru miri (proprietatea urbană turcească).

1) Ibidem, pag. XIX.

M'au asigurat, că cu acea ocazie, au pierit în Moldova mai bine de 10.000 oameni. Această teribilă pedeapsă a silit să se mențină în limitele datoriei toți cei stabiliți în țară, câți au scăpat de carnagiu au devenit mlădioși, supuși și au continuat comerțul lor în mod onest, fără a se depărta dela regulele ce le erau prescrise ¹⁾.

Delibașii bosniaci ai Pașei, adaogă d. N. Iorga, distruseră prin foc casabele, adică așezările ilegale, goniră pe proprietari și-i aruncaseră în ținuturile de lângă Prut și în Basarabia. Sub succesorul lui Mavrocordat, Constantin Racoviță Vodă, în sfârșit și aceste aglomerări periculoase fură împrăștiate de ieniceni din Hotin. Puțini hagioii care, de la această ucidere înainte, mai veniră în Principate pentru a-și face cumpărăturile în schele, nu mai eră o primejdie pentru liniștea și buna stare a locuitorilor. Poarta însă înlocui prin ceva și mai rău, vechiul privilegiu al Asiaților. Furnitura de grâne fu numită Zacherea, asimilată cu proviziile de războiu, iar Domnii, invitați în 1756 întâiași dată să dea în primirea mazilului din Brăila cantitatea trebuincioasă pentru hrană locuitorilor capitalei și plata tainurilor servite de țărani. Hagioii fură înlocuiți prin gialepi Greci, care nu se deosebiau prea mult în purtare de predecesorii lor.

VI

COMERCIANȚII CUMPARATORI DE VITE

Pe lângă gialepii negustori de vite, mai erau și saegioii, adică ciobanii de demult, cari în cele din urmă

1) *Traité sur le commerce de la Mer noir par M. de Peyssonet*. Vol. II. Pag. 203—205.

au devenit negustori de vite, și și-au luat sarcina să procure cuhniei sau bucătăriei imperiale chivergicul necesar întreținerii acelei cuhnii sau a tainurilor ce se liberă în mod gratuit din cămărilor casei imperiale la diferite persoane : ofițeri, funcționari și persoane imperiale. Acest chivergic se compunea până la 500.000 capete de oi sau berbeci, și până la 80.000 capete de boi, vaci și capre pe fiecare an. Pe care acei saegii le plăteau prin bună învoială, cu bani peșin, dar tot cu prețul fiact de ei.

Acești Saegii erau de ordinar Greci sau Armeni rar Turcii, și semănau întru toate la purtare cu haggii.

În fiecare an, primăvara, zice Raicevici, vin din Constantinopole în Muntenia și Moldova un număr însemnat de samsari Greci trimiși de Poartă, ca să cumpere petru capitala imperiului otoman un număr până la 600.000 capete de oi sau berbeci. Acești samsari erau trimiși de casap bașa sau mai marele măcelarilor seraiului imperial, ca să procure carnea necesară seraiului, precum și pentru furnizarea tainurilor ce se împărțeau slujbașilor împărăției și pentru hrana capitalei, mai cu seamă a ienicerilor. Ei apăsau pe ciobani, spăimântându-i prin felurite amenințări, îi chinuiau fără de nici o teamă, le lua marfa dându-le prețurile ce vreau ei, același preț pentru toți, fără ca cine-va să îndrăznească a-i opri. Negustorii cuviincioși de altă dată deveniră aspri cu producătorii, impertinenți față chiar de Domn, care de și grec ca și dâșii, nu împlinea ca aceștia o sarcină oficială în lumea turcească. Dacă ar fi îndrăsnit să le pue cineva vre-o piedică, ei ar fi avut îndrăzneala ca întorcându-se la Constantinopole, să strige în piață : Voevodul Valahii sau al Moldovei e un rebel, care s'a unit cu Rușii sau cu Nemții, nu îngăduie trimișilor Porții să cumpere vite, și lasă pe poporul lui Mohamed să moară de foame. O astfel de faptă ar fi pricinuit negreșit o revoltă în Constantinopol și ar fi pri-

cinuit perderea puterii și chiar vieții unui om cinstit și nevinovat. De aceea nimeni nu îndrăznește să înlăture un asemenea rău.

Am observat în mod constant că acești oameni, carii mai întotdeauna sunt Greci, obosesc prin fudulia lor chiar pe Voevozi, căci trec de oameni însemnați și favoriți ai ienicerilor, pentru că la licitația vânzării mărfii lor, ei le face o parte bună, și tot prin asemenea mijloace capătă favoarea lui Casap-bașa și a oamenilor celor mari. Prin asemenea mijloace și prin fel de fel de samsarlăcuri, cu cari își asigură un trai bun în Constantinopole, ei capătă chiar scrisori dela marele vizir, cu care pe lângă vite, cumpără brânză, unt, seu, lumânări de seu și de ceară, și le plătesc precum se învoesc, adesea pe preț de nimic, mulțumită scrisorilor viziriiale. Ei silesc tot cu aceleași mijloace să înduplece pe Voevozii ambelor Principate să le strângă până la 80.000 boi, vaci și capre, pe care le taie în zalanale, le lasă să fiarbă în cazane mari, până ce toată carnea se topește, și după aceea toarnă grăsimea aceea în bășici de bou și de vacă, care de obicei sunt de o potrivă la cântar, și le transportă schimbate astfel în cerviș la Constantinopol. Seul îl topește deosebit, în toarnă sau în burdușe de piele de vite mari bine cusute, sau în butoaie bine înfundate, și le transportă peste Dunăre, spre a face din el săpun și lumânări de seu. Pentru această operație se consumă mulți boi și un mare număr de vaci¹⁾.

Grânele, vitele, lemnele și orice trebuia împărăției turcești, când ea avea nevoie de aprovizionări extraordinare erau ridicate de capani imperiali și fără acea plată ridicolă, și puse în socoteala **haraciurilor**, adică tributurilor viitoare, când de ordinar se uită a se ține în seamă la socoteală de și Domnii aveau grijă

1) Raicevici, pag. 87—89.

să reamintească celor în cădere. Și foarte adesea le percepea printr'o contribuție extraordinară, numită ajutorință, sau printr'o îndoită contribuție în grâne, ce se percepea prinăvara și toamna. Tractatul de la Adrianapole, iar nu cel de la Cuciuc-Kainargi, a pus capăt acestei stări de lucruri, și de atunci Turcii au început să-și plătească aprovizionările în bani gata și fiecare marfă cu prețul, cât în adevăr făcea.

VII

COMERȚUL ROMAN DUPA REDESCHIDERA NA- VIGAȚIEI PE DUNARE

În timpul în care comerțul de exportatie să făcea numai de Turci, hazii, greci, armeni și evrei, toți supuși turci, comerțul de import se făcea de Greci, Armeni, Bulgari și Români, iar comerțul interior numai de Români, pentru că mai înainte de a se stabili consuli, vice-consuli și agenți consulari în Principate, nu era îngăduit străinilor să se stabilească pe teritoriul acestor Principate și să se ocupe de industrie și comerț. Europa nu întreținea relații directe cu noi, și nici nu vrea să se gândească la foloasele mari ce ar fi tras din ele. Inzadar îi atrăgeau atenția călătorii asupra isovoarelor nesecate de avuție, căci guvernelor le lipsea curagiul de a se pune în legătură cu niște provincii supuse, credeau ei, bunului plac turcesc. Comercianților și industriașilor din creștinătate le lipsea spiritul de inițiativă și de neatârnare față cu tradiția ¹⁾.

Această nesiguranță dură mult timp după subscrierea tractatelor din Cuciuc-Kainargi, Ainanli-Kavac, Iași și Ackerman, și chiar după ce s'au înființat consuli rusești, Austriaci, Francezi, Britani și Prusieni pe la finele secolului al XVIII-lea. Ea era provocată de faptul că, precum afirmă în mod categoric inter-

1) Hurmuzachi, vol. X. Pag. XXVII.

nunțiul austriac Herbert din Constantinopol prin nota adresată lui Raicevici, consul al Austriei în Principatele române, la 10 Ianuarie 1785, cumcă pe vremea sa în Turcia, prin urmare și în Principatele române, care în transacțiunile lor internaționale urmau regimul turcesc, nu erà permis Francilor, adică streinilor din occident, să exercite profesiunea de comercianți și să ție prăvălie de vindere în detaliu Acest drept fiind rezervat numai naționalităților ¹⁾.

Intr'acest timp comerțul se făcea în Principate, atât de import, cât și de export, modest, mărginit, și cu mijloacele de cari dispuneau într'acea vreme, de către Români, precum și de către streinii împământâniți, ca Grecii, Armenii, Bulgarii și Sârbii.

După ce s'a deschis Dunărea și Marea Neagră comerțului internațional, străinii aduceau mărfurile lor în corabii la Galați și Brăila le descărcau acolo și le vindeau **sultan bazar**, prin bună învoială, sau **sultan mezat**, prin licitație publică, la toptangii localnici, cari cumpărau toată încărcătura, oricât de multă și de variată ar fi fost, pe bani gata. După aceia o așeză în **teancuri** sau în **rafturi** în magazii, spre a o vinde la detalieliști. Acești negustori au fost la început numai Români, căci streinii nu se puteau stabili în pământul Principatelor, un număr oarecare de Greci, din cei aduși împreună cu dânsii, ca creditorii ai lor și oameni de afaceri ai familiei lor de către Domnii Fanarioți, un număr nu tocmai mare de Armeni, cari din timpuri imemorabile s'au stabilit în Principate și s'au identificat cu Români și Bulgarii din cei aduși de Ruși după războaiele de la 1769—1774, care ne costă pierderea Bucovinei, de la 1786—1788 și de la 1806—1812, care luă Moldovei Basarabia, se stabi-

1) Hurmuzachi, vol. VII anii 1750—1818. Scrisoarea No. CCLXVI. Pag. 424, rândul 24.

Ţiră în mod definitiv pe teritoriile Principatelor şi fură consideraţi ca supuşi ai lor.

Aceşti streini fiind favorizaţi de cătră Domnitorii streini ca şi ei, strânse averi mari şi putură strânge în scurt timp capitaluri însemnate, cu care să poată cumpără de la importatorii streini întreaga marfă pe bani gata. Dar nici pământeni neaoşi români nu se lăsară mai pe jos. Făcură economii, se asociară mai mulţi între dânşii, strânseră bani mulţi prin muncă cinstită, şi în scurt timp răuşiră să ţie piept concurenţii streinilor împământeniţi, să se pună în fruntea toptangiilor, adecă a comercianţilor cu ridicata, şi a se recomadă tuturor prin o probitate şi o exactitate exemplară. Prin asemenea purtare duse în străinătate, în locurile cele mai depărtate, cinstea negustorului român şi o recomadă în modul cel mai avantajios.

Pe atunci credit comercial aproape nu exista, nici nu eră nevoie, căci toate transacţiunile se făceau pe bani gata sau pe termene foarte scurte de câte-va zile. Cambia şi poliţa erau cuvinte aproape neînţelese. Datornicul, ce întâmplător rămânea dator, din cauză că marfa eră mai multă decât capitalul disponibil, n'avea nevoie nici măcar să dea înscris de datorie, ci rămânea dator cu sume însemnate numai pe cuvânt şi la termen plătea **ţanc** fără să lipsească o pară, căci cuvântul dat de un negustor român avea valoarea banului, eră crezut şi preţul după valoarea sa.

Din cauza acestei probităţi a negustorului român, care-l făcea să fie preferat de toptangiul importator, chiar cu un preţ mai scăzut colegului său Grec sau Bulgar, care nu întotdeauna urmă aceiaşi linie de probitate, se iscă un fel de gelozie surdă din partea acestor colegi venetici faţă de băştinaşi şi fără a ţine seamă că s'au îmbogăţit pe pământul românesc, să înceapă a duşmăni şi a cleveti neamul românesc.

Ei au inventat calomnia cum că Români, de şi întotdeauna au învăţit comerţul mare şi mic, n'au avut

aptitudini comerciale, n'au iubit comerțul, n'au fost comercianți în adevăratul sens al cuvântului, ci întotdeauna au lăsat această ocupație bănoasă în grija streinilor, și ei s'au ocupat numai cu griculura, cu funcționarismul și cu câte-va meșteșuguri foarte primitive. Aceste afirmațiuni fiind mereu repetate de streini, și purtate din gură în gură, au ajuns până la urechile scriitorilor streini cari s'au ocupat de starea economică și comercială a Principatelor, și au scris cărți într'această privință.

Nimic mai greșit ca această părere, nimic mai în contradicere cu adevărul, ca afirmațiunea că Românii n'ar fi fost apți pentru comerț. Regretatul Ioan Bogdan, precum și eu am publicat numeroase tractate de comerț încheiate de diferiți domnitori ai ambelor Principate cu diferiți suverani ai statelor streine în diferite epoci, prin care se acordă nenumărate privilegii, favoruri, scutiri și avantagii la diferite isuafuri comerciale și industriale.

În ajutorul acestei afirmațiuni vin și feluriți istorici, călători și scriitori streini, ca Dionisie Fotino, Peysonel, Raicevick, Wilkinson, Pertuisier, Racordon, Porter, Bauer, Sulzer, Colson, Thornton și alții, cari de comun acord susțin că comerțul interior și cel de import a fost exercitat numai de Români, cu o pricepere și o probitate vrednică de laudă. Pe când comerțul de export, care s'a făcut până mai deunăzi, cum l-am descris mai sus, a fost exercitat de Turci, Greci, Epiroți, Armeni, Ruși, Unguri, Sași, Polonezi etc. Acești scriitori afirmă în mod unanim că comerțul interior eră în mâinile Românilor, pe când cel exterior eră împărțit între România și streini. Cu toate acestea, de și mărturisesc acest adevăr neîndoios, fiind influențați de afirmările pătimașe ale unor streini interesați, acești streini, sub influența acestor înrâuriri, amestecă adesea exactitatea cu neexactita-

tea, și fac niște afirmări contrarii adevărului. Astfel Colson, după ce spune că sunt greșiți acei cari afirmă că nu-eră un comerț indigen în Principate, și susține că în adevăr el a fost totdeauna în mâinile Românilor, face greșala de a spune că negustorii lipscani erau Nemți și armeni, Marchitanii Ruși sau Greci, Brașovenii numai Ardeleni, Băcăanii Greci etc.¹⁾, ceia ce nu eră exact. Intr'adevăr condicile stărostielor pot dovedi cum că Lipscaanii, de și aduceau mărfuri din Lipsca, au fost în totdeauna în marea lor majoritate Români²⁾ Marchitanii asemeni, Brașovenii Ro-

1) De l'etat present et l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie, de Colson, pag. 210.

2) 1748: Năstase, feciorul lui Gheorghe lipscanul. (Arhiv. Stat. București, Eforia școalelor din Iași, pach. 4, doc. 1).

1757: Manoli lipțcanul din Iași. (Acad. Rom., doc. 122—LXXXVI).

1760: Zota lipscanul din București, fratele neguțătorului Ilie Gazda. (Arh. Stat., m-rea Sf. Apostoli, pach. 2, doc. 51 și ibid., cond. domn. No. 5, fila 61 verso).

1765: Ioniță Slănină lipscanul din Iași. (Acad. Rom., doc. 206—XXXIV).

1768: Panait lipțcanul. (Arh. Stat., m-rea Snagov, pach. 24, doc. 24 și cond. domn. No. 13, fila 513).

1776: Irimie lipscanul și Neculachi Avram lipscanul din Iași. (Acad. Rom., doc. 254—IV).

1777: Teodosie lipscanul din București. (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 63, doc. 1).

1781: Constantin lipscanul din București, fratele lui Floru Ioan, tovarăș la marfă de lipseănie cu Anastase Duca lipscanul din Iași, fratele Popii Dimitrie Sachelarie. (Acad. Rom., mss. 2095, fila 4 verso, și Arh. Stat., cond. domn. No. 8, fila 401 verso).

1782: Nica lipțcanul din București. (Acad. Rom., doc. 142—C).

1786: Ioan Pancu lipțcanul din București. (Acad. Rom., doc. 160—LXVII).

1791: Catrina, soția răpos. Chiriac lipscanul din București. (Acad. Rom., doc. 108—CIII).

1800: Ioniță Mihăescu lipțcanul din București. (Acad. Rom., mss. 643, fila 54 verso).

mâni¹⁾ din principate și între Băcani²⁾ pe lângă un

1) 1629 : Dumitrasco și unchiul său Pătru Mărcioiul Schiaul, ținea casa de stână numită Piscul Cumpătului în jud. Prahova. (Acad. Rom., doc. 21—CVIII).

1711 : Ștefan Nona cupețul, ginerele lui David Ceaușul din Scheaiul Țării Ungurești. (Acad. Rom., mss. 2767, fila 109, și Arh. Stat. cond. Marei Logofeți din anii 1692—1713. fila 510 verso (1038).

1724 : Cârstea Brașoveanul cu loc de casă în București, în ulița Scaunelor. (Doc. part. al d-lui Chr. G. Damalidi din București).

1804 : Diata lui Vășile Renea Brașoveanul din București, soțul Păunei și tatăl Tiții. Vasile avea frați pe Ioan Brașoveanul, Stan Brașoveanul și surori pe Treica dela Brașov și Ilinca. (Acad. Rom., mss. 3934, fila 166 verso și Arh. Stat., cond. domn. No. 84, fila 275).

2) 1614 : Iane băcanul în Târgoviște. (Arh. Stat., m-rea Sf. Apostoli, pach. 10, doc. 2).

1665 : Alevit băcalul, fratele lui Tudor din Iași. (Acad. Rom., doc. 148—CLXXXIX).

1696 : Neculai, feciorul lui Tudori băcalul din Iași. (Acad. Rom., doc. 117—CV).

1701 : Ștefan băcalul din Iași. (Acad. Rom., doc. 124 și 134—CLXXXVI), avea unchi pe Goian și pe Tacu, dela cari avea moșia Găgești din ținutul Putnii. Fiică-sa Catrina a luat în căsătorie pe Vasile Kogălniceanu biv vel Căpitan.

1714 : Nicolae băcalul, nepotul Agafitei, femeea lui Gavril care au fost Vătaf de vieri din Iași. (Acad. Rom., doc. 145—LXVIII).

1728 : Mihnea și Radul băcanii din București. (Arh. Stat., m-rea Bradu, Hanul Grecii, etc. pach. 54, doc. 21).

1748 : Calina, soția lui Dima băcanul din Focșani. (Arh. Stat., m-rea Sf. Ioan din Focșani, pach. 6, doc. 11).

1754 : Bălașa, soția răpos. Dumitru băcanul din București. (Acad. Rom., doc. 118—XI).

1759 : Roman băcanul din București și fiul său Lazăr. (Arh. Stat. Episc. Argeș, pach. 48, doc. 42).

1763 : Dragne băcanul din București. (Acad. Rom., mss. 907, fila 60).

1764 : Pantelimon băcanul din Rușii de Vede. (Arh. Stat. Mitrop. București, pach. 135, doc. 1).

1774 : Ene Lefter băcalul din Iași. (Acad. Rom., doc. 199—LXXIX).

un număr oarecare de Greci, erau și mulți Români. Dionisie Fotino susține că deși în vechime erau câte-va orașe comerciale în principatele române, care odinioară erau în mare înflorire, în zilele noastre (în 1802 pe când trăia el) era în ruină complectă.

În genere vorbind, adaogă el, comerțul în Principatele române a stat întotdeauna adormit, căci Românii nici odată n'au arătat spiritul acela de dibăcie, de stăruință și de muncă, care e baza comerțului. Cauzele, adaogă autorul, sunt altele, iar nu precum unii presupun, ci provin din lene sau din stângăcie firească... De și s'a dovedit în secolul actual că comerțul e izvorul principal a înavuțirii și a puterii statului, totuși el e abandonat într'o țară pe care natura o ajută cu fertilitate și cu toate mijloacele sale. Dar această adâncă letargie, care adoarme un popor, nu este o boală fără cauză. Ea este consecința unui despotism îndelungat, care cu încetul seacă toate izvoarele vieții, staționează și împiedică toate organele sufletului, și ajunge în cele de pe urmă de a aduce o staționare mortiferă în tot corpul social¹⁾.

Din norocire, lucrurile n'au stat atât de rău pentru comerțul român sub domnia fanariotă, cum le descrie Fotino, un Fanariot. Comerțul român nu s'a dezvoltat prea mult, n'a numărat prea mulți membri în sânul său și n'a produs averi prea mari din cauză că Dunărea încă nu devenise navigabilă, trecerea peste

1775: Stamate Hristea băcanul din Craiova. (Arh. Stat., m-rea Bistrița, pach. 57, doc. 7).

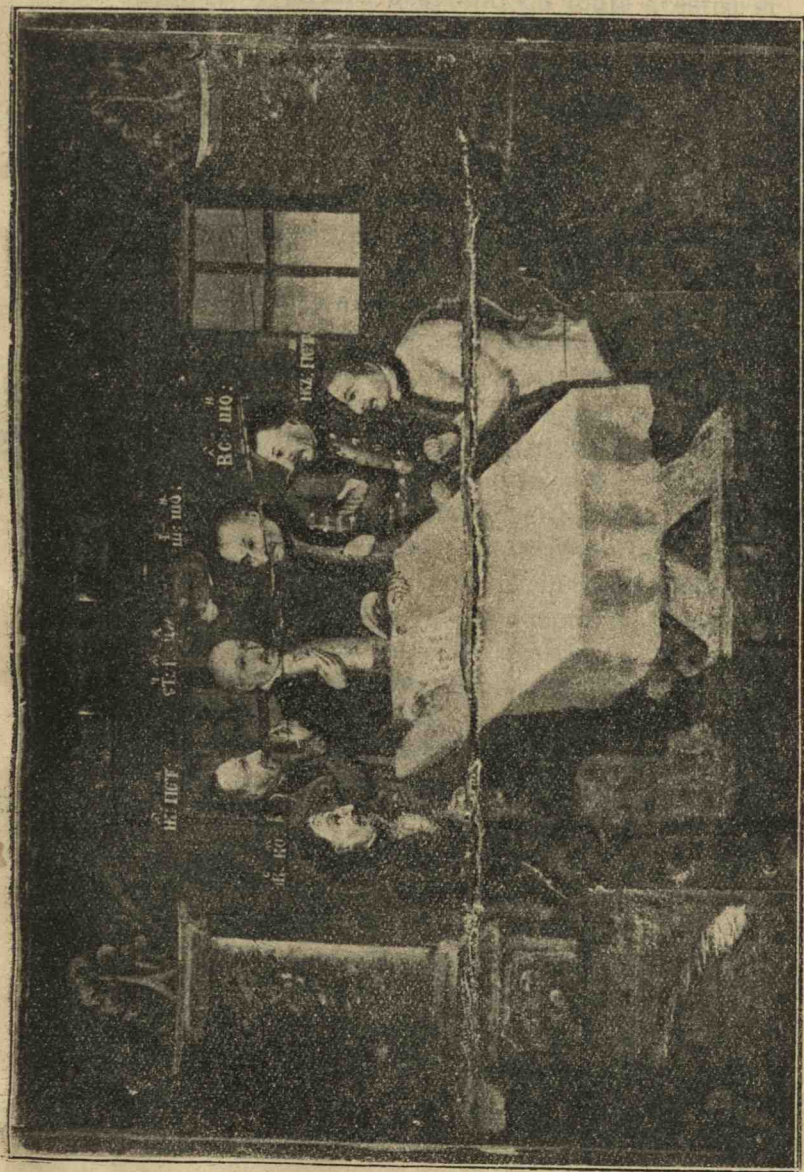
1782: Sandulache băcalul din Iași. (Acad. Rom., doc. 114—LXXIX).

1784: Manea băcalul din Galați. (Acad. Rom., doc. 118—LXXXVII).

1786: Constandin băcanul hangiul din hanul Filipescului din București. (Arh. Stat., cond. domn. No. 13, fila 536 verso).

1) Istoria generală a Daciei de Dionisie Fotino, traducere de G. Sion, Vol. III. Pag. 141—144.

Planşa 1.

munți eră aproape imposibilă și drumurile mari și mici erau deplorabile, din care cauză transacțiunile comerciale nu se putură dezvoltă. Cu toate acestea și pe atunci comercianți au fost în Principatele române, comerț s'a făcut cu toate piedicele ce-i puneau în cale Turcii hrăpitori și el a fost în mâinile Românilor sau celor naturalizați.

Acest adevăr e confirmat și de Wilkinson, într'o epocă mai recentă, în ultimul stadiu al domniei fanariote, după ce se înființase în Principate consuli streini și se introdusese regimul consular.

Cea mai mare parte dintre negustorii cari fac comerț în Principatele române sunt naturali ai țării sau Greci. Mulți din ei au fost naturalizați în Rusia sau în Austria și sunt protejați de acele puteri, cari le acordă avantajii inapreciabile pentru afacerile lor¹⁾.

Thornton, care se ocupă prea puțin și în treacăt de comerțul român, nu spune despre el altceva, de cât numai, că după ce s'a încheiat tratatul de la Cuciuc-Kainargi în anul 1774, și după ce în anul 1781 s'a acordat Austriei, Franței și Rusiei dreptul de a stabili consuli în Principate și după ce aceștia au înființat mai întâi consulatele generale și s'au stabilit în Principate regulamente echitabile pentru a proteja persoana și proprietatea supușilor streini, a început să se stabilească în ele comercianți streini, care să întreprinză comerț în ele.

Din toate expuse până acum, reese că mai înainte de a se stabili consulatele streine în Principate și de a se stabili negustori streini în ele, comerțul a existat în ele, comercianți au fost, comerțul a fost în mâinile Românilor și mulți Români au făcut averi prin negoț și au confirmat prin exemple numeroase faima prohibității Românilor în afacerile negustorești. Mulțumită

¹⁾ Wilkinson, pag. 10.

acestor procedări cinstite și negustorești, mulțumită priceperii și dibăciei cu care comercianții români au știut să învârtască specialitatea ce fiecare a îmbrățișat, mulți din ei au răușit să strângă averi considerabile ¹⁾ să aibă relații comerciale cu întreaga Europă, fie din Orient fie din Occident.

VIII.

Stabilirea regimului consular în Principate.

Tratatul de la Cuciuc-Kainargi avu ca consecință introducerea în Principate a Consulatelor streine și

1) 1639: Frații Petru și Ghioca cupeții cu moșie în Jugureni, jud. Ilfov. (Arh. Stat., m-rea Radu Vodă, pach. 101, doc. 1).

1656: jupân Stama neguțatorului din Brăila și jupâneasa lui Manola aveau moșia Comănești din jud. R.-Sărat și Brăila. (Acad. Rom., mss. 2756, fila 68).

1656: Mihai cupețul, ginerele Pitarului Ivan Văcărescu, face schimb de țigani. (Acad. Rom., doc. 265—XXI).

1670: Nedelco cupețul al Frecii din Târgoviște și jupâneasa lui Calea, aveau moșia Orjea din jud. Dâmbovița. (Acad. Rom., mss. 4173, fila 3).

1678: Aslan neguțatorul din Iași, ginerele lui Andronache Crupenschi biv vel Ușier, cu satul Vlădenii din ținutul Hârlăului (Acad. Rom., doc. 117—LXXVIII).

1699: Manul cupețul, ginerele lui Nedelco Clucerul din București. (Acad. Rom., mss. 4236, fila 39).

1748: Neguțatorul pământean Costandin, feciorul lui Maxim, carele a zidit o biserică de piatră în București. (Acad. Rom., doc. 11—XIV).

1776: Iordache, feciorul lui Manole neguțatorul din Botoșani cu moșie în Rugășești (N. Iorga, Studii și doc., vol. V, pag. 256, No.145).

1792: Iordache Costandin, feciorul lui Manoli Varlaam neguțatorul cu satul Popăuții din ținutul Botoșanilor. (Act part. al d-lui C. Gane, avocat).

1819: Maria, soția neguțatorului din Iași Dimitrie Plastara, cu moșiile Belitănii și Șoldana, din ținutul Hârlăului. (Acad. Rom., doc. 144—XXXIV).

numirea de Consuli generali, Consuli, Vice-Consuli și Starosti. Mai întâi în București și Iași, apoi în schelele principale : Galați și Brăila, și în cele din urmă în toate orașele, târgurile și târgulețele din cele două Principate.

Primul Consul strein stabilit pe teritoriul român fu Sergiu Lascaróff, consulul general al Rusiei în anul 1782. Consulul austriac fu cunoscut abia în anul 1784 Febr. 24 în persoana ragusinului Raicevici, fost perceptor al copiilor lui Al. Vodă Ipsilant. Consulii francei întârziară mai mult ca toți. Primul consul al Franței fu recunoscut de Poartă abia în 1798 Februarie 10. Marea Britanie numi tot pe atunci Consul general pentru ambele Principate pe Wilkinson, care locui în București până la 1820 și exercită atribuțiunile sale, dar fără a fi investit în mod oficial de Poartă cu beratul de recunoaștere. Asemeni, Prusia în anul 1787 numi Consul al său pe König, și a cerut pentru el execuatorul, dar nici acesta nici urmașii săi până la Baron Sachelario, care fu numit Consul general cu calitate diplomatică în anul 1815, nu funcționară de cât ca Consuli oficioși.

Celelalte consulatate se înființară mult mai târziu. Consulatul rusesc a avut de la început o atitudine mai corectă și mai rezervată în ceiace privește jurisdicțiunea consulară. El a dat protecțiune numai supușilor săi, și aceea în limitele capitulațiilor și a tratatelor, mărginindu-se a-și exercita puterea influenței sale numai pe tărâmul politic. Cel Austriac însă, îndată ce a intrat în funcțiune, s'a grăbit de a acorda supușilor săi stabiliți în Principate o protecție împinsă până la exces, trecând în totdeauna peste limitele capitulațiilor, tractatelor, convențiunilor și legilor Principatelor. Această protecție exagerată a dat comerțului pământean român o lovitură sguuitoare.

Când a venit în țară și a luat funcțiunea în stăpânire, fapt care a avut loc în ziua de 10 Februarie 1775,

singura clasă din țară ce a găsit el stând mai bine, afară de cea boerească, care eră mai scutită de abuzurile de cari pătimea țara întregă, eră aceea a isnafurilor, adică a breslelor negustorești. Grație organizației lor, care le acordă un fel de self guvernământ, breslele se sustrăgeau de la administrația și justiția generală a țării. Maimăria, adică starostele fiecărui isnaf, și cu sfatul celor 12 bătrâni din fiecare breaslă, judecau pricinile dintre breslași și apărau interesele breslelor față de guvern.

De sigur breslele sufereau greutatea numeroaselor dări, la cari erau supuși negustorii și meseriașii. Lista lor eră mare. Dar greutatea se micșoră prin faptul că acele dări se percepeau de un slujbaș al lor, care nu putea să asuprească, iar nu de taxidarij fiscalului, cari erau cam deprinși cu **catahrisurile**, adică cu abuzurile. Ei se mai bucurau și de avantajul că plăteau dările prin cislă, adică prin analogie, proporțional cu averea și câștigul fiecăruia.

Pe atunci numărul streinilor eră prea mic, căci nu aveau încă consuli, nu aveau pe nimeni ca să-i apere. Și nu le eră îngăduit să se ocupe cu comerțul în detaliu. Câți se stabilesc în Principate se ocupau numai cu oarecare meșteșuguri ca : lăcătușeria, căruțaria, fierăria, tâmplăria subțire, croitoria, etc., care nu-i îmbogățeau prea repede. Dintr'această cauză nu prea se grăbeau streinii să dea năvală în Principate, de și ei plăteau pogonăritul, și alte dări către stat mai scăzut de cât pământeni¹⁾. Tot dintr'această cauză nu prea se îmbulzeau a se stabili în Principate, de și în Rusia, în Austria și chiar în Turcia erau peste măsură de numeroși și aveau nevoie de a emigră. Abia erau stabilite în București și Iași câte-va familii de evrei spanioli aduși din Turcia de către Domnii din trecut ca să le perceapă datoriile contractate la dânsii, și

1) Urechia, Ist. Rom. I p. 38—9.

carî după ce își încasase banii se stabilise aici și începuse a se ocupa cu zărăfia, sau mai drept vorbind cu cămătăria, căci mare eră dobânda ce se luă de împrumutători de la împrumutați, pentru banii dați. Pe atunci banii erau scumpi și rari. De zărăfie se ocupau pe atunci un mare număr de Greci țarigrădeni, câți-va Armeni, puțini Evrei și foarte puțini Români¹⁾. Ca să le împuțineze numărul și să pue frâu lâcomiei lor și să scutească pe negustori de flagelul cametei, care eră pe atunci o mare plagă în ambele Principate, Vodă Ipsilante în anul 1775 a fixat dobânda legiuită la suma

1) 1692 : Manta zaraful, fiul lui Iane neguțătorul. (Arh. Stat., m-rea Horezu, pach. 29, doc. 15).

1703 : Iane zaraful. (Arh. Stat., m-rea Zlătari, pach. 16, doc. 9).

1749 : Anghel zaraful era episcopul averei lui Iosaf Ieromonolul (Arh. Stat., Mitrop. București, pach. 194 netreb., doc. 22).

1761 : Chirca zaraful, tatăl lui Ianache Chirculescu de la 1820 (Arh. Stat., cond. veliților boeri No. 17, fila 150).

1765 : Jupâneasa Catrina, fosta soție a răpos. Iorgăi zaraful (Acad. Rom., mss. No. 117, fila 182 verso).

1768 : Ianache, feciorul lui Iamandi zaraful (Acad. Rom. doc. 167—XCVI).

1772 : Iordache zaraful, feciorul lui Iamandi Chiurciubașa, ctitorul bisericii Sf. Gheorghe vechiu din București (Acad. Rom., nss. 657, fila 172 verso).

1791 : Hristache Ceaușul, feciorul lui Chirea zaraful (Arh. Stat., cond. domn. No. 20, fila 117 roșu).

1792 : Ioniță zaraful Vistieriei și frate său Toma Logofătul feciorii Popii Manului din Târgoviște (Arh. Stat., cond. domn. No. 22, fila 92).

1793 : Răducan zaraful, soțul Bălașei, nepoata de frate a Clucerului Ștefan Parichi (Arh. Stat., cond. domn. No. 24, fila 304 verso).

1794 : Ștefan zaraful, nepot de fată al Radului Păharnicul Strâmbeanu (Arh. Stat., cond. domn. No. 27, caiet 15, fila 1).

1794 : Vameșul Diamandi Deșliu a ținut în căsătorie pe Maria, nepoată de fată a lui Sima zaraful, care acesta era mort la 1753 (Arh. Stat., cond. domn. No. 28 caiet 5, fila 1).

1816 : Gheorghe Prișiceanu zaraful avea moșia Prisiceni din jud. Vlașca (Arh. Stat., cond. veliților boeri No. 7 fila 4).

de 50 talere la punga, de 500 taleri pe an, adică 10 la sută.

Negustorii streini erau îngăduiți să facă taxiduri periodice adică să vie din când în când în Principate, la epoci anumite și mai cu seamă la bâlciuri anuale, ce se țineau în diferite orașe sau sate și le eră îngăduit să-și vândă mărfurile ce aduceau în soroc de 12 zile. Dar numai cu ridicata, de loc cu mărunțișul. Acelaș lucru erau datori să facă și când vreau să cumpere ceva. Acești negustori însă adesea abuzau, chiar înainte de înființarea consulilor, de această negăduință, și se încercau în multe localități să vândă cu mărunțișul. Unii din sudiții streini s'au încercat să săvârșească acel abuz la Craiova. Firește negustorii au protestat și Vodă le-a dat dreptate.

În ziua de 16 Ianuarie 1776 el adresă Caimacanului din Craiova o carte domnească, prin care îl invită să păstreze vechiul privilegiu acordat de predecesorii săi, tuturor negustorilor pământeni, prin urmare și celor din Craiova, ca numai ei să vândă marfa cu mărunțișul. Nimeni din negustorii streini, ce vor veni cu orice fel de marfă din orice parte, să nu poată s'o vândă cu amănuntul, ci cu ridicata, care marfă să fie cumpărată numai de negustorii români, ca numai ei să o vândă la mușterii cu mărunțișul. Asemeni orice marfă ar avea nevoie ei să cumpere, să n'o cumpere cu amănuntul, ci cu ridicata de la negustorii pământeni¹⁾.

Pentru a ferî pe negustori de o concurență prejudiciabilă lor, el a acordat boerilor cu multă greutate, dreptul de a deschide bâlciuri, sboruri și târguri noi, ca nu lăcomia unora să scadă valoarea mărfurilor peste măsură de mult. În schimb, pentru a protejă pe proprietari și cultivatori el a impus vinurile și rachiurile importate din străinătate, la o vamă prea mare,

1) Ibid., pag. 99.

aproape prohibitivă, și într'acelaș timp, pentru ca proprietarii și cultivatorii să nu urce prețul acestor produse la sume fabuloase, printr'un hrisov din Iulie 1781, a dat locuitorilor și cârciumarilor dreptul de a cumpără vin și rachiul de ori unde va găsi mai efitin, numai vânzătorul să fie pământean ¹⁾.

Mai înainte a lui mărfurile importate se vămuiau la graniță de către un vameș român și altul turc pe marginea Dunării, și numai de un vameș român pe alte părți. La vămile de pe marginea Dunării se plătea vama de două ori. Pentru a scuti pe neguțătorii bucu-reșteni de asemenea inconveniente, Vodă Ipsilante a înființat în anul 1778 Noembrie 10, o **carvasară**, adică local de vamă, și a clădit un local spațios pe un loc al spitalului Colței, în colțul dintre actuala strada I. C. Brătianu și strada Scaunelor, care local a ars când cu focul de la 1847, și pentru care negustorii plăteau o mică zeciuială la vama epistatului spitalului ²⁾. În schimbul atâtor avantajii, el i-a supus afară de birurile obișnuite și la o dare specială de patentă foarte mică și pe clase, care fu percepută prin slujbașii breslelor ³⁾.

Vodă Al. Ipsilant, care de și fanariot, fu un domn bun și ocrotitor celor nevoiași, prin hrisovul din August 1776 încurajă înființarea unei fabrici de hârtie (harturghie), pe apa Leuta, de pe moșia Batiște, județul Prahova, dând mănăstirii Turbați din județul Ilfov, proprietara ei, mai multe avantajii și privilegii. Aceleași avantajii a acordat și fabricii de hârtie, înființată în timpul lui Scarlat Vodă Ghica, de biv vel vistier Dumitrașcu Racoviță pe apa Colentinei, pe moșia Fundeni din județul Ilfov ⁴⁾. Aceleași privilegii dobândi, în anul 1783 Mai 5, din partea lui Nicolae

1) Ibidem, pag. 99.

2) Ibidem, pag. 102—103.

3) Ibidem, pag. 107.

4) Ibidem, pag. 115.

Caragea fabrica de hârtie clădită de vameșul Nicoli pe apa Dâmboviței, în apropiere de București ¹⁾.

Comercianții români, sub N. Caragea, nu mai fură favorizați ca sub Ipsilanti, căci deja fuseseră înființați doi consuli și regimul consular începuse a funcționa. Cu toate acestea el înființă postul de Bacal-bașa peste toți băcanii și la 10 Iunie 1783 numi pe negustorul Daniil bacal-bașa, cu sarcina de a fi purtătorul de grije și ocârmuitorul breslei acesteia, și să urmeze cu mare silință ca să păzească în vânzare nartul orânduit.

Tot el, cu câte-va luni înainte, adică la 6 Decembrie 1782, dătu ordin Caimacanului Criaovei, Banului Ianache Hrisoscoleu ca să nu îngăduie zavciilor să supere pe negustorii ce vin la bălciuri, cerându-le biruri nelegale, dar cu începere din anul 1783, fiind turburat de intervenirile Consulilor, cari impuneau Domnitorelor ca să ceară hotărâri nedrepte în favoarea supușilor streini, Caragea începù să fie nedrept și asupritor față de pământenii supuși români.

IX.

Introducerea regimului consular în Principate și efectele sale pentru comerțul român.

De la tractatul din Șiștov (1791) încoace, care sili pe Poartă să acorde guvernului austriac dreptul de a înființa un corp consular în Principate, comercianții români fură siliți să întreprinză o luptă puternică și inegală, atât pe tărâmul economic cât și cel politic, cu negustorii străini, câți se găsiră în Principate și câți năvăliră din toate părțile, pentru că consulii diferitelor state care căpătară dreptul de a fi reprezentate în Principate, de îndată ce începură a funcționa

1) Idem, pag. 95—97.

pe teritoriul român, începură să proteje cu o tenacitate și stăruință extraordinară pe conaționali lor, câți se găsiră stabiliți în Principate, și să atragă spre ele și pe alți, creindu-le o situațiune avantajoasă și superioară naționalilor.

Mărfurile care se importau în Principate pe la anii 1782, când fu introdus regimul consular, fu : Postavurile atât fine cât și groase, stofele de bumbac, lână, mătase și fir, țesăturile de bumbac și de in alb pentru rufărie, țesăturile vopsite ca chimnicatonul, stamba, pambriul etc., firele de bumbac și de lână, obiectele de băcănie, argintăriile, giuvaericele fine, semi-fine și ordinare, mărgelile și mărunțișurile de ciaprazărie, blănurile de toate calitățile, șalurile și covoarele, pielăriile, fierăria brută sau lucrată, pasmantariile de aur, argint sau metal poleit, obiecte de marchitanie, de sticlărie sau de porțelanuri, obiecte de lipscănie, bogasierie sau brașovenie, săpunurile parfumate, gemurile, obiectele de modă franțuzească, care începuse a se introduce pe ici pe colo în casele avute, mobilele și alte obiecte de lux aduce din Franța, Austria, Germania, Anglita, Statele Italice, Prusia, Rusia, Turcia și Orient¹⁾. Specula unor mărfuri atât de variate, pe care închinarea spre un lux rafinat a boerilor din ambele Principate o făcea să fie remuneratoare, fu un îmbold ispititor pentru comercianții străini de a-și părăsi patria lor ce nu-i mai putea hrăni și a porni spre niște orizonturi ce le promiteau mari afaceri și o îmbogățire repede.

Negustorii români nu se speriau de năvălirea acestor comercianți străini, cari se simțeau în stare să se lupte cu ori cine și să nu se lase a fi învinși pe tărâmul unei lupte cinstite, și primiră întrecerea cu bărbăție și voe bună căci nu se temeau ei de muncă onestă.

1) Peyssonel. Vol. II. Pag. 179, 184.

Negustori Francezi, zice Peyssonel, nu pot să se stabilească în mod solid în Moldova și Valahia, cât timp nu vor fi acolo Consuli pentru a-i proteja. Fără dânsii ei ar fi discreția Voevozilor care ar abuză atunci când acei negustori s'ar găsi în necesitatea de a fi protejați. În asemenea caz, ei ar fi siliți de a le vinde marfa pe credit și de a fi în mare primejdie de a pierde valoarea sa în cazul în care ar fi destituiți. Dacă ar reuși să dobândească bunele grații ale unui Domnitor și dacă se schimbă Voevodul a cărui amiciție a putut câpăta, acel ce-l va înlocui, va privi pe acel negustor ca pe un individ care ar putea să le fie supărător și va căuta a se scăpa de el. ¹⁾

Mărfuri de export din Principate erau pe atunci: Pieile neargășite, lâna, mierea, seul, inul, cânepa, grănele, tutunul, sarea, vinul, pastrama, untul, cervișul și animalele vii ca: boi, oi, capre, cai, pe cari Turcii îi căuta pentru tenacitatea lor la muncă, — porci, pasări și alte animale, lemnele, blănille de miei și de oae, blănille de vulpi, lupi și jder, pieile de iepuri, plantele medicinale, silitră etc., care asemeni erau în stare să atragă mulți comercianți ca să le cumpere căci prețul le eră foarte redus, și să închea cu pământeni transacții considerabile. ²⁾

Pentru a-și asigura cineva exportul din țară a unei partizi mai mari de asemenea mărfuri rentabile, precum ceara, pieile etc., neguțătorii sunt obligați să dea avansuri de bani la starostii (pârgarii) satelor și la oarecari boeri, care percep dijme și alte drepturi în mărfuri. Câte odată ei fac asemenea avansuri Voevozilor, cărora le dau drept arvună polițe către Constantinopol, de care au foarte adesea trebuință, cu condiție ca să primească valoarea lor în oarecare mărfuri în timpul recoltei. Acest soi de negoț e foarte avanta-

1) Ibid., pag. 205—206.

2) Idem. pag. 185—188 și 197, 199.

gios, pentrucă afară de dobânda de 18 și 20 la sută, ce rețin, din banii avansați, ei obțin totdeauna marfă foarte efitină, având grije să fixeze prețul prin anticipație. Dacă se întâmplă ca Domnitorul să fie înlocuit, negustorul adesea erà expus să piarză arvuna ce dăduse, sau cel puțin erà nevoit să aștepte până la venirea sa pe tron. Toți boerii, câți îi erau atașați fostului voevod, urmau soarta sa, își pierdeau posturile și nu-și mai plăteau datoriile, chiar când creditorii aveau de unde să ia, căci dacă aceștia îi urmăreau, nu dobândeau nici o satisfacție de la justiție, pentrucă n'aveau nici o protecție. ¹⁾

De îndată ce se înființară consulatele, se schimbară cu totul lucrurile. Consulii și mai cu seamă cel Austriac, dobândiră o influență puternică pe lângă Domnitori. În urma ordinelor primite de la Poartă, acordară supușilor lor o protecțiune nețarmurită, exercitară o autoritate imperioasă față de autoritățile administrative și judecătorești, deveniră stat în stat și mulțumită acestei a tot puternicii, în paguba evoluției economice a Principatelor, numărul supușilor streini se înmulți prin noi imigrațiuni și prin creare de sudiți proaspeți. Această concurență neașteptată, această protecțiune părtinitoare și nelegală, sperie pe negustori, și deocamdată îi puse pe gânduri. Li puse pe gânduri, pentru că acești consuli de diferite categorii, care în scurt timp se întinseră în tot Principatul, de îndată ce intrară în funcțiune reușiră să dobândească dela Voevozii Principatelor ca: 1) Sudiții lor să fie asistați în procesele lor cu pământenii de un delegat consular, care să le ia apărarea înaintea Ocîrmuirilor și Divanurilor pământene, și să pronunțe cuvântul **veto**, care suspendă acțiunea, atunci când nu le convenea sentința. 2) Să judece înaintea unui tribunal consular pe supușii lor, când aveau, vr'un diferend între ei, să

1) Ibidem, pag. 206—207.

pronunțe hotărâri pe teritoriu strein și să le execute; 3) Să aresteze prin funcționari consulari pe sudiții, cari au căzut în vr'o vină pe teritoriul unuia din Principate să-l ție închis în temnițele lor consulare, să-l asiste printr'un delegat consular în judecarea procesului criminal sau corecțional ce s'ar judecă înaintea Divanului criminal, Spătăriei pământene, și după ce ar fi osândit să-l trimeată ca să-și facă osânda în țara lui. 4) Să stăruiască ca într'un proces civil între un sudit și un pământean, pământeanul să fie osândit, iar suditul îndreptățit. 5) Consulii să corespundeze direct cu Domnitorii, din care pricină fură mai multe conflicte între Spătărie și Consulate. 6) Domnitorii fură siliți să întrețină foarte adesea corespondență directă cu Guvernatorul Transilvaniei din Sibiu, în privința judecării proceselor dintre un pământean și un sudit și 7) Domnitorii fură nevoiți, în urma unor mari influențe, să consimtă să se înființeze consulate noi. ¹⁾

Pe lângă aceste privilegii exorbitante sudiții dobândiră drepturile: 1° De a intra și de a eși în libertate din Principate, fără a fi supărați de cineva, chiar însoțiți de marfă în valoare de 50 talere, fără cărți domnești de autorizare și numai pe baza unui pașaport consular. 2° Sudiții păstori de oi dobândise dreptul de a trece granița împreună cu oile lor nesupărați de nimeni, de a le duce să pască prin munții și câmpiile Principatelor, plătind numai chiria pășunelor și vămile legiuite, fără adaose și cercături, și a și trece dincolo câștigurile și lâna prinsă dela aceste oi, fără plată de vamă. 3° Sudiții erau scutiți de a dà cai de olac pentru poște. ²⁾

Din cauza acestor ocrotiri acordate streinilor, cari

1) Dosare din Ministerul afacerilor străine privitoare la jurisdicția consulară. Istoria Românilor de V. A. Urechia, Vol. VI. Pag. 811.

2) Urechia, Vol. VII. Pag. 812—825.

erau avantagiați chiar la plata de vamă, care pentru ei eră mai scăzută în virtutea tratatului din Șiștov, și din cauza scumpetii taxelor vamale impuse în întregime numai lor, negustorii pământeni intrară la mare grije, pierdură curajul ce avuseseră până atunci și începură a se lupta fără bărbăție, dar deocamdată nu părăsiră terenul, nu desertară dela post; nici un comerciant român nu se lăsă de negoț. De și descuragiați, ei continuară să se lupte, cu toate că vameșii fiind niște antreprenori lacomi, adesea streini sau întovărășiți cu streini, cu Greci, de pildă Ioan Scufa Grecul ¹⁾ supus rusesc care dela anul 1798 și până la 1811 ținu în arendă vămile din Țara Românească și care făcu prin vami o avere de mai multe milioane, comițând sau tolerând să se comită abuzuri, luând mită de la sudiți și asuprind pe pământeni. Pământenii mai avură de luptat și cu contrabanda exercitată printre pichete de un mare număr de supuși streini. ²⁾ Pe lângă vami ei mai aveau să se lupte cu nenumăratele dări indirecte, cari atingeau mai puțin pe streini, mai ales vămile de la orașe, de care sudiții erau scutiți. ³⁾

Domnii ar fi vrut să ocrotească pe neguțătorii pământeni, căci ocrotindu-i pe ei, serveau interesele lor, păstrând vistieriei niște contribuabili buni platnici. Dar cu toată buna voință ce ar fi avut, nu puteau să reziste stăruitoarelor insistențe ale consulilor și mai

1) *Ioan Scufa Grecul* Neguțător, supus rusesc, de origină din Nijna (Arhiv. Stat., condica admin. vechi cu No. 2362 albastru, fila 54), fiul lui Gheorghe Scufă, și fratele Anastasiei, soția lui Ioan Nicolau din București, între alte întreprinderi a ținut în arendă ocele de sare (Arhiv. Stat., cond. domn. No. 44, fila 165) și poștile din Valahia cea mare și cea mică (Acad. Rom., mss. 357, fila 19). El a avut ginere pe vicontele de Gramment, adjutantul Principelui Alex. Dim. Ghica, Domnul Țării Românești (Hurmuzachi, docum. suplim. I, vol. VI, pag. 251).

2) Urechia, *Istor. Rom.*, vol. VIII. Pag. 122.

3) *Ibid.*, pag. 123.

ales ordinelor primite de la Constantinopole. Izbit fiind deodată din două părți, comerțul român începu să se clatine. Văzând că întâmpină pe fiecare zi ce trecea piedici peste piedici, care începù să oprească în drumul desvoltării până și mica industrie ce abia se năștea, comercianții români peste câteva zecimi de ani de luptă și de mari sacrificii, se descurajară, dătură înapoi, capitulară mulți din ei retrăgându-se și cedând locurile străinilor. Cum puteau să mai lupte? Toate tratatele de comerț câte se încheiau sau se reînnoiau de Turcia cu puterile streine, prevedeau ca: clauzele, avantajile, ușurările și scutirile aplicabile în Turcia să fie și în Principate. Aceste tratate protejau prin vămi comerțul și industria streină, în paguba celor pământene, acordau streinilor avantajii de cari se bucurau numai negustorii și industriașii sudiți, astfel că făceau imposibilă concurența lor de către comerțul și industria română și isbeau în fiecare zi în economia națională. Mulțumită acestor savante combinații ticluite de streini, numai pământeni erau supuși la o mulțime de dări, angarale, huzmeturi, vămi prin orașe, rușfeturi, cercături, adaose narturi și altele, pentru că știm că ele erau impuse numai negustorilor cu amănunte adică pământenilor.¹⁾ Acești mult prigoniți pământeni aveau o luptă în comerț cu narturile, cu comercianții streini, cu evrei, cari începuseră să se înmulțească, și cu monopolurile de tot soiul. Intre monopoluri cele mai principale erau scaunele de măcelării, pentru care măcelarul eră silit să plătească havaet peste chirie; pivnețele de păstrat vinul, pentru care peste husmetul vinăriciului, trebuiau să plătească și havaetul pivnițelor; cafenelele, pentru care se plăteă iarăși havaet, de cari erau scutiți supușii streini, și alte havalele grele.²⁾

1) Ibid., vol. IX, pag. 86—7.

2) Ibid., vol. VIII, pag. 213

Cel dintăi Domnitor care fù nevoit să aplice regimul consular fu Nicolae Caragea în Țara Românească și Alexandru Mavrocordat, Deliul sau Pârlea Vodă în Moldova. Pe cât fu de energic apărător al drepturilor naționale Deliul, și pe cât de apărător al drepturilor politice și economice ale Moldovenilor, pe atât de slab, de timid și de nehotărât eră Domnul Țării Românești. Pe când Mavrocordat se luptă cu bărbăție contra numirii lui Raicevici ca consul general al Austriei pentru ambele Principate și preferă să fie mazilit de cât să-și plece capul înaintea arogantelor pretenții ale consulului austriac, și la toate repețitele cereri ce acesta îi adresă, el nu acordă neguțătorilor supuși chesaro-crăești ale avantajōi de cât privilegiul de a nu fi constrânși să dea poștelor cai de olac,¹⁾ precum și oarecare avantajii negustorilor armeni, supuși austriaci, pe cari el vrù să-i favorizeze, pentru că-i crezu utili Moldovei și vrù să-i atașeze cu inima și interesele de acel Principat ²⁾ Nicolae Caragea cu toată dorința ce avea de a favoriză pe negustorii pământeni, între care se numără și un număr însemnat de compatrioți Greci, împins fiind de firea sa timidă și nehotărâtă, fù silit să dea streinilor tot sprijinul cerut de Consuli în prejudiciul pământenilor.

Necutezând să refuze pe Raicevici, el la 25 Iulie anul 1784 a trimis Caimacanului din Craiova o carte prin care îl învită să aibă grije ca supușii austriaci câți vor intră sau eși din Craiova cu marfă, să nu plătească taxa podăritului, care eră între 30 și 60 bani, după calitatea mărfii și povara carului, dacă carul încărcat cu marfă, precum și nimic altceva, fără numai vama de trei la sută. Dacă chirigiul va fi sudit, iar proprietarul mărfii raiă, atunci să se plătească podăritul de cătră proprietar și chirigiul să rămăe apărat. Dacă chirigiul va fi raiă și proprietarul mărfii sudit, atunci

1) Urechia, vol. I, pag. 218.

2) Hurmuzachi, Docum., vol. VII, pag. 417-8.

să plătească taxa chirigiul. Iar când vor fi amândoi sudiți, să fie cu totul apărați de taxe. ¹⁾)

Sub urmașii săi, Domnitorii protejară sau asupriră pe negustorii pământeni, după temperament și interese, și pe ici pe colo luară și câteva măsuri de interes obștesc. Astfel Mihai Șuțul în prima sa domnie, la 4 August 1783, luă o măsură bună și de interes obștesc, dădu ordin cătră marele Spătar și cătră marele Agă ca să ia oarecare măsuri bune pentru paza și curățenia orașului. Acele măsuri erau aplicabile și negustorilor în genere. Pe atunci prăvăliașii stabili, numiți boltași, din București ocupau cu magazinele lor în rând stradele principale ale Capitalei și anume: ulița Lipscanilor, ulița Ișlicarilor (Carol), ulița Șepcarilor, ulița Brașovenilor, a pânzarilor, a zarafilor, ulița Bărăției, a băcanilor, a blănarilor, a cavafilor, a covacilor, a gabrovenilor, a rogojinarilor a scaunelor, a șalvaregiilor, a Colței, ulița Sf. Gheorghe Nou, ulița Șelarilor, ulița nemțească, ulița Mămularilor, ulicioara Sf. Dumitru, capetele podului Bellicului, podului Calicilor și podului Târgului d'afară, podului Mogoșoaia, podului de pământ etc. Acești negustori fură obligați prin carte domnească ca, cu voe fără cia, să contribue cu toții pentru a se drege drumurile, a se astupă băltoacele și a se face pavajele cu tălpoae de stejar de pe acele strade precum și de a se mătură fiecare stradă în dreptul prăvăliei sale, și de a atârna câte un felinar în dreptul fiecărei prăvălii pe care să-l ție luminat tot timpul nopții. Au mai fost obligați să țină în curtea prăvălii câte o putină cu apă, care să serve la stinsul focului, în caz de incendii, și tot deodată să contribue la întreținerea unor paznici strejari, cari să păzească stradele de hoți în timpul nopții. nopții să apere pe trecători de făcători de rele în toată vremea, să viziteze fiecare casă sau prăvălie în timpul

1) Ibid., pag. 520.

zilei, spre a întrebă pe locuitori de sănătate. Tot odată îi îndatoră de a clădi maghernițe de adăpostire din distanță în distanță, care să-i apere de ploae și de ninsoare pe vremuri rele, ca și ei să fie pentru folosul și odihnea oamenilor, și să-i scutească de a se atinge cineva, măcar de un paiu din avutul lor, și să-i vestească cu pristavi la o întâmplare de foc, ca să nu fie surprinși în timpul nopții de vr'o nenorocire. ¹⁾

Tot asemenea măsuri bune și ocrotitoare pentru toți luă și Nicolae Mavrogheni. În timpul domniei sale, care dură doi ani de frământări și răsboae, de la 1786 și până la 1788, acest Voevod în 22 Mai 1786 supuse la nart obiectele de mâncare, pentru a le efteni prețul, și lăsă libere pe celelalte. Același lucru făcu și Mihai Șutu în luna Decembrie 1791 după terminarea răsboiului și încheierea păcii de la Șiștov. Cu deosebire numai că el generalisă această dispozițiune, adică hotărî ca sufletul băcanilor să-și vînză toate mărfurile lor după obicinuitul nart al bacalicei, fără nici o scutire pentru vr'unul din articole. Ca consolare însă a dispus ca negustorii streini, cari veneau de afară cu lucruri de băcănie, să vînză marfa cu ridicata, în termen de maximum 12 zile, de loc cu mărunțișul, ca să nu aducă pagube negustorilor localnici. Celor ne-supuși, să nu li se poprească marfa, ci să fie constrânși și s'o vîndă rufetului băcanilor, prin bună înțelegere. Iar dacă nu vor putea să cadă la înțelegere, să fie constrânși să o exporte în alte țări. În caz de se cumpără acea marfă, ea să fie vîndută în detalii de cătră băcani, conform nartului hotărât ²⁾. Toate aceste ordine contradictorii le dă acest Domnitor să mai îmbuneze întrucâtva pe negustorii pământenii de pagubele

1) Ibid., vol. I, pag. 311. Acest ordin fu repetat și de Vodă Alex. Moruz prin pitacul din 3 Martie 1793.

2) Ibid., vol. IV, pag. 342.

ce încercau din cauza protecțiunei ce eră nevoit să acorde negustorilor streini, silit fiind de ordinele stajnice ce primea de la marele Vizir.

Tot pentru acelaș scop el dădu la 6 Octombrie 1791 ordin ispravnicilor de Argeș ca să dea satisfacție negustorilor din Pitești și să iă în băgare de seamă plângerea lor, cumcă zapcii și căpitanii îi supără în alișverișul lor pe la bâlciuri pe unde mergeau, le luau câte doi zloți și chiar câte doi lei de fiecare prăvălie în loc de 30 bani drept vamă. Le mai porunci să aibă grije ca negustorii să plătească vama obișnuită, după catalogul ponturilor vamale, și le făcù cunoscut că va consideră ca jaf și nedreptate orice altă taxă sau cerere cu nume de obicei. ¹⁾

Un ordin cu același cuprins dădu Vodă în Septembrie 1791 Ispravnicilor din județele Ilfov, Vlașca, Dâmbovița, Prahova, Ialomița și Saac, prin care le făcea cunoscut că eră absolut interzis oricărui slujbaș de a luà de la negustori havaeturi, sub orice fel de denumire, în afară de lege și obiceiuri, mai ales de la negustorii de obiecte de prima necesitate, pentru că prin asemenea biruri se scumpește prețul mărfurilor. ²⁾

Tot pentru acelaș scop, prin carte legată către Ispravnicul de Ilfov; cu data 14 Maiu 1792, Șuțu a oprit pe fabricanții de rachiu de a întrebuiță în poverne alt porumb de cât de cel stricat, ca să nu se scumpească porumbul adică hrana săracilor. ³⁾ Pentru acelaș scop, prin alt ordin a oprit pe crescătorii de porci să hrănească vitele lor cu porumb.

Văzând că negustorii și meșteșugarii români re-

1) Ibid., vol. IV, pag. 341.

2) Ibid., pag. 346.

3) Ibid., pag. 350 secv.

ciamau mereu, se plâneau într'una și că numărul lor scădea treptat, Al. Vodă Moruzi luă măsuri, în anul 1795, contra Turcilor și locuitorilor de peste Dunăre, ca să nu concureze pe negustorii din țară, ci fiecare funcționar să aplice strict nizamurile stabilite prin pacea de la Cuciuc-Kainargi. Tot de odată acei funcționari să ia măsuri și contra negustorilor suditi nemțești ca să-i oprească de a cumpără acareturi sau lucruri nemișcătoare în țară, de a face comerț cu mărunțișuri și de a zăbovi în vinderea mărfurilor lor mai mult de 15 zile. ¹⁾

Tot pentru acelaș motiv tot el dădu la 27 Iunie 1795, pitac-nizam cătră Caïmacamul Craiovei, prin care îi făcea cunoscut că suditiilor nu le eră îngăduit să vînză vin cu amănuntul, nici să deschidă brutării cu cuptoare de pâini, nici să fie băcani cu mărunțișul, nici să fie prăvăliași sau boltași cari să vîndă cu cumașiul (bucata) sau cotul, drepturi cari sunt rezervate numai raielelor, ci le eră îngăduit să aibă numai magazii, în care să-și adăpostească marfa, pe care s-o vînză cu toptanul în termen de 15 zile. ²⁾

Cu toate acestea el înmulți narturile, care eră o măsura păgubitoare comerțului român, căci el se aplică numai negustorilor cu mărunțișul. Astfel sub domnia sa fură pus nart la pâine, carne, unt, brînză, lumânări de ceară și de seu, cașcaval, pește, cerviș, miere, încălțăminte groasă, zarzavaturi, obiecte de precupeție, obiecte de băcănie și la orice fel de obiecte de hrană, și lăsă să se percepă havaeturile nelegale de la toți pămîntenii, ceia ce prăpădeau mai ales pe măcelari, căroră slujbași statului le luă bacșișuri grase spre a le ușurà nartul. ³⁾

1) Ibid., vol. VI, pag. 662.

2) Ibid., pag. 365-6.

3) Ibid., vol. VII, pag. 62.

Aceeaş luptă de apărare a comerţului pământean susţinură şi Domnişii Moldoveni. De aceia comerţul moldovean fu găsit de Alex. Moruzi când se sui pe tronul Moldovei, în anul 1792, într'o stare de prosperitate destul de mulţumitoare, asemeni şi breslele încât nu găsi de cuviinţă să ia altă măsură de cât să despartă în două breasla blănarilor şi a cojocarilor şi să oprească prin pitac domnesc de a face cojoace, de a face cujme şi de a îmblăni giubele, scurteici şi fermele. ¹⁾

X.

**PUNEREA IN APLICARE A TRATATULUI DIN
ŞIŞTOV (1791) ŞI CONSECINŢELE SALE PENTRU
COMERŢUL ROMAN**

Intr'acest timp sosi din Constantinopol ordinul cătră Domnitorii ambelor Principate de a pune în aplicare dispoziţiile tratatului din Şiştov, de a intra în relaţiş amicale cu Consulii austraci şi de a ţine seamă în sens favorabil de reclamaţiunile Consulilor străîni. Curând după aceia, în anul 1793, se sui pentru prima oară pe tronul Ţării-Româneşti Alexandru Vodă Moruzi, trecând după tronul Moldovei, făcând schimb cu Vodă Mihalache Şuşu, care trecu din Bucureşti la Iaşi. Vodă Moruzi dela suirea sa pe tron dovedi că a priceput importanţa comerţului şi industriei naţionale, şi s'a silit pe cât a putut să le sprijine şi să le ocrotească faţă de cele streine. Nenumăratele acte rămase dela el dovedesc acest fapt. El a oprit pe Turci de a mai intra în ţară fără nici o trebuinţă, a regulat raporturile dintre gialepi şi saegii şi negus-

1) Ibid., vol. VII, pag. 68.

torii pământenii de vite mici și mari, astfel ca pământenii să nu fie asupriți, el luă toate măsurile ce găsi mai nemerite pentru stârpirea abuzurilor comise de negustorii turci. Puse o oarecare regulă în privința narturilor și a monopolurilor, care deveniseră pentru orașe o adevărată calamitate. El asigură orașelor consumația lumânărilor de seu și de ceară pe preț convenabil, transformă în monopol fabricarea lumânărilor de seu. regulă ca repauzul duminical să fie respectat, oprind de a se face cumpărări și vânzări Duminica, ca o protecție a comercianților români contra celor streini, cari nu-l respectau, ci făceau concurență pământenilor prin deschiderea prăvăliilor în timp de sărbătoare, pe când negustorii români le aveau închise, mergând la biserică, el și băeții lui din prăvălie. Prin astă dispoziție evită reclamațiunile Consulilor străini, cari cereau absoluta libertate a comerțului pe baza tratatului din Șiștov. În interesul moralității, el opri pe femei și pe fete de a servi prin cârciumi, chiar dacă ar fi locuit acolo și ar fi fost rude cu cârciumarii. El opri mai cu strictețe, ca predecesorii săi, de a cumpăra case și prăvălii prin orașe. Cu toate că respectă privilegiile ciobanilor ardeleni, cari erau supuși austriaci, îi opri de a exporta cașul peste munți, și îi învoi ca numai după finele lui August să facă brânză pe seama lor. În fine el dădu ordine severe ca să se dreagă drumurile mari spre a fi practicabile, și să se reguleze în mod multumitor cursele de poștă, și să înmulțească numărul cailor lor. El în fine luă măsuri severe contra boerilor și negustorilor, ca să nu mai cheltuiască bani pe lux, făcându-și haine scumpe cu mărfuri aduse din străinătate, ci să-și facă haine simple din materii produse în țară. Opri, sub pedeapsă chiar cu moartea, importul din străinătate a butucelor și caretelor vândute de conții și baronii din Viena, încărcate cu coroane și armoarii streine, supuind la o gloabă de 500 lei chiar

pe Ispravnicul prin județul căruia s'ar introduce acea marfă de lux, prin ordinul adresat vameșilor și căpitanelor de plai din 6 August 1796. ¹⁾

Un astfel de Domn, care luă asemenea măsuri, cari conveneau comercianților români, evident nu conveneau negustorilor străini, căci îi jicnea în interesele lor. De aceea, ei reclamară unde se cuvenea, și curând după aceea sosi din Constantinopol un ordin prin care i se cerea în mod imperios să aplice cu punctualitate clauzele din tratatul dela Șiștov, privitoare la stabilirea străinilor în Principate.

De nevoie, el se supuse, dădu drumul suclțiilor să intre în breslele negustorești și de meserii, ceia ce făcu mult rău pământenilor, căci streinii erau mai favorizați de cât ei, atât prin reducerea de care se bucurau la vama de importare, cât și prin diversele scutiri la vama de oraș și în genere la diverse dări. Dar tot el luă o măsură care împiedică pentru un moment înmulțirea peste măsură a streinilor, prin o adevărată năvălire de peste graniță.

Văzând că acea năvălire luă proporțiuni îngrijorătoare, și că numărul streinilor, mai ales al evreilor, veniți din zi în zi mai mare, și cei cari erau supuși austriaci, mai ales, începu să devie o primejdie pentru negustorii români, cari începură să le facă o concurență crâncenă. Din această pricină ura negustorilor pământeni contra celor izraeliți deveneau din zi în zi mai pronunțată. La 26 Septembrie 1794 adresă Spătarului un pitac, prin care-i ordonă să ia cele mai strașnice măsuri atât la graniță cât și prin orașe, contra intrării și stabilirii clandestine a streinilor fără profesiune și căpătâiu, cari de câtva timp au **inadisit** și cu necurmăre vin din streinătate, goniți de acolo de cine știe de ce pedepse pentru faptele rele ce au să-

1) Urechia, Istor. Rom., vol. V, pag. 237—307, diferite acte privitoare la aceste măsuri.

vârșit, și se încearcă să se stabilească prin mahalalele orașelor.

Asemenea oameni, fiind descoperiți, să fie imediat expulsați cu forța din orașe, și să meargă prin satele țării unde vor voi și să se dea porunci strașnice vătașilor și locuitorilor ca să nu-i primească în locuință nici prin hanuri, nici prin prăvălii, nici prin case, că ori cine se va dovedi, tăinuindu-i, pe unii ca aceștia să-i pedepsească strașnic.¹⁾

Moratoriile ce acordaseră predecesorii săi cu multă înlesnire streinilor și cu mare greutate pământenilor, fuseră încă o pacoste care îngreunau situația negustorilor români. Ne putând să le împiedice de teama Consulilor, el începuse să acorde asemenea amânări de plată de datorii și negustorilor pământeni în mai mare număr, ca neputând să-l stârpească, cel puțin să-l facă egal pentru toți ca să pue în mod indirect un frâu cametei care băntuia pe mulți negustori români. O mare plagă a negustorilor mici eră camăta; ea se exercită mai cu seamă de Evrei, Turci și Armeni sub numele de astar. Negustorul nevoiaș plătea dobânzi fabuloase și moratoriul eră scuza care-l îndreptați să ceară niște dobânzi uzurare, pentru că mulți din datorișii puteau prin protecție să nu-și plătească datoria, dobândind moratorii peste moratorii. Monopolurile introduse în favoarea cutărui voer, pentru servicii problematice aduse țării, cutărei mânăstiri sau biserici și cutărui institut de binefacere fu asemenea o plagă pentru acești negustori mici, mai toți români, pentru că înființarea lor progresivă hrăneau din mâinile mai multor capete de familii, doritoare de a se hrăni prin munca lor, pâinea din toate zilele. Sub Vodă Moruz monopolurile și narturile deveniră atât

1) Ibidem, pag. 320-321.

de numeroase, încât Românul mai că nu mai știa cu ce articole să mai facă negoț, după ce o mare parte din ele fuseseră acaparate de sudiți, evrei, greci și armeni.¹⁾

Toate aceste rele sub un Domn care vrea binele și prosperitatea comercianților români. Sub el sudiții streini se înmulțesc în mod îngrijitor, sub el streinii, spune călătorul D'Hauterive, devin singuri conducători ai economiei naționale. Dar sub unul, care nu eră inspirat de asemenea sentimente? Iată cauzele cari preparară de mult ruina comerțului mic românesc și trecerea lui în mâinile streinilor. Iată cauzele cari făcură ca după ce comerțul cel mic a fost acaparat de streini, azi aproape întregul comerț mare a trecut tot în mâinile streinilor!

Alexandru Vodă Ipsilant, care luă parte pentru a doua oară, la 1796, în urma mazilirei lui Vodă Moruz, fu pentru comerțul român tot așa de bun și de situația sa fu mai grea de astădată, căci trebuia să pue în aplicare noile tractate de pace încheiate de Turci cu Austria și Rusia. În decursul acestei scurte domnii totuși, la 18 Septembrie 1797, domnitorul a hotărât ca un sudit neputând să facă negustorie de băcănie cu mărunțișul, ci numai cu ridicata, nu poate să ție cu chirie o prăvălie, prin urmare contractul de închiriere ea trebuia reziliat. Asemeni, la 26 Septembrie același an, a hotărât că suditul nu poate să ție prăvălie de liapoli (detaliu), acesta fiind lucru împotrivor și deosebit, nici obișnuit pământului țării acesteia, la orânduiala ce are isnaful băcanilor raiele. Deci, spre a se păzi obiceiul, să se iă din mâna pârâtului zapisul de închirierea prăvăliei. Din nenorocire însă el nu domni decât numai doi ani, și urmașul său nu-i semănă.²⁾

1) Ibidem, pag. 350—356.

2) Urechia, vol. VII. Pag. 344.

Constantin G. Hangerli Vodă, care s'a suit pe tron în anul 1798, a fost pentru mult prigonii negustori și industriași români un Domn nepăsător și chiar asupritor, iar pentru cei străini, pentru evrei mai ales, o adevărată providență, pentru că eră lacom de bani, îi plăceau plocoanele și chiar mita și încurajă fără nici o sfială pe ori cine ar fi vrut să-i dea și să-i ceară în schimb vr'un serviciu. Evreii erau favoriții lui cei mai preferați, pentru că deși puțini, ei plăteau mai mult ca oricare Domnitor, hrisoave favorabile evreilor. Sub domnia sa Evreii dobândiră dreptul de a se ocupa cu oare care meșteșuguri, între care, prin pitacul din 13 Octombrie 1798, le acordă voia de a fi ceprăzari și legători de cărți și îi scutea de ori ce dări. Sub domnia sa, la 6 Septembrie, Evreii din Focșani, de și erau foarte puțini, dobândiră dreptul de a avea un ceauș, care să fie vechilul starostelui din București, și care să aibă sub zaptul (administrația) și știința sa, atât pe Evreii pământeni statornici, cât și pe streinii trecători.

La 8 Septembrie acelaș an, Domnul numi staroste al tuturor Evreilor pe David sin Moisi, și-l încurajă să cheme în țară pe câți mai mulți coreligionari ai săi ca să se stabilească aici. El scuti prăvăliile starostelui evreesc de fumărit, dijmărit și vinărici, el îi acordă privilegiul să ție o pivniță de vinuri în București, fără să plătească havaet. El îi mai acordă pe deasupra, fiindcă eră ajutorul lui haham-bașa, să ia de fiecare evreu casnic câte un taler pe an. El acordă Evreilor autorizația de a clădi, pe un loc dăruit de el pentru acest scop, o povarnă, cu care să nu aibă zapcii mari și mici nici un amestec, și pe când acordă Evreilor hrisoave peste hrisoave, Românilor nu le acordă altce-va decât preiinoirea privilegiilor acordate de predecesorii săi breslei bărbierilor.

În schimb le aruncă pe spinare o satara belea, îi supuse la un nou bir, obligă negustorimea și isnafurile

pământene, ca să întreție cu cheltuiala lor case mobilate numeroase, cari să serve drept conace pentru numeroșii funcționari turci și de alte neamuri însărcinați cu misiuni oficiale sau diplomatce, cari treceau mereu prin București, și trebuiau să fie găzduiți într'un mod convenabil. Astă contribuție trebuia să fie plătită, ca să scape de neplăcerea de a găzdui în casele lor niște mosafiri atât de incomozi.

Cu toate acestea, ce e drept nu e păcat, când fu vorba să dea o nouă organizare Departamentului obșteștii epitropii, fu nevoit să recurgă la concursul acestor negustori pământeni, iar nu la streini și la evrei, și făcu apel la munca lor, la fumele lor, la priceperea și activitatea lor și chiar la punga lor. Le încredință o sarcină de onoare și de încredere, pe care numai niște oameni eminate cinstiți și practici putea să o îndeplinească spre folosul obștesc. Iată ce însărcinare dădu el fruntașilor isnafurilor prin hrisovul relativ la epitropii din data 22 Ianuarie; iată sarcinile ce dădu el la patru din cei mai de frunte negustori români :

X. Nizamul isnafurilor și al tuturor meșteșugarilor, să îngrijească de apururea, ca prin luarea aminte a epitropiei și prin epistasia și zablacicul lui Vel Aga, zabietul târgului politiei, să fie toate în bună orânduială, spre a se păzi adică dreptatea obștei întru toate, să nu se pătimească norodul, având epitropia pe toată vremea pentru prețul nartului lucrurilor de mâncare și a lucrurilor de purtat și a orice feluri trebuincioase, și să facă Domniei sale arătare, ca să dea porunca cea cuviincioasă de urmare lui Vel Agă. Așisderea să cerceteze și să chibzuiască mijloacele cele mai bune pentru mai multă eftinătate a celor trebuincioase obștei, lucruri atât de ale mâncărni, de ale portului, cât și de altele cât s'ar putea a se isvodi și a se lucra, prin fabrice de meșteșuguri iscusite, și să arate la domnia-sa, că găsindu-se cu cale, prin po-

runca sa să se pue în faptă. Către aceasta să se po-prească, sau măcar să se împuțineze acele câte se aduc din țări streine, lucruri zadarnice și pricinuitoare de cheltueli deșarte și de pagubă unora și altora, fac arătări nebunești, pentru care unele ca acelea să facă arătare Domniei sale, ca să dea poruncile ce se vor cuveni.

XV. D-lor Vornicul și cu orânduții patru negustori epitropi, să aibă luare aminte și băgare de seamă totdeauna pentru zidurile mânăstirești, la cele din afară, de urmează egunemii și economii lor a face merementurile cele trebuincioase și de țin buna orânduială și podoaba lor.

XVI. La condicele Departamentului să se scrie și toate domneștile sale hrisoave, ce dă pentru nizamuri obștești și ale isnapurilor, cum și orice anaforale și porunci de asemenea madele obștești.

XVII. Unul dar din patru epitropi negustori să aibă asupra-și în parte îngrijirea cu deosebire a cutiei de milostenie, după hirsovul ce a dat pentru venitul cutiei și pentru cheltuielile ei. Altul să aibă asupra-și treaba școalelor, altul a pădurilor, altul a apelor și a orfanotrofiei. Fie-care dinrânșii, însă, pentru orice treabă are orânduită asupra-și în parte, să facă arătare vornicului obștirilor, ca să chibzuească împreună, iar după datorie toți împreună să se silească întru osârdie, cu îngrijire pentru acestea și pentru toate celelalte trebi ale Epitropiei dimpreună cu Vel Vornicul, puind toți o râvnă fierbinte întru cele de folosul obștei, și dimpreună să caute și toate socotelile. Iar fără de știrea și chibzuirea Vel Vornicului, cheltueli să nu fie volnici a face. Și adunarea pentru lucrare și dimpreună chibzuirea tuturor trebilor Epitropiei să se facă, ori la vr'una din odăile școalelor, ori la vr'una din mânăstiri sau la casa Vel Vornicului, acolo unde, la acel loc al adunării, să păzească și orânduții patru bocrinași și logofeți, păstrându-se

în cinste acolo și hrisoavele domnești ale Epitropiei și cutia banilor, condicile, catastișele și toate sineturile epitropiei în bună pază.

XVIII. Osebit de Vornicul, căruia i s'a dat loc de ședere la domnescul Divan și este d'apururea înaintea Domniei, au voe și orânduții patru negustori epitropi, când vor avea vr'o trebuincioasă și grabnici pricini, să se înfățișeze înaintea Domniei, ca să arate trebuința pricinei, iară după datorie în toate Sâmbetele dimpreună cu Vornicul.

XX. La socotelile acestui Departament al Epitropiei de toate veniturile și cheltuelile, orânduî Domnia sa nazir pe cinstutul și credinciosul boer al Domniei sale vel Polcovnic, ce va fi după vremuri, (atunci era Iordache Șuțu), ca la tot sfârșitul unui an, Vel Vornicul obștirilor și cu orânduții patru negustori epitropi, încheind socotelile dela toate veniturile și cheltuelile unui an, osebit ale fiecărei madele, și iscălindu-le Vornicul și cu patru negustori epitropi, să le teorisească vel Pöstelnicul. Cari socoteli aveau să se scrie în condica Epitropiei, unde tot în aceiași condiță asemeni aveau să se treacă și socotelile anilor viitori, în rând, unele după altele, ca să fie cunoscut prisosul ce a rămas într'un an din venituri, sau cheltuiala ce a trecut mai mult. Iar la încheierea socotelilor, aveau să se înfățișeze și toate anafonalele petcetuile și însemnate de Domn, cu care au dat acele cheltueli ce s'au încheiat, ca să se spargă, și așa să se arate la Domn încheierea socotelilor a fieșcăruia an.

XXI. Iar pentru osteneala și îngrijirea care au a face Vel Vornicul obștirilor și cu orânduții patru negustori epitropi, cu toate că aceste trebi la care se vor osărdui, adică milostenie săracilor și celelalte pricini folositoare obștei, va fi într'adevăr mântuitoare de suflet fieșcăruia și pricinuitoare de laudă lor și patriei în care locuesc și se chivernisesc, pen-

tru care se cade fieşcare a se protimopiisi, dar după cuvântul ce zice cumcă, de unde slujeşte cineva, de acolo trebuie să şi dobândească, orându-i Domnia sa ca să ia Vel Vornicul de la Vistierie, de unde iau şi ceilalţi boeri ai Domniei sale divaniţi, fiindcă slujeşte şi el la Divan, taleri una mie la triminie, iar la patru negustori epitropi să se dea fieş-căruia câte un pronomion, după slujbele şi ostenelele lor, adică de a avea fieş-care dintr'ânşii şi câte şase lude scutelnici pentru ajutorul caselor lor, pentru că de la acestfel de folositoare sufleteşti trebi, nu numai nu trebuie cine-va a cere plată de bani, ci încă să cade să dea şi să ajute. Care acest pronomion îl vor avea numiţii negustori, cât se vor afla slujind Departamentul, iar lipsând, să piarză acest pronomion. Să se scutească şi ale lor bucate de vinărici şi dijmărit. Iar pentru logofeţi ce erau orându-iţi, fiindcă nădejdea lor este în condei, le rândueşte leafă din veniturile Epitropiei, cu adaos din ce au fost, adecă la câteşi patru, cu hârtie, pe lună taleri 100. Aşişdereă şi la patru boerinaşi, slujitori ai Departamentului, fieş-căruia pe lună taleri 20, cum şi Polcovnicului podurilor taleri 20.

Indatorează dar pe Vel Vornicul obştirilor şi pe orându-iţi patru negustori epitropi ca, cu râvnă fierbînte, după bun ipolipsis şi credinţă ce a dat la ipochimelele sale, alegându-i de bărbaţi vrednici şi credincioşi, să apuce cu toată osârdia trebile epitropiei, câte se orăduiesc mai sus, ca nişte pricinuitoare de laudă patriei şi de binele acela al obşteii, care-l voesc şi-l cere sufletul Domniei-sale, lucrându-le neîncetat spre bune sfârşituri, ca să cunoască Domnia sa în fapta roduri bune şi isprăvi vrednice de ostenelele sale, şi ca să dobândească prin acest mijloc şi dela Domnia sa milostivire şi bune răsplătiri ale slujbelor şi ostenelelor sale, şi de la Dumnezeu ajutor vieţii şi izbăvire sufletelor. Iar când nu le vor urmă acestea,

ci din potrivă vor lăsa în lenevire și nesilintă trebile și binele obștesc, sau se vor dovedi în vre-una necredincioși, atunci ca, vinovați și Domniei sale și patrie, se vor osândi în adevăr și cu lepădare de cinste și cu cădere în urgie, și vor avea a da seamă și lui Dumnezeu.

Drept aceea poruncește, cu hotărâre nestrămutată, ca toate mai sus anumitele bune orândueli, să se păzească și să se urmeze în faptă negreșit, întărind hrisovul acesta cu însăș domneasca sa iscălitură și pecetie și cu credința (urmează mărturiile fiilor săi și ale boerilor divăniți). S'a scris hrisovul în anul 1799 Ianuarie 22¹⁾.

Precum se vede din cuprinsul celor ce am reprodus din hrisovul lui Hangerliu mai sus, domnitorii fanarioți, chiar cei ce nu iubeau pe Români, când eră vorba de ciupituri și faceri de hatâruri, sprijineau pe streini, îi avantajau în daravelile lor comerciale și îngreuiau traiul Românilor și puțința de a negustori. Iar când eră vorba de muncă, de răspundere și de probitate, atunci toți, chiar și cei mai dușmănoși lor, își aduceau aminte de existența lor, făceau apel la patriotismul lor și nici-odată nu s'au căit, căci nu degeaba eră el negustor român, adică om cinstit. Fie care cu treaba lui, așa cerea logica și echitatea, suditul cu apelul la protecțiune, evreul cu mita, conrupțiunea și ciupeala și românul cu munca din greu și cu conștiința curată. Ciupitura ca ciupitura, aveau Români ac de cojoc și contra ei. Dar nu eră numai ea singura neplăcere ce întâmpină în cale negustorul, industriașul și meseriașul român, ci multe altele care sărăceau mai ales pe negustorii cei mici.

Intre altele cea mai mare pacoste eră nartul la mai toate mărfurile, în cât bietul negustor nu putea vinde

1) Ibidem, pag. 467—471.

mai nimic prin bună învoială, ci numai pe un preț fixat de stăpânire. Pe lângă acestea se mai amestecau și monopolurile de tot felul, cari erau o piedică la dezvoltarea comerțului și industriei pământene, căci ele, pe lângă monopolul scaunelor de măcelărie și al cârciumelor rezervate, Domnia avea mai multe fabrici monopolizate și ea impunea vânzarea, prețul articolelor monopolizate așa cum îi plăcea. Proprietarii și arendașii pe lângă monopolul scaunelor de măcelărie și al cârciumelor rezervate, se mai bucurau împreună cu mânăstirile, bisericile și instituțiile de binefacere și de privilegiul pivnițelor, cari erau scutite de havaeturi, și al prăvăliilor apărate de dări, și al dreptului de a introduce vin în orașe fără să plătească acsize.

Cum putea dar să facă vr'o treabă bietul negustoraș în asemenea condițiuni? Brutarul român era obligat să vândă pâine albă, bine crescută și dreaptă la cântar, că de unde nu, i se da iama (se confisca) la marfă și el era pedepsit cu ținerea urechii de un stâlp în fața prăvăliei. Asemeni măcelarul român trebuia să vândă carne de vită grasă și sănătoasă și să cântărească drept, că de nu era bătut la spate în mijlocul pieții. Suditul nu era expus la asemenea pedepse, deși legile și regulamentele erau comune pentru toți negustorii. Asemeni și narturile isbeau de o potrivă și pe Evrei și pe sudiți, dar când erau prinși cu ocaua mică, streinii alergau într'un suflet la consulat și scăpau, iar Evreii eludau legile și regulamentele conru-pând pe slujbași ¹⁾.

Toate aceste abateri din calea dreaptă, le plăti Hangerli, în cele din urmă cu capul, după mai puțin de doi ani de domnie, căci fù ucis de capigiu împărătesc în palatul său. Dar relele nu se îndreptară, și abuzu-

1) Ibidem, pag. 213.

rile nu se curmără, căci exemplul conrupător venea de sus de la Constantinopol. Astfel că cei de aici nu puteau să facă nimic altceva, decât ce li se poruncea de acolo.

Din această cauză aceleași lucruri se petrecură și în Moldova sub domnia lui Vodă Mihalache Șutu (1793—1795) și sub a lui Alex. Calimachi Vodă care se suise pe tron în anul 1795 și domni până în 1799, și chiar sub urmașul său Constandin, fiul bătrânului Alex. Ipsilante, fost în două rânduri domn al Moldovei, care dobândi tronul Moldovei în luna Aprilie anul 1799. Acest domnitor la 1 Decembrie 1799 subscrie un hrisov, privitor la breasla negustorilor pământeni din orașul Iași, de o mare importanță.

Printr'acel hrisov el întărea toate privilegiile acordate ei de predecesorii săi, pentru întemeerea alișverişului lor, care aduce folos și cămării domnești. Printr'acel hrisov Vodă hotără ca fiecare negustor să plătească câte 15 lei pe an de tot numele, în două câștiuri, la sf. George și la sf. Dumitru, dând peste această sumă și câte 5 lei de răsură, dar cu mai mult nici să se însărcineze. Dughenele ce vor avea, ori cu ce marfă vor fi, vor da la slujba ajutației câte 25 lei lipscănia, câte 20 lei brașovenia și blănăria și câte 15 lei bogasieriele, banii vistieriei, plus câte 14 parale răsură, dar mai mult de cât acestea să nu se supere. Vama pe marfa ce vor aduce, vor plăti conform hotărîrei hrisovului obștei, câte 3 lei la sută, după ade-vărata factură ce vor arăta cătră vameși. La slujba cotăritului vor da câte 60 bani de toată dughiana, după condica Vistieriei, și numai odată într'un an.

Feciorii lor, cum și calfele ce slujesc la dughenele lor, fiind holtei, să nu fie supărați a plăti bir. Asemenea și argații lor ce vor fi holtei să nu fie supărați cu dare de bir. Așișderea fie care negustor ce se coprinde în catastihul Vistieriei cu pecetie gospod, să aibă a scuti și apăra câte un om strein, adus de peste

hotare, care să fie adevărați prin mărturia dregătorilor de margine, că sunt streini, lăsându-se să rămâe pentru ajutorul caselor sale. Murind sau lipsind vreunul dintr'ânșii, să aibă a se pune altul în loc, pe care prin știrea vel Viestierului și prin alegerea breslei se va socoti.

Cârciumele ce vor aveà, la vremea ajutorinței, vor plăti câte 3 lei de butie și câte 60 parale de poloboc. Strânsul banilor birului lor să se facă de cătră ciaușul lor, neamestecându-se alți zapcii a umblă printr'ânșii, pricinuindu-le supărare. Ori ce poruncă gospod se va socoti a se dà, breaslei acestea a negustorilor să fie prin vel Viestierul cătră ceaușul lor, care să le săvârșească, fără a mai fi supărați de alți zapcii. Cai de menzil, zaherea salahori și alte havalele ca acestea, ce vor fi pe alți locuitori birnici ai țării, aceștia să nu se supere, ci să rămâe în pace. Oaspeți pe la casele lor să nu se rânduiască, și nici așternuturi sau arămuri să nu li se ià la sosire de musafiri. Asemeni și la schimbarea de Domnitor să nu fie supărați cu cererea de rădvane.

Ciaușul lor, să fie scutit de tot birul vistieriei pe capul său. La vremea slujbelor disetinei și vădrăritului, să aibă a scuti toți negustorii acestei bresle 500 stupi de disetină și 1000 vedre de vin de vădrărit, pe care luând răvașe de la vel Vistier, să li se ție în seamă de către slujbași, de la sine nesupărându-se pentru această sumă de bucate a plăti nici un ban, fără numai pe vinul ce vor aveà mai mult, vor plăti după cum plătesc vădrăritul toți alții; pentru stupii în sus de cei scutiți, vor plăti disetina câte 4 parale vechi de stup, și câte 4 de crucea de răsură. Toate pricinele și alte trebuințe ce vor aveà, să se caute de vel Vistierul și după dreptate hotărându-le, să se pue la cale. Iar vel Aga sau alți zapcii să nu aibă a-i supără. Deci toate acestea păzindu-le, să urmeze și cea rânduială

a negustorilor cu nestrămutare, spre înlesnirea petrecerii și întemeierii lor, 1799 Decembrie 1. ¹⁾

Iată unul după altul două acte publice de la doi domnitori din ambele Principate, cari nu prea au iubit pe Români, care dau o dovadă netăgăduită că chiar în timpul domniei fanariote, negustorii Români deși nu erau iubiți nici protejați, cu toate acestea erau stimați și considerați și asemenea dovezi de atențiune le dobândise numai prin însușirile, prin meritele și prin valoarea lor. Dacă s'ar fi bucurat și de puțină protecție, și n'ar fi fost prigoniți de streini, poate că ei ar fi urmat cum au început, s'ar fi înmulțit și întărit, ar fi devenit în statul român o putere formidabilă.

XI.

Triumful sudiților streini.

Negustorii români intrară în secolul al XIX sub niște auspicii din cele mai priincioase ; streinii începură încetul cu încetul să părăsească atitudinea smerită și respectuasă ce păstrase până atunci, în tot timpul cât fusese puțini și săraci. Pe atunci negustorii români erau o putere cu care nimeni nu avea curajul să se lupte, și breslele lor, niște cetăți tari și păzite în care stau niște luptători vajnici, viteji puternici, bine armați și gata de luptă, care goneau cu brutalitate pe ori care străin care cuteză să se încerce să între.

Pe atunci străinii n'aveau dreptul de a vinde în detaliu nici un fel de marfă ; abia obiectele de spițerie le fusese îngăduite să le vândă în detaliu, căci nu se

1) Ibidem, pag. 286—287.

puteau vinde aminteri, trebuia să fie transportate în medicamente. Pe atunci numai sașii aveau cunoștințele farmaceutice necesare, numai ei putea să fie spițeri. Negustorii străini n'aveau dreptul să ție prăvălii, să aibă bolte. Am văzut cum doi supuși ruși au fost isgoliți din prăvăliile ce închiriasse cu contract, contractele lor resiliate și ei împiedicați de a mai vinde cu mărunțișul. Le eră îngăduit să vândă numai cu ridicata, întreaga marfă, și în termen de maximum 15 zile. Ei! dar ce minuni nu face intervenirea celor mari, trecerea pe lângă cei puternici, hatârul, și mai cu seamă banul, convingătorul universal, conrupătorul universal? Sub farmecul înrâurirei sale, legea se calcă, regulamentul se calcă și paragraful din tractat se interpretează pe dos.

Am spus mai înainte cum unii din Domnitori au interpretat cuvântul toptangii și l-a redus la vânzarea cu cumașul, în loc de cot. În urma unei interpretări așa de trasă de păr, sub influența ispititoare a banului, cum putea să mai stea în picioare prohibițiunea impusă străinilor de a vinde cu mărunțișul? Trebuia găsit un clinciu, o interpretațiune, și în cele din urmă s'a găsit. Se găsi acel clinciu, veni vremea ca să înlătore și acea piedică și Domnitorul cere să deschiză largi porțile libertății comerțului și pentru străini, de o potrivă cu cei români, și aceasta în numele libertății, echității, civilizațiunei. Va veni vremea de a descrie și peripețiile acestei întâmplări.

Până atunci vciu spune că cu cât trecea timpul și se înmulțea numărul supușilor străini stabiliți în Principate, cu atâta consulii străini deveneau mai îndrazneți, mai stăruitori, mai pretențioși. În toate zilele erau în gură cu cuvântul convenție, tractat, dreptate, privilegii, capitulațiune. În toate zilele suiau și scoborau treptele palatului domnesc, ale Logofeției principelor străine și chiar ale Spătăriei, și de la toți cereau privilegii, scutire, protecțiune pentru supușii

lor. Sub presiunea acestor stăruitoare intervenire și a ordinelor sosite de la Constantinopol, Domnitorii ambelor Principate, Vodă Al. Moruzi, care se sui pentru a doua oară pe tronul Țării Românești, și Const. Ipsilante, care pentru prima oară ocupă tronul Moldovei într'aceleș an, în 1799, fură nevoiți să pue în calea industriei și comerțului român aceleași piedici ce le pusese predecesorii lor, și să le împiedice desvoltarea tot prin dări grele de care sudiiți erau scutiți, tot prin narturi care pe ei nu-i atingeau, că încă nu începuse a face pe față negoț cu mărunțișul, și tot prin monopolul articolelor de prima necesitate, de care prea puțini din ei se ocupau. Cum am spus și în altă parte, Domnitorii apărau pe străini călcându-și peste inimă, căci aceștia nu plăteau Vistieriei alt bir de cât vama legiuită, și aceea cu scăzământ, pe când pământeni plăteau toate birurile și angaralele și îmbogăteau Vistieria cu produsul muncii lor. De aceia ori de câte ori aveau prilej să ledea câte o satisfacție și să le aducă câte o mângâere, le făceau cu mulțămire, când nu se amesteca hatârul sau mita.

Astfel la 18 August 1801, aflând de la vameșii Prahovei că niște **serhalâi**, adică locuitori din serhaturile turcești, Brăila, Silistra, Giurgiu și Nicopole, aflate dincoace de Dunăre, ies pe la unele județe fără de voie dată, de strâng miere de pe la locuitori și trec peste Dunăre, a dat strajnice porunci pe la zăbieții dintr'acele județe, ca nici cum, să fie îngăduiți unii ca aceștia, cum și de cătră Ispravnici asemeni ¹⁾.

Sub influența însă a Consulului Austriac, acelaș Domnitor aprobă anaforaua vel logofătului Gr. Brâncoveanu, de la 12 Iulie anul 1880, și porunci ca Brașovenii sudiiți, în urma stăruitoarelor cerei ale Consulatului Austriac, să fie supuși la perceperea vămii

¹⁾ Urechia, vol. VII. Pag. 94.

pentru marfa ce importau din Braşov, numai la taxa specială ce se percepea pentru sudii, după coprinde-rea tarifei, iar pentru câte nu sunt numite în tarife, să plătească trei la sută, din care taleri 1 de povară au a plăti la Câmpina, şi viind în Bucureşti să i se socotească marfa după tarif şi să li se fie în seamă acei câte un taler de povară.

Pentru a împăcat întrucâtva pe Români, de astă dreptate ce li se făcea, că braşovenii pământeni nu se puteau bucura de această favoare, dispuse ca vameşii să nu se mai ducă pe la proprietarii de livezi şi să le impue taxa de vamă legiuită la marfa nevândută, ci s'o vămiască numai atunci când o vor vinde la negustori, şi în asemenea caz vama să fie plătită de negustori. Nu va fi supărat de vamă producătorul ce-şi va vinde singur marfa prin oraşe, târguri şi sate.

Tot sub această influenţă care pentru ei semnifică menţinerea sa pe tron sau maziirea, Alex. Moruzi Vodă găsi acel clinciu, de mult căutat, prin care să spargă cetatea breslelor, să bage străini în ele, şi să deschiză calea pentru dobândirea pentru străini a dreptului de a învârti comerţul cu mărunţişul. Buturuga mică răstoarnă carul mare, şi cauzele mici produc efectele cele mai mari, ne spune înţelepciunea popoarelor. proverbul. Vodă Moruzi căută şi găsi o cauză mică, pentru ca să dobândească marele rezultate ce speră.

De cât-va timp se pripăşise în Bucureşti un număr îndestul de mare de Armeni, veniţi din Constantinopol, foarte meşteri în cusutul zăbunelor ¹⁾, haine foarte

1) Avem: la 1672 Apr. 13 în Bucureşti pe Necula zăbunarul proprietar de casă (Acad. Rom. mss. 4178, fila 47 verso).

La 1722 Apr. 7, Radul zăbunarul cu prăvălie în Bucureşti. (Arh. Stat., m-rea Zlătari, pach. 17, doc. 3).

La 1731 Iulie, 6, Marco zăbunarul şi frate-său Radul cu moşie în Cojocul de sus, jud. Ilfov (mss. în bibliot. d-lui Alex. Rosetti-Bălănescu. pag. 49).

mult căutate pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, pe care le purtau atât prostimea cât și boerimea, fiind o haină turcească și importată ca articol de modă din Constantinopol. Până la venirea lor aceste zăbrine fuseseră cusute de croitori care coseau giubelele, dulamele, anteriele, fermelele, buneele, saioipurile, scurteicile și cațaveicile (un fel de haine femești scurte), precum și șalvaragii care coseau zeghile, ipingelele, șalvarii, ciarinii, dărvării, ilicurile găntanate și uniformele arnăuțești, dorobanțești, slujitorești și surugiești.

Purtătorii de zăbunuri nu erau mulțumiți nici de croitori, nici de șalvaragii și se grăbiră a-și comanda asemenea haine la zăbunarii armeni, și aceia i le făcură după pofta inimei lor.

De îndată ce văzură că le scădea clientela, care le aducea multe câștiguri, croitorii și șalvaragii se grăbiră a da jelbi la starostii breslelor lor și aceștia protestară cu energie la vel Cămărași, și cerură cu stăruință ca să oprească pe armeni, care erau străini, de a mai exercita profesiunea de iorgangii, așa se numeau zăbunarii în limba turcească, căci ei prin pravilă și obiceiuri erau opriți de a face negoț cu mărunțisul, exercitându-și profesiunea. Vel Cămărașul aduse cazul la cunoștința Domnitorului, și Al. Moruzi Vodă dădă porunca de la 20 Februarie 1880, prin care

La 1736 Dec. 3; Maria zăbunăreasa, mătușa lui Gheorghe și Costandin, feciorii lui Vasile abagiul, cari au avut case cu locul lor în București, în mahalaua Biserica Doamnei, în colțul uliței cei mari (astăzi Calea Victoriei), ce merge spre Sărindar. (Arh. Stat., Depunerea „Casei Safta Castrisoaia“, pach. 6 doc 2).

La 1786 Aug. 28, Tudorașcu Căpitan zăbunarul, tovarăș cu jupân Hristea condoragiu. (Acad. Rom., doc. 124—CXXXIII).

La sfârșitul secolului XVIII era în București Hagii Anton zăbunarul cu soția sa Nița Hagica, părinții Radului cojocarul (Arh. Stat., cond. Depart. de opt cu No. 7, fila 228).

în considerație că unii din iorgangii au învățat meșteșugul lor în București de la meșterii pământeni, în considerație că locuitorii Bucureștilor s'au înmulțit din ceea ce au fost mai înainte, prin urmare s'a înmulțit și trebuința de lucru și cererea de lucrători ce au știința acestui meșteșug, căci cu a lor înmulțire se pricinuește efinătatea lucrurilor și se pricinuește un folos obștesc, producând înlesnire de hrană unor ființe omenști care cu dreaptă osteneală voesc a se hrăni aici pe pământul Țării românești, a găsit cu cale ca să considere ca Român pe Marin iorgangiul, pe care ceilalți armeni l-a ales staroste al lor, pentru că, deși venit de peste Dunăre, a locuit în țară mai bine de cinci ani, a renunțat la protecția turcească, s'a înscris între pământeni și s'a căsătorit cu o româncă. Cât pentru ceilalți doi armeni tovarăși ai săi, contra cărora reclamase Stoian Iorgangibașa, ei erau născuți și crescuți în Țara Românească, au învățat meșteșugul în București, au fost ucenici și calfe la Români, prin urmare trebuia să fie considerați ca pământeni. De aceea urmează că și aceia să fie primiți și slobozi a urmă meșteșugul lor. Acești trei armeni precum și ori-care altu în condiția lor, vor fi în viitor slobozi a deschide prăvălii și a lucra meșteșugul lor neopriți, cu condiția numai ca și ei ca ceilalți să fie supuși starostelui lor, să păzească narturile breslei și ale cutiei lor, și să plătească toate birurile și bavaeturile ce sunt orânduite a da de îndată ce vor deschide prăvălii.

Iorgangibașa Stan nu rămase mulțumit pentru că armeanul Marin și-a luat și el titlu de iorgangibașa, pentru că Curtea i-a dat preferința și i-a dat de lucru numai lui, deși era obiceiu ca la lucru celor trebuincioase Curții să fie chemat numai Iorgangibașa. Vodă ca să-i împace și să spargă gâlceava, a despărțit breasla în două, adică în iorgangii și zăbrinasii. A numit pe Stan staroste al zăbunarilor și pe Marin al iorgan-

giilor ¹⁾ Cu chipul acesta a introdus pe un străin ne-impământenit într'o breaslă pământescă, a deschis poarta cetății și a creat un precedent și un pretext de mult așteptat ca să fie admiși și alți străini între breslași și să facă comerț cu mărunțișul. Meșteșugarii străini nu pierdură prilejul ce le procură acel precedent, ci se grăbiră a cere prin consulii lor ca să fie primiți între breslașii pământeni, că nici ei nu făceau negoț cu mărunțișul, exercitându-și meseria, nu vindeau mușteriilor decât produsele muncii lor, care confecționă o marfă vândută de negustori români. Cere-rea lor fu primită.

În anul următor, adică în 1801, breslele din Țara Românească primiră o nouă lovitură tot atât de puternică din partea lui Al. Vodă Moruzi, cu toate că el trecuse până atunci drept filo-român. Prin aprobarea ce a dat, la 10 Iunie acel an, anaforalii marelui Vornic și a marelui Agă, el reduse atât de mult independența breslelor, încât membrii lor nu se puteau aduna la consfătuire și nici chiar a petrece, fără o prealabilă autorizare a marelui Agă, sub cuvânt, ca să nu se facă cheltueli de prisos cu chefuri, mâncări și băuturi făcute din cutie breslei ²⁾. Poate ar fi făcut el și altele, dar în anul 1801 el fu înlocuit prin Mihai Vodă Șuțu, care s'a suit pentru a doua oară pe tronul Țării Românești. Această domnie fu o preschimbare de persoane, dar nu și de regim, căci aceleași rele păgubitoare comerțului român dăinuiră și sub el.

În luna Maiu din anul 1802 se întâmplă băjenia cea mare, spargerea Bucureștilor și fuga locuitorilor peste munți, prin munți și prin păduri, care avu ca consecință mazilirea lui Moruzi Vodă și încetarea tuturor transacțiilor comerciale.

1) Ibid., pag. 150—153.

2) Ibidem, pag. 99—101.

Toate acestea fură provocate de frica că el va fi călcat de Cârjalii. Din norocire această călcare n'a avut loc, dar anarhia a durat în capitală vre-o 15 zile. Țara a fost ocupată de armată turcească, și guvernul după o administrație provizorie, a avut o domnie asemeni provizorie, a lui Alexandru Șuțu, Domnul Moldovei, care a domnit ca Voevod al ambelor Principate, un restimp de mai puțin trei luni, și apoi în luna August a fost mazilit, ca să lase tronul Moldovei în stăpânirea lui Scarlat Calimah, și pe al Țărei Românești într'aceea a lui Const. Al. Ipsilanti Vodă. Acea băjenie, acea anarhie, acel guvern provizoriu și acea domnie atât de efemeră, făcură ca comerțul și industria să sufere din cauza enormelor pagube ce a încercat, și să resimtă o zguduitură teribilă, care clătina până în temelii toate breslele și clasele negustorești.

În urma potolirei anarhiei din București, comerțul se ridică cu anevoință, mai cu seamă că el fusese rău sdruncinat de greutatea pomenite mai sus de sub anterioarele domnii. Privilegiile crescânde de care se bucurau sudii străini față cu vama, cu administrația și cu justiția, care pe fiecare zi ce trecea favorisau din ce în ce mai mult pe negustorii și industriașii străini în prejudiciul celor pământeni, ruinase și adusesese în sapă de lemn pe cei cu capitaluri mai modeste, și descurajase pe cei înstăriți, pentru că negustorul și meseriașul sudit eră apărat de Consulul său și dobânda satisfacțiune, chiar când n'avea dreptate¹⁾.

Aveau mare dreptate negustorii și industriași pământeni să se descurajeze, căci în anul 1802, Austria dobândi dela Turcia, prin firman imperial, reducerea vămei de trei la sută și pentru Principate, cum o are și pentru restul imperiului, precum și dreptul ca ne-

1) Ibidem, pag. 655.

gustorii austriaci, care au plătit vama în Turcia, să n'o mai plătească și în Principate.

Căimăcănia care fusese numită de Vodă Ipsilante în urma mazilirei lui Șuțu Vodă, și care așteptă sosirea acestuia, nici chiar cu trei la sută nu-i mai pretindea, de o cam dată, de la supușii ruși. În asemenea condițiuni negustorii români nu mai puteau să fie în stare de a susține concurența cu sudii străini ¹⁾.

Din norocire Vodă Ipsilante era un echilibrist iscusit. El știa să potrivească lucrurile ca să împace pe breslași, atunci când erau mai mulțumiți, și să satisfacă pe unii din ei, atunci când nemulțumia pe toți, spre a le astupă gura. Astfel la 27 Decembrie 1802 dădu un pitac prin care hotărâ ca pieile ce cumpără tabacii afară din târguri, pentru care plătesc vânzătorii vamă, aducându-le aci, cumpărătorii să nu mai plătească nimic cătră vameșii Bucureștilor, căci le-au luat după afară, ca să le aibă și ei cu prețuri mai eftine. Tabacii nu vor plăti vamă pentru pieile lucrate.

Peste doi ani dupe aceea, ivindu-se un conflict între croitorii străini și croitorii pământeni, provocat de jalba ce adresă lui Vodă croitorii pământeni, prin care se plâneau că croitorii străini, și mai cu seamă ovrei, atât cei născuți sudii, cât și cei ce s'au făcut sudii, deschideau prăvălii pe unde vreau și lucrează pe unde le place, fără să vrea să știe de ponturile hri-soavelor, care acordă acest drept numai pământenilor, nici de tela-bașa, nici de breaslă, nici la alte angarale nu ajută, nici beilic nu lucrează după obicei, ci le fac o concurență ruinătoare, iefținind nartul, luându-le calfele și ucenicii, băgându-i în prăvăliile lor, ca să le ia mușterii, și momindu-i, ca fiind la ei, niște

1) Ibidem, pag. 655 sus.

sudiți nu poate să fie luați de beilic, cum spre pildă beilicul de la Cămară. Acest lucru s'a întâmplat, deși calfele lor erau raiale, și dacă au vrut să-i ia cu sila, autoritățile i-au oprit.

Acest neajuns, lor le cauzează mare pagubă. De aceea au îndrăznit să se roage M. Sale ca să dea luminată poruncă ca, sau să se păstreze vechile privilegii ale breslei, sau să fie de o potrivă străinii și pământeni, de o potrivă la toate obiceiurile breslei, și să le fie de ajutor la beilicurile Cămării și la toate angaralele, sau să le dea voie să-și ia calfele și să nu le mai pricinuiască un asemenea chedir, și să nu se mai laude că ei nu vreau să știe de nimeni aici în București, nici de Vodă, fără numai de stăpânul lor, conșulul.

Trebue să li se facă lor dreptate, căci știu că atunci când un meșteșugar român se duce peste graniță într'o țară străină, nu-l lasă nici de cum să lucreze cu capul lui, ci-l pune slugă la meșter pământean, iar ei aici se fac stăpâni și nu se îndură să dea nici obișnuita milă a cutiei breslei, din care se hrănesc cei scăpați, cei bolnavi și slugile fără stăpân, până ce-și găsesc de lucru.

Vodă puse pe acea jalbă următoarea rezoluțiune : „d-lui Vel Agă. Domnia mea pe croitorii ce lucrează aici nu-i cunoaștem de sudiți. Cum îndrăznesc dar unii ca aceștia a se împotrivi la orânduile breslei croitorilor și a nu fi supuși la cele care sunt ale acestui isnaf? Poruncim dar să se cerceteze această jalbă, și fiind arătarea lor adevărată, ori cine va fi acela care nu se va supune la rânduiala isnafului, să i se pecetluiească prăvălia.

Iată a doua isbitură dată cetății breslelor chiar de domnie, prin care ea îi deschidea porțile năvălirii străinilor și aceasta printr'un truc diplomatic, prefăcându-se că satisface pe meșteșugarii pământeni și le

dă dreptate. Negreșit croitorii străini se feriră de a protesta contra acestei hotăriri, că tocmai aceasta vreau și ei, ca să intre în bresle, să plătească dările ei, dar să aibă drept de a vinde marfa produsă de ei cu bucata, iar nu cu ridicata, și de a deveni negustori detaiști, fără a pierde calitatea de sudiți. Acest al doilea precedent dădu privilegiului pământenilor lovitura de grație. De atunci încoace toți străinii câți vrură, deschiseră magazin de vânzare cu mărunțișul a produsului meșteșugului lor, și nimeni nu mai cuteză să li-se împotrivescă.

Sub Const. Ipsilante Vodă chestiunea sudiților și a raporturilor lor cu pământeni fu desbătută în nenumărate rânduri și cu diferite ocaziuni. Dar din nenorocire în toate acele ocaziuni drepturile pământenilor eșiră puțin câte puțin știrbite, și ale sudiților mărite. Astă gravă chestiune a sudiților eră motivul tuturor notelor și corespondențelor între Voevozii români și Consuli străini, care cereau mereu câte un nou privilegiu, câte o nouă călcare a tractatelor existente. Dacă reușea să dobândească câte o concesiune, se grăbeau a o trece la protocol între drepturile câștigate, pe care-l învoacă, la vreme de trebuință, ca un precedent, și se grăbea a cere altul și altul, și mereu altul, până în ziua în care Convenția încheiată cu Italia, în anul 1802, stabilă într'un mod definitiv și neschimbăcios drepturile și datoriile străinilor față de pământeni, de autoritățile teritoriale și chiar față de conaționali.

Vodă Ipsilante fù omul cel mai îndatoritor față de consuli străini. El nu le refuză mai nimic și nu se gândi nici odată că orice privilegiu acordat străinilor eră o știrbire făcută drepturilor și privilegiilor pământenilor. Cu toate acestea atunci când străinii merse cu pretenția până a cere dreptul de a deveni proprietari de case, drept ce aici în Turcia n'aveau, și pe care în Principate i-l refuzau vechile obiceiuri ale pământului, introduse din timpuri imemorabile, pentru păs-

trarea în mâinile autohtonilor a ori ce parcelă din glia străbună, atunci chiar Const. Ipsilante Vodă fû zguduit, fû silit a o refuză și a obligă pe acela ce cumpărase o casă, fiind sudit austriac, să se facă raiă și supus pământean. Cu această ocazie, la 8 August 1804, el printr'un simplu pitac domnesc făcù pe Ioan Ograrul român Ardelean, care cumpărase acea casă, raiă și supus român, pământean¹⁾.

Cu acea ocazie făcându-se o anchetă, se dovedi că, mai ales în Oltenia, mulți Români ardeleni au devenit proprietari, fără a înceta de a fi sudiți, și mulți proprietari supuși români s'au făcut sudiți, fără a înceta de a fi proprietari. Și ca să lămurească odată, a trimis la Craiova o comisie de anchetă care să lămurească cine erau în Oltenia sudiți și cine pământeni. Această anchetă se făcu în înțelegere cu consulul general austriac Merchelius.

În urma cercetărilor și constatărilor ce făcu acea comisie de anchetă, Vodă prin pitacul de la 9 Februarie anul 1805, hotărî ca orice pământean din Craiova și Oltenia care s'a făcut sudit în vremea răsmiriței sau de la răsmiriță încoace, să nu fie ținuti în seamă, nici cunoscuți ca sudiți. Nu vor fi considerați ca sudiți, nici pământeni, care se vor întoarce din străinătate cu pașapoarte străine, și care în virtutea acestor acte, se numesc pe sine sudiți. Mai hotărîră ca nici un măcelar, băcan sau din acei ce vând marfă cu amănuntul, să fie sudiți, ci numai aceia ce aduc marfă din străinătate o aduc în magazine și a o vinde cu ridicata.²⁾ Această clauză e menționată numai ca un omagiu adus unei clauze exprese ce figură în toate tractatele încheiate cu Turcia, căci dejă el o desființase de fapt, prin dreptul, ce tot el acorda străinilor, de a fi admiși

1) Ibidem, vol. XI. Pag. 110.

2) Ibidem, pag. 111.

în bresle și de a-și vinde, ca meșteșugari, în detaliu mărfurile ce ei confecționau.

Desființarea breslelor, sau mai drept a marelor privilegii ce ele aveau, fu cea mai principală din preocupările sale. Pentru a-și ajunge acest scop, el profită de faptul că, cu ocazia cutremurului celui mare ce a avut loc în anul 1802 Octombrie 14, multe case din București au fost dărimate, și că ele aveau nevoie să fie reconstruite. Văzând că prețurile materialelor și ale meșterilor s'a scumpit peste măsură de mult, Const. Ipsilante Vodă, îndemnat fiind de ideea sa de a micșora drepturile breslelor, a întrunit într'o singură breaslă pe acelea a zidarilor, nisiparilor, dulgherilor, șindrilarilor și tâmplarilor, le-a desființat starostii aleși de ei, înlocuindu-i cu câte un ciauș numit de stăpânire, iar nu ales, asistat de câte patru sau cinci fruntași, care să fie meșteri buni, cei mai bătrâni și mai de ispravă din fiecare rufet, ca împreună să povățuiască breslele și să îngrijească a se aplica prețurile fixate din poruncă domnească.

În fruntea acestor ciauși și sfetnici ai rufeturilor, puse un epistat superior, numit Maimarbașa, care fu numit de Domn, iar nu ales de breslași. Care era slujbaş al statului, și judeca pricinile ce aveau breslașii între ei, pentru ale meșteșugului. Sub el ciaușii lui erau apărați de toate dăjdiile, aveau și câte un scutelnic, om fără de pricină, găsit din străinătate, pentru ajutorul casei lui, iar dintre pământeni șease scutelnici cu pecetluit domnesc. Mai avea o cârciumă în București scutită de fumărit, căminărit, vamă, ortul vătășesc și toate dările impuse cârciumelor. Mai avea pentru osteneala sa și leafă câte 50 taleri pe lună din casa răsurelor și era îmbrăcat și cu caftan de boer.

Intr'acea funcție atât de însemnată, el'numi prin pitacul din 28 Octombrie 1802 pe Ioniță Vătaful, contra voinței breslelor care voiau pe altul¹⁾. Văzând re-

1) Ibid., pag. 269—270.

pețitele protestări ale tuturor isnafurilor de constructori, văzând asemeni că Ioniță eră bătrân, bolnăvicios și în neputință de a-și împlini cu vrednicie sarcina, Vodă numi în locu-i maimarbașa pe Lazăr Polcovnicul prin hrISOVUL de la 9 Ianuarie 1803, prin care consacră constituirea acestei bresle¹⁾.

Pe când restrângea prerogativele breslelor și reducea pe conducătorii lor la rolul de slujbași ai statului dependinți de autoritatea centrală, și pe când momea pe unele bresle cu oare care favoruri de mică importanță, Const. Vodă Ipsilante continuă de a introduce pe nesimțite negustori și meseriași străini în breslele pământenilor, spre a introduce cât mai multe precedente care să-l îndrdeptească odată de a desființa cu desăvârșire privilegiul pământenilor de a exercită numai ei comerțul cu amănuntul.

Iată încă un exemplu.

Primind plângere din partea a 23-blănari străini și iude noi, și dela calfele lor, iarăș blănari și tot străini, care negustoreau de multă vreme în Principate, ca fiind de multă vreme veniți pe pământul țării, și fiind șezători prin hanuri, plătindu-și la Vistierie dajdia lor de cojocari, ei și calfele lor, câte 440 taleri pe an, și declarând că nu mai puteau să suporteze această situație excepțională, se rugau ca să fie tratați la plata birului ca mazilii, dupăcum eră orânduit de Domnii din trecut prin hrISOAVE domnești, și cum hotărîse chiar tatăl M. Sale.

După ce a luat în băgare de seamă acea jalbă, M. Sa s'a milostivit asupra lor, a întărit în favoarea lor vechile hrISOARE și a hotărît ca, pentru strângerea banilor să aleagă dintre ei. Afară de acest așezământ să nu mai aibă a fi supărați de nici un fel de dajdie ce

1) Ibidem, pag. 270 — 272.

s'ar întâmplă să iasă pe obște, fără numai dintr'ânșii, care vor ține la uliță prăvălie cu marfă, să plătească fumărit după vechiul obicei. Iar dacă nu va avea dughiana și va avea odae de șezut, pe aceia să nu-i supere la fumărit. Ne având însă dughiană și va avea la odaiă din han, să plătească fumărit. De cotărit încă poruncește Domnia-sa, să nu se supere, fiindcă marfa lor nu se vinde cu cotul și, ca pe niște străini, îi așeză Domnia-sa sub acest privilegiu, să fie de acum înainte sub purtarea de grijă a d-lui vel Vameș. De care poruncește vel Vameșului să fie cu priveghere, și ori câți alții vor mai năzui aici pe pământul țării, însă străini fiind, să înștiințeze Domniei-sale de dânșii și de calfele lor, ca să li se adaoage numele la foaia pecetluită și să li se dea sineturi domnești la mână, cum și acestora, ca să fie iarăși sub acest privilegiu. Și de acum înainte orice pricină de judecată sau ce socoteală va avea între dânșii, numai vel Cămărașii să aibă a-i judecă și îndreptă. Iar când nu se va odihni pe alegerea sa, cu anafară să-i aducă înaintea Domniei-sale. Alt judecător sau zapciu, velit sau din orice treaptă, nici cum să nu se amestece la judecățile și socotelile ce vor avea între dânșii.

Poruncește Domnia-sa vel Spătarului, vel Agăi, vel Căpitanului de dorobanți și la alți boeri și zapcii, care după vreme se vor orânduî pe lângă orișice șezământ, sau cislăși, sau ori cu ce slujbă, să aibă a se feri de dânșii și de calfele lor, că cine va cuteză a-i băntui sau a le face vreun val peste poruncă D-sale, să știe că va petrece scârbă de cătră Domnia-sa. ¹⁾

Din conținutul hrisovului reese că privilegiile cele vechi, acordate de foștii Domnitori negustorilor și meseriașilor pământeni, scăzuse atât de mult și începuse să fie atât de nesocotite, încât ajunsese ca Const.

1) Ibidem, pag. 288—289

Vodă Ipsilant să acorde drepturi și privilegii la niște meseriași străini, care să fie îngăduiți să aibă prăvălii, în care sù poată vinde în detaliu marfa produsă de mânele lor, plătind numai fumăritul, dar de alte dări, ce plăteau tovarășii lor pământeni, să fie scutiți. Li se acordă o jurisdicție nouă, care-i pune la adăpostul prigonirilor zapciilor sau a ori căror slujbași, și le acordă o mulțime de înlesniri, spre a încuraja să vie și alți străini, ca să se stabilească aici, să facă concurență pământenilor. Asemenea dispozițiuni luate de unii Domni în diferite timpuri, negreșit au avut ca consecință înmulțirea meseriașilor străini, împuținarea celor pământeni și chiar disparițiunea lor.

Ca să prepare tărâmul pentru luarea dispoziției de mai sus, să facă să tacă gurile cele cârtitoare, și să imbunzeze pe cei ceilalți, gata de a protesta, Vodă Const. Ipsilant avu grija ca, prin hrisovul de la 1 Iunie 1803, să acorde mai multe privilegii, scutire de bir, scutelnici, etc. la 24 boeri dintre cei mai fruntași câți se aflau întrebuintați împreună cu staroști în diferite trebi publice folositoare obștei, și care să fie scutiți ca și staroști și de vinăriciu și de fumărit.¹⁾

Sub influența atâtor privilegii acordate străinilor și a momelilor de mică importanță, aruncate ca un os în gurile unora din negustorii și meșteșugarii mai fruntași, precum și a dreptului ce-și arogase domnia de a numi ea staroști de negustori, lucrurile merse atât de bine, în cât prin luna Noembrie anul 1803, în fruntea tuturor negustorilor, ca staroste se află un grec, anume Panait Țigară, care, pe lângă privilegiile de care se bucurase precedesorii săi, mai dobândi să ție un logofăt scutit, ca și el, de toate dările, să aibă dreptul a ține două pimmite în București, care să fie apărate de fumărit, să aibă lucatele lui scutite de dijmărit și vinăriciu, să aibă dreptul a luă dela vadra

1) Ibidem, pag. 287.

de miere câte un galben turcesc, să aibă și o prăvălie în București sculită de tot felul de podvezi și să aibă în slujba sa și doi scutelnici. ¹⁾

Sub acest Domn atât de mult iubitor de străini, băcanii, care pe atunci în marea lor majoritate erau români împestritați cu câțiva greci împământeniți, nu numai că nu se bucurară de nici un privilegiu, dar încă avură distinsa onoare de a fi prigonți într'un mod excepțional. Neavând în contra lor nici un mijloc de prigonire. Const. Vodă Ipsilant îi făcu să îndure o mulțime de pagube și străgâniri prin narturile ce le impunea mai în fiecare an, totdeauna sub cuvânt de a pune poporul la adăpostul scumpirei articolelor de hrană. Astfel pentru a ajunge la acest vrednic de laudă scop, la 2 Decembrie 1802. supuse la nart vânzarea năutului, stafidelor, caracatiței, migdalelor, anasonului, coconarilor etc.. atât de indispensabile (!) pentru hrana sărăcimei. La 4 Martie 1803 impuse alt nart. Pe urmă la 4 Aprilie 1804 fixă al treilea nart, tot la asemeni de trebuincioase articole, și la 21 Aprilie 1805 mai impuse băcăniilor al patrulea nart, în care îngrijă să intre în listă și lacherda, alunele, mănătărcile, icrele tescuite, gogoșile de ristic etc. Bunul Domnitor, îngrijitor de buna stare a prostimei, avu grije să iă măsurile cele mai părintești, ca să ușureze traiul acelor locuitori săraci, care mergeau în calești pe la băcani ca să cumperă icre de Taigan, conopide mari, icre de chefal nescopite, fidea de Veneția, scrumbii de cele mari, lacherde, untdelemn limpezit, migdale de Chio, ghiuden cu miroase, smochine, cafea eimen, rahat, măsline de Rumelia și orice le trebuiau pentru hrană dintr'aceste articole de prima necesitate pentru traiul unui biet creștin. ²⁾

Intr'acest timp, următor credincios al vechiului

1) Ibidem, pag. 280.

2) Ibidem, pag. 305—336

său sistem, de a prigoni și de a îmbună pe negustori prin o dispozițiune anodină, dădu ordin marelui Logofăt ca să răspundă la o notă ce-i adresase consulul austriac în asemenea sens. Marele Logofăt fû următor aceea ce și însăș Agenția va zice și va arăta, adecă că și, la 30 Decembrie 1802, răspunse Agenției austriace, în privința reclamațiunei sudiților austriaci din Craiova, că a dat poruncă slujbașilor și dregătorilor domnești din partea locului, ca să aibă grije ca sudiții austriaci să nu mai fie bântuiți în chipuri și cu mijloace împotrivoare, căci Măria Sa nu voește cu nici un fel de chip a dă pricină de mâhnire cinstitei Agenții. Cu toate acestea trebuie ca și sudiții să urmeze aceea ce și însăș Agenția va zice și va arăta, adecă că ei n'au voe a vinde cu dramurile și cu mărunțișul lucruri de băcănie și altele ca de acestea ale mâncărei și băuturii, ce sunt supuse la nart, pe câtă acest soi de lucruri ce metaherisesc ei nu sunt aduse din țara Nemțească, nici din Europa, ci aceste lucruri sunt din țările turcești, ce nu sunt slobode a se vinde de sudiți cu mărunțișul, ci numai cu ridicata, iar vinderea cu mărunțișul de asemenea lucruri din țările turcești, care sunt supuse la nart, este un drept numai al raialelor turcești. Când dar împotriva acestor reguli ale vremii din sudiți vor face alișveris cu mărunțișul, la acest fel de lucru care este al raialelor turcești, ce alta poate a-i socoti dregătorii domnești, când îi găsesc vânzând, de cât că sunt raiale, și ca pe niște raiale din isnaful politiei aceia, sunt siliți a-i obligă să fie următori nizamului și nartului. Căci așa le-a poruncit dregătorilor să urmeze cu acest nizam, ca pentru toate raiiele.

Iată ce fel de om eră Const. Ipsilante Vodă, țovăitor, schimbăcios, aci protector, aci prigonitor, cum eră mai rău pentru comerțul care are nevoe de stabilitate și de măsuri egale pentru toți.

Cu totul altfel se purtă Al. Moruzi Vodă în Mol-

dova tot într'acelaş timp. De astă dată el fu pentru Moldoveni o providenţă mântuitoare, căci în tot timpul acestei domnii, el săvârşi multe acte de utilitate publică, care-i perpetuă numele şi-l făcu să fie pomenit cu drag de Moldoveni. Repararea fântânelor, mărirea volumului apei aduse de Gr. Ghica, aducerea în Iaşi a unei cantităţi de apă întreită, precum şi clădirea numită chioşcul apelor din curtea Goliei, de unde se distribuia apa în tot oraşul, fû cea mai de căpetenie din faptele sale cele bune. Prosperitatea comerţului şi întărirea breslelor au atras şi ele atenţiunea sa. El a despărţit breasla cojocarilor în două, făcând breasla blănarilor, ¹⁾ care

1) Instărit blănar, cu daghiană în Iaşi, eră la 1756 Dec. 31 Froni blănarul, carele ţinea în căsătorie pe Aspra, nepoata lui Ştefan Bantaş (Arh. Stat. Bucureşti, m-rea Zlataust, pach. 11, doc. 15).

Important act cu privire la breasla blănarilor avem documentul din 1779 Maiu 13. (Arh. Stat. Bucureşti, cond. domn. No. 8, fila 128). Pitacul lui Alexandru Ioan Ipsilant Voevod către boerii epitropi Ianache Vilara biv vel Paharnic şi Dumitrache biv vel Medelnicer pentru a se stânge la cămara domnească ca să ia sama pentru scumpetea blanelor, „pentrucă „dela o vreme încoace blănarii din Bucureşti au început a face „feluri de înşelăciuni norodului la vânzarea mărfii lor, că misa- „zile le fac mici de nu pot ajunge a se face o blană, preţul îl „cer scump foarte, pe cât nu face, şi oamenii de nevoie cum- „pără, având trebuinţă... Cari boeri viind aici la Cămara gos- „pod (domnească)“, unde împreună cu vel Cămăraşul să aducă pe Churciubaşa şi pe alţi 3—4 lătrâni ai breslii lor, să facă cercetare cu amănuntul.

La 1779—1780 (7288) Alexandru Ioan Ipsilant Voevod hotărâşte orânduiala după care are a se administra breasla blănarilor din Bucureşti şi privilegiile ce-i se dau. (Acad. Rom., doc. 3—LV).

La 1786 Dec. 20 (Acad. Rom., doc. 5—LV, publicat în întregime în *Prager Sig.*, Blănăria, et., Bucureşti 1906 la pag. 74-80). Nicolae Petru Mavrogheni Voevod, dă *rufetului blănarilor subţiri şi cojocarilor groşi* şi întăreşte privilegiul ce au avut

îmblăneau numai haine bărbătești și femești, și bresla cojocarilor care făceau numai cojoace. Tot de odată a oprit importul cojoacelor venite de peste graniță și a acordat cojocarilor dreptul exclusiv de a-și vinde produsul mâinilor lor și al calfelor lor, dar nu și pe al altora în prăvălii speciale. Tot într'același timp a preînțeles hrisovul dat breslelor în timpul primei sale domnii.

El a înființat nazirea podurilor. El a început luminarea stradelor orașului cu felinare. El înființează paza de noapte a acelor strade prin culuceii, arnăuți, seimeni și neferi domnești. El a înființat revizia stradelor capitalei de către funcționari superiori în timpul nopții. El ar mai fi făcut și alte lucruri bune, utile obștei, că-l trăgea inima, dar a fost împiedicat de izbucnirea războiului din 1806, care a adus pe tronul ambelor principate pe Const. Vodă Ipsilante, care nu pui să domnească sub Ruși, de cât până la 19 August 1807.

și li s'au urmat, adică numai cei ce sunt știuți și cunoscuți de meșteri cu dajdie la Vistierie și primiți de rufet, aceia să lucreze meșteșugul acesta, iar alții străini, fără de căpătâiu și statornicie, să nu fie volnici, până nu-și va lua bir dela Cămara și voe dela Chiurciubașa și bătrânii rufetului, ca să-l cerceteze de este vrednic cu știința meșteșugului pe deplin, din care meșteri știuți și cunoscuți de vrednici, care vor fi mai de ispravă, bătrâni și cu praxis, să se aleagă 6, însă 4 din cojocarii subțiri și 2 din cojocarii groși, care să fie proești ai breslii, ca cu dânșii împreună să aibă Chiurciubașa a-și povățui breasla lor și a purta grija peste toată vremea a se urmări și a se păzi cele orânduite.

Alexandru Const. Moruz Voevod ia 1795 Ian. 29. (Acad. Rom., doc. 6—LV) întărește orânduile și obiceiurile rufetului blănarilor sau cojocarilor subțiri din București.

INDUSTRIILE ȘI FABRICELE INTRODUSE ÎN PRINCIPATELE ROMANE

Mai înainte de a urmări cu povestirea celor întâmplate pe tărâmul comercial de la anul 1807 încoace, de când a izbucnit prelungitul războiu turco-rus, care a durat șase ani, cred că e bine a spune câte-va cuvinte și despre industria română, despre care am pomenit în treacăt în capitolele de mai sus.

Încă din timpul în care fruntariile țărilor române erau închise, fie prin șirul de munți, încă nepătrunși de căi practice, fie de Dunăre, care intră în litoralul Țării românești prin vordapurile porților de fier și ale cărei guri erau aproape potmolite, Românii s'au gândit să-și înființeze fabrici de ale lor, care să le procure obiectele de prima necesitate, ce le veneau din străinătate cu multă greutate și cu prețuri prea mari. Nimeni nu s'a gândit să înființeze fabrici de țesut pânză, pentru că mai în fiecare casă de mahalagii sau de țăran eră câte o cămară, numită argea, în care eră instalat aproape în permanentă războiul, în care femeia, stăpâna casei, împreună cu fetele sale țesea trâmbele de pânză de bumbac pentru rufăria casei, șervete, fețe de masă și prosoape, împodobite cu borangic făcut tot de ele, pânză de lână și de bumbac pentru macaturi, pânză de in și de cânepă pentru cerți și poloage, pentru brâne, precum și velințe vârgate și chilimuri alese pentru așternut pe paturi. Nu s'au înființat nici fabrice pentru abale, pentru că mai la fiecare moșie traversată de o apă curgătoare, pe lângă care se creșteau oi, eră câte o puiă în care se fabrică de cătră țărani abaua, din care își făceau haine de iarnă, de primăvară și de toamnă, căci în timpul verii îi îmbrăcau femeile cu pânză produsă

de mâinile lor și cu dimie subțire de lână țesută tot de ele.

Nu simțiră pe atunci nevoie nici de prea multe cue, pentru că țaranii își făceau casele din gard, în care nu intra cue, decât la fixarea ușilor și ferestrelor, iar deasupra le înveleau cu stuh sau trestie. Orașenii, ce e drept, întrebuițau la clădirea caselor lor mai multe cue. Dar pentru a le economisi, șindrilarii băteau șindrilă de stejar cu cue tot de stejar, și după ce începură să se învelească casele cu șită și șindrilă de brad și începù să se bată cu cue de fier, acele cue, precum și piroanele și cuele trebuitoare la clădirea caselor, le fabricau meșterii țigani, numiți cueri, cari le confecționau în niște mici cușnice așezate în tinda caselor lor, din sârmă de fier importată din țara nemțească. Dela focul cel mare ce avu loc în București în anul 1804, un mare număr de case fură învelite cu olane de pământ.

Avură locuitorii orașelor mare nevoie de postav gros și subțire pentru hainele lor, care se importa din străinătate, primul din Brașov și împrejurimi, și celălalt din țara nemțească și turcească, și costă foarte scump. Avură nevoie locuitorii, atât ai orașelor, cât și ai satelor, de geamuri pentru pus la ferestre, căci țipla ce se întrebuița, mai ales la țară, nu erà nici îndestul de luminoasă, nici durabilă, nici igienică. Avură asemeni nevoie și de hârtie, pentru ca mai ales cărțile bisericești să nu se mai tipărească la Buda, la Blaj, la Sibiu, ori la Brașov, ci în tipografiile Mitropoliilor, în tipografia Râmnicului, ori în a Buzăului, ori în cea dela Govora, sau în cea de la Zragov, sau în cea dela mănăstirea Neamțului, ai căror lucrători stau cu mâinile în sân, că n'aveau pe ce să tipărească cărțile de care aveau nevoie, prețul hârtiei importate fiind prea scump.

Pentru a preîntâmpina aceste neajunsuri, Domni-

torii ambelor Principate se gândiră să favorizeze înființarea unor asemenea fabrici încă de pe la mijlocul secolului XVIII, promițând fabricanților ce se vor instala împreună cu lucrătorii, mașinele și uneltele lor, avantajile cele mai ocrotitoare.

Primele începuturi de fabrici în Principatele române s'au făcut de cătră Scarlat Gr. Ghica în Valahia, prin o fabrică de hârtie ce a făcut la Fierbinți, și de Grigorie Alex. Ghica prin o fabrică de postav în satul Chipirești din apropiere de Iași, toate acestea pe la 1767—1769. In anul 1776 Alex. Ipsilante acordă unei fabrici de hârtie, numită pe atunci harturghie, înființată de biv vel vistierul Dumitrașcu Racoviță pe moșia Batiștea, de pe apa Leuta, a schitului Turbați, din județul Ilfov, prin hrisovul din luna August 1776, mai multe avantagii, identice cu cele acordate la 1768 de Scarlat Ghica pirmei fabrice de hârtie, clădită pe malul apei Colentina, în apropiere de satul Fundeni, care fabrici, ne mai fiind la țară un asemenea meșteșug de fala țării, să fie trebuincios obștei cu trebuința scri-sorilor, cât și bisericii cu tipăritul cărților¹⁾.

La 5 Mai 1783 N. Caragea acordă asemenea avantagii altei fabrici de hârtie, înființată în București pe apa Dâmboviței de vameșul Nicoli Lazăr spre folosul și podoaba țării, și în interesul tipografii înființată tot de el, care începù a tipări o mulțime de **filandre** pentru învățătura de carte a copiilor, căreia îi mai acordă și oprirea importului cărților din Ardeal²⁾

1) Urechia, vol. I, Pag. 95—97.

2) Cu privire la tipografiile din Ardeal și la cărțile tipărite în ele, oprite și neoprite de a intra în țară, avem următoarele două importante documente :

I

Io Alexandru Cost. Moruz Voevod, i Gospodar,
Prea sfinția ta părinte Mitropolite Ungro-Vlahiei, vei vedea

unde se găseau tipografiile vechi și mai bogate, prin urmare puteau face o concurență ucigătoare, născându-și industria a hârtiei și tiparului.

În anul 1795 Mitropolitul Dositeiu construi o nouă fabrică de hârtie în satul Ciorogârla, pentru a fabrica hârtia necesară tipografiei Mitropoliei. Și pentru a avea apa trebuincioasă pentru o cădere puternică, potrivit cu cerințele fabricii, făcù un zăgaz, care tăia apa Sùbarului mai jos de șanțuri. Locuitorii vecini protestară, și Al. Vodă Moruzi, prin pitacul de la 22 Ianuarie 1796, dădù ordine ca scocul și zăgazul trebuitor acelei fabrici să se facă astfel, ca să nu aducă nici o jicnire locuitorilor de la Cățica, cari reclama-seră contra înființării acelei fabrici. Asemenea ordine primiră și proprietarii de mori de pe acea apă.

această tipărită înștiințare ce au venit cătră D-Mea de la *însoțirea tipografiei rumânești din Țara Ardealului* împreună cu deosebita filadă și însemnarea de felurimile cărților ce au de a le tipări acum nouă în limba rumânească, ci dar cât pentru firi și obiceiuri turcești și gazeturi, acestea nu sunt primite, iar Geografii, Fisica, Filosofica și altele asemenea, acestea sunt slobode, cum și cele bisericesti și altele dumnezeesti prin cercetarea prea sfinției tale, găsindu-le unite întocmai canoanele sfintei biserici a răsăritului, iarăș vor fi slobode. Pentru care să și arăți prea sfinția ta aceasta la toți cât vor să se îndestuleze și să se folosească de acestea, făcându-le cunoscut plata și vremea primirii, și să arăți D-Mele în scris cu arafură, tolico pisah Gospodstvomi.

1795, Martie 4.

(Arh. Stat., cond. domn. cu No. 29 fila 24).

II

Prea Înălțate Doamne,

Cu smerită anaforă înștiințăm M-Tale că încă dela trecutul Noemvrie aflând *de vânzarea unor cărți ce au venit din lăuntru dela Blaj tipărite, adică patru tomuri cuprinzătoare de cele șapte taine bisericesti, i niște Trioade și Apostole, am intrat în cercetare și, văzându-le pline de venitu (sic) apusănilor, cum*

In acelaş an Vodă construi, cu cheltuiala sa, o mare fabrică de hârtie alături de satul Afumaţi, din judeţul Ilfov, dincoace de heleşteu, pe care o înzeastră, cu maşini perfecţionate pentru acele timpuri şi cu apă de munte adusă în burlane de olane, din cea canalizată de Vodă Grigore Ghica al III-lea, ca hârtia să fie albă, curată şi de bună calitate, şi ordonă să se adune din întreaga ţară cârpa veche şi s'o vândă la fabrici pe preţ bun. Acea fabrică nu dură prea mult, abia cât stătù el pe tron, în prima domnie, căci costă prea mult. Mai înainte de a părăsi domnia, el o vândù, cam cu zorul, Mitropolitului Dositeiu, care le întruni pe amândouă într'una, cărând maşinele aduse de Vodă Ipsilante la fabrica sa dela Ciorogârla şi lăsă construcţia în părăsire. Ruinele acestei fabrici se mai văd şi azi. Hârtia produsă de ambele fabrici serviă pentru imprimarea cărţilor eşite din teascurile Mitropoliei şi se bucurară de aceleaşi privilegii ca şi ale viestierului Racoviţă.

In anul 1766 un boer muntean, anume Clucerul Radu Slătineanu, fiul unui ananitohorit, îndemnat fiind de privesitea manufacturei de postav, înfiinţată de Vodă Gr. Al. Ghica în Moldova, făcù şi el una

şi porţile (sic) de Trioade şi Apostole spre amăgirea celor proşti, puse ca când s'ar fi tipărit în Râmnic, însă cu mare negliobie ca să se facă singuri de ruşine, că scrie că s'au tipărit în scaunul Râmnicului, în zilele lui Nicolaiă Vodă Mavrogheni Mavrocordat, Domnul Ţării Rumâneşti şi a Moldovii, fiind Mitropolit Filaret; şi la Trioade lipsă slujba sfântului Grigorie Palamam (sic). De atunci dedesăm poruncile noastre de obşte cătră preoţi să o facă ştiută a nu îndrăzni cinevaş să cumpere asemenea cărţi, şi cei ce vor fi apucat să cumpere, să le dea înapoi şi să-şi ia banii. Acum vedem că tot să află aici de vânzare că, de au şi umblat să le treacă la Moldova, dar după pliroforia ce luarăm, înştiinţându-să stăpânitorilor de acolo, au zis Consulului nemţesc ca să poruncească neguţătorilor de acolo partea aceea, să nu mai aducă cărţi de acolo de acum înainte. Au dat deosăbit şi stăpânitorul ţării luminate porunci pe la

la fel pe apa Pociovaliștea, din județul Ilfov, la începutul pădurii Vălenilor. Alexandru Vodă Ghica, nepot de văr al lui Vodă Grigore Ghica, Domnul Moldovei, se grăbi să-i acorde oarecari privilegii, pe care le-a întărit și mărit Grigore Vodă, când a venit Domn al Valahiei. Aceste privilegii fură reînnoite și adăogate de Alex. Vodă Ipsilant în 1784.

Cu toate aceste favoruri care-i acordă dreptul de a importa 2.000 oi spaniole cu lâna subțire, fără vamă și plată anuală de oerit, scutiri pentru lucrătorii fabricii, de clacă, vinăriciu, dijmărit și alte angarale impuse de proprietarul moșiei și o arendă anuală numai de 250 lei, pe termen de 10 ani. Cu toate aceste favoruri, această fabrică funcționează până la declararea războiului în 1788, când fù închisă.

Pe ruinele ei se așeză în anul 1796, o altă fabrică de postav, dar nu în acelaș loc, ci în marginea Bucureștilor, pe apa Dâmboviței, de către medelnicerul

marginii, Ispravnicilor și Vameșilor, ca nici decum să nu lase cărțile de acolo să intre în țara stăpânirii sale. Pentru care găsim și noi cu cale ca să dea luminatele poruncile M-Tale pe la Vameșii dela hotarale țării, a nu mai îngădui să treacă acest fel de cărți. Să dea deosebit de știre și la cinstita Agenție a Peertii chesaricești ca să facă știută aceasta și în lăuntru la acei neguțatori ce să neguțătoresc cu aducerea acestor cărți aici, spre a ști că nu mai sunt slobozi a aduce acestfel de cărți, și pentru cele care să află aici, să poruncească Starostii de neguțatori, ca împreună cu omul Mitropoliei, să meargă pe sup-cumpăt, și ori-unde va găsi cărți de acestea să la pecetluiască, a nu să mai vinde, și a să trimitte înapoi de unde s'au adus. Pentru această pricină și răposatul fratele Mitropolit Filaret fusese făcut arătare M-Sale Alexandru Vodă Moruz prin anaforă, și fusese embosit venirea cărților streine din lăuntru, din care pe larg pliroforie să va da M-Tale. Și anii M-Tale, rugăm dela D-zău, să fie mulți și fericiți.

Al M-Tale cătră D-zău fierbinte rugător și smerit părinte sufletesc.

D(ositei) al Ug(ro-Vlahiei).

(Acad. Rom., mss. 652, fila 95).

Arbut, care o înzestră cu mașini perfecționate, cu meșterii cei mai iscusiți în țesutul postavului, aduși din străinătate, și cu toate cele trebuincioase unei asemenea fabrici. La 30 Decembrie 1796 Alexandru Vodă Ipsilant, în a doua a sa domnie, adresează Stolnicului Gh. Assan și medelnicerului Hristea un pitac, prin care le poruncea să se înțeleagă cu egumenul mănăstirii Sf. Ioan, proprietara moarei cu apă din dosul fabricei, pentru a-i procura apa necesară pivei acelei fabrici, și după aceia să aducă suiulgi, adică morari meșteri, cu știință de meșteșugul apelor, cari să găsească mijlocul de a pune în mișcare piva, fără să aducă moarei vr'o stânjenire. La 26 Iunie 1797 el dăruie aceleiași fabrice două sălase de țigani domnești, fierari pentru lucrarea fierăriei trebuincioase acelei fabrici¹⁾.

La 10 Iunie 1793 acelaș Domnitor a acordat bisericii cu 40 mucenici, metohul Episcopiei de Râmnic, care înființase o cherhanea (fabrică) de lumânări de ceară în curtea acelei biserici, aflată pe podul Mogoșoarei, în locul unde acum e Ateneul Român, monopolul fabricațiunii lumânărilor de ceară albă pentru întreaga țară, rămânând ca lumânărarii să fabrice numai roșii. Venitul însă, ce va produce acest monopol, să serve la întreținerea aceluia locaș dumnezeesc, ce e lipsit de moșii, vii, țigani și de cel mai mic ajutor²⁾.

În timpul domniei lui Alex. Vodă Moruz se înființase în curtea mănăstirii Mărcuța, din apropiere de București, o fabrică de tistimeluri de cătră un particular anume Stănuță. Pentru a o încuraja, nefiind pe atunci altă fabrică. Vodă îi acordă în anul 1801, monopolul fabricațiunii tistimelurilor pe termen de 15 ani. Cu doi ani mai înainte Vodă Moruz, pentru a împiedica neînțelegerea dintre proprietarul fabricei de postav și lucrători, și pentru a evita o grevă (se făceau

1) Urechia, vol. VII. Pag. 111—112.

2) Ibidem, pag. 119.

greve în fabrici la finele secolului al XVIII), a fixat, prin pitacul de la 27 Septembrie 1799, cantitatea de lucru ce fie care lucrător trebuia să săvârșească, și zilele și orele cât trebuia să muncească, respingând cererile lor de a lucra numai o săptămână și a se odihni două. Găsind-o nedreaptă și împotrivoare rânduelii și obiceiului ce au toate breslele în de obște, aprobând anaforaua vel Viestierului, a vel Cămarașulu și a vel Căminarului, compusă din șapte ponturi ¹⁾.

În anul 1801 Maiu 13, fiindcă în urma ponturilor mai sus pomenite, fie care lucrător era dator să lucreze negreșit în fabrică un număr oare care de ani, până la expirarea contractului încheiat, Vodă a dat prin pitac domnesc, iertare maestrului Radu, dintr'acea fabrică, de a mai lucra mai înainte de expirarea contractului, pentrucă ajunsese în bătrânețe și neputință ²⁾.

Nu fac pomeneală aici despre fabricile de lumânări de seu și de săpun, care erau foarte numeroase și răspândite în toată țara, căci ele erau mai mult niște ateliere foarte rudimentare, mai mult niște cherhanale lipsite de orice instalație mecanică, decât niște fabrici. Asemeni erau și fabricile de lumânări de ceară. De aceea diferiții Domnitori au acordat acestor fabrici oarecari avantagii, mai mult ca bresle, decât ca fabrici.

Adevăratele fabrici care funcționară cu organizația lor de fabrici, iar nu de atelier, și cari avură o durată mi lungă și dădură obștei foloase mai apreciable, fură fabricile de hârtie în număr de trei, fabricile de postav în număr de două, fabricile de tistimeluri, fabricile de lumânări de ceară și fabrica de sticlă înființată de niște Români din Ardeal, în satul Rucăr

1) Ibidem, vol. VIII, Pag. 86—87.

2) Ibidem, pag. 92.

din județul Muscel, care a fost construită pe la finele secolului al XVIII și care, lucru curios, n'a cerut și n'a obținut dela diferiți Domnitori, câți s'au perindat de atunci încoace, nici o favoare, căci nu se găsește în codicele domnești nici un hrisov privitor la fabrici de sticlărie.

Fabricile de tistimeluri și basmale, pare că au avut o reușită mai multumitoare, căci ele s'au înființat în mai mare număr ca toate celelalte. Eră și prea firesc, toate femeile din acele vremuri până la 1860, purtau în casă tistimeluri, cu care se legau la cap, până și cocoanele mari iar, femeile din popor eșau chiar pe strade legate cu tistimeluri. Bărbații asemeni, atât boerii, cât și cei din prostime din orașe, se ștergeau cu basmale mari cadrilate cu felurite culori, în care roșul predomină, căci batistele nu fuseseră introduse în modă. Țăranii se ștergeau cu ștergare, năframe, prosoape și rangulii, țesute de femei și de fete.

Pentru acest motiv la 5 August 1802, Alexandru Vodă Șuțu dădù, în scurta sa domnie de două luni, un hrisov, prin care reînnoia mai multe avantagii acordate de predecesorii săi cherhanelei, fabricii de tistimeluri și iminele înființată în interiorul mănăstirii Mărcuța, din apropiere de București, unui Stănuță în anul 1800, cu condiție ca să procure în mod gratuit casei domnești 25 tistimeluri bași, adică din cele bune, și 25 din cele de a doua calitate, și pe lângă tistimeluri să fabrice boccele, macaturi, perne, plăpumi, brâne și orice alt lucru se face prin mijlocul calipurilor (tiparelor) acestui meșteșug, cărei fabrici i se acordă și monopolul acestei fabricațiuni, în care timp să nu poată a mai înființa asemenea fabrică, nici vinde asemenea produse, fie în București și în împrejurimile sale, fie în întreaga țară¹).

Această fabrică fù cumpărată în anul 1802 și refă-

¹ Ibidem, pag. 282—284.

cută din nou de către marele vornic al obștirilor Grigore Ghica, care la 1822 deveni Domnitor. In locul celei vechi el înființă o fabrică nouă de tistimeluri și alta de șandandialâc, în care să se lucreze ghermesuturi, șaluri și alte cumașuri ce se lucrează cu mătase și fir, ca mintene, cum și prefacerea mătăsurilor de aici și din țara turcească a le aduce în ființa mătăsurilor Țarigradului, ce se aduceau de negustori cu mare cheltuială. Domnul de atunci Const. Ipsilant, acordă acestei fabrici hrisovul dela 13 Ianuarie 1803, prin care-i acordă mai multe avantagii, între care dreptul de a avea o boiangerie în București, precum și privilegiu pe 15 ani, cu condiție să procure casei domnești, în mod gratuit, câte 25 coți șaliu vârgat și câte 25 coți ghermesituri îndoit sadea.

După ce dobândi acest privilegiu, Gr. Ghica se încercă să monopolizeze, în favoarea fabricii sale de șandagialâc, dreptul de a avea menghenea de boiangerie în București. In urmă însă a reclamațiunii tuturor boiangiilor, fû silit să se mulțumească numai cu vâpsirea ștofelor ce s'ar țese în fabrica sa.

Cum vedeți fabricele se înmulțeau în Țara Românească, și mai ales în jurul Bucureștilor, dar împreună cu înmulțirea lor începură să se ivească nemulțumirile, certurile, dihoniiile și chiar pricinele de judecată. Din timpurile cele mai îndepărtate au existat în țară și mai cu seamă în București, un mare număr de fabrici mici de postav, ai căror proprietari ocupaseră împreună cu lucrătorii lor, o mahală întregă din București, sub Dealul Spirei, numită până azi mahalaua Sf. Nicolae, biserica Albă din postăvari. Acele ateliere au subsistat până pe la anul 1876, când au fost doborâte, ca să nu se mai ridice nici odată, în stare de mici ateliere cum se găseau. Ele erau înzestrate cu câte un răsboiu sau două, cu două, patru sau șase ițe, care țeseau numai postav gros și trainic pentru poporul de jos, cu lână produsă de oile bâr-

sane ce pășteau pe munții noștrii, sau cu lână de oi țigae care abia se introdusese în mici cantități.

Acestor postavuri le făcea o concurență foarte mare fabrica de postav a Medelnicerului Hagi Chiriac Arbut, care fabrica acelaș fel de postav gros, tot pentru poporul de jos. Pentrucă deși ar fi putut să fabrice mai subțire, nu putea, căci nu avea de unde să cumpere lână spanță. Ei doreau din suflet ca acea fabrică să se închidă, cum se închisese și fabrica dela Afumați și cea de la Batiște și Leaotu, prin concurență neîndurată ce le făceau fabricele săsești din Brașov, și negustorii brașoveni din întreaga țară, cari preferau acele postavuri celor fabricate în țară. Căci de și mai puțin solide, ele păreau mai arătoase. Ca să-și ajungă la scop, întărâtară pe o parte din lucrătorii fabricii dela Fierbinți contra patronului lor, provocară a doua grevă în fabrică și îndemnară vr'o șai-sprezece lucrători din fabrică să adreseze Domniei o jalbă, prin care se plâneau contra împovărătoarelor lucrări ce le impuneau, contra prea multor ore de lucru în fabrică și contra lipsei de plată a lucrătorilor ce se îmbolnăveau, în zilele în care erau bolnavi.

Această reclamație nu avu rezultatul dorit de lucrători, căci Vodă Ipsilanti numi o anchetă compusă din trei boeri mari, care să cerceteze pricina. Acei boeri adresă la 22 Martie 1803 o anaforă, prin care declarau cererile locuitorilor netemeinice, și propuneau noi reguli în fabrică cari să stârpească orice motiv de reclamațiune, fixând orele de muncă și cantitatea de lucru ce fiecare lucrător trebuia să săvârșească. Această anaforă dobândi aprobarea domnească prin pitacul de la 21 Iunie 1803. ¹⁾

Nemuțumiți fiind cu acest rezultat, postăvarii cei micirecurseră la altă stratagemă pentru a doborâ fabrica lui Arbut, care le stă pe inimă. Acești postăvari

1) Ibidem, pag. 293—296.

își vindeau tot produsul atelierelor lor pe la brașoveni, mai cu seamă pe la cei din provincie, care-i arvunea de cu primăvară, ca să lucreze numai pe seama lor, și toamna le cerea postav de diferite calități, în număr de bucăți anume hotărâte. Acești brașoveni în mare majoritate erau Români Ardeleni, sudiți austriecești, și un număr mult mai mic de armeni. Acești brașoveni țineau foarte mult la sudiția lor, că-i apăra de o mulțime de neajunsuri, și au fost întotdeauna gata d'a reclamă la consulul lor contra autorităților române pentru orice neajuns ce le făcea. La câțiva din brașovenii din Bucov, capitala județului Saac, recurse câțiva din fruntașii postăvarilor din București, și-i rugară să formuleze vr'o reclamațiune contra fabricii lui Arbut, care avea prăvălie de desfăcere cu toptanul și cu mărunțișul în București. Prin urmare nu avea nevoie de concursul lor pentru desfăcerea mării, și pe lângă aceasta le făcea o concurență mare, căci în prăvălia sa el vindea cu prețuri de fabrică, chiar mușteriiilor cari cumpărau marfa cu cotul. Acești brașoveni prinse bucuroși, și doi din ei: Ioan Șiusteru și Toma Bancu și porniră reclamațiuni către consulul lor, dar nu tocmai contra fabricantului de postav, care lor nu le cauză vr'un prejudiciu, că ei nu cumpărau nimic de la fabrică, că ea nu vindea nimic prin provincie, că tot ce producea abia-i ajungea pentru vânzarea în București. Ei se plânseră mai mult contra funcționarilor Isprăvnicatului și ai vămilor, cari le cauzau multe neajunsuri. Ei se plânseră contra dregătorilor domnești din partea locului, că nu le ținea în seamă calitatea lor de sudiți, și-i bântuește în diferite chipuri cu mijloace împotrivi-toare. Mai întâi le-a strâns dela toți brașovenii patentele de brașovenie, și pe ei i-a închis, ca să renunțe la sudiție și le-a cerut câte trei taleri de cap. Afară de aceasta i-a oprit de a merge **înăuntru** (peste graniță la Brașov) ca să-și ia marfă în timp de 40 zile, porun-

cindu-le să-și cumpere marfă din țară, dacă vor să aibă voie să ție prăvălii deschise, în care să vândă marfă cu mărunțișul.

Primind această reclamațiune Vodă Ipsilant, care ținea mult să facă voile consulului, numi o anchetă dintre boerij săi frunțași. Acea anchetă constată prin anaforaua dela 7 August 1804, că acei brașoveni n'aveau locuință stabilă, nici prăvălie, nici casă, nici măcar bordei, că nu posedau altă avere decât un cal, cu care își căară marfa din Brașov, că ei nu stau la un loc, ci-și vindeau marfa de brașovenie prin bâlciuri și târguri, pe unde făceau negustorie, mai mult cu ridicata decât cu țârâita, și că ei ar fi mai bucuroși să se întoarne înapoi la Brașov, decât să se prenumere între patentarii pământeni. Drept răspuns la această anaforă, Vodă dădu la 9 August 1804 poruncă, prin care dispunea ca susnumiții sudiiți, să nu mai fie supărați în viitor, să fie lăsați în pace și să li se înapoeze patentele ce li s'au luat. ¹⁾

De atunci multă vreme fabricanții de postav fură lăsați în pace să-și vadă de treburile lor și să se silească să facă postav bun și solid și să-i îmbunătățească calitatea. Pentru a aduce la îndeplinire acest scop, Medelnicerul Arbut ceru și obține de la Vodă Ipsilant un hrisov cu data 24 Aprilie 1805, prin care i se acordă oare cari privilegii pentru a putea să importeze și să crească în țară oi spaniole (spance) care să-i procure lână subțire și mătăsoasă, necesară la fabricațiunea postavului subțire. ²⁾

Pe lângă fabricile cele mici de postav, mai funcționau și un mare număr de pânzărie, adică fabrici tot așa de mici de țesut pânza de bumbac pentru rufe, pânza de in și de cânepă pentru cearcefuri, pânză de bumbac vărgată cu borangic pentru șervete, fețe

1) Ibidem, pag. 267—298.

2) Ibidem, pag. 296—398.

de mese și peschire (prosoape sau ștergare) pânză ca-drilată în diferite culori de bumbac și lână, pânză groasă de mindire, etc.

Acești meseriași se serveau la țesut torturi de bumbac de diferite grosimi importate din Englitera, de borangic scos din gogoși de femeile din mahalaua Sf. Ioan Moși, cari se ocupau cu crescutul gogoșilor de mătase, și de lână toarsă de femei din lână spălată, dărăcită și făcută fuioare tot de ele. Mai toți locuiau în mahalaua Cătunului din apropiere de biserică Amzei din București. Aceste mici fabrici, ca să susție concurență cu mărfurile venite de peste graniță, aveau nevoie de mare cantitate de tort de bumbac, care să coste ceva mai efin ca cel vechiu adus tocmai din Englitera. Const. Vodă Ipsilant, pentru a încuraja înmulțirea acestor torturi, acordă mai multe avantagii fabricii de tors bumbacul, înființată în București de Honoriu Gaudin și Ioan Popa Polzoe, cu meșteri de un nou meșteșug după al Englezilor, cu tirtipul de torsul bumbacului, și prin hrisovul de la 24 Aprilie 1805, dădă acelei fabrici mai multe drepturi; între care și monopolul de fabricațiune exclusivă pe 20 ani, 15 lude de scutelnici și alte înlesniri, cu obligație numai de a da casei domnești, fără plată, 25 suturi de tort din cel mai bun. ¹⁾

Se vede că Const. Vodă Ipsilant, care fusese vajnic prigonitor al comercianților pământeni și protector hotărât al celor străini, a fost un călduros propagator al înmulțirii fabricilor și un puternic sprijinitor al lor, căci la 3 August 1806 dădă un hrisov, prin care acordă mai multe avantagii fabricii de farfurii de faianță, înființate de biv vel vistier Const. Filipescu pe una din moșiile sale de la munte, la care a adus din străinătate meșteri iscusiți. ²⁾

1) Ibidem, vol. VIII. Pag. 661 și vol. XI. Pag. 298—299.

2) Ibidem, pag. 299—301.

Pe atunci morăritul încă nu se ridicase la rangul de fabrică, ci era tot în stare rudimentară a unor roate mișcate de apă, care puneau în mișcare câte una sau două măcinători. Aceste mori, iarna când înghețau apa, nu mai funcționau, și întreținerea Bucureștenilor cu pâine sau mămăligă era amenințată. Pe atunci încă nu se instalase prin mahalaua Sf. Ioan Moșii și mahalaua oborului, morile mișcate de cai, cari funcționară până mai acum 30 ani. Pentru a preîntâmpina această primejdie, Const. Vodă Ipsilant dădu ordin marelui Agă, la 12 Ianuarie 1803, ca să oblige pe Mitropolie și pe Egumenul mănăstirilor Sf. Gheorghe Nou, Radu Vodă, Mihai Vodă, Zlătari, Sărindar, Sf. Ecaterina, Arhimandritu, Cotroceni, Stavropoleos, Sf. Spiridon vechiu, Sf. Spiridon nou, Hanu Grecilor, Văcărești și Mărcuța să facă fiecare mai înainte de sosirea iernii câte o moară de cai, în care să se macine grâul necesar pentru îndestularea Capitalei, în timpul iernei. Egumenii nu fură următori imediat, deși mănăstirile lor erau bogate și costul unei mori de cai nu prea mare. Vodă Ipsilant însă repetă cererea sa în mai multe rânduri, până ce în cele din urmă ele fură făcute una câte una până în toamna anului 1805, când fură toate gata și contribuiră împreună cu morile de apă la îndestularea capitalei cu făina necesară. Pentru a evita o scumpire a făinii prin pretenții de oem prea mare, sau o concurență păgubitoare proprietarilor morilor, același Domn prin pitacul de la 12 Iulie 1800 fixă oemul ce fiecare morar era în drept să ceară de la grânele măcinate.

Industria în Moldova urmă aceeași cale ca și cea din Valahia. Aci dezvoltându-se și aci restrângându-se, după oameni și împrejurări. Ea avu a se lupta cu multe dificultăți, mai cu seamă cu mărfurile streine de calitate inferioară, aduse din străinătate și vândute de negustori puțin scrupuloși, mai cu seamă evrei, al căror număr creștea și se înmulțea pe fiecare

zi, precum și cu gustul cumpărătorilor, cari adesea preferau marfă proastă, dar arătoasă, unei mărfi solide, dar cu aparență mai puțin prezentabilă.

Dovadă cum că marfa românească, produs al industriei noastre născânde, nu plăcea Românilor, cum nu le place nici azi, ne dă însuș istoria patriei noastre, Letopesițele Moldovei, când vorbesc despre domnia lui Gr. Al. Ghica, cel ucis de Turci pentru că a protestat contra hrăpirii Bucovinei. În anul **1769** Grigore Vodă făcuse cu cheltuiala sa o fabrică de postav la Chipărești, în locul unde se varsă Bahluiul în Jijia. După ce a terminat-o, a strâns lână din întreaga țară în cantități mari, a adus lână mai subțire și din străinătate, a adus și meșteri iscusiți de peste graniță, i-a pus să lucreze, și aceia au început să producă postav de toate culorile, foarte bun, foarte solid, dar mai mult gros de cât subțire și nu prea lucios și arătos. Se lucra în acea fabrică postav pentru slujitori, pentru oastea curții, care se îmbrăcase până atunci în postavuri cumpărate destul de scump din Brașov sau din Polonia, postav pentru târgoveți, postav pentru daruri la Turcii de prin serhături și până la Poarta Sultanului, din care s'a dat o bucată foarte frumoasă chiar sultanului Mustafa. ¹⁾

Văzând că postavul său cu toată buna lui calitate nu prea se vindea că nu plăcea publicului, Vodă a poruncit croitorului său un costum complet de haine să-i facă dintr'acest postav, și într'o zi se înfățișă în fața Divanului îmbrăcat într'aclee haine simple și puțin arătoase, și a prezidat Divanul, ai căror boeri erau îmbrăcați în postav fin și mătăsuri de mare preț, și le-a spus tuturor că el preferă mai bine materia hainelor sale, produsă pe pământul Moldovei, decât scumpeturile arătoase făcute pe pământ strein. De

1) Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc de d-l. N. Iorga. Pag. 185—186.

atunci boerii Moldoveni au început să poarte și ei haine făcute din postav moldovenesc. ¹⁾

Această fabrică avu o durată numai de șase ani, până la 1768, până isbucni războiul dintre Ruși, Austriaci și Turci, când s'a închis ca să nu se mai redeschidă. Acest început nereușit descurajă pe Moldoveni de a mai face o încercare pe tărâmul fabricelor. Cu toate acestea în anul 1774, un Levantin, anume Lucacheu sau mai exact Lucca de la Recca, cumnatul lui Grigore Al. Ghica Vodă, aduse din Brașov pe un vântură țară francez, anume Ledoulx de St. Croix, care luă în arendă pentru 450 lei pe an, o moșie de pe marginea Prutului a lui Lucachi, pe termen de patru ani, și făcu pe ea o fabrică de faianță. Nu reuși nici acea fabrică, căci peste scurt timp isbucni o ceartă între moșier și fabricant, care provocă fuga din Moldova a lui Ledulx și închiderea fabricei. Reușiră mai bine velnițele, adică fabricele de spirt, înființate după ce s'a oprit importul rachiului din Polonia, precum și mai multe herăstrae de tăeat bradul, înființate cam pe la mijlocul secolului XIX-lea. Mai reușiră și câteva fabrici de potasiu, care transformară vechile păduri de brad, în cenușă utilă oare căror industrii, dar cari au încetat de a funcționa de îndată ce lemnul de brad a început să se vândă cu preț. ²⁾

Cumcă în Moldova n'a existat o industrie stabilă și serioasă chiar pe la începutul secolului XIX, ne vedesc mărturiile unor scriitori ca Peyssonel și Wilkinson, cari ne spun categoric că comerțul moldovenesc se făcea numai cu mărfuri de tot felul importate din străinătate și cu exportul produsului solului. Comerțul interior se făcea prin vinderea obiectelor confecționate de meșteri români, din materialuri importate din străinătate și chiar cu produse ale fabricațiu-

1) Letopesițele țării Moldovei de M. Kogălniceanu. Vol. III, pag. 262. Ed. 1846.

2) N. Iorga op. sus citat, pag. 196—197.

nii streine, mai ales ale celei din Braşov. Colson spune că industria manufacturieră e încă în copilăria sa în Moldo-Valahia şi e de două naturi, ori se exercitează asupra materialurilor indigene sau se mărgineşte a importă materii importate. Comerţul interior al produselor moldo-valahe e îndestul de mare şi de lucrativ. El îmbrăţişează toate produsele industriei agricole în general, şi cele ale industriei manufacturiere, mai ales postavurile groase, sticlăria ordinară, olăria, pălărieria, rufăria ordinară, pânzăria de stofe vârgate, şelăria şi argintăria ¹⁾.

Toate aceste produse, precum şi lucrurile de cismărie, croitorie, abajerie, dogărie, pantofărie etc., se dobândeau nu prin fabrici, prin instrumente manufacturare, ci prin lucrul de mână al meşteşugarilor în simple ateliere.

Mari sunt bogăţiile naturale şi ale diverselor produse ale acestor ţări zice Sostino, în voiajul său în Valahia şi Moldova. Ele ar putea să fie mărite prin comerţ şi fabrici, dar din cauza viciului organizaţiilor politice, comerţul e foarte precar şi fabricile nu există de fapt.

Aceste două lucruri care sunt incompatibile cu despotismul, nu poate să existe decât acolo unde domneşte libertatea, dreptatea şi siguranţa personală. Experienţa a demonstrat că comerţul nu înfloreşte decât în ţara unde, după ce au pus ca bază aceste prime şi indispensabile condiţii au încă avantajul de a găsi în naţiune sau în societăţi de oameni instruiţi, un intermediar oarecare, între logatul proprietar fonciar şi nenorocitul cultivator sau arendaş, care să aibă o educaţie în proporţie cu starea sa, ca să facă uz de inteligenţa sa, pentru a putea să realizeze o dorinţă naturală, aceea de a-şi ameliora soarta prin stimulentele industriei, şi de a-şi procura oarecare avere prin co-

1) Colson, pag. 232.

merț și alte mijloace industriale și oneste. În Valahia și Moldova nu se găsește altceva, decât mănăstiri, boeri proprietari, clăcași și robi supuși. Unii și alții supuși unui despot, și el sclav al unui tiran.

Tot comerțul și micile manufacturi de prima necesitate sunt în mâini străine. Din acest număr, Grecii, cari vin din Albania și Macedonia, sunt în prima linie, vin apoi câțiva Români din Transilvania, apoi Armenii și Evreii din Galiția. ¹⁾

Aceste cauze bine precizate de Sostini și Raicevici, au contribuit ca în Moldova industria manufacturară să moară încă din pruncie, prin încetarea lucrului în fabrica de postav, făcută de Gr. Al. Ghica, care muri odată cu proprietarul ei, și alte încercări să nu se mai facă, iar fabricile din Valahia să ducă o existență mizerabilă de azi până mâine, până la izbucnirea revoluției lui Tudor Vladimirescu și a eteriei grecești, când se închise, ca să nu se mai deschidă, nu din cauza efectelor răsmiriței, ci pentru că produsele lor nu se căutau, din cauza concurenței desperat ce le făceau mărfurile importate.

1) Voiaj în Valachia și Moldova de Sostino, ed. italiană, pag. 82, 83; ed. franceză, tradusă de I. M. Lejeune pag. 51—53 și Raicovici în l. germană, pag. 82—83. Negustori streini avem în Țările Românești:

La 1648 Milea, neguțatorul și arbănaș din Câmpulung, frațele jupânului Isar cupetul cel bătrân, cumpără moșie în Poenari (Acad. Rom., doc. 104—XLIII).

La 1657 Hristodulos Kefalas, feciorul lui Mihul cupetul Kefală, cu moșie în Șerbănești, jud. Dâmbovița (Acad. Rom., mss. 1448, fila 492).

La 1654 Novac Sârbul Postelnic și cupet vinde lui Iorga neguțatorul partea sa de moșie din Groși (Arh. Stat., schitul Tri-valea pach. 2, doc. 1 și 4).

La 1665 Dec. 8 Radul Leon Vvod. poruncește lui Gheorghe cupetul din Drăstor ca să dea m-rii Viforâtei adetul convenit de pe moșia Vărăști, unde ș-a adus caii, oile și rămătorii (Arh. Stat., m-rea Viforâta, pach. 1, doc. 33).

La 1670 Fevr. 28 Antonie Vodă dăruiește boerului Mateiu Pos-

COMERCIANȚII EVREI

Cea mai puternică isbitură ce primi comerțul și industria română în desvoltarea lor fu acea dată de comercianții evrei prin concurența lor dusă până la extremități necunoscute. Cât timp au avut a face cu comercianții și meșteșugarii creștini nemți, unguri, francezi sau italieni, cu toată protecțiunea ce le acordau consulii lor, Românii putură să trăiască, să câștige și să facă oarecare avere căci negustorii vindeau marfă bună și solidă și nu-și râdeau de preț, iar meșteșugarii lucrau bine, solid și frumos și-și cereau prețul. Cu Grecii, Sârbii și Bulgarii, Românii nu avură de luptat, căci și ei erau raiele supuși legii breslelor, birurilor și ale narturilor. Turcii nu erau îngăduiți să stea mult timp în Principate. Ei erau siliți să vândă marfa repede și să plece. Afară de aceasta comercianții europeni, care nu erau meșteșugari, rar se ahăteau dela prescripțiile tratatelor. Și dacă des-

telnicul, feciorul lui Pătru Slugerul din Ciorogârla, casele ce le făcuse Iane Grecul Popa neguțătorul pre locul lui Isar neguțătorul cel bătrân din București, pentru a lui dreaptă slujbă, iar Iane Grecul le-a pierdut după al lui viclesug grecesc ce s-au aflat voitor de rău acestui pământ al țării (Arh. Stat. m-rea Radu Vodă, pach. 34, doc. 27).

La 1692 Gheorghe arbănașul din Iași cumpără inoșie în Tomirești de jos (Acad. Rom., doc. 103—CV).

La 1714 Hagi Vasile Starostea și neguțătorii Ioanis Kiurtzibasa, Apostol Criteanu și Thoma Ghiorghis din Buzău dau carte de cercetarea ce au făcut în o pricină de negustorie, cumpărare de boi, vaci și oi (Acad. Rom., doc. 41—CXLVIII).

La 1717 Dec. Anița Vorniceasa a lui Mitrea Vornicul se socotește în Iași cu Ahmet neguțătorul din Bârlad pentru datorii ce i-a fost cu bani și miere dinaintea boerilor celor mari și dinaintea neguțătorilor turci Hasaan Cilibi din Vaslui și Mehmet Cilibi din Bârlad (Acad. Rom., doc. 102—CLXI).

La 1721 Mihai Racoviță Voevod scrie Vornicilor de Botoșani ca

chideau magazin de toptangerie, de sigur ei vindeau numai cu toptanul, la negustori cu mărunțișul, care erau pământeni. Evreii se abătură de la această linie de conduită dreaptă și leală din primul pas ce făcură ei pe calea comercială și industrială în Principate.

Pe la finele secolului al XVIII-lea puțini evrei se găseau prin orașele capitale de județ ale ambelor Principate. Prin sate nu eră nici pomeneală. Așa de mic eră numărul evreilor în unele orașe, spre pildă în Focșani numărul evreilor eră așa de mic (șease familii), încât nu puteau consuma nici măcar o vacă. Din această cauză Const. Vodă Ipsilant a dat, la 18 Iunie 1803, o carte domnească prin care le acordă favoarea ca, pe unde ei vor fi în număr mic, măcelarii creștini să fie obligați a tăia vitele ce vor pune în consumațiune prin hahami, după ritul evreesc, din care să se îndestuleze evreii, iar restul cărnii ne consumată de ei, să o vândă la creștini.

Mulțumită unor asemenea avantagii dobândite prin rugăciuni, intervenirea consulilor străini, dare de bani și felurite alte mijloace, evreii câți se stabiliră

să împlinescă niște bani dela Capsimon neguțătorul ce datorează lui Hasan Aga Sărdinghiaști și niște bani de vădrărit (Acad. Rom., doc. 246—IV).

La 1729, Iane, feciorul lui Gheorghie cojocarul Mațochi dela Ocelele Mari, vinde m-rii Surpatele o vie a sa din dealul Titi-reaciului. (Arh. Stat., m-rea Surpatele, pach. 5, doc. 5).

La 1769, Garabet și Ștefan, feciorii răposatului Hagi Lehan armeanul, vând două dughene în Iași cumnatului lor Cârștii, fiul Petrii Armanul. (Acad. Rom., doc. 33—LXXVIII)

La 1773 boerii Divanului Moldovei dau carte de judecată în pricina pentru o datorie de bani ce a avut Nicola Manthul neguțătoru a luă dela Dumitru Pavli. (Acad. Rom., doc. 114—LXXVIII).

La 1777 Dec. Iordache vel vistier dă carte, prin care arată că neguțătorul Tudorî Grecul din ținutul Tecuciului este așezat la dajdie cu neguțătorii pământeni din Iași. (Acad. Rom., doc. 141—LX).

în Principate, veniți din Turcia, Galiția și Rusia, goi și lihniți, în scurt timp se înțoliră, se îmbogățiră, se înmulțiră, prinse chiag și începură a-și chema rudele și pe correligionarii lor, ca să se stabilească aci, ca într'un adevărat pământ al făgăduinței.

Nici nu putea să se întâmple altfel în niște Principate în care în fiecare zi ei dobândeau noi privilegii prin mită și conrupțiune, și se vedeau protejați de Domni și de Divan.

Primii evrei care se stabiliră în Principate fură din evrei spanioli supuși Turciei, originari din Constantinopol, care veniră în Principate împreună cu diferiți Domni, chiar mai înainte de epoca Fanarioților, ca să încaseze sumele cu care imprumutase pe Domni la dobândirea domniei și apoi să se întoarcă de unde au venit. Unii se înturnau în Salonic, care eră patria lor, dar alți, puțini la număr rămâneau în țară și se ocupau de preferință cu zaraflicul, împrumutând cu dobândă mare, că pe atunci banii erau scumpi și rari. Mai târziu veniră și alți evrei mai puțini bogați, aduși de gialepii capanlăi, saegii și sureccii turci, ca să-i ajute în strângerea productelor trebuincioase capanului imperial turc. După terminarea cărei operațiuni, mulți se înturnau de unde au venit, iar unii din ei rămâneau în Principate și se ocupau cu misitia gră-

(1778) *Ghenarie 15.*

Ceauș de Aprozi. Ghen. 15 (1778). Dumitru străinul Hietu Starostea de străini cu Iosif Filippopolitul pentru taleri 23000 ce-i eră dator după niște marfă ce a luat și i-a ieșit lipsă, din care dându-i taleri 1240, iar pentru taleri 1050 lăsând el pe un epitrop al lui aici, pe Hagi Chiriac, la soroc i-au și gătit, și după cuvântul epitropului ce Țau avut aici, au dat banii la altul de a luat marfă de liptcânie și s'au dus la Țarigrad, și numitul Iosif gășindu-l la Țarigrad, a vrut să-l închiză, și el văzând așa, a lăsat și marfă și tot la Țarigrad, și cheltuind și câțiva bani, au avut de au scăpat, pierzând și creditul ce avea în Țarigrad de luă marfă, cu care el se chivernisea și cerea paguba ce a păgubit.

nelor și a vitelor, făcând o crâncenă concurență mișiiilor Greci.

Cu toate acestea, până la începutul secolului al XIX nu fù prea mare numărul lor în Principate, pentru că nu le erà îngăduit să facă negustorie cu mărunțișul, nici să se ocupe cu meșteșugul. Pe atunci le erà îngăduit ca, afară de zarafie, fără prăvălie, și de misitie, să se ocupe numai cu meseria de povarnagii, pe care mulți din ei o învățase în Polonia, patria evreilor leșești, unde erau cele mai mari rafinării de rachiù și din care-i gonì faptul că Domnii Moldovei au prohibit importul rachiului, care în Moldova se numea holercă și care nu erà altceva de cât tot basamacul de azi, adică spirt amestecat cu apă, dușmanul de moarte al țăranului român.

Bănoasă erà meseria de povarnagii, dar nu putea s'o înbrățișeze mulți. Trebuià capital mare, ca cineva să fie patron, și cunoștințe speciale, dobândite în urma unei experiențe îndelungată, ca să fie meșter rafinator. Asemenea oameni se cereau unul mult doi la o velniță. Oamenii muncitori, cărătorii, amestecătorii și fochiștii, nu se recrutau dintre evrei, căci evreii nici odată n'au iubit muncile grele, ci dintre Români și Moldoveni. Iată una din cauzele cari contribuieră ca puțini evrei să vie din Galiția spre a se face povarnagii, deși această meserie erà avantajată de diferiți Domni prin multe privilegii, cu condiție numai, să

Iosif la acestea tăgăduia și zicea că n'a lăsat pe nimeni epi-trop.

Intrebându-se și Dumitru, dar când dà banii el, cum de nu luà zăpisiul sau răvașul ce-lavea dat pentru acești bani; și el răspunse că s'a înșelat după vorba lui, și crezându-l, nu i-a mai cerut, și cerea soroc ca cu încet-încet să plătească.

Hotărîrea Gospod.

De vreme ce s'a cunoscut că aceste zise ale lui Dumitru sunt profasis, s'a hotărît să plătească acești taleri 1050 lui Icsif și în urmă cu cine va avea, își va căută. (Arh. Stat., cond. domn. No. 4, fila 102 verso).

fabrice rachiul numai din porumb stricat, iar nu și din cel bun, care erà păstrat pentru hrana locuitorilor, care adesea erau amenințați de foamete, și ca să nu se scumpească prea mult.

Unii din ei se abăteau dela acea regulă, dar autoritățile respective le opreau pe dată și închideau povarna. Astfel un evreu, anume Iancu Povarnagiu, prins fiind cu fabricarea de rachiu, marele Cămăraș i-a închis povarna și el a reclamat la Vodă. Ca urmare la jalba sa, Vodă Mihai Const. Șuțu a dat, la 12 August 1785, poruncă marelui Cămăraș ca să-l lase să lucreze până la începutul lunii Februarie din anul 1786 toată zachereaua udă, câtă a apucat să puie în apă, cât și cea neudată cât a cumpărat și să găsea în povarnă, pentru trebuința ei, dar de la acea dată să fie cu desăvârșire oprit de a mai lucra porumb bun. ¹⁾

Unii din evrei erau îngăduiți să exercete și meseria de telali, sau vânzători de haine vechi, de pe la boerii și negustori mai cu dare de mână, pe care le spală, și le vindeau ca noi pe prețuri mici la oamenii săraci. Astă meserie care reclamă capital mic și oarecare cunoștință de croitorie, blănărie sau cismărie, fu îmbrățișată de mulți evrei săraci cu care-și asigura un traiu bunicele și strângeau câte un căpitalaș. Numărul acestor telali, compus din Români și Românce, Țigani și Țigance și în mare majoritate Evrei și Evreice, pământeni și chiar străini, deveni atât de mare, încât fură nevoiți să ceară de la stăpânire numirea în fruntea lor a unui telalbașa. Mihai Șuțu Vodă le încuviință cererea și, la 3 Iulie 1784, numi telalbașa pe un Român, pe un stegar al Agiei, al cărui nume nu figurează în pitacul de numire, și dădu acestei noi bresle oarecare cădere și câteva avantajii. ²⁾

Piedica ce întâmpinără evreii de a îmbrățișa profe-

1) Ibidem. Vol. I. Pag. 452—453.

2) Ibidem. Pag. 449—450.

siunea de meseriași, împiedică multă vreme înmulțirea lor la noi în țară. În toate numeroasele daraveri conținute în condicile Visteriei Moldovei, zice Al. Xenopol în studiul său: **Finanțele în epoca Fanarioților**, mai ales în cele de plăți de polițe, întâlnim numai nume românești, turcești sau grecești, precum bună oară acela al lui Andrei Pavli ¹⁾ care pare a fi fost bancherul cel mai în renume în acel timp. O singură dată găsim amintit un evreu în condica pe anul 1786: 110 lei unui jidov, trimitându-se din porunca M. Sale Pentru ca elementul evreesc să fie atras într'o țară, trebuie două condițiuni: bogăția, măcar latentă, adevă putința de a face bani, și lipsa unei adevărate civilizații bazată pe muncă neobosită a poporului. El trebuie să câștige, și să câștige ușor, fără concurență. Cât timp Moldova fu săracă, ei nu o înneacă. Știau că în pustiu apa se prăpădește. Când pustiu se prefăcuse în grădină, ei o înăbușiră din toate părțile. ²⁾

Cu toate aceste considerațiuni, cu toate că legile, tratatele și obiceiurile pământului se opuneau ca evreii, care erau aproape în unanimitate străini, să facă comerț în detaliu, prin urmare să se facă cârciumari, totuși o parte mare din cei stabiliți în Moldova, prin corupțiune și dare de chirie mare, reușiră a deveni orândari de cârciume și, neputând să se încuibeză prin orașe, reușiră să răsbească prin sate și

1) Alexandru Cost. Moruz Voevod la 9 Iulie 1804 (Acad. Rom., doc. 83—LXIX) întărește stăpânirea lui Andrei Pavli neguțătorul preste 10 dughene și o crâsmă cu locul lor din târgul Bârladului, cumpărate prin sultan mezat.

La 19 Noembrie 1819 Mihail Gr. Suțu Voevod întărește anaforana Divanului Moldovei dată în pricina lui Andrei Pavli, care face fii și moștenitori ai săi pe Căminarul Spiridon și Căminarul Neculai Dimitriu Vella, amândoi frați. (Acad. Rom., doc. 115—LXXVIII). Această înfiere o întărește acelaș Domn prin hrisovul său din 30 Noembrie acelaș an. (Acad. Rom., doc. 24—LXXVIII).

²⁾ Revista pentru Arheologie etc. Vol. I. Pag. 61—62.

să iă multe cărciumi în arendă. Văzând că acest abuz amenință să devie o primejdie publică, Domnul Moldovei Alexandru Const. Mavrocordat dădù, la 28 Noembrie 1782, poruncă prin care, pentru ca toți locuitorii să aibă liniște și dreptate într'acea țară, și de cătră nimeni vicleniți și jefuiți să nu fie, hotărăște ca jidovii câți se află în țara aceasta, să locuiască prin târguri, cum sunt așezați, și cu dreptate să-și caute aliș-verișul lor, iar prin satele țării nici decum să nu fie volnici a locu, nici a face aliș-veriș cu vânzare de băutură și orândării prin sate, căci cu viclenie îi păgubesc și jefuesc.

Această poruncă o dădù Vodă în urma anaforalei ce-i supuse, la 24 Noembrie acelaș an, cinci mădulari din Sfatul administrativ, prin care puneau în vederea lui Vodă cererea ce făcuse evreei prin o jalbă ce dăduse Domniei, prin care se rugau ca să li se dea din nou volnicie să cumpere productele și să le vândă prin sate, în interesul măririi venitului moșiilor și a averei stăpânitorilor lor, spuind că pe la târguri nu se pot hrăni, de aceea au căzut în cea mai neagră sărăcie. Boerii în anaforaua lor spuneau categoric că breasla jidovilor, care s'au obicinuit cu acest fel de urmări a cumpără cu anul moșiile și de a ține arânde prin sate, nu puține supărări și pagube pricinuiau, nu numai la stăpânii de moșii, dar și la locuitorii acelor sate, căci mai întâi de tocmelele ce făceau ei cu stăpânii moșiilor și cu zapisele lor ce le dau pentru tocmeli, nici odată nu se țineau, ci fel de fel de pricini și amestecături arătau spre păgubirea stăpânilor moșiilor. Și în loc, unde eră să se folosească stăpânul de venitul moșiei salc, pagubi și supărări aveau..

Al doilea, pe locuitorii săteni îi îndatorau cu bani din vânzările băuturilor lor, și unde de pe băuturi rămânea cineva dator câte cu ceva, ei, ca niște înșelători, îi încarcă și îi năpăstuiă mai mult, îndoit și întreit, din care cei mai mulți din locuitori se sărăceau

cu totul. Și alte multe sărăcii și pagube se făceau și se pricinuiau și la stăpânii moșiilor și la locuitorii satelor, de vreme ce ei cu totul sunt porniți a cercă chipuri cu care ar putea să înșele, să năpăstuiască, ori pe stăpânii moșiilor cu tocmelele ce fac, ori pe locuitori să-i încarce la câte puține datorii ce rămâne de pe băutura. Pentrucă ei fiind oameni săraci, dupăcum singuri ei se mărturisesc, altul nu are mila sărmanului cât de puțin. Aceste fapte care le au ei cu încărcăturile și năpăstuirile ce fac, ei o socotesc ca o negustorie, iar nu se uită la pagubele și sărăciile ce se pricinuesc la mulți de cătră dânșii. Aceste urmări ale lor fiind știute și nesuferite de cătră toți, a silit domniile din trecut să hotărască ca să lipsească jidovii de prin sate. ¹⁾

Astfel erau evreii la anul 1783. Tot astfel sunt și azi mulți din ei. Pagube multe au pricinuit locuitorilor pământeni, mai cu seamă negustorilor, și puțin scrupuloși au fost ei în daraverele lor comerciale. Cu toate acestea s'au găsit mulți Domni, atât în Moldova cât și în Țara Românească ca să-i iasă sub ocrotirea lor, să le treacă cu vederea aplecarea lor cea nărăvașă, să le acorde o protecțiune puternică, să le dea pe fiecare zi câte un drept, câte un privilegiu, oricine poate ghici în schimbul căror sacrificii, și să termine prin a le acorda toate drepturile de cari se bucurau pământeni. Acelea, de a lucra ca meseriași meșteșugul ce știau, apoi de a ține o mică dughiană, în care să vândă produsul mâinilor lor, și în cele din urmă pe acela de a deschide dughene mari, fără a fi meșteșugari, și de a vinde marfă importată, atât cu ridicata, cât și în detaliu.

Deocamdată, într'acest stadiu de preschimbare, ei fură cât se poate de timizi, de smeriți și de respectoși față de autoritățile locale și de populațiunea pământ-

¹⁾ Arhiva Românească de M. Kogălniceanu. Ed. II. Vol. II. Pag. 179—182.

tească. Deocamdată se instalară în București într'un cartier foarte izolat și prea puțin populat, dar aproape de centru, adică în mahalalele Sf. Vineri, Udricani, Jignița, Olteni și al bisericei Bradului și se grupară strânși la un loc unul lângă altul. Ei închiriară dela proprietarii români, cu prețuri bune, casele cele mai rele și mai ponosite din cartier, pe care Românii nu vreau să le ocupe, și să se îndeletnicească cu meșteșugurile lor și să producă mărfuri de concurență, pe care le lucrară prost și din marfă proastă, și le vândură pe prețuri mici, spre a-și atrage mușterii. Tot ertin vândură și marfagii, care strigau **marfo !** pe strade, și tot proastă fù marfa ce ei vindeau. În orașele din provincie din Țara Românească până la anul 1850, prea puțini evrei cutezară să se stabilească, cu toată protecțiunea ce le acordă consulii statelor ai căror supuși erau, căci toți de peste graniță venise și se stabilise la noi.

Că s'au stabilit, răul n'ar fi fost atât de mare, dacă ar fi adus cu ei cinstea și probitatea Germanilor cu care mulți din ei trăise până atunci. Din nenorocire meșteșugarii și negustorii evrei nu se deosebiau întru nimic de orândarii de prin satele Moldovei. Aceeaș lipsă de scrupule, aceeaș abatere vicleană dela angajamentele luate, aceeaș aplecare spre înșelăciune și abuz la unii ca și la ceilalți.

Deocamdată, după ce dobândiră voia de a se face meseriași, ei se ocupară cu croitoria de bărbați și de femei, cu tâmplăria de mobile, cu vopsitoria, perieria, punerea de geamuri, tinichigieria și alte meserii puțin ostenitoare, dar bănoase. Mulți din ei continuară de a se ocupă cu misitia, samsarlîcul, telalia și vânzarea de haine vechi, și iarăș mulți vândură pe strade vax și chibrituri, sticle și pahare, marfă de mărunțișuri de bocceagiu, de ață, ace și alte lucruri necesare menajului, care reclamau capital mic. Evreii spanioli se ocupară de preferință cu profesiunea de zarafi, top-

tangii cercelari și mărgelari, toptangii de manufactură, ceaprazărie și mărunțișuri, pe care le desfăceau prin sate, prin colportori ambulanți, numiți mămulari și mărgelari, care și azi exercită ocupațiunea de negustori ambulanți prin sate, elementul cel mai păgubit or neguțătorilor stabiliți.

Mulți ani trecură până ce ei isbutiră să dobândească aceste drepturi ce n'aveau și pe care nu le cuceriră de odată, printr'o singură lovitură, ci încetul cu încetul, prin răbdare și dare de mulți bani. Deocamdată ei se mulțumiră numai cu peticele de drepturi, cu mici favoruri, cu câte o prerogativă anodină și cu câte o dispozițiune ocrotitoare pe care o plăteau scump. Stărostia era pe atunci un drept mare, căci ea deschidea calea spre intrarea în o breaslă oarecare, spre prenumerarea între pământeni sau sudiții ocrotiți, spre dreptul de a fi patroni de meșteșugari și a deschide prăvălii în detaliu. Pentru a dobândi acest drept, ei alergară mult, trepădară pe la multe case boerești și suiră multe scări cu capetele plecate până la pământ și buzunarele doldora, dar în sfârșit cum, cum îl dobândiră, împreună cu privilegiul, ca ei împreună cu starostea lor să plătească bir prin ruptoare la cămara domnească și să fie scutiți de celelalte dări de peste an plătite la Visterie. Această dare avea să fie percepută dela dânșii prin starostea lor.

Cu acea ocazie Vodă Mihalache Șutu prin pitacul său relativ la rânduiala ovreilor, numi ca staroste pe Iosif Simon, unul dintre ei, care făcea și pe hahamul, și care se bucura de încrederea lor. Acestui staroste i se dădu dreptul să judece pricinele mici dintre conaționali săi, rămâind ca cele mari să fie judecate de marele Cămăraș. Avea dreptul ca el și casa lui să fie apărute de fumărit și alte orânducli, de dijmărit pe drepte bucatele lui, pentru câți stupi avea, nu plătea, și pe lângă acestea, pentru ostenelele sale, el era plătit cu un leu și 30 bani de casă pe an,

din care un leu pentrucă îndeplinea funcțiunea de haham, iar 30 de bani pentru strângerea dăjdiei dela evrei. Această sumă, atât de mare pentru acele vremuri, dovedește că numărul evreilor era prea răstrâns pe atunci și că numai cu o sumă atât de ridicată putea starostele haham să poată trăi în mod convenabil. ¹⁾

Aceste privilegii în favoarea evreilor și a starostelui lor Iosif Simon, fură confirmate și de Nic. Mavrogheni Vodă prin hrisovul său dela 10 Februarie anul 1787 ²⁾. Tot în acea zi evreii spanioli au dobândit autorizațiunea de a clădi în mahalaoa Popescului (Jig-nița de astăzi), pe un loc cumpărat de ei, o casă de rugăciune compusă din două odăițe, în care să-și facă rugăcuinile în toate zilele. ³⁾ Privilegiul stărostiei al judecării evreilor de starostele lor și al scutirii de toate dărilile, afară de cele din ruptoare, fură înnoite și de Const. Vodă Hangerli, prin hrisovul dela 8 Septembrie 1798. ⁴⁾

Din cauza acestor avantagii acordate evreilor de Domni, comercianții români cu mare greutate puteau să se menție și să concureze cu ei.

Pe lângă aceste avantagii evreii, care întotdeauna au știut să se ia bine cu stăpânirea și să ungă osia pe unde trebuia, au mai dobândit și alte avantagii. În domnia lui Const. Al. Ipsilante Vodă au dobândit favoarea, ca pe unde ei vor fi în număr mic, spre pildă în Focșani, unde erau numai șese familii, măcelarii creștini să fie obligați a tăia vitele ce puneau în consumație prin haha midupă ritul ebraic, iar restul cărnei, ne consumată de evrei, a o vinde la creștini. ⁵⁾

1) Urechia, vol. I. Pag. 450—451.

2) Idem, vol. III. Pag. 62.

3) Ibidem, pag. 63.

4) Idem, vol. VII. Pag. 211.

5) Idem, vol. IX. Pag. 635—636.

Drepturile și privilegiile acordate starostelui și hahamului Iosif Simon în anul 1783, au fost acordate de Const. Vodă Ipsilante și urmașului lui David, care prin cartea dela 17 Aprilie 1805 a dat starostelui evreesc titlu de haham-bașa, pentru că evreii din Budurești, înmulțindu-se, au simțit nevoie de a numi mai mulți haham¹⁾. Tot pentru acelaș motiv Mihai Șuțu la 11 Martie 1802, în urma repetatelor lor cereri, le-a acordat autorizația de a înființa **gabela**, adică o taxă obligatorie la fie-care oca de carne, pentru întreținerea sinagogelor, hahamilor, dascălilor și școalelor lor, care se înmulțise în proporție cu înmulțirea numărului lor²⁾.

Evreii progresară mai bine ca sub oricine în timpul domniei lui Const. Al. Ipsilante Vodă, care în schimbul bogatelor plocoane ce primea dela ei, le acordă toate favorurile și privilegiile ce ei solicitară. Poate că ar fi dobândit și mai multe dacă n'ar fi izbucnit războiul ruso-turc din 1806.

XV

COMERȚUL ROMÂN DIN TIMPUL RASBOIULUI RUSO-TURC, 1806—1812.

Intr'această stare se afla comerțul român în anul 1806, când izbucni al patrulea războiu ruso-turc, cu care ocazie Principatele române fură din nou ocupate de Ruși. În primul an după declararea acestui războiu, fu ca Domn, de astă dată pentru ambele Principate, tot Const. Al. Ipsilante Vodă, dar numit de Ruși, iar nu de Turci. El nu putu să stea pe tron decât până la 19 August 1807, pentrucă Rușii se a-

1) Ibidem. Pag. 657.

2) Ibidem, pag. 234.

mestecau în toate actele sale domnești cu putere dictatorială. Intr'acest timp comerțul român stătu cât se poate mai rău, pentru că Rușii luau tot ce le trebuiau din piață cu japca și nu plăteau cu bani, ci cu chitanțe de rechiziție, lăsând sarcina achitării lor în sarcina Vistierilor Principatelor, care n'aveau bani ca să le plătească. Afară de aceasta, toate granițele ambelor țări, cu excepțiune cea despre Rusia, erau închise, încât nu puteau să intre în ele nici un fel de marfă, fără numai din cea rusească, care inundă piața Iașilor și a Bucureștilor, fără plată de vamă, adică prin contrabanda făcută pe o scară întinsă de către pahonții ce urmau cu cară încărcate cu provizii destinate armatei convoiurile militare. Această contrabandă cauză comerțului român pierderi foarte simțitoare, din cauza că acei pahonți vindeau direct publicului, pe prețuri de nimica, marfa ce importau.

Intr'acest timp industria română câștigă ceva, căci ea deveni aproape unică furnitoare a sorturilor de mărfuri ce ea producea, dar acest câștig fu transformat în pierdere simțitoare prin intervenirea plăților în monedă falsă turcească.

De aceea puține acte privitoare la industrie și comerț au rămas din timpul domniei peste ambele Principate a lui Const. Ipsilante Vodă, care ținu numai nouă luni de zile.

Intr'acest decurs de timp, pe lângă întărirea și modificarea mai multor anaforale de judecată, el a scris, la 5 Martie anul 1807, un hrisov, prin care punea o nouă orânduială în gospodăria breslelor întrunite ale jidanilor, nisiparilor, dulgherilor și tâmplărilor, și numea pe meșterul Paraschiv maimar-bașa în locul lui Lazăr Polcovnicul, care murise. Tot intr'acest timp a numit noi ciauși în capul fiecărui isnaș, precum și câte cinci notabili din fiecare branșă, aleși ca meșterii cei mai buni, mai bătrâni și mai de ispravă. Printr'acelaș hrisov Vodă a hotărât ca

mairarbaşa să primească câte 50 taleri pe lună din casa răsurelor, pentru a pune osârdie şi râvnă întru slujba aceasta, ca prin îngrijirea sa să se păzească o bună orânduială în conducerea acestei bresle. Tot odată i-a mai adăogat câteva noi prerogative în privinţa judecării diferendelor dintre breslaşi.¹⁾

Tot de către acest Domnitor s'a subscris, la 31 Iulie acelaş an, un nart general asupra tuturor obiectelor trebuitoare menajului, şi a ficsat noi reguli în rufetul măcelarilor. După ce mai dădu câteva ordonanţe privitoare la spitale, la dregerea drumurilor, la tainurile de lemne pentru oştirea rusească, la aprovizionările necesare acelei armate şi la alte chestiuni privitoare tot la ea, Vodă Ipsilante fu nevoit, în luna August 1807, să depue frânele guvernului în mâinele comandantului şef al armatei ruse, şi dupe aceea să se retragă în Rusia.

Guvernul fu încredinţat Divanului domnesc, din care făcea parte şi Mitropolitul, sub prezidenţia unui general rus. Din sânul acestui Divan fu aleşi Mitropolitul şi cinci boeri cei mai fruntaşi, care să compue aşa zisul Intâiul Divan şi Comitet, care să exerciteze adevărata putere de guvernământ.

De când cu ocupaţia rusească, se înmulţise cârciumile din Bucureşti într'un număr considerabil de mare. Multe din ele devenise nişte adevărate cuiburi de corupţiune, hoţie şi chiar crime. Intâiul Divan şi Comitet, de îndată ce luă frânele guvernului în mână, primul act ce făcu, în urma intervenirii marelui Aga, fu închiderea acestor focare de blestemăţii, în număr de 70, toate întreţinute de nişte greci foşti clefţi şi făcători de rele, arestarea cârciumarilor, punerea lor la gros, şi zăvorirea lor în beciurile metohului episcopiei Râmnicului de pe podul Mogoşoaiei. Tot de odată Divanul a impus celor 614 câr-

1) Idem, vol. IX, Pag. 128—133.

ciumari ce au mai rămas la o taxă lunară de 2500 taleri, plătită prin analogie de către toți, pentru sporirea lefilor boerilor numiți de curând și însărcinați cu supravegherea pazei orașului, măsură foarte necesară într'o epocă atât de extraordinară. Această măsură ce Intâiul Divan și Comitet luă la 28 Decembrie 1807, fiind bună, fu aprobată de întreaga opinie publică.¹⁾

Tot într'aceleș timp Intâiul Divan și Comitet luă altă măsură, care fu rea și nedreaptă, desaprobată de opinia publică. Prin porturile Dunării, ocupată mai înainte de Turci, iar după declararea războiului luată în stăpânire de Ruși, rămăsese un număr oarecare de Turci care n'apucase să emigreze dincolo peste Dunăre și nu încercase să fugă, bazându-se pe garanția ce le promisese Țarul Rusiei dată când trupele rusești ocupase Principatele. Acești Turci se găseau amestecați în diferite daraveri negustorești cu un mar număr de negustori pământeni. Aceștia fură într'o zi expulzați, fără veste, peste Dunăre. Măsura aceasta, luată în luna Octombrie 1807 fiind intempestivă și nejustificată, cauză pagube mari negustorilor care aveau să ia dela Turci sume însemnate de bani.²⁾

Tot într'acest an și tot spre paguba comercianților români, la 29 Iulie Inaltul Divan luă dispozițiunea ca nimeni să nu mai treacă în Austria, fie singur, fie cu marfă, nici să vie de acolo înapoi fără un pașaport liberat de Vice Președintele Divanului³⁾. Acele pașapoarte să fie scrise în limbă rusă, trebuia să fie însoțite de o traducere în limba română făcută de Divan. Trecătoarea să se facă numai pe valea Prahovei, pe la Predeal, care eră aproape impracticabilă, iar vizarea pașaportului să se facă la Câmpina⁴⁾. Cu

1) Ibidem, pag. 259.

2) Ibidem, pag. 574.

3) Ibidem, pag. 575.

4) Ibidem, pag. 576.

această ocazie se înființă primele pașapoarte în Principate.

Cât dură acest războiu supușii străini nu mai fură atât de menajați ca mai înainte de războiu, nici cere-rile consulilor lor ascultate ca mai înainte. Mai întâiu sudiții fură victimile bunului plac al Comandamen-tului militar rusesc. Cei mai mulți din ei, mai ales austriacii fură goniți din țară, ca suspecti, și prin a-ceastă măsură ei își pierdură toate interesele comer-ciale, fără măcar să intervie o sentință judecăto-rească. Astfel a fost cazul din 1808 cu negustorul Co-radin care a fost surghiunit din București, fără nici o formalitate. Consulul francez a reclamat, dar drept satisfacție Divanul, drept orice justificare, i-a răspuns că General Miloradovici, prin scrisoarea de la 4 Apri-lie, a ordonat Vistierului Varlaam ca să-l expulzeze, că așa a făcut cu toți aceia a căror conduită i-a dis-plăcut ¹⁾.

Rușii au mai dat încă o lovitură comerțului în ge-nere. A bătut monedă falsă turcească și a impus ne-gustorilor s'o primească ca bună prin curs forțat. Față cu această samavolnicie sui-generis, negustorii bucureșteni, când li se impuse și lor această monedă calpă, cunoscând această măsură ca amăgire și să-răcie, turburându-se, au închis prăvăliile. Aflând despre această grevă neașteptată, Miloradovici în persoană merse din prăvălie în prăvălie și începù să le bată din picior și să strige în gura mare către târ-goveți ca să deschiză târgul, căci se legă prin strajnic jurământ că va împiedica impunerea circulațiunei a-cestei monede. Tot odată Consulul austriac Bre-nier, a protestat în mod formal contra punerii în cir-culațiune a acelei monede, a cerut guvernului Țării Românești să schimbe cu bani buni sumele ce apu-case să împartă publicului din banii cei falși câți se

1) Ibidem, pag. 578.

vor găsi în mâinele supușilor și negustorilor cesarocrăești. Cușnicov în urma acestei protestări formale făcută de Consulul austriac, la 6 Mai 1809, dădu ordin să se retragă din circulațiune acea monedă și să schimbe toate monedele cu care fusese plătiți negustorii austriaci prin monede bune. Cu mare greutate și în urma unui schimb îndelungat de corespondențe, se termină această afacere a monedelor false și a scăpat Țara Românească de ele ¹⁾). Moldova, în care negustorii nu fură atât de curagioși, ca cei din Țara Românească, rămasă multă vreme cu acea monedă falsă, de care scăpă prin mari sacrificii bănești.

Rușii n'au uitat pe sudiți și pe consulii lor, ci le-au făcutu toate neplăcerile ce putu să le facă, exceptând evident pe Ruși cărora le acordară toate avantajele, chiar pe acela de a importă din Rusia sau prin Rusia toată marfa de care aveau ei nevoie, fără plată de vamă, fie la graniță sau în orașe, cu toate că le făcură în mod indirect cel mai mare bine ce a putut să le facă. Pentru a favoriză pe supușii săi, Intâiul Divan și Comitet, din ordinul Rușilor, desființă vămile ce se percepeau la intrarea prin orașe, înlocuindu-le prin acsize, ce se percepeau numai dela unele articole. Tot pentru acelaș motiv, dar ca să pară a fi drepte, echitabile și de o potrivă pentru toți, desființă restricțiunea conținută în tractatele încheiate de Turcia cu alte state, adică restricțiunea d ea fi comerțul cu amănuntul un drept exclusiv numai naționalilor. Pentru a aduce la îndeplinire această dispozițiune, Intâiul Divan și Comitet dădu, în luna Aprilie 1808, cea mai puternică lovitură isnafurilor române, dând poruncă la toți Ispravnicii ca să dea voe sudiților să deschiză prăvălii în care să vândă orice fel de marfă, fără a fi supărați de cătră isnafurile respective ²⁾). Va

1) Ibidem, pag. 579—581.

2) Urechia, Istor. Rom., v. IX p. 582.

după ce Rusia nu căzù la învoială cu Turcia, rupse tratativele de pace ce delegații ruși întrețineau cu delegați Turci la Iași, și reîncepù ostilitățile cu Turcii după un armistițiu de mai multe luni, cu toată opunerea Austriei, care fu pentru pace. Această întreținere de relațiuni nu dură mult. Abia câte-va luni. Consulii austriaci se reîntoarse la posturile lor, în urma întrevederii de la Erfurt, și-și reîncepurù activitatea lor.

Lucrurile însă nu s'au putut restabili în starea de mai înainte. Când au văzut că consulii lor pleacă, toptangii străini de toate naționalitățile, s'au speriat și au vândut în grabă mărfurile la negustorii români, pe prețuri mici, și au plecat peste graniță, spre a-și pune viețile și averile la adăpostul prigonirilor rușești. Tot într'acel timp Prozorovski impuse Vistieriei Țării Românești o contribuție lunară de 4000 galbeni din venitul țării, peste dările în natură ce dà, pentru urmărirea intereselor creștine contra Turciei. Pentru a se putea adună acești bani, s'a pus o dare extraordinară de 30 lei pe an pe casă, pe care s'o plătească nu numai săracii, dar și bogații, negustorii și criso-voliții, boerii și chiar sudiții străini ¹⁾.

Acea contribuțiune extraordinară goni din țară pe cei mai mulți sudiți.

Văzând acest exod, care nu corespundea cu planurile lor, Rușii se încercară ca prin înbunări și momeli să readucă pe străini de peste graniță. La 6 Septembrie 1808, Divanul acordă ca răsplătire lui Dimitrie Anton, sudit străin și mare negustor, care se înduplecase de a reveni și a se reaseză în București spre podoaba politiei și în interesul țării și să atragă și pe alții asemenea lui, oameni cinstiți a ședeà într'acel pământ, acordându-i scutire de vinărici pentru via ce

1) Ibidem. Vol. IX. Pag. 675 și Calendarul pentru toți Românii răpos. N. D. Popescu pe 1895. Pag. 59.

să zică, adaogă răpos. V. A. Urechia, cetatea corporațiunej este dărâmată, orice străin poate desface marfă în București și a vinde în detaliu¹⁾).

Cu acelaș ordin din 7 Aprilie 1808 mai fû desființată și nartul care erà o piedică foarte însemnată la desvoltarea comerțului mic²⁾). Fură menținute numai narturile asupra cărnii și a lumânărilor, până la 27 Ianuarie 1809, când fură desființate și ele printr'un hrisov al întregului Divan³⁾).

În urma acestei din urmă măsurî Inaltul Divan dispuse, ca în viitor să se deà publicității prețurile săptămânale ale obiectelor de prima necesitate, trimise 'la Divan din întreaga țară. Tot de o dată desființă și vama dela obor. Toate aceste dispozițiuni pentru a efteni prețul obiectelor de prima necesitate. Dar ele nu se efteniră, căci în anul 1808 bântuise și secetă îngrozitoare. Bucate nu se făcuse, și pe lângă aceasta țăraniî fuseseră luați dela munca câmpului și trimiși în beilic⁴⁾).

Rușii protegeau pe străini. Ei ar fi dorit să se stabilească în Principate cât mai mulți stăini, ca să se împetrițeze cu ei într'un chip mai viguros numărul covârșitor al neguțătorî'or români care în Principate constituiau o putere prea tare și prea greu de învins, și care pentru scopurile lor de desnaționalizare erà o putere resistentă de temut. Cu toate acele avantaje, numărul străinilor cu avere, a neguțătorîlor cu capital, as udiților chiaburi scădeà, în loc de a crește, de când cu ruperea relațiunilor cu guvernul austriac și cu plecarea din Iași și din București a Agențîlor și Consulilor generali austriaci, care avù loc în anul 1808.

Acest eveniment se întâmplă în toamna acelui an,

1) Urechia, ibidem, pag. 583.

2) Urechia, vol. XI. Pag. 781 No. 35.

3) Ibidem, pag. 777—780.

4) Ibidem, vol. IX. Pag. 583.

avea¹⁾). Pe când cu străinii se purtau așa de bine, executorii ordinelor rusești puneau să bată în public, în răspântii, niște bieți brutari pământeni, sub cuvânt că i-a găsit cu pâine lipsă la cântar.

Pe atunci Rușii acordau avantajii nu numai negustorilor stabili, dar și celor ambulante, care făcură comerțului în genere atât de mare rău, încât, la 9 Aprilie 1812, acelaș Divan, care în 1809 îi dăduse libertate, luă măsuri pentru desființarea sa.

După cucerirea Brăilei de către Ruși, acest port împreună cu Galații intră în oari-care mișcare comercială, care începu să atragă spre ele atențiunea comerțului european. Rușii, îngrijiți că poate ele odată ar aduce vre-un prejudiciu Odesei, prin concurența ce ar fi putut să-i facă, Rusia se gândi și lucră ca cu ocazia încheerii păcii viitoare să ia Turciei Moldova împreună cu Basarabia și gurile Dunărei, ca să dea portului Odesa o activitate și niște avantagii remarcabile, căci numai prin nimicirea Galațiilor și a Brăilei portul Odesei ar putea ajung la prosperitate²⁾.

În timpul ocupației rusești breslele nu dobândesc nici o întărire sau spor de privilegii. Cum puteau ei să facă ceva în folosul lor. Rușii care le dăduse cea mai puternică lovitură prin învoirea acordată străinilor de a deschide prăvălii independente de isnaf? În loc de a-i fovariză, se amestecă din ce în ce mai mult în afacerile organizațiunei gospodăriei lor. Le smulgeau, când găsea prilej, câte unul din privilegiile lor și-i isbeau ori de câteori puteau. Astfel la 27 Maiu 1812, le impuse constructorilor, ca maimarbașă, pe un Costea Nicoli, care eră un om slab și bolnăvicios. Divanul, impunându-l lor, le ceru supunere și asculare. Constructorii nu se supuseră. Făcù multă

1) Urechia, vol. IX. Pag. 585.

2) Ibidem, pag. 587.

gură. În cele din urmă reușiră a înduplecă pe Nicolă să demisioneze și să păstreze tot pe cel vechiu.

Dacă pământeni n'au fost favorizați, Evreii au avut parte să fie îmbrățișați și ajutați ca să prospereze. În Ploești numărul evreilor se înmulțise, încât se simțeau în stare să întretie un staroste al lor. Aceștia au cerut Divanului să-i despartă de starostia din București, de care depindeau. Divanul le-a aprobat cererea, prin pitacul de la 8 August 1811, fără însă a acorda acelui staroste vre-un privilegiu. Prin pitacul de la 13 August, a numit staroste pe Moise sticlarul¹⁾. Evreii din București s'au rugat prin jalbă dată Divanului, la 8 Martie acelaș an, ca să libereze din închisoare pe starostele lor, căzut într'o vină oare care, puindu-se toată breasla chezașă pentru el. Divanul a consimțit²⁾. În urma revocării starostelui dat pe chezașie, Divanul numise ca staroste al lor pe un Neamț creștin, iar nu de religione mozaică. Evreii din București au cerut prin jalbă să revoace aceea măsură înjositoare pentru ei, iar Divanul a consimțit, prin pitacul din Martie 1812, și a cerut Generalului rus Comino, ca să restabilească starea de mai înainte și să le restabilească vechile lor privilegii, mai cu seamă că majoritatea lor erau sudiți austriaci, rușești și francezi. Generalul Comino consimți ca evreii pământeni să-și aleagă staroste deosebit, iar peste sudiți să rămâe staroste neamțul,³⁾ care eră secretarul său, având ca evreii să-i plătească leafă.

Într'acest timp dintre breslele române nici una n'a primit vre-o satisfacere, fără numai a croitorilor, care au dobândit, prin pitacul din 12 Aprilie 1812 să înlăture pe Ioniță Craioveanu, numit de Divan ca staroste al lor, și pe care breasla nu-l vrea, căci eră un tânăr necunoscut. Să le mențină neștirbite vechile lor drep-

1) Idem, vol. IX. Pag. 589 și V. XI. Pag. 793—795.

2) Idem, vol. IX. Pag. 588—589.

3) Idem, vol. IX. Pag. 589 și V. XI. Pag. 795.

turi și privilegii, și să menție ca staroste al lor pe vechiul staroste ales de ei, în care toți aveau încredere ¹⁾).

Tot pe atunci patru străini, patru sârbi salepcii, de și nu făceau parte din nici o breaslă, au dobândit dreptul să deschiză prăvălii stabile, în care să vândă salip și șerbet, precum și să întreție 20 băeți, care să umble cu cofele pe stradă și să vândă salip și vara șerbet, ba încă să ție și gropi cu ghiață. Le-a mai dat voe ca și alții care vor cunoaște acel meșteșug, să poată deschide asemenea prăvălii și să formeze o vătășie aparte, trecându-se numele lor la Vistierie în o condică deosebită. Va să zică sub ruși patru meșteri salepcii și șerbecci dobândiră voia de a forma o breaslă aparte, numai pentru că erau străini. Toate acestea se aduse la îndeplinire prin pitacul dela 26 Aprilie 1812 ²⁾).

Intr'acest timp breslele negustorești în genere suferau asupriri peste asupriri, nedreptăți peste nedreptăți, biruri peste biruri și greutăți peste greutăți, pe care le sufereau numai pământenii, căci străinii prin tratate erau scutiți de ele. Iar Rușii, ca să evite ivirea unor noi complicațiuni, fură siliți să respecte tractatele. Lor li s'a impus ca staroste general, unul anume Atanasiu ³⁾ care nu fusese ales de ei și pe care ei nu-i vreau. Dintr'această cauză mulți negustori din București au fost surghiuniți. Pentru aceeași cauză au avut aceeaș soartă și un număr oarecare de negustori din Iași. Lor li se impuse o taxă nouă, taxa de care am vorbit și mai sus, aceea ce se numea ajutorul datoriei țării, iar dacă unii din ei se împotrivise, aceia fusese

1) Idem, vol. IX. Pag. 589 și V. XI. Pag. 796—797.

2) Idem, IX. Pag. 590 și 799—800.

3) Atanasiu starostele de neguțatori se căsătorise în București în anul 1781. La 1812 era om în vârstă, iar la începutul anului 1817 murise. A avut o fată și doi feciori, din cari unul Slugerul Iordache trăia în anul 1817 (Arh. Stat. București, condica Departam. de șapte cu No. 5, fila 334).

exilați din Iași și cheltuețele făcute de stăpânire cu exilarea lor, fusese cisluită asupra întregii corporații. Ei cer restituirea acelor bani ce s'au perceput, dar nimeni n'a putut dovedi că s'a cheltuit. Divanul prin hârtia dela 18 August, refuză restituirea lor. Ei drept pedeapsă sunt năpădiți de noi invazii de negustori mărunți străini, de preferință evrei, care căpătau noi drepturi, noi privilegii și voe deplină de a deschide prăvălii de desfacere în detaliu¹⁾.

Industriile sub acest guvern străin, condus de străini prin intermediul unor boeri români din nenorocire, instrumente prea docile ale Rușilor, nu stătură mai bine, nici fură mai favorizați, de și toată lumea avea nevoie de fabricatele lor, căci granițele erau închise. Fabricile de hârtie fuseseră închise și hârtia pentru consumație venea din Rusia. Fabrica de postav a lui Arbut fusese asemenea închisă, mașinăriile ei demontate și aruncate prin magazii, iar în localul ei s'a instalat un spital militar. Abia fabrica de tistimeluri mergea mai bine. Dar și ea avu prilejul să se lupte cu multe neajunsuri.

În anul 1810 au venit din sistov în București vre-o 30 Bulgari știutori ai meșteșugului de tistimeluri sub conducerea lui Chenciu Hristea, Bogoi și Lăbui, calfe de basmangii, și stabilindu-se aici au deschis la Herestrău și Colentina Florescului (azi Floreasca) o fabrică de tistimeluri și bazmale, fără să ceară dela cineva vre-o autorizație. Stănuță sin Tudorache, proprietarul fabricei de la Mărcuța, care dobândise privilegiul de a avea singur o asemenea fabrică, a protestat contra încălcării drepturilor sale, și a cerut închiderea acelei fabrici, ceea ce s'a adus la îndeplinire. Bulgarii, fiind protegiați chiar de amiralul Ciceacov, Comandantul suprem al armatei rusești dela Dunăre, a reclamat la protectorul lor, și acela a cerut

1) Idem, v. IX, Pag. 590.

lămuriri Divanului, carele dând lămuririle, a apărat cu căldură drepturile vechiului fabricant, i-a pus în vedere conținutul hrisovului din anul 1800, prin care i s'a acordat monopolul. După o luptă, care a început la 23 Maiu 1810 și s'a sfârșit la 23 Iulie 1812, a reușit să mențină neștirbite drepturile lui Stănuță, reprezentat prin cumnatul său Dumitrache, și să închina în mod definitiv fabrica cea nouă¹⁾.

Sufereau Românii toate aceste isbituri cu curaj, bărbăție și resemnațiune, cu speranța că apa trece, pietrele rămân, războiul va încetă, pacea se va încheia, Rușii vor plecă și împreună cu ei se vor duce și toate relele ce ei le adusese. Din nenorocire nu se petrecură astfel. Rușii au plecat, dar nămolul năvălirii străinilor nu s'a dus împreună cu ei.

După încheerea păcii, Rușii au luat Moldovei Basarabia. Prin tractatul ce s'a încheiat, Rusia a avut grije să sancționeze tot ce a făcut în Principate spre dauna comerțului pământean și spre paguba economiei naționale prin darea de drepturi egale cu ale pământenilor a negustorilor străini.

Iată ce glăsuște art. 3 din tractatul dintre Rusia și Turcia încheiat la București la 16 Maiu 1812 :

Toate întocmirile ce de multe ori la săvârșirea împăciuirilor s'au săvârșit și s'au cunoscut de Curtea rusească și de Poarta turcească, acum s'au întărit și rămân în cea mai dinainte putere, bez acele care după vremi s'au schimbat cu oareșicare prefacere. Așa dar amândouă Curțile se făgăduesc să păzească necălcate și sfinte și cele de acum și cele de mai înainte întocmiri²⁾.

Acest articol a servit Consulilor străini în viitor la menținerea și respectarea dreptului ca străinii să exercite profesiunea de comercianți cu mărunțișul pe

¹⁾ Idem, vol. XI. Pag. 801—805.

²⁾ Idem, vol. IX. Pag. 711.

teritoriul Principatelor române, și nimeni de atunci încoace n'a mai cutezat să restabilească starea de mai nainte și să oprească pe sudiiți de a vinde mărfuri în detaliu. De atunci încoace a început darea înapoi a prăvăliilor române care vindeau mărfuri în detaliu.

XVI.

Negustorii pământeni sudiiți străini.

Nu cred să fi existat undeva o instituție atât de utilă pentru propășirea națională și economică a unei țări, cum este negustorul pământean, care să fi suferit atâtea asupriri, atâtea apăsări și atâtea nedreptăți din partea autorităților autohtone, cum a fost comerciantul român în Principatele Române.. El a fost toporul de oase pentru toți dela 1750 încoace, el a fost victima tuturor prigonirilor, el a fost scara pe care s'a suit spre a ajunge la prosperitate și îmbogățire străini de toate neamurile, el a fost țapul ispășitor al patimelor și resbunărilor. Cu toate acestea tot a subsistat, încă trăește, încă numără elemente destul de viguroase, cu toată pălămida năbușitoare ce l'a cotropit din toate părțile. Iată o dovadă, că rădăcinele sale au fost viguroase, ramurile sale sănătoase..

Loviturile ce el a primit, mai cu seamă dela încheierea păcii încoace, au fost nimicitoare. Pe fiecare zi comerțul și meșteșugurile se înstreinau din mâinile pământenilor spre a trece în mâinile supușilor streini. Cu mare repeziciune se însinuiază în orașe, mai ales în București, invaziunea acestora și mai ales a Evreilor¹⁾. Aceștia, care la 1804 nu treceau de 120 familii în București, trece de 500 în 1813, din care cauză Vodă Iean Gh. Caragea mai numește încă un staroste pentru evreii leșești în persoana lui Haim Hers ha-

1) Vol. X B, pag. 218 din Ist. Românilor de V. A. Urechia.

hambaşa al lor, căruia îi dădă dreptul d'a judecă afacerile comerciale şi industriale dintre ei, cu drept de apel la marele Cămăraş. Ii mai dădă oarecare scutiri şi folosinţe şi îi dădă jurisdicţiune asupra evreilor streini, de numele căroră va ţine catastif. Din acel catastif rezultă că în anul 1813 au intrat numai din Austria şi Turcia în Bucureşti peste 1000 de evrei. Tot el la 24 Maiu 1813 acordă acestei bresle noi drepturi d'a înfiinţă gabelă la carnea consumată de ei ¹⁾. La 27 Ianuarie 1813 Vodă Caragea numi un nou maimarbaşa, prin art. 3 al hrisovului de numire, deschise mari porţile acestei bresle la lemnarii şi zidarii streini, dar camomeaiă dădu acestui maimarbaşa rangul de caftanuliu şi le reinnoi d'a aveà longià (loja) adică un loc separat de întrunire a membrilor celor patru bresle întrunite. Tot prin el acordă lui maimarbaşa dreptul d'a liberă breslaşilor săi paşapoarte, fără care nu putea să călătorească prin ţară ²⁾. Fabricile de atunci încoace începură să dea îndărăt, luptându-se cu multă greutate, cu concurenţa ce le făceau mărfurile fabricate în străinătate. Sub domnia lui Caragea se înfiinţă numai o fabrică de fidea de către Nichifor Hagi Ioan Mustacov, aşezată în Bucureşti, şi o fabrică de sticlă în judeţul Dâmboviţa, înfiinţată de către Ştefan Neamţu sticlarul ³⁾ pe moşia d-nei Ru-

¹⁾ Ibidem, pag. 222—223.

²⁾ Ibidem, pag. 219.

³⁾ Fabrici de sticlă au mai fost în ţară :

1. A lui Petru Magi italianul în satul Vitigenii, lângă târgul Hârlăului, căreia boerii Divanului Moldovei, în Sept. 1772, îi face privilegiul ca cei 40 de oameni ce lucrează în acea fabrică să fie scutiţi de toate dările şi orândueile Divanului, orice fel ar fi. (Acad. Rom., doc. 17—III).

2. A jidovului David Leiba în satul Comăneşti, ţinutul Bacăului, căruia Scarlat Alex. Calimah Voevod, în Aprilie 1819, îi dă voie ca să-şi vândă lucrurile ce are în fabrica sa de sticlă, spre a se plăti de creditorii săi, fără a fi supărat de cineva. (Acad. Rom., doc. 174—XIII).

xandra Hrisoscoleu. Fabrica de tistimeluri, moccele, macaturi bune, basmale etc. continuă d'a subsista tot sub conducerea lui Stănuță, fiul lui Tudorache Țarigrădeanu, până la împlinirea termenului de 15 ani. Iar după împlinirea aceluși termen, concesiunea acelei fabrici, pe un termen de 10 ani, trecu asupra negustorului Angheli și a lui Zagrafos sin Constantin, care îi fu acordată prin hrisovul dela 23 August 1813. În schimb fabricele de posta și de sticlărie închise în timpul războiului trecut, nu s'au mai redeschis.

Comerțul român mai avea să lupte încă cu o dificultate. Deosebirea de taxe vamale, ce se percepeau dela negustorii pământeni și sudiiții streini, era încă o cauză de dărăpănare pentru el. Pe când negustorii sudiiți plăteau o vamă mai mică, aplicându-li-se tariful din convențiunile comerciale ale Turciei, negustorii pământeni plăteau taxa întregă, taxe majorate, la care se adăugau și axizele sau vămile de oraș. Tot odată ei mai erau supuși și la narturi.

Pe lângă aceasta negustorii care importau marfă, nu se puteau folosi de instituția poștelor, că ele abia ajungeau pentru trebuințele Domniei, ale Divanului, ale boierilor, ale consulilor, ale curierilor și ale trimișilor Turci.¹⁾

În Moldova lucrurile nu stăteau mai bine. Starea în care rămăsese Moldova la eșirea din țară a Muscalilor, nu era proprie pentru a înlesni prosperitatea comercială și a industriei. Aceleași cauze, adică năvălirea peste măsură de mare a streinilor, și avantajile de care se bucurau ei, produse aceleași efecte, descușajarea și sărăcia negustorilor pământeni. Industriașii nu încercară perderi prea simțitoare, că nici nu existau.

Abia după terminarea războiului se înființară câteva fabrici, și anume: o fabrică de sare huscă, consacrată

¹⁾ Ibidem, pag. 224—225.

pentru casa doctorilor, care avu o existență foarte efemeră, vreo două fabrici de bere, câteva boiangerii și câteva velnițe, care toate fură înființate de streini cu capitaluri și lucrători streini.

Breslele continuară a vegeta, iar nu a trăi, sub regimul atâtor isbituri ce mereu primiau fără modificări simțitoare în constituirea lor. Dar pe zi ce trecea, numărul breslașilor scădea, tineretul, mai cu seamă, părăseau brățara de aur, moștenită dela tatăl lor și se apucau de altceva, mai cu seamă de funcțiuni publice. Intr'acest timp numărul evreilor creștea într'un chip îngrijitor. Intr'aceă vreme evrei zarafi dobândiră dela Vodă Scarlat Calimah un regulament cu data 16 Iulie 1815, în baza căruia să-și continue afacerile constituiți într'o breslă deosebită.

Sub Alexandru Șuțu, Domnul Țării Românești, și Mihai Gr. Șuțu, Domnul Moldovei, care se suiră pe tron în luna Ianuarie anul 1819 și domniră până aproape de revoluțiunea din 1821 afacerile comerțului și industriei pământene din Principate nu stătură mai bine. Dinpotrivă se înrăutățiră până ce ajunse într'o stare desperată. Ei, după ce se văzură îndestul de numeroși și simțiră că erau bine protejați și că au devenit o putere, un stat în stat, au început să ridice tonul, să devină aroganți, să bruscheze pe pământeni și chiar pe oamenii stăpânirii, și să nu mai vrea să dea ascultare ordonanțelor autorităților privitoare la negoț. Guvernele țării nemulțumite fiind de purtarea lor, mai cu seamă a austriacilor, care nu vreau să plătească aceleași dări ca pământeni, se plânse Agentului Austriac, și acesta, ca unul ce în-suş dictase sudiților săi acea atitudine, răspunse că nu putea fi altă soluțiune, decât egalizarea sudiților cu pământeni în drepturi și datorii, intrarea sudiților în bresle și întocmirea unei alcătuiți, care să fie subscrisă de Agent și de marele logofăt. Această alcătuire ce fu subscrisă în luna Iunie 1820, fu lovitura

de moarte ce primi comerțul și industria română.¹⁾

Iată conținutul, în rezumat, a acelei alcătuirii :

1) toți sudiții streini, care metaherisesc alișverișuri statornice și vând în prăvălii mărfuri cu mărunțișul, intră în numărul isnafurilor, sunt supuși la orândue-lile lor, la obiceiurile pământenilor, la nizamurile ce se dau de către stăpâniri și la toate câte sânt datori a păzi cei ce se află în isnafuri.

2) Toți sudiții sunt datori a se supune pricinelor de judecată ce se întâmplă într'ale meșteșugului lor, care până atunci a fost nerecunoscut de ei;

3) Toți sudiții vor plăti și dările ce se obicinuesc a se plăti dregătorilor isnafurilor;

4) Toți sudiții vor fi liberi a vinde mărfuri cu amănuntul ca și pământenii;

5) Vor fi scutiți sudiții numai de bir, podvezi și de orice altă dare ce plătesc raielele.

Această alcătuire a fost pusă în vederea supușilor săi de către Agenția austriacă prin o publicație cu data 27 Iunie 1820 și Marelui Agă și Ispravnicilor prin porunca de 21 Iunie.²⁾

De mult dorise streinii ca să ajungă la această egalizare, dar nu reușise, căci ea aproape făcea imposibil comerțul exercitat de Români, căci ei plăteau vamă mai urcată ca streinii și axize prin orașe, ce streinii nu plăteau, căci comercianții pământeni mult se luptase ca să nu se întâmple. De astădată deplina libertate a comerțului, însă fără deplină egalitate, prin acea învoială, devenea un fapt împlinit, streinii intrase în cetatea breslelor pământene, și lăsase porțile date de perete, ca să intre și alții. De unde plecase ei, și unde au ajuns?!

Atunci când fusese introdus regimul consular în Principate, numărul supușilor streini stabiliți în

1) Ibidem, pag. 382.

2) Ibidem, pag. 388—389.

ele fu foarte mic, pentru că, din cele spuse de Peyssonel și reproduse mai sus, ei nu se bucurau de nici un drept, de nici o protecțiune, de nici un drept și de nici o ocrotire. Toată lumea îi prigonea. Toți slujbașii îi sfânțuiau, și nimeni nu voiau să intre în vreo relație cu ei, căci nu prezentau nici o garanție de solvabilitate. Afară de aceasta și religiunea lor, a unora creștină, catolică sau protestantă, și a altora mozaică, îi împiedeca d'a intra în daraveri prietenești cu românii, care erau creștini ortodoksi.

Comerțul e momeala cea mai ispititoare care atrage pe imigranți spre o localitate, mai ales când ea e neexploatăată. Această momeală nu putea să atragă spre Principate niște colonii streine, căci pe atunci comerțul nu era în mânele streinilor, supuși altor state. Afară de naționali, nu puteau să execute în Principate alt comerț, decât cel cu ridicata, și acela pe picior în termen maximum de 15 zile, fără dreptul d'a ține prăvălii permanente.

Intr'acest stadiu, în care nici prăvălii nu puteau să deschiză, nici comerț cu mărunțișul să facă, nici relații prietenești să întreție cu pământeni, și nici protecțiune să dobândească din partea cuiva, câți-va streini, goniți de sărăcie din țara lor, câți-va sași sau unguri, câți-va ruși, câți-va evrei spanioli, și un număr mai măricel de bulgari și de armeni, și un foarte mic număr de francezi, italieni și germani, nu vorbim de greci, căci pentru ei Principatele Române devenise o nouă patrie, în care făceau ce vreau, cutezară a veni aici din țările lor spre a exercita câte un meșteșug, pe care nu-l exercitau românii, sau puțini din ei îl exercitau. Ei începură a se pune pe muncă, a aduce împreună călfi și ucenici, și a se pune cu toții pe muncă, spre a-și dobândi hrana, prin o muncă încordată, pe care românii o plăteau bine, căci aveau nevoie de ea. Aceste meserii fură : cismăria și croi-

toria, fierăria, lăcătușeria și caretașeria, tâmplăria subțire, tapițeria și fabricarea de mobile, ceaprazăria, ibrișimgeria, zugrăveala artistică de case, tinichigieria, vopsitoria, turnătoria de metale, precum și alte meserii pe care pământeni nu le îmbrățișase.

Pe atunci, zice Colson în scrierea sa, industria manufacturată, era încă în copilăria sa în Moldo-Vlașia. Ea era de două feluri, sau se exercita întrebuintându-se materii indigene, sau se mărginea în a fasona materii importate.¹ Aceste două transformări industriale le săvârșeau mai cu seamă meșteșugarii streini veniți din statele occidentale, unde existau fabrici înfloritoare, dar le exercitau rudimentar, cu mânele, în lipsă de instalații mecanice.

De îndată ce fură înființate consulatele streine, su-diți stabiliți în Principate, neputând să înceapă imediat întreprinderi comerciale, prin vânzare în detalii, că el era încă oprt, prin vechile tractate încheiate cu Turcia, până ce ele să fie modificate, ceia ce nu întârzie d'a se face, meșteșugarii deja stabiliți de mult timp, își înmulți numărul călților și al ucenicilor, transformară miclele lor căsuțe, în care-și exercitau meseriile, în adevărate ateliere.. Unele chiar vaste, deschise fiecare în fața stradei, cismarul magazin de cismărie, croitorul magazin de hăinărie, caritașul, lăcătușul și fierarul, magazin în care fiecare expunea marfa sa. Asemeni și pălărierul și modista de toalete europene, ce începuse a se introduce în Principate pe la începutul secolului al XIX-lea, și cusătoarele de rufărie. Pe lângă produsul atelierelor lor, începură să aducă din streinătate mărfuri similare, confecționate gata, și să le vândă cu bucata, ca produs al muncii lor, ceea ce era îngăduit de tractate, și să facă o concurență păgubitoare negustorilor similari pământeni. Peste graniță, mai ales în Transilvania,

1) Colson, pag. 232.

munca lucrătorilor era mai ieftină ca a celor din Principate.

Văzând că compatrioților lor le mergeau afacerile bine, că făceau bani buni și vindeau mult, un mare număr de streini, cărora nu le mergea bine în țara lor, se mutară în Principate și, sub protecția consulilor lor, se apucară de tot felul de negoț, deschise bolți stabile, pe care le încăreau cu tot felul de mărfuri. Sprijiniți de acele protecții puternice, se apucară să falsifice sensul articolelor prohibitive din tractate, să le dea altă interpretare, și înființează o breslă nouă, aceea a toptangiilor, care să vândă marfa cu ridicata, dar în magazine stabile. Tot sub protecția stăruitoare a consulilor, dat acestui cuvânt de vânzare cu toptanul altă interpretare, ei începură să vândă marfa cu bucata, cu pachetul, cu cântarul, cu grosul, cu topul, cu cumașul, iar nu cu cotul, cu ocaua, cu tisteaua sau piesa, și să numească acest nou soi de comerț, vânzare cu ridicata, ceea ce nu conveni nicidecum comercianților români, singurii vânzători detailiști. Cumpărătorilor le convenea mai bine să cumpere dela toptangiul strein marfa cu bucata sau cumașul, decât cu cotul, iar negustorilor streini le da mâna să vândă mai ieftin ca pământeni.

Sub acest regim mulți din români transilvăneni veniră de se stabiliră în orașele din Principate. Se apucară de negoț și deschise prăvălii mai cu seamă de brașovenie¹⁾ și băcănie. Ei au introdus în București băcăniile europene de coloniale și de delicatese numite spețeri, care erau aranjate cu totul altfel decât cele ale băcanilor țarigrădeni. Ei înlocuiră sacii, zimbiturile, căldările și chiupurile băcanilor greci cu rafturi, cutii, dimigiane, sticle, lădițe și butoaie. Ei

1) Primii Brașoveni care se instalară în București pe la 1803 fură: Mușat Dan, Ioan Marcu, Gheorghe, Apostol Gheorghiu Toma, Barbu Catana, Ioan Manu Pancu, etc. Urechia, vol. XI, pag. 125.

introduse ordinea europeană în locul desordinei și murdăriei asiatice. Ei în fine începură să facă concurență orientalilor prin o curățenie exemplară și măsurare dreaptă.

De aceea poporul bucureștean, ca să le deosibească de cele orientale, dădură acestor băcăni numirea de spițării cum se numeau în Transilvania toate băcăniile, și cum se numeau la noi numai băcăniile, farmaciele, căci prin aranjarea lor simetrică semănau mai mult a farmaciei, decât a băcăni. Primii băceni români ardeleni deschise mai întâiu toptangirii de coloniale și băcăni, și-și umplură bolțile lor, cu mărfuri aduse din Triest, și acolo aduse din Indii, Antile și Australia, care costau ceva mai puțin ca cele aduse prin Constantinopol, căci treceau prin mai puține mâini. Primii băceni detaiști cu instalație europeană fură Ioan Orghidan care și instală magazinul în hanul cu Tei, pe strada Blănarilor, și Ioan Martinovici în tovărășie cu George Asan, care și instală băcănia cu firma la „Cucu de aur“, pe strada Lipscanilor, alături de colțul cu strada Nemțească, în actuala proprietate Schlessinger. Un număr oarecare de români ardeleni se ocupară și cu zarafia, adică cu specula banilor, și înființarea de case care începură să facă unele operațiuni de bancă, după sistemul european. Curând după ce cele două firme române se instalară în București, se instalară și două săsești: aceea dela **steagul alb** al lui Gustav Rietz și a lui Frideric Pilner.

Tot într'acelaș timp, pe lângă românii și creștinii de alt neam, supușii streini, începură să vie mai ales din Turcia, și după aceea din Rusia și Galiția un număr oarecare de evrei, și se stabiliră într'o mahală din apropiere de centrul Capitalei. Aceștia se ocupa numai cu meserii cu care nu se ocupau pă-mânteni.

Prin mijloace cunoscute de ei au dobândit apoi teren și câte un privilegiu, apoi alte favoruri înce-

pând să-și lărgescă cercul activității. să se înfigă în treburile mai lucrative, în meserii mai bănoase și să ajungă a disputa pâinea pământenilor prin dare de bani și prin protecțiunea consulilor streini ai căror supuși erau sau se făcuse, tot prin dare de bani.¹⁾

Văzând că evreii din câțiva s'au făcut o corporație relativ puternică, dar care a ocupat un cartier întreg din centrul Capitalei, văzând că ei au dobândit cu timpul dreptul d'a exercita oarecare meserii, și oarecare întreprinderi comerciale și industriale, văzând că vânzarea de mărunțișuri a intrat exclusiv în mâinile lor, văzându-i și pe ei deveniți sudiți streini, și pe toți streini, atât de bine protejați, iar interesele lor de băstinași atât de puțin apărate de autoritățile pământene, văzând că afacerile lor din zi în zi deveneau mai compromise, un număr mic de comercianți neaoși români, născuți și crescuți, neam de nearniul lor, pe pământul Principatelor Române, din părinți Români, împinși fiind de desperare, alergară din toate părțile pe la diferiți consuli streini, și cerură, cu lacrămile'n ochi, ca să-i facă sudiți streini, și să dobândească patente imperiale, și crăești, care să-i scape de bir și de angarale, de vamă mare la graniță și diferite vămi prin orașe, de străji, de bellicuri, de podvezi, și mai târziu de miliție, de asupriri și de strămbătăți și să-i pue și pe ei în țara lor sub ocrotirea unei pajure streine, care să le acorde o protecțiune puternică și un sprijin ocrotitor. Mai toți Consulii streini se grăbiră a le primi cererea cu mulțumire, dar mai grăbit din toți fu cel austriac. Cel mai puțin grăbit fu cel rusesc, care nu prea făcu sudiți din toată lumea. Consulul trancez își alese o specialitate sui generis. Pe când era Ledulx consul general în București, fiindcă toți negustorii și meseriașii români, — cei mai încărcăți din toți erau măcelarii, —

1) Ibidem, pag. 657.

se apucă de făcu sudiți francezi mai pe toți măcelarii din Capitala Țării Românești câți alergase să capete protecțiunea sa. Măcelarii fusese siliți să se facă sudiți, spre a scăpa de mulțimea acelor dări exorbitante la care erau supuși, și mai cu seamă de nart și de angaralele ce plăteau boerului aprovizionator de carne, de care supușii streini erau scutiți.

Guvernele române, văzând înmulțirea, peste măsură a sudiților, care amenința Visteria să rămâie fără de birnici, — mai ales cel din Moldova, — protestară cu energie contra acestui prejudiciu flagrant adus Principatelor, prin micșorarea numărului supușilor lor, și cerură încetarea răului, atât dela consulatele respective cât și prin Capuchehailele din Constantinopole. Dar nu putură să stârpească răul, decât în parte. Măcelarii deveniră iarăș români, fostele raiale nu mai putură să devină sudiți decât cu oarecare greutate, și Principatele nu mai fură amenințate de desnaționalizare.

Abia în anul 1882 se curmă acest rău după ce guvernul român încheiă convenția consulară cu Italia, care regula soarta supușilor streini stabiliți în Principate. Numai atunci guvernele streine renunțară unul câte unul în mod definitiv d'a mai avea protegiați.

Intr'acel timp de goană după sudiție și de prigo-nire a comerțului român, comercianții cei serioși, comercianții băștinași, adevărații negustori români, din nenorocire nu prea mulți la număr, — că puțini, mai ales cei ce răușise să strângă oarecare averi, — putură să rămâie neclintiți la posturile lor. Aceștia plătiră toate angaralele ce li se impusese, plătiră biruri peste biruri, se luptară cu energie contra concurenței streine și a protecțiunii ce ei dobândeau de la cun-sulii lor, și merseră cu bărbăție înainte ținând piept puternic contra tuturor prigonirilor. Puțini fură aceia ce nu dezertară dela posturile lor, dar fură aleși în-

tre aleși, făcură onoare numelui de român, și ca recompensă reușiră a strânge averi frumoase, pe care le-au lăsat copiilor lor și s'au retras din comerț în adânci bătrânețe după zecimi de ani de muncă cinstită și exemplară. Păcat că copiii lor, nefiind crescuți pentru a fi tot negustori, au îmbrățișat alte profesii libere, iar nu comerciale, și au devenit niște cetățeni utili patriei lor pe altă cale. Puțini fii au urmat calea bătătorită de părinții lor, și nu s'au căit, căci azi ei fac fală comerțului român și se luptă cu avantajii și multă pricepere cu concurența streină. Intre aceștia se disting mai cu seamă băcanii, a căror breaslă în trecut a fost aproape exclusiv în mâinele streinilor, și care azi atât de mult s'a naționalizat, încât în fosta Țară Românească prea puțini streini sunt băcani. Tot astfel sunt și cofetarii, rachierii și cârciumari, tot din Țara Românească, căci în Moldova elementul evreesc a copleșit tot, a cotropit tot.

E de sperat că peste scurt timp comerțul român se va renaște ca și Fenix din cenușa sa, și cu ajutorul școlilor comerciale de toate gradele, care în fiecare an formează un mare număr de elevi, va reuși să formeze o puternică pepinieră de negustori români.

XVII.

Câteva cuvinte privitoare la isnafurile românești și mai ales despre negustorii exportatori.

Negoțul și industria română dela 1821 încoace merse din descreștere în descreștere. Aci luptându-se și aci fiind învinsă de puteri superioare ale unor streini investiți cu nenumărate privilegii și deosebiri de taxe favorabile lor, până în ziua în care privilegiile fură desființate, taxele de plătit egalizate și drepturile consulilor reduse la cea mai simplă expresie. De atunci de când tot omul deveni egal înaintea legii, comerțul și industria română ar fi putut să renască, și **brățara de aur** ar fi putut să-și ia rolul de mai nain-

te, din vremurile îndepărtate, când el hrănea cu îndestulare pe fiii patriei ce o petrecea pe lângă pumn, și în viitorime ea ar putea încă să îmbogățească pe cei ce se devotază ei. Rămâne ca voința și munca pricepută a Românilor s-o îmbrățișeze, ca și în trecut. E o chestiune de viitor, și e de sperat că el va fi astfel cum e dorința tuturor Românilor de bine.

Următoarele isnafuri erau în ființă în ambele Principate în anul 1820 : lipscani, cavafi, șelari, brașoveni, bogasieri, bərbieri, argintari, cojocari subțiri, islicari, cojocari groși, căciulari, ceaprazari, șepcari, ibrișingii, mătăsari gabroveni, găitănari, mămulari, tăbăcari, tutungii, cârciumari, rachieri și cofetari, brutari, jimplari, simigii, bragagii, salipgii, serbecii, băcani, precupeți, măcelari, mălăeri, făinari, abagii, pânzari, căruțași, covaci, șalvaragii, curelari, tabaci, boiangii, lumânărari de ceară, lumânărari de seu, pânzari, marchitani, sticlari, farfurari, plăpămari, căldărari, postăvari, trăistari, croitori, cismari, condurgii, pantofari, papucari, ghețari, mărgelari, săpunari, dogari, butnari, zidari, dulgheri, tâmplari, nisipari, vărari, olari, ceasornicari, giuvaergii, cafegii, bucătari, băiași, grădinari, blănari, zăbunari, cojocari, cazaclii, gialepi, sacagii, capanlii, sureccii, misiți, telali, samșari, grânari, cerezari și chiristigii.

Dintre aceste isnafuri unii erau ale negustorilor importatori, altele ale acelor ce vindeau mărfuri confecționate în țară din produse indigene sau străine de către meșteșugari pământeni sau streini, și altele ale meșteșugarilor ce confecționau mărfurile în ateliere sau pe la casele lor și le desfăceau după comandă la mușterii, sau care lucrau după comandă și pe contul unor negustori desfăcători.

Până pe la a doua jumătate a secolului XIX între negustori se prenumărau lipscanii, bogasierii, brașovenii, băcanii, marchitanii, sticlarii, farfurigii, pânzarii, postăvarii, cazaclii, blănarii, tutungii, tabacii,

inătăsarii, giuvaergiii, fierarii, argintarii, pielarii, ală-marii, căldărării.

Dintr'aceștia, cei ce învârteau capital mai mare, a-veau bolți mai luxoase și vindeau mărfuri mai scum-pe, erau lipscanii, cari vindeau cumasuri de rochii și de haine, de lână, mătase, bumbac și amestecate, ma-terii pentru anterie, fermele, scurteici, postavuri fine pentru giubele, ștofe pentru mobile, ștofe pentru vestminte bisericesti, oglinzi mari și mici și obiecte fine de lux. Brașovenii vindeau stămburi, cutnii, pos-tavuri semifine, dumaticatonuri, madipolonuri, ameri-că, basmale, barișuri și broboade pentru legat la cap, frânghii, postavuri groase de tot, flanele ordinare, a-bale pentru țărani, placaturi, pături, plosci, lăzi și unelte de lemn necesare menagiurilor țărănești. Ce-prăzari, ¹⁾ cari într'acelaș timp erau comercianți și

1) La 1615 Fevr. 17: Radul Voevod, feciorul lui Mihnea Voe-vod, întărește stăpânirea lui Stan ciaprazarul peste moșia din Crângureni, pe care a cumpărat-o dela feciorii lui Mușat, ai lui Dragomir și ai lui Dobrotă, în drept 7000 de aspri, în zilele Rădului Șerban Voevod, „in acele timpuri multe nevoi și oștiri s'au ridicat pe atunci, și mari și rele foamete au fost atunci”. (Arh. Staț., mitrop. București, pach, 113, doc. 1).

La 1680 Martie 25, Apostol, feciorul lui Zaharia ceprăgiarul din Iași, vinde lui Toader Ilea de Mierești o livadă cu loc de prisacă în Mierești. (Acad. Rom., doc. 69—LXXVII).

La 1683 Ian. 25, Hagi Stóian Clucerul din Cepturi, jud. Saac, închină la m-rea Căldărășani casele din București cu locul lor, cu grădina de pomi, care le cumpărase dela Dediul Iuzbașa de dorobanți ceprăzarul. (Acad. Rom., mss. 1236, fila 185).

La 1727 Maiu 15, Neacșa, soția lui Petre ceprăzarul, dăruiește m-rei Stavropoleos niște vii și livezi în București lângă viile Mitropiliei. (Arh. Stat., m-rea Stavropoleos, pach. 10 bis, doc 12).

La 1742 Martie 17, meșterul Sandul ceprăzarul cumpără 4 po-goane vie la Scăeni, pe care apoi la 1748, împreună cu soția sa Anuța, le vinde lui Stoica șelarul, feciorul lui Macarie mona-hul dela Mitropolie. (Arh. Stat., mitrop. București, pach. 77, doc. 24 și 25).

La 1745 Maiu 1. Stroe lemnarul vinde fratelui său, lui Crăciun ceprazarul, o casă în mahalaua Șerban Vodă, pe moșia Pădu-

meșteșugari, vindeau pe lângă ceaprazuri, șnururi, pasmantarii, ciucuri și obiecte de galanterie fine. Argintarii, ¹⁾ cari asemeni erau și industriali foarte iscu-

roaii-Kretzulescu. (Acad. Rom., doc. 31—XII).

La 1820 Oct. 20, Nicolae ceprăzarul face invoială cu Vasile یشlicarul pentru o sumă de bani ce-i datorează. (Acad. Rom., doc. 19—XXIV).

Din 1829 avem următorul document caracteristic :

Dela Divanul Judecătoresc al Principatului Valahii.

Pe temeiul predlojenii Ex-sale vițe-Prezident al Divanului d. Statschi sovetnic și cavaler Alexandru Carlovici Boșneag dela 1 ale următorului August No. 562 pentru netrebnica faptă ce au urmat Petre ceprăzarul, înșălând judecata bisericească cu arătări neadevărate și pricinuire că va să se călugărească, de l'au despărțit de cea după lege soție a sa Dina, și apoi s'au inclinat cu o Catinca ce au fost soție lui Nicolae argintarul, petrecând fără de lege la un loc împreună cu dânsa, orânduște Divanul pe neferul spătăresc, carele luând de aice pe numitul Petre ceaprazarul, să-l ducă surgun la m-rea Hurezul, din sud Vâlcea, în soroc de doi ani spre a sa pocăință și pilda și altora asemenea următori, unde scrie Divanul cuvioșii tale egumene al numitei m-tiri, ca să-l aibi în pază înlăuntru în m-re, și fără de al doilea poruncă a Divanului slobod să nu fie, iar orânduitului mumbașir să i se dea adeverință de primirea vinovatului.

Cărmuitor Mitropoliei Iosif Râmnicului, Dimitrie Bibescu, Gheorghe Filipescu, No. 252. (Arh. Stat., judec. vechi No. 155 roșu, file 105).

1) 1767 Ianuarie 1, Nicolae Lazaru vinde lui Mina argintarul prăvălia ce o avea în hanul lui Costandin Vodă. (Arh. Stat., m-rea Văcărești, pach. 36, doc. 2).

La 1777 Dec. 29, Dudul argintarul din București cu cumnatul său Toma mărgelarul, ginerii Voichiței, stăpâneau moșia Sărulești, jud. Ilfov. (Arh. Stat., cond. domn. No. 7, fila 91).

La 1792 Maiu 11, Apostol argintarul plătește embatic la m-rea Radu Vodă pentru un loc din mahalaua Izvorul. (Arh. Stat., m-rea Radu Vodă, pach. 49, doc. 29).

La 1795 toamna moare de ciumă Rafail argintarul, având diata scrisă din 1 Sept., acelaș an, soțul Mariei, fiica Salomieii călugărița din București, lăsând în urma sa un copil nevârstnic, pe care copil în anul următor 1796 îl ia de suflet Iane dohtorul, fratele Salomieii călugărița. Tot atunci era și Nicolae arginta-

șiți, vindeau icoane îmbrăcate în argint, vase biseri-cești, sfeșnice, tacâmuri, lingurițe pentru mese de bo-gătași, farfurii, tăvi, coșnicioare, mucărniți, inele, cer-cei, naftale și diferite obiecte de aur, de argint și de filigrane de argint alb sau poleit de ornamentație, cele mai multe fabricate de ei, iar o parte mai mică importate din Rusia. Giuvaergii vindeau bijuterii fine, pietrării scumpe frumos montate în aur și argint, mi-tre de arhieriei, engolpione și cruci, obiecte de fantasmie de aur și argint montate cu pietre prețioase.

Pânzarii ¹⁾ vindeau pânzeturi de bumbac, de cânepă și de in fine și ordinare precum și obicete de îmbrăca-minte, confecționate din asemenea materie, broderii, orbote, dantele, semizete, gulere, benți și obiecte de fantasmie pentru femei, făcute din pânzeturi fine, bro-

rul, socrul lui Hristea bulucbașa. (Arh. Stat., condica domn. No. 31, caiet 6, fila 12).

La 1825 Fevr. 20, erau frații Gheorghe Toma, Daniil Toma și Anița, fiii lui Toma argintarul din București, care murise cu diata cu aceeaș dată. Gheorghe, fiul mai mare, moștenise casa ce e la pod cu prăvălia ei și se vecinește cu chir Sta-vrache pe locul sf. Mitropolii. Daniil, fiul cel mai mic, la moartea tatălui său era dus în Europa. (Arh. Stat., cond. De-partamentul de opt No. 7, fila 158).

La 1825 Dec. 20, era Ecaterina, care avusese doi bărbați, întâi pe Stan răchierul, și acum la 1825 pe Mihale argintarul. Eca-terina în Sept. 1823 dă fratelui ei, lui Vasile Hagi Zamfir o prăvălie în București, în pescării, pe locul m-rii Sf. Gheorghe nou, iar în acest an 1825, a vândut un loc părintesc din Focșani. (Arh. Stat., cond. Depart. de opt, No. 7, fila 348).

La 1832 Sept. 28, clericii soborului sf. Mitropolit din București ia în cercetare pricina Catincăi din București, care se jăluise că ea aflându-se în Iași, unde e și născută, a luat-o fată de suflet răposata cucoană Catinca, aducând-o aici în București și a căsătorit-o în anul 1813 după Sfetcu argintarul (ce trăia acum la 1832), dându-i zestre peste taleri 6000, deosăbit de niște case ce le-a avut în Iași, care, vânzându-se, banii i-a luat nu-mitul soțul ei, făcând și un copil cu dânsul ce a răposat, iar numitul Sfetcu, în vremea Turcilor (1821), a năpustit-o aici și s'a dus la Craiova, unde a șezut multă vreme, fără a-i trimite cele trebuincioase. (Acad. Rom., mss. 650, fila 161).

derii, spițuri, orbote, dantele și alte țesături și împletituri de mână fine. Acestor negustori cu reședința stabilă precum și bogasierilor și chiar lipscanilor, le treerău mai toate stradele orașelor purtând în spinare o cutie enormă de lemn, băgată într'un sac de pânză groasă legată cu curele ce le petreceau pe după mâini, care conținea aproape o prăvălie și în care se găseau adesea obiecte cu mult mai fine, mai frumoase, mai solide și chiar mai eftine, și false ce vindea pe la menajurile sărace din mahalale.

Marchitanii ¹⁾ vindeau ustensile de menagiu, tacâmuri de masă, fierării și ațămării pentru binale, broaște de uși, zăvoare, ustensile pentru zidari, dulgheri, tâmplari, croitori și cismari. Fierarii vindeau fier brut, fier făcut, șine sau drugii, cue și piroane de fier, table de fier și de tinichea, plumb, cositor, table de aramă și de alamă, lanțuri, coase, seceri, fiare de pluguri și orice obiecte de fier. Farfurigii vindeau farfurii, cane, cești, lighiane și orice obiecte de porțelan sau faianță, precum și tacâmuri de masă și mici ustensile de bucătărie. Pielarii vindeau mărfurile de piele sau de talpă atât cele tăbăcite de tăbăcii noștri din țară, care erau foarte iscusiți în fabricarea teletinurilor, tovalurilor, softianului, meșinei și a tălpii groase, din care

1) Din 1826 Sept. 2, avem documentul următor :

Anaforăua veliților boeri către Domn, dată în pricina lui Hagi Ivanciu pânzarul ce are cu Marin, feciorul lui Dima ce au murit, jăluindu-se Ivanciu că el cu tata lui Marin înaintea răzmiriții Rușilor au fost tovarăși la *prăvălie de abagerie în Țara turcească la Ruștiuc*, precum și cu un Ilie tot acolo i cu un Barbul ce trăește acum la Giurgiu, și la leat 1810 Aprilie, întâmplându-se de au murit Dima, au rămas Tana, soția sa, atât cu pârătul Marin și cu alți doi feciori, ce trăesc și acum (1826), stăpână pe toate ale casii bărbatului ei, fără a se amestecă el întru nimic. (Arh. Stat., cond. domn. No. 122, fila 152).

¹⁾ La 1799 Maiu 3 Panait și soția sa vând lui Stroe marchitanul un loc spre a sădi vie. (Arh. Stat., m-rea sf. Apostoli, pach. 9, doc. 56).

cavafii făceau cisme, iminei și pantofi pentru țărani și mahalagii, cât și tălpi fine și piei de lux, adică de vax, iuft, marochin, saftian subțire și lac, din care cismarii și pantofarii făceau cisme, cipici, pantofi și pauci pentru orașenii mai cu dare de mână. Căldărarii¹⁾ fabricau singuri și vindeau ustensile de aramă pentru menagiuri, adică cazane, căldări, tingiri, tăvi, sinii, cratițe, sahanе, tigăi, forme de cozonaci și alte obiecte necesare la bucătărie. Alămarii fabricau și vindeau clopote, clopoțele, clopoței pentru sâniі, sfeșnice mari pentru biserică, sfeșnice mici pentru menagiuri, piu-

1) La 1664 Octom. 2 avem zăpisiul Stanciului Logofătul și al fraților lui, prin care arată că au dat un vad de moară Savei căldărarul pentru că i-au scos dela oaste când au fost Gligorie Vvod la Uivaros (în Ungaria, în Sept. 1663). (Acad. Rom., doc. 108 — XLIV)).

La 1668 Decem. 16 Stan Purcăreanu, fiul lui Neagoe, vinde partea lui de moșie dela Cernica lui Sava căldărariul și jupânesei lui Sofica (Acad. Rom., doc. 131 — XLIV).

La 1684 Sept. 13 Sava, feciorul lui Sava căldăraru, vinde Mihului Starostea partea sa de moșie din Micești (Acad. Rom., doc. 60 — XLV).

La 1713 Martie 13 Albul căldărariul și frate său Vâlcul, feciorii Vâlcului căldărariul din București, vând Radului Dudescu mare Păharnic un loc ce este lângă casele d-lui din târg (Acad. Rom., doc. 200 — XII).

La 1713 Apr. 11 Albul căldărariul din București împreună cu femeia sa Bălașa pun zălog la Radul Dudescu marele Păharnic patru prăvălii pentru 40 de taleri (Arh. Stat., doc. 203 — XII).

La 1721 Maiu 7 Radul dascălul vinde meșterului Dumitrașco căldăraru un loc de casă în mahalaua st. Gheorghe. Dumitrșco căldăraru avea diata din 6 Apr. 1727. (Arh. Stat., mitrop. București, pach. 15 netreb., doc. 2 și 3).

La 1775 Octom. 28 Șimache căldăraru biv vtori Armaș iscălește ca martor un zăpis în București (Acad. Rom., mss. 2767, fila 171).

La 1776 Martie 20 în zăpisiul de vânzare a moșiei Turcești, din

lițe, nasturi pentru chimire ciobănești și costume militare, precum și alte obiecte de aramă.

Toate obiectele vândute de către diferitele categorii citate mai sus, afară de cele confecționate în țară, se aduceau din străinătate de către negustori toptangii, care făceau pe fiecare an, negreșit câte două tacsiduri, adică voiagiuri comerciale, și anume primăvara și toamna.

Afară de obiectele de brașovenie, care se aduceau din Brașov, obiectele de metal și de lut se aduceau din Viena, argintăria se aducea din Rusia, și oarecari obiecte de lux și de bijuterie orientală se aduceau din Constantinopol. Toate celelalte se târguiau și se plăteau cu bani ghiață din marele bâlcu internațional din Lipsca, în care se concentra, nu numai mărfurile de origină germană, dar și cele austriace, engleze, belgiene, elvețiene, italiene și chiar franceze, și în care se adunau de două ori pe an negustori din toată Euro-

ținutul Vasluiului, avem următoarea genealogică a celor 4 bătrâni din această moșie:

Veri primari:

1) *Irimia*; 2) *Misaiu*; 3) *Constantin Tărăcianu*.

Gherasim Căldărarul.

Vasile Căldăraru, 1776, Toader, Mihai,
=Ioana

4) *Pascal*, partea lui a răscumpărat o nepotul său Vasile, care l'a plătit de niște moși de Turci ce s'a făcut pe moșia Turcești.

Catrina 1775, *Reghina*.

(Acad. Rom., doc. 147 — CXCIV).

La 1786 Decem. 20 avem mărturia lui Gavril Fedeleșanul în privința stăpânirii ce au în moșia Fedeleșanii Iordache și Vasile Brânză, nepoți de soră, și Ienache căldărarul, ginere de nepoată, care mărturie e întărită și de Leon mitropolitul Moldovei (Acad. Rom., doc. 231 — 1).

pa, și mai cu seamă din Orient. Această târg a fost vizitat de către românii din ambele Principate așa de des și în mod atât de îndelungat, încât cel mai important din branșele comerciale furnizate de el a dobândit titlul de lipscănie și comerciantul de lipscan. Negustorii români care-l vizitau și care pe atunci erau foarte religioase, au fost siliți să se cotizeze, să-și facă o capelă a lor și să întrețină acolo cu cheltuiala lor un preot român, care să le officieze serviciul divin în ritul ortodox și în limba română. Iată încă o dovadă neîndoioasă despre existența negustorilor români, în număr considerabil, în vremurile trecute. Acea capelă ¹⁾ a subsistat până pe la 1880, când s'a desființat și s'a șters din budgetul Statului, nemai fiind utilă, din cauză că românii au încetat de a mai vizita târgul de la Lipsca, care cu înlesnirea și înmulțirea căilor de comunicație, și mai ales a căilor ferate, a pierdut mult din valoarea sa.

Mărfurile cumpărate de acești negustori din Lipsca și alte orașe din Europa centrală, se aduceau în țară, parte pe Dunăre, în corăbii, iar mai târziu în vapoară, din cauza dificultăților ce întâmpinau năvălitorii în zădărnici la Giurgiu, cele destinate pentru București, și la Galați, cele pentru Moldova și de acolo pe uscat până la destinație. Parte se aduceau pe uscat, mai întâiu pe spinări de cai spre a traversa primejdiioasele jghiaburi ale munților, și mai târziu în chervane mari săsești sau săcuiești. Toate aceste mărfuri care soseau în București, se aduceau la Carvasaraoa de lângă spitalul Colței, și mai târziu în cea din casa Ciocan, azi localul Școlii de Stat Major al armatei, de pe bulevardul I. C. Brătianu, unde se vămuiiau.

Din vremuri depărtate și până pe la 1876 mărfurile în Principatele române se vămuiiau după valoare, mai întâiu 1 la sută, apoi 5 la sută și în urmă 7 la

1) Acte și documente din Istoria Comerțului la Români de D. Z. Furnica, Capela dela Lipsca.

sută. Acum va rămâne în localul antrepozitelor dela Giagoga, după greutate, în conformitate cu un tarif fixat pentru fiecare fel de marfă.

XVIII.

Isnafurile de negustori exportatori.

Pe când negustorii importatori duceau cu ei bogăția țării peste graniță și aducea în schimb luxul, risipa, ruina și nenorocirea multora, neguțătorii exportatori aduceau cu ei bogăția, banii cu care se plătea luxul și risipa și luau cu ei spre a duce în depărtare produsele solului și ale muncitorilor români. În fruntea acestora eră un fel de negustori care într'acelaș timp erau importatori și exportatori.

Cazaclii, acesta eră numele lor, se ocupau cu exportul, importul și vinderea cu ridicata a blănurilor de tot soiul. Colindau într'una, Rusia în cruciș și în curmeziș, răsbeau până la Arhanghel, pe coasta oceanului înghețat și până la Tobolsk în Siberia, adunau blănuri de tot soiul, mai cu seamă fuse tăbăcite în mod sumar și uneori numai sărate și înghețate, le îngrămădeau într'o bibiță acoperită, trasă de trei cai care-i însoțea pretutindeni, se înturnau cu căruțele încărcate până la coviltir cu marfă cumpărată mai pe nimica, o dă pe mâna tăbăcarilor, și după aceea, cojocarilor noștri, care erau foarte iscusiți în arta de a compune mișăzi și pelcebe de samur, vulpe albastră, cacom, urs, lup, răs, vulpe roșie, jder, iepuri, capre de astrahan, tot soiul de dobitoace de apă venale prin pustietățile înghețate sau mlaștinile vecine cu mările Tibetiei. După ce aceștia le transformau în blănuri scumpe și frumoase, împărțeau marfa în două. O parte o dădeau negustorilor blănari și cojocarilor, ca s'o vândă. Pe cea fină la boieri, pe cea ordinară la prostime, cum se numea pe atunci poporul. Până pe la 1860 blana eră îmbrăcămintea cea mai principală, atât a bărba-

ților, cât și a femeilor, dela vlădică până la opincă. Pe cea mai frumoasă o strângeau în boccele mari de cânepă deasă, prin cari nu pătrundeau apa sau umezeala le luau cu ei, le transportau în căruțe până la Giurgiu sau până la Brăila. Ajungând acolo, treceau Dunărea, pentru a lua în șir curțile tuturor Pașiabelor după marginea marelui fluviu sau se suiau în corabie împreună cu marfa lor spre a merge direct la Constantinopol. Ajungând acolo, transformau iute în bani toată marfa ce aveau, vânzând-o cu preț bun, fie la curtea Sultanului, fie la a marelui Vizir, a Pașialelor, ulemalelor și demnitarilor Imperiului Otoman, care așteptau cu nerăbdare sosirea unui tacsid de cazaclii, care nu-i vizitau prea des, ca să nu-și rădă de marfă și să-i scadă prețul. Pe atunci încă era în vigoare vechiul proverb negustoresc: marfa gata, bani așteaptă.

După aceea, ce mai rămânea inarca, o vindea tot pe bani ghiată și pe preț bun pe la negustorii detaiști din Stambul, căci mărfurile de blănărie importate din Principate erau cu mult mai superioare, fie ca preparațiune, fie ca lucru și nuanțare tuturor celorlalte blănuri importate de Tătari, de Cerchezi, de Cazaci și de Lipoveni, ce uneori se coborau și răsbiau până la Constantinopol, deși aceștia le vindeau cu preț mai scăzut. După ce se reînturnau în țară și plăteau pe tabaci și pe cojocari, cari până atunci le lucrau pe credit, își umpleau tibitcele cu blănuri de miei, de iezi, de pisici sălbatică și iepuri, argăsite gata, apoi plecau cu ele iarăși spre Rusia pentru a le vinde la negustorii de acolo și apoi a strânge iarăș blănuri fine.

Câte odată, dar nu prea des, căci spiritul de asociație nu prea a fost dezvoltat între români, se întovărășeau mai mulți cazaclii, formau grupe care se împărțeau în două și, când o parte plecă spre Rusia, ca să adune blănuri proaspete, alții plecau spre Tur-

ciă cu marfă gata, spre a o transformă în bani. Cu chipul acesta o mare parte din cazaclii, pot zice mai toți, au reușit să strângă într'un timp relativ scurt, niște averi considerabile. Azi negustoria de blănuri a scăzut, căci blana a încetat de a forma partea cea mai principală și mai indispensabilă a îmbrăcămînței omenești, iar negoțul cu ridicata a trecut din mâna românilor în a streinilor. Azi blănurile nu se mai prepară în țara noastră, ci în Berlin, după nouile proceduri chimice de tăbăcărie, până mai ieri încă necunoscute tăbăcarilor români. Azi clasa cazacliilor e cu desăvârșire stinsă. Au rămas numai cojocarii, care mai fac cojoace pentru țărani, scurteici pentru țărance și mahalagioaice, cari încă le mai poartă, și igulele și scurteici de iarnă pentru prelați, preoți și călugări.

Gialepi se numeau comercianții turci care se ocupau cu strângerea produselor pământului din Principatele Române.

Sarcina lor eră ușoară, pentru că până la 1828, vinderea grânelor, mai ales a grâului, făinei, meiului și orzului eră monopolizată pentru întrebuițarea Constantinopolului. Indată ce se termină recolta, țărani erau siliți de zapcii și sabieli, produsele ce dobândiau la sersaturele adică schelele turcești după malul stâng al Dunărei, și le predau gialepilor, în schimbul unor sume derizorii, ce ei se milostiveau a da. Dela 1828 s'au schimbat lucrurile. Comerțul deveni liber și gialepii fură nevoiți să se ia la întrecere cu negustorii europeni și să-și cumpere marfa de care avea nevoie, plătind prețul curent, ca oricare altul. Acești negustori gialepi se împărțeau în patru categorii deosebite. Unii din ei se numeau gealepi, alții capanți, alții surrecii și alții saegii.

Capanții erau în serviciul seraiului imperial, însărcinați de Casap-bașa al Sultanului cu procurarea de grâu, orz, făină, meiu, berbeci, oi, miei, unt, cir-

vicii, miere și vite mari pentru bucătăria imperială și pentru tainurile ce se împărțeau din curtea imperială la diferiți actuali și foști slujbași ai palatului. Ei cumpărau pe bani gata, dar banii nu-i plăteau din punga lor, ci din visteriile Principatelor în comptul plății haraciului. Cumpărarea se făcea prin bună învoială, dar turcește, cum obișnuiau ei. Fixau un preț, și vai de cel ce nu-l primea. Cantitatea cumpărăturilor lor era enormă. Ea absorbea aproape jumătate din întreaga producție a țării. Ei veneau mai întâiu de două ori pe an, în câte unul din schelele ambelor Principate, și alegeau ce era mai bun din mărfurile ce aduceau din vreme negustorii locali și țărani, și de acolo le încărcau în corăbii imperiale, care le transportau la Constantinopol.

Surrecii se numeau aprovizionatorii cu grâu, orz, ovăș, mei, fin, linte, fasole, mazăre, bob, lemne, sare și făină pentru trebuințele armatei turcești și a populațiunii din Constantinopol. Ei când soseau, găseau gata ceea ce adunase din vreme dela țărani, ca contribuțiuni în natură și în contul peșcheșului Caciamelor și a diferitelor plocoane, ce prin uz devenise obligatorii.

Ei pentru provizia ce primeau, sub nume de sursaturi, adică contribuțiuni, plăteau numai transportul, cărăușia și alt nimic, și le încărcau în bastimentele marinei imperiale. Tot ei, după ce-și făceau proviziile, necesare diferitelor corpuri ale ienicerilor și ale altor trupe, mai strângeau, de astădată cu plată, a la turca, din ce rămânea neluat de capanli, pe care le încărcă în corăbii particulare și le destinau pentru aprovizionarea Constantinopolului.

Ceeace erau surrecii pentru grâne și legume, erau saegii (păstorii) pentru oi și produsele lor. Ei ridicau din schelele Principatelor capete nenumărate de berbeci, oi, capre, miei, cai de cărat greutăți, unt, brânză, cașcaval, lapte, ouă, cirviș, pastramă, seu, lână, piei, blănuri și alte produse animale, tot

pentru armata imperială și pentru locuitorii Constantinopolului, marfă ce o cumpărau prin învoială turcească, și plăteau peșin, dar cum da Dumnezeu.

Provizia de grâne ce nu se cumpără de turci, care prisosea sau eră ordinară, nu se cumpără de ei. Spre pildă orezul, secara, porumbul, porcii, cel mai mare număr de vite mari și cai, legume, sare, piei de iepuri, plante medicinale, ele se cumpărau cu preț bun de către negustorii străini, care veneau cu vasele lor, încărcate cu mărfuri de import și export, care eră considerabilă, în bani de aur și cu preț bun, care preț eră unica avere, singurul produs al țării, despăgubirea pagubelor cauzate de turci, plata luxului neînfrânat al boerilor și bogătașilor români. Această vânzare se făcea prin mijlocirea misișilor și a samsarilor greci și ovrei, care mișunau nu numai prin porțiuri sau orașe, dar și prin satele ambeior Principate, spre a arvuni și chiar a cumpără produsele, uneori chiar mai înainte de a fi cosite, secerate sau culese.

Produsele vitelor, adică pastrama, cirvișul, untul, seul, laptele, brânza, erau produse prin îngrijirea unor neguțători numiți cerezari, cari adunau de cu vreme un mare număr de vite mari și mici, le îngrășau la suhaturi și toamna le tăiau prin nenumăratele zalhanale clădite prin apropiere de Dunăre, de suhaturi și de câte o apă curgătoare. Care după ce erau tăiate și jupuite, erau transformate de parlagii iscușiți în pastramă, cirviș, seu și furdă și expediate la schele, seul și furdaua în burdușe mari făcute din piei de boi, cusute bine pe la extremități, iar cirvișul adică grăsimea, dobândită numai prin fierberea oaselor în cazane imense de aramă spoită, în bășici de vite bine legate la gură, cu care obișnuiau să-și gătească turcii bucatele.

Furdaua servea la hrana populațiunei sărace, și eră compusă din rămășițe de carne și de cirviș amestecate la un loc. Seul servea la facerea lumânărilor de seu și a săpunului. Aceste trei articole se ex-

portau toamna și se dau în primirea capanilor și saegiilor, cu care berezorii noștri aveau prețuri curente. Unii din ei, mai bogați, le încăreau în corăbiile lor proprii, adică închiriate pe seama lor, și le vindeau produsele direct la Constantinopol cu preț mai bun.

Pastrama nu se exportă toamna, ci se așează imediat după tăere și sărare în tocitori mari, deasupra cărora, după ce se umpleau, se vărsă apă până da peste carne. Se așezau funduri de lemn, mobile, iar peste funduri se puneau pietre mari și grele, ca să le apese. Astfel se păstrau până în primăvara următoare, când se scotea din saramură, se întindeau la soare, ca să se sbicească, în locuri acoperite, dar prin care circulă aerul în voie, și după ce se uscau îndesul, ca să poată să fie carnea mâncată crudă, se așezau în teancuri bine strânse. Formau din ele baloturi mari, care se puneau în cutii de lemn, prin care putea să circule aerul și se expediau spre schele, iar de acolo la Constantinopol, în cară mari acoperite cu coviltire și trase de câte 12 și 16 cai, cari erau proprietatea chirigiilor vlăsceni. Aceștia făceau transportul integral, importul și exportul dintre Dunăre și Giurgiu, până ce veni să le ia locul vagoanele drumului de fier.

Negutătoria de cerezar eră una dintre cele mai bănoase, dar care reclamă capital prea mare. Berezari erau mai cu seamă un număr de români arnăucheni, adică arvanito vlahi, originari din Albania, care prin încuscrire, ajunsese să formeze o singură familie, și se concentrase mai mult în mahalalele Batiștea, Oțetari, Icoana, Popa Chițu, Popa Rusu și mai ales Silivestru, din București. Tatăl răposatului I. Procopie Dimitrescu, fost primar al Capitalei, a fost unul din cei mai fruntași și mai de seamă berezari din București.

Lâna se producea prin tunderea, în luna Mai, a

oilor ce pășunau prin vârfulurile Carpaților, iarba cea fragedă și gustoasă a munților noștri. Acele oi erau proprietatea mocanilor români transilvăneni. Lâna o vindeau la negustori lânari, mulți la număr, cari după ce o cumpărau dela mocani, o spălau bine, o uscau în poduri lungi și bine aerisite și după aceea o vârău în saci mari de pânză groasă și o trimeteau sau la nenunăratele pive din țară, spre a fi transformate în abale, sau la postăvăriile din țară, din Brașov sau și mai departe, ca să fie transformate în postavuri, flanele, plocaturi, pături sau alte materii de lână. Care, după ce o transformau în produse manufacturate, apoi le înapoiau în țară, confecționate gata, spre a fi vândute cu un preț încincit.

✦ Oile sterpe, tinere și îngrășate bine, berbecii aleși și bătuți, care pe atunci se cultivau și se îngrășau cu multă îngrijire, erau vândute de mocani și crescători de vite ce se ocupau cu această specialitate, la saegii, care le îmbarcau în corăbii și le duceau la Constantinopol, unde le vindeau cu bani buni, spre a face deliciul cuhniilor, adică bucătăriilor, marilor demnitari care mâncau, cum mănâncă și azi, numai carne de oaie și de berbece.

Christigii se numeau negustorii care cumpărau lemne în formă de butuci, pârghii și ghilene fasonate sau grinzi, cărcăiași, bulumaci, scânduri, tălpoaie, lăturoaie, ghisduri, doage, funduri, sau lați de lemn de felurite esențe, fie tăiate cu fierăstrăul, fie făcute cu barda, pe care le cumpărau lucrate gata sau le lucrau singuri prin oameni speciali, în fierăstrăe la munte, sau prin păduri la câmp. Le scoborau din vârful munților, cu tânjala, prin jelipi, sau uluci, și din poalele lor, cu carele până la schelele din marginea apelor mari torențioase ca Jiul, Oltul, Prahova, Ialomița și Buzeul. Câte odată, când erau apele prea mari, Bistrița Moldova, Siretul, unde oameni speciali formau plute, mari sau mici, după adâncimea râurilor,

le scoborau, prin puterea cursului apelor, până la Dunăre, de unde le transportau în chiristegiile instalate pe marginea marelui fluviu. Le clasificau, le fasonau definitiv pe cele neterminate și apoi încărcau cu ele corăbii mari, ca să aprovizioneze piețele, din Constantinopol, Asia Mică, Egiptul și chiar India, în care che-resteaua de lemn, mai cu seamă de brad și de stejar, devenea din ce în ce mai rară.

Această industrie a lemnului, care întotdeauna a fost căutată și înfloritoare, negreșit nu în populațiunea de acum, când e colosală și chiar devastatoare pădurilor, mai ales de munte, a fost împreună cu varul și cu țuica de prune, ce se consumă mai mult în interiorul Principatelor, unica resursă de hrană a locuitorilor de la munte, în mare parte moșneni și răzeși.

Toți acești negustori, chiristigii, economi și cerezari, după ce își adunau și își transportau mărfurile la schele, le vindeau, prin mijlocirea unor misiți sau samsari iscusiți și meșteri la gură, în majoritate greci, la negustori angroșiți și încărcători de corăbii, care de corăbii, care pe de o parte, importau din Turcia, pe de o parte, importau din Turcia, untdelemnuri, bumbac, cafea și manufactură, ca covoare, șaluri și alte obiecte de lux, iar pe de alta exportau în Turcia, și de acolo mai departe, grâne, cărnuri sărate, grăsimi, seuri, unturi, brânză, lăpturi conservate, miere, poame uscate, scânduri și felurite alte lemne, tot ce produce pământul și ce se caută în orient.

Acești gialepi nu erau români. În marea lor majoritate au fost întotdeauna turci, greci, armeni și alți streini supuși turci. Numai acestora le-a fost îngăduit din epocele cele mai îndepărtate, până la punerea în aplicare a tratatului din Constantinopol, să întreprindă fără nici o împiedecare comerțul cu ridicata prin porturile Dunărei și ale Mării. Într'acest timp românii erau stăpâni peste Basarabia, peste gurile Dunării și peste porțiunea de mare de la gura Chilieii și până la aceea a Nistrului.

Majoritatea gialepilor a fost la început compusă din turci, căci dânșii prin ascendentul lor, prin trecerea pe lângă autorități, prin spaima ce inspirau neguțătorilor și producătorilor români, prin armele ce singuri aveau dreptul să le poarte și să facă uz de ele, puteau să cumpere produsele pământului pe preț ieftin, aproape pe nimic, după nartul ce singuri fixau și puteau să vândă mărfurile aduse din orient pe prețuri foarte ridicate. După turci, gialepii cei mai numeroși erau grecii, care de ordinar întreprindeau profesiunea de corăbieri, ca unii ce pe atunci erau cei mai iscusiți marinari. Câte odată când reușeau să strângă din năvluitul (chiria) corăbiilor lor oarecare avere, importau și exportau câte o mică partidă de mărfuri, mai cu seamă untdelemn la import, și grâne sau făină la export, pe propriul lor compt. Mai erau gialepi și armeni, dar ce importau numai covoare, pânzeturi fine, haine cusute cu fir, postavuri, ibrișimuri, arme de lux, selafuri prețioase, și felurite obiecte de argintărie și bijuterie orientală, care erau cumpărate cu preț bun de către boierii cei luxoși, și în schimbul lor exportau blănuri scumpe.

Pe lângă aceasta, au mai vizitat porturile române, și au învățit comerț cu ridicata de schimb de mărfuri cu grâne, și un număr oare care de negustori germani din republicele Hanseatice sau din statele italiene, prea puțini francezi, și tot atât de puțini suedezi și norvegieni. Suedezi mai ales au întreținut relațiuni comerciale de pe la finele secolului XVII-lea cu strămoșii noștrii, relațiuni atât de active, dacă nu chiar numeroase, în cât au pus mâna pe conducerea bisericeii protestante, mai dela înființarea primei biserici luterane în Iași. Clerul lor a început a exercita o suveranitate efectivă a clerului protestant din Principate, până pe la 1828, când după ce a fost recunoscut de Poartă primul consul Prusian în Principate, acea suveranitate a trecut, prin bună învoială, în sarcina guvernului și clerului suprem prusian.

Dela tratatul din Constantinopol încoace au început a gialepi și un număr oare care de Români bogăți, mai ales din cei stabiliți prin orașele de schelă după marginea Dunării.. Aceștia mergeau în taxiduri, în propriile lor corăbii încărcate cu produse ale pământului românesc, și cutreierau orientul până la Alexandria Egiptului, până la Marsilia, până la porturile Spaniei și Portugaliei, și ocolind întreaga Africă și Marea indiană, ajungeau până la Calcuta și Bombey, unde cheresteaua română a fost întotdeauna foarte căutată. Dintre gialepii români cei mai numeroși și care făceau treburi mai bune, au fost pescarii români, care aprovisionau cu pește sărat Serbia întreagă, partea de dincoace de Balcani a Bulgariei, și toate mănăstirile ortodoxe din Turcia Europeană.

Pescăria chiar până după războiul dela 1853—1855 n'a fost un negoț aproape exclusiv rusesc, cum este astăzi, ci eră exclusiv românesc, pentru că râurile bălțile și eleșteele române produceau pe atunci cel mai mult și mai bun pește. Românii știau să-l îndulcească, adică să-l sare numai atât cât îi trebuia pentru conservat, iar nu să-l transforme, ca azi, în potroacă. Păstrăvul, morunul, nisetrul, cega, licurinul, scrumbia, somnul și chiar crapul îl afumă cu atâta dibăcie, încât îl transformă într'un batoc fraged și cu gust delicios.

Azi pescăria românească, din cauza nechibzuinței și a lăcomiei pescarilor a degenerat. Râurile, bălțile, și helesteele aproape s'au stârplit. Am devenit tributari Rușilor, iar dacă nu vom lua măsuri grabnice și extrem de energice, ca să protejăm cultura și creșterea peștelui, și să introducem și în interiorul țării, în bălțile și eleșteele particulare, regimul adoptat pe Dunăre, în scurt timp o să ajungem, nu numai să devenim tributari ai streinilor, dar încă să vedem apele noastre cu totul depopulate, și bănoasa meserie de pescari rămasă ca o amintire și ca o denumire istorică, fără urmă de ființă.

ISNAFURILE.**Arhitecți, constructori și antreprenori.**

Pe când negustorii, cazaclii și gialepii, români și străini, aduceau bogăția și îndeustularea în Principate și permiteau locuitorilor lor să trăiască în înbelșugare și îndeustulare, feluriți meseriași și defirite isnafuri și bresle îngrijeau să procure locuitorilor cele necesare pentru buna lor stare, pentru înfrumusețarea orașelor și satelor, pentru confortul și înfrumusețarea locuințelor, pentru împodobirea minții și a inimii, pentru îngrijirea sănătății locuitorilor și a în-sănătoșirii locuitorilor, pentru îmbrăcămintea publică și pentru industria casnică și pentru toate cele necesare hranii și a celorlalte trebuințe ale vieții omenesti. Dintre toate aceste specialități, indispensabile bunului traiu al locuitorilor, fu la români pretutindeni în prima linie construcțiunea de case, de adăpostiri și de locuință a individelor, fie în orașe, fie în sate. Locuințele sătenilor dela câmp, n'au meritat nici odată să poarte titlu de locuințe omenesti, căci în marea lor majoritate, n'au fost alt decât niște bordee săpate în pământ, niște coșare de nuele împletite și lipite cu baligă, niște covergi învelite cu trestie și rogoz, prin pereții cărora pătrundea vântul, frigul și chiar zăpada și ploaia. Chiar conacele proprietărești, în care se adăposteau arendașii mai chiaburi, toate acestea din cauza repetatelor și periodicele războaie, invaziuni și năvăliri, turcești și tătărești, care își însemnau calea pe unde treceau numai prin pârjoluri și devastațiuni. Asemenea case, dacă putem da această denumire acelor șandramale, erau construite chiar de către proprietarii lor, din pari tăiați din pădure și împleteli cu nuele subțiri, ca să formeze pereții, și apoi lipiți cu pae amestecate cu baligă de vită și învelite cu șovar, paie sau trestie.

Pe la munte casele țărănești au fost mai bine îngrijite și construite, într'un mod mai sistematic și mai solid, căci pe acolo invaziile păgâne erau mai rare, drumul lor. Drumurile spre munte fiind pe atunci aproape impracticabile. Casele țărănești de la munte se construiau, cele mai multe, din pârghii sau bârne de brad, așezate orizontal și îmbinate cu meșteșug, apoi lipite cu pământ galben aruncat peste lemnul solzit, vărute, acoperite tăpile și grinde de brad și cu învelitori de șindrilă, înalte și fără de coșuri. Multe din asemenea case de munte erau și cu două etaje. Ele au fost construite iarăș de proprietarii lor, căci mai toți ocupându-se cu fabricarea șindriei și a scândurilor, se pricepeau și în meșteșugul dulgheriei. Astfel casele țărănești dela munte, mulțumită exordului anual al orășenilor prin locurile muntoase, și mai cu seamă înlesnirii comunicațiilor, au început să ia aspectul fantastic, cochet și elegant al vilelor și șialelelor elvețiene. Construcția lor reclamând cunoștiințe mai puțin rudimentarii, a încăput pe mâna unor maestri constructori, mai mult dulgheri, decât zidari dibaci, în confecțiunea unor asemenea clădiri. Intr'această timp casele țărănești dela satele de câmp, mulțumită liniștei publice, stârpirea năvălitorilor și siguranței pentru ziua de mâine, încetul cu încetul au început să-și schimbe și ele aspectul, să se mai aseme-ne cu locuințele omenesti, să iasă din pământ, să ia o formă prezentabilă, să se așeze la linie, să se înveselească cu fir, și construirea lor să încapă tot pe mâni de meșteri constructori.

Casele din orașe n'au stat în vremurile de demult mult mai bine. Tot din cauza acelorași piedici. Căci aci, ca și dincolo, locuitorul se îngrijea mai mult la nestatornicia împrejurărilor, la nesiguranța zilei de mâine și la năvălirea păgânilor, pe care nimic nu-i oprea ca să prefacă clădirile ce întâmpinau în calea lor în praf și cenușă. Această temere silea pe orășeni,

mai cu seamă pe cei din Țara Românească, care eră mai expusă năvălirilor barbare, pe mojici, ca și pe boeri, să-și facă niște case efemere. Niște locuințe provizorii, niște clădiri care să nu-i coste prea mult și să le adăpostească capetele cât va fi liniște în țara. Iată pentru ce, mai cu seamă în orașele din Țara Românească, nu se vede și nu s'a pomenit nici măcar de către bătrâni vreo clădire veche care să dea generațiilor prezente o idee măcar, de splendoarea timpurilor trecute. În Moldova, și mai cu seamă în Iași, lucrurile stau altfel, din cauză că acel oraș fiind mai la miază-noapte drumurilor năvălitorilor, a fost mai la adăpostul prădărilor și pârjolirilor. El numără mai multe palaturi cu aspect impunător, și un mare număr de case boerești, mari și vechi, și eră mai pronunțat aspectul unei veche reședințe domnești.

Boerii din Țara Românească au început să clădească case mai frumoase și mai mărețe abia pe la începutul sfertului al doilea al secolului XIX, adică pe la 1832, pe când punerea în aplicare a Regulamentului Organic s'a pus o stăvilă serioasă năvălirii hoardelor păgâne. De atunci începură să ia orașele un aspect mai prezentabil, mai regulat, mai confortabil și mai asemănat cu centrul de activitate a unor locuitori stațornici, iar nu nomazi ambulănți. Cu toate acestea, frica care nu putea să le iasă din inimă așa de odată, de azi până mâine, îi îndemnară să facă, nu niște locuințe omenști cochete, elegante și comunicative și niște citadele cu ziduri groase, masive și greoaie, înconjurate de niște adevărate ziduri de cetăți. Aceste construcțiuni făcute astfel ca să înfrunte și destrucțiunea timpului, a fost opera unor meșteri constructori de binale care n'au învățat nicăeri, fără numai prin practică arta arhitectonică. Stilul întrebuițat de ei a fost în particular cel măuresc, modificat și adaptat după gustul și stilul românesc băstinaș perfecționat și modificat conform cerințelor timpului din

generație în generație. Boerii își construiau patriarhalele lor locuințe pe vastele lor terenuri ce înconjură politia adică centru activității comerciale.

Aceste case boerești se făceau solide, masive, cu ziduri peste măsură de groase, bine lucrate, bine ten-cuite, cu var bun și bine amestecat, erau așezate în mijlocul unei curți imense sau mai bine a unei grădini vaste umbrite de arbori seculari așezați simetric, după desenul unor parcuri desenate după cerințele reclamate de horticultura contimporană, și înconjura-tă cu ziduri groase de cetății, tăiate numai de locurile în care se aflau niște porți enorme, tot atât de masive.

Aceste case patriarhale, cu cămări largi, mari, înal-te și numeroase, erau așezate la o înălțime ca de doi metri deasupra unui șir de pînă de zid, spațioase, reci și bine boltite, în care se păstrau și se îmbunătă-țeau zecimi de buți pline cu vin delicios, produs al viilor boerești. Aceste case erau tăiate drept pe la mijloc cu o sală mare și largă, în care răspundeau ușile nenumăratelor cămări așezate la dreapta și la stînga sa. În capătul sălii despre fațada casei se află un pridvor larg și deschis, în care pătrundea aerul prin arcadele ale pâlmarului său ce se sprijinea pe stâlpi groși de stejar cu capetele sculptate. În mijle-cul acestui pridvor se află mai adesea o ieșitură de vreo doi metri, așezată tocmai deasupra gârliciului pînă, care era o continuitate a pridvorului, și în care în timpul verii stă boerul la masă sau își bea ciubucul la aer curat. O scară cu vreo zece trepte, așe-zată mai adesea la stînga pridvorului, conducea în pridvor și din pridvor în casă. Pereții acestei case erau și pe dinăuntru și pe din afară albi, spoși cu var și ornamentați numai cu niște simple chenaruri de var făcute din mistrie tot atât de înaltă. Acei pereți precum și întreaga casă, erau acoperiți cu o înveli-toare mare de șindrilă, cu streșini largi care o umbrea și o ferea vara de căldură și iarna de ger. Această în-

velitoare eră foarte adesea tot atât de înaltă cât și casa, și mai toate aveau printre coșuri niște tanițe de zid boltite groase și sigure contra incendiului, cunoscute numai de proprietari, în care pe vremuri de băjerie, fugarii își adăposteau giuvaricalele, argintăria și banii.

Cei ce aveau case pe stradele principale, ca podul Mogoșoaci sau podul Belicului în București sau podul mare domnesc în Iași, și cei ce aveau proprietăți pe stradele în care eră concentrat comerțul cu ridicata, precum și marele bazaruri și care aveau bolți sau magazine sub ele, erau cu două etaje, adică cu parterul, în care erau bolțile, și un etaj, care servea drept locuință omenească. Mai înaltă casă, decât atât, nu s'a pomenit în nici un oraș din Principate până la 1860. Asemenea case aveau plafonul de d'asupra prăvăliilor, boltit în formă de coaje de ou, gros cât două rânduri de cărămidă în cap. De aceea se și numeau bolți și aveau ferestrele, atât ale prăvăliilor, care nu erau așa de mare și de largi ca cele de azi, ci îndoit mai late decât înalte, cât și ferestrele de sus, care erau cam micșoare, dar întrarmate cu gratii groase, unele încrucișate și altele lucrute cu mare meșteșug. Unele dintre aceste case, adică cele după poduri și strade mari, erau mai adesea despărțite de vecinătate cu o curte destul de spacioasă, îngrădită cu niște ziduri înalte și groase, tăiate de către niște porți monumentale de ștejar, căptușite cu plăci și cu șine de fier tari ca și ale unei cetăți. Toate aceste precauțiuni erau luate tot pentru a astâmpără temerea și a potoli marele fel și marea dragoste ce de mult ne păstră foștii noștri suzerani Turcii.

Casele din cartierurile negustorești erau lipite una de alta, lipsite mai detot de curți, și erau croite numai pentru a servi drept magazii de mărfuri. Ele înconjurau prin șirul bolților lor așa zisele hanuri sau bazaruri. Puțin negustori locuiau în târg deasupra

bolților lor. Cei mai mulți locuiau mai de preferință mahalalele nu prea depărtate de târg. Casele negustorești, precum și ale meseriașilor și ale celorlalți mahalagii, care nu prea aveau bani mulți de risipit, se făceau obicinuit în paiantă de stejar sau tufan, ale cărei rosturi se umpleau cu cărămidă lipită cu pământ galben și tencuială cu var și apoi învelite iarăș cu învelitori înalte de șindrilă, cu streșinile late. Ele erau așezate, ca și casele boerești, în mijlocul unor curți vaste, căci pe atunci locul era eștin, și mai adesea cu spatele spre stradă. Aceste curți erau niște adevărate grădini împodobite cu nenumărate flori mirositoare și cu mii de culori, care creșteau sub umbra unor șiruri regulate de pomi roditori. Ele erau înconjurată cu niște uluci de stejar așezate în picioare în uluc și cu vârful ascuțit, înalte de peste patru metri. Ele aveau în mijlocul laturei despre stradă, o poartă mare, masivă, asemenea de stejar, deasupra căreia se afla un zăplaz, tot de stejar, zăbrălit în forma unui foisor ce nu se băgă de seamă de afară. În mijlocul acelei porți se afla o porțiță, prin care se făcea comunicarea zilnică. Porțile cele mari se deschideau numai atunci când era de lipsă interiorul, să intre o căruță ori o sacă în curte. Poarta și porțița erau mereu închise, și ziua și noaptea, tot din cauza fricii de Turci.

Curțile boerești erau niște adevărate parcuri, în care creșteau un mare număr de arbori seculari, așezați în mod simetric, conform științei horticulturii contemporane. Curțile caselor din centrurile comerciale și mai cu seamă ale hanurilor celor mari, spre pildă hanul lui Șerban Vodă, hanul Grecilor, hanul cu teiu, hanul Colței, hanul Sf. George, hanul Papazoglu și hanul lui Manuc din București, erau niște adevărate caravanservaiuri orientale, înconjurată cu bolți, în care se așezau felurite mărfuri de toptangerie, de import și export, din care eșeau după cerere, fie ca să se desfacă în detaliu în oraș ori în interiorul

țării, fie ca să se expedieze peste frontieră la locul de destinație. Aceste hanuri erau niște adevărate cetăți, înconjurate cu ziduri de citadelă și cu porți tari. Curțile lor erau pardosite cu podele de stejar.

Casele de mahalale erau înconjurate de niște adevărate grădini de flori frumoase și miresitoare, aranjate cu gust și măiestrie, și îngrijite cu drag de către stăpâna casei sau de fetele sale cele mari, pe sub umbra pomilor roditori care asemenea erau udați și bine în-prijiiți de mâini harnice și neobosite. În asemenea case, fie boerești, fie de mahalagii, se găsea câte o fântână sau câte un puț cu apă rece și bună, aerul circula în voe și verdeața și florile procurau cu îmbelșugare oxigenul necesar vieții omenești. Iată pentru ce pe atunci oamenii nu se îmbolnăveau, decât de molime impo-rtate din străinătate. Viața omenească era lungă, iar medicii mureau de foame. Clădirile au fost iarăș ope-rea meșterilor constructori de binale și ale maimar-bașilor lor. Arhitecții se ocupau nu numai cu con-struirea bisericilor, a mănăstirilor și a monumentelor religioase, singurele construcțiuni pentru care feri-cii și pioșii fondatori nu se scumpeau și nu se dau înapoi de a face mari și costisitoare cheltueli, pentru a recurge la luminele și cunoștințele oamenilor de știință a arhitecților celor mai renumiți și mai repu-țați, ca oameni de gust și de talent.

Arhitectura e o specialitate artistică, care din vre-murile cele mai îndepărtate a ocupat în Principatele Române un loc de onoare, și ne-a lăsat niște dovezi ne-peritoare de desăvârșirea sa. Bisericile domnești din secolul al XV-lea, al XVI-lea și al XVII-lea câte ne-au rămas în picioare până în ziua de azi, mai ales mănăstirea Bistrița, clădită de Alexandru cel Bun, bise-rica domnească din Hârlău, zidită de Ștefan cel Mare, Mănăstirea Putna zidită tot de el în Suceava, biserica Sf. Nicolae din Iași, biserica domnească a Sf. Filotea din Curtea de Argeș zidită de Radu Vodă, neîntrecuta

catedrală a lui Neagoe Vodă, clădită în apropierea acestui oraș, Mitropolia din Târgoviște, biserica Sf. Dumitru din Craiova, biserica Trei Ierarhi din Iași, monumentul măreț zidit de Vasile Vodă Lupu, mănăstirea Sf. Ioan din Focșani, mănăstirea Horez din Vâlcea, etc., ne dau cu prisos măsura priceperii, gustului ales, ingeniozității și științei artistice ai celor nenumărați meșteri Manole care, cu o modestie neimitabilă în vremurile noastre, ne-au lăsat capo-d'opere ce ne uimesc și nu ne-a lăsat nici măcar urmă de numele și antecedentele lor, ca să știm, cum știm astăzi, despre marii arhitecți moderni, cine au fost, de ce naționalitate au fost și unde au învățat.

Un amic mi-a spus, mai deună-zi, cum că un mare arhitect străin care a restaurat câteva din vechile noastre monumente, ar fi zis, cumcă acei ce au clădit acele monumente ce au putut rezista în decurs de mai multe secole contra deselor cutremure, contra multor incendii și contra distrugerii înceată, dar persistentă, a vremii, n'au fost niște arhitecți în adevăratul sens al cuvântului, ci numai niște pietrari ca gust ales, cu imaginațiune fecundă, cu inspirație genială, iar nu niște artiști pricepuți în arta de a construi conform codicelui arhitectonic. Așa o fi, nu îmi permit a contrazice un om atât de priceput. Ii urez însă în mod sincer și leal : să dea D-zeu să poată d-sa, omul ce posedă știința în desăvârșire, să conceapă și să execute niște forme de construcțiune atât de gingaș modulate, care într'acelaș timp să aibă o durabilitate atât de îndelungată, să clădească niște arcade atât de svelte, atât de variate atât de înalte, atât de subțiri și în acelaș timp atât de solide, încât să poată susține pe bolțile lor, lipsite de orice bârne de fier, în decurs de mai multe secole, niște turnuri de piatră masivă groase și înalte, și să construiască deasupra unor bolți subțiri înnodate una de alta, ca niște dantele, niște turnuri înalte, subțiri și chiar spirale, care să reziste

vântului, curtemurelor și ploii în decurs de aproape 500 ani, fără să se clintească din loc.

Arhitecții noștri din vechime, care trebuie să fi fost români din țară sau cuțo-vlahi din Macedonia, nu cred să fi fost elevi ai vre-unei școli de belle-arte, fie din țară, în care până mai acum câțiva ani nici nu se pomenea, fie din străinătate, pe care românii, până la începutul acestui secol, nu prea avea obiceiul să le cerceteze, nu erau produse ale științei cum sunt cei din zilele noastre, ci erau numai produse ale practicei, oameni de meserie, care au început să practice meseria de zidari, dulgheri, pietrari, etc., care prin rutina au devenit artiști, oameni înzestrați cu gust ales și cu experiență extraordinară, adevărați meșteri în toată accepțiunea cuvântului. Casele, fie boerești, fie negustorești sau de mahalagii se clădeau de meșteri zidari, care luă în întreprindere întreaga construcțiune și o termină cu ajutorul altor zidari, cu a câtorva meșteri dulgheri tâmplari, șindrilari, fierari etc. Unii din ei clădeau și biserici mai mici prin sate și prin mahalalele orașelor. Arhitecții sau maimarbașii sau starostii zidarilor, cum se numeau în vechime, care erau mai cu seamă meșteri pietrari iscusiți, care știau să cioplească și să sculpteze piatra în perfecțiune, se ocupau numai cu clădirea de biserici mari, de mănăstiri însemnate și de catedrale monumentale, menite să înfrunte secolele prin durabilitatea lor și să smulgă admirațiunea generațiilor viitoare prin forma lor artistică și gingășia sculpturilor și ornamentațiunilor lor. Unor asemenea monumente ei aveau dibăcia să le dea o structură cochetă, sveltă și elegantă și niște ziduri de o grosime excepțională, ca să poată să înfrunte fără teamă ultragele timpului. Făceau încă și altceva. La înconjură cu niște îngrădiri de zid gros, ca de cetate, ca să poată să serve drept cetățui de apărare și de adăpostire pentru creștini pe vreme de băjenie și de grea cumpănă.

Ei se mai ocupau și cu captarea apelor, cu aducerea lor de la munte pe olane, adică conducte de pământ ars și smălțuit, și cu construcțiune de cișmele și fântâni, pentru care românii din vremurile cele mai îndepărtate, urmând exemplul Turcilor și al tuturor orientaliilor cu care se învecineau. Aveau o predilecțiune deosebit, aproape un cult, și pe care le ornau cu sculpturi, picturi și forme arhitectonice de gust, întocmai ca pe biserici. De aceea până mai deunăzi se află în fiecare răspântie de oraș, de sat sau de drum mare câte o fântână, câte un puț, câte un șipot sau câte o cișmea, fie de lem, fie de piatră cu cumpănă, cu roată sau cu șipote țâșnitoare. Puțurile se săpau și căptușau cu budaroae de trunchiu de copaci și scobit, sau cu ghisduri de stejar sau tufan, de către meșteri puțari. Puțurile căptușite cu colaci de piatră se săpau de puțari și se căptușau de pietrari iar cișmelele cu apă aduse din depărtare, se căptușau și se desăvârșau de cișmgii, adică constructori de cișmele. Fântânele și șipotele dela munte, a căror apă eră adusă pe uluci de lemn, scobit dela stânca din care isvora erau lucrate cum se lucrează și azi, de către țărani localnici, dintre care mai toți se pricep să se serve de teslă, de scoabă, de cuțitoare, de rendea și de ferăstrău.

Arhitecții din vremile cele vechi se mai ocupau și cu construire de hanuri mari, de caravanseraiuri și de bazaruri spațioase, înzestrate cu pinniți adânci, bine uscate și bine boltite, cu magazii spațioase cu ziduri groase, bine boltite și bine apărate cu zăbrele groase și uși de fier și cu împrejmuiri de piatră înalte, groase și crestate cu porți de fier solide. Asemenea magazii erau de ordinar scunde, adică cu tavane jos, și aveau ferestre mici armate cu zăbrele de fier groase și puternice, și uși, nu prea înalte, dar îndestul de largi și de tari. Tot asemenea se construiau pe atunci mai toate casele, cu foarte rar excepții, modă ce a durat cam până pe la 1850.

Adevărați tîtrați, care încetul cu încetul au înlocuit pe meșterii bînagii și maimarbașa, au început să apară în țară, cam pe la 1830, și au început să construiască, afară de biserici și câteva case boeresti, ca casa lui Dinicu Golescu, ca palaturile lui Vodă Grigore Ghica, al lui Mihalache Ghica, al lui Grigore Brâncoveanu, al lui Manolache Manu, al lui Alecache Vilarrà, al lui Filip Lens, al lui Bărbuceanu Văcărescu. etc., din București și ca palatul Domnesc, palatul lui Vodă Mihalache Sturza, și casele Roșnovenilor, Ghiculeștilor, Cantacuzineștilor, etc., din Iași. După care s'a lătit gustul mereu. Vechile clădiri făcute de meșteri au fost înlocuite cu construcții desenate și executate de arhitecți, și orașele și-au schimbat aspectul și s'au transformat din orașe orientale în orașe occidentale. Primii arhitecți cu diplomă au venit din Germania și Austria, apoi din Italia și Franța, și de cât-va timp au început să sosească din străinătate tineri arhitecți români instruiți și plini de talent, imaginațiune și gust ales, care pe fie-ce zi tinde să înlocuiască pe străini. Statul nostru, îndemnat fiind de necesitate, a prevăzut în budgetul țării subvenționarea unei școale de arhitectură înființată în București cu cheltuiala lor de câți-va arhitecți români, și înzestrând-o cu toate catedrele trebuincioase pentru a forma arhitecți diplomați, constructori și desenatori, au alipit-o pe lângă școala de belle-arte din București.

Arhitectura, ca să dea rezultatele așteptate, adică să înzestreze orașele și satele cu locuințe solide, frumoase și confortabile, a avut nevoie de concursul al unui mare număr de profesioniști, dintre care unii să le procure materialul necesar construcției de bună calitate, și alți să efectueze și să desăvârșească acea construcție. Intre cei dintâiu se prenumărau pietrarii, cărămidarii, vărarii, olarii, lemnarii și șindrilarii.

Pietrarii, zidarii, cărămidarii, dulghierii și tâmplarii.

Petrarii aduceau piatră, fie din munții noștri, fie din Dobrogea, Bulgaria sau Turcia, pe unde se găsește piatră bună de fasonat, pe care o ciopleau, o săpau, și din ea făceau clădirile mari. În vremea de mai înainte meseria de pietrar o exercitau grecii, bulgarii și românii și meseria de caldarâmgii, adică pavatori de străzi.

Azi numărul grecilor și bulgarilor săpători de piatră s'au mai împuținat, căci o mare parte din ei au fost înlocuiți cu italieni care au început să exploreze și să exploateze cariere de piatră din munții noștri și să cioplească și să sape piatra.

Cărămidarii confecționau, cum confecționează și astăzi, din lut frământat cu apă, pae sau nisip și bine ars în cuptoare speciale, și procurau materialul cel mai indispensabil pentru clădirea unei case, sau biserică. Cărămida era lucrată de țigani lăeți de cort și de sălașe prin lunci de râuri și heleștee și prin gropi săpate anume pentru a găsi lut bun. După ce se călcă bine cu picioarele și se amestecă cu puține pae și nisip, lutul era pus într'un tipar de lemn, din care eșea forma de cărămidă moale și udă, care formă era întinsă pe pajiște pentru a se sbici. După ce s'au uscat îndestul, cărămizele erau așezate în mod simetric în dungă, una lângă alta, la o mică depărtare una de alta, astfel ca să circule aerul printre ele. Cu chipul acesta formă un dreptunghi lung de vre-o zece metri, lat de 2 și înalt până la 3 metri. În acest dreptunghi erau lăsate jos aproape de pământ câteva găuri în care să se vâre lemne care după ce se lipea dreptunghiul pe deasupra cu pământ galben și cu pae, și formă așa zisele cuptoare de cărămidă de apă, le dă foc și ardea mai multe zile până ce cărămida din ne-

gricioasă își schimba culoarea în roșie, mai mult sau mai puțin arsă. Acestfel de cărămidă, unicul fel ce se confecționa, în țările române din vremurile cele mai depărtate până în ziua de azi, se numește cărămidă de apă. De pe la 1860 încoace, pe lângă această cărămidă, care încă continuă d'a se fabrica, se confecționează în București, Iași, Ploești și câteva alte localități din țară, așa zisa cărămidă de mașină, fabricată din lut amestecat cu nisip grunjos, prin niște mașini speciale, așezate în cuptoare de zid masiv cu totul speciale, și arse cu lemne și paie și păcură, până ce lutul ia o culoare roșie negricioasă.

Aceste cărămizi sunt mai groase și mai mari ca cele de apă, și resistă cu succes contra umezelei. De aceea sunt mai preferate ca cele de râu în clădirea noilor construcțiuni. Patronii cărămidăriilor de apă sunt amestecați, români și streini, în număr aproape egal.

Un material care intră în vechime într'o cantitate însemnată la construirea caselor, și mai ales la învălțitul lor, erau olanele, cu care se înveleau multe case și mai cu seamă bolți de prăvălii și bazaruri, din cauza temerelor de incendii ce se cam îndesise dela îndeșirea caselor. Acest sistem de învălțire cu olane a durat până pe la 1850. După aceea a fost părăsit, din cauză că olanele erau prea grele, strâmbau și chiar rupeau căpriorii, și aveau nevoie de dese reparații, din cauză că plesnea. Aceste olane care erau scofârdate adică conșecse, iar nu drepte, ca țigla, ce e încă în uz în Transilvania, erau confecționate de meșterolarii, care pe lângă olane pentru acoperișuri, olane pentru sobe și olane pentru cișmele, mai confecționau ciubăre, borcane, cane, bărdăci, străchini, castroane, talere, oale și alte unelte de lut, unele arse numai la foc, altele smălțuite și împodobite cu o mulțime de flori bisare în mai multe culori.

Cele mai însemnate vase de lut ce se fabrică în Țara Românească erau cele din valea Teancului, jud. Bu-

zău, și Cărbunești, jud. Gorj, unde se confecționau vase de majolică și un fel de faianță, ceva mai fină ca lutul ordinar. Partea lemnoasă a construcțiilor în vremurile de demult, când exploatarea bradului nu dobândise desvoltarea de astăzi, se procura din imensele păduri de stejar și de tufan cu care eră acoperite aproape de jumătate teritoriul ambelor Principate. Meșterii teslari, fabricanți de cherestele, intrau în păduri, tăiau din picioare stejarii și tufanii cei mai drepți, și după ce-i culcau la pământ, din trunchiurile cele mai groase, formau, prin cioplire cu tesla, grinzi de pimniți și de tavanuri, stâlpi de porți, șindrila de stejar, doage pentru făcut diferite vase de lemn și ghisduri de puțuri, iar din cele mai subțiri cărcăiagi, cușiagi, căpriori și lați din ramuri de plută. După ce bradul a început să fie exploatat, și munții devastați de podoaba lor, au început să se instaleze în albia pâraelor și a râulețelor de munte, ferăstrae, care au început să taie scânduri, grinzi, căpriori și lați de brad și de molift. Într'acelaș timp au intrat prin aceleași păduri meșteri șindrilarii, care din trunchiurile prea groase sau isbite de vre-o meteahnă, care le făceau improprii pentru scânduri și grinzi, le tăiau, le dau la uluc, și fabricau șindrila și șita, cu care constructorii, din cauza scumpetei șindrilei de stejar, începură să învelescă casele.

Din lemnul care rămânea de prisos după fabricarea grinzilor, scândurilor, laților și șindrilei, alți meșteri, nu mai puțin iscusiți, fabricau chiar în pădure doniți de molift, albe împodobite cu brâuri și flori negre, imprimare cu fierul înroșit, și legate cu cercuri de răchită, plută sau plop, puișoane de donițe cu țată, cu bote, pentru păstrat apă rece, ciubăruri, hârdae, găleți, putinee pentru bătutul laptelui, putinele pentru păstrat brânză și lapte acru și alte unelte de brad.

În pădurile, atât de munte, cât și de câmp, lucrau în permanență, vara și iarna, cum lucrează și azi, ru-

darii țigani, cari din lemne de salcie, plută, plop și alte esențe de lemn moale, făceau buduroane pentru puțuri țărănești ce sunt săpate mai cu seamă pe drumurile mari, uleiuri pentru albine, albi de spălat rufole, copăi și covate pentru legănat copii și frământat pâinea: talere de lemn, tronuri de fag, împodobite cu arabescuri, imprimate tot cu fierul înroșit și apoi cu dalta, făcălețe, vergele, solnițe, călimări și alte mici obiecte de lemn necesare usului casnic.

În pădurile de câmp dogarii fabricau din trunchiuri groase de stejar doage pentru zăcători, buți, butoac, putini, putinele, berbenițe, linguri, vedre și găleți pentru puțuri, pe care le transportau pe la casele lor și din ele fabricau vasele mai sus pomenite, pe care le legau cu cercuri de alun, de răchită, plută, arțar și alte esențe de lemn subțire și mlădios. Într'acelaș timp puțarii ciopleau și confecționau ghisduri de stejar pentru puțuri, pe care le săpau tot ei. Uneori până la o adâncime de 200 metri, mai ales puțurile pentru păcură, sub poalele munților, și cele pentru apă, pentru bărăgane. După ce săpau groapa, tot ei așezau ghisdurile la puțurile de apă, de jos în sus, și la cele de păcură, de sus în jos, și-i făceau cumpăna sau roata precum și partea de deasupra pământului. La puțurile cu cumpână se întrebuiță, pentru scoborît găleata până la apă, de prăjini de lemn tare legate între ele prin cârlige de fier prinse la căpătâiele lor și cu un mic căpătâiu de lanț legat de găleată, pentru ca să se poată scufundă în apă. La puțurile cu roată, se întrebuiță frânghie de cânepă groasă, care avea la căpătâiul de care eră legată găleata un petec de lanț, pe la mănăstiri și curți boerești lanțuri de fier. În vechime meseria de puțar eră foarte bănoasă, pentru că mai toate casele de oarecare însemnătate avea puțul său în curte cu apă rece, limpede și bună de băut.

Creștinii cei bogați și pioși, mai cu seamă țărani,

săpau pe drumul mare câte un puț pentruca drumetul însetat, după ce se va răcori cu apa din ele, să se roage pentru iertarea păcatelor celor ce l-au făcut. Pe lângă fiecare puț, acel ce-l construia, pune și câte o cruce de lemn sau de piatră, pe care săpau numele aceluia ce l-a făcut, data construirii lui și pomelnicul donatorului. Peste Olt, pioșii fondatori au așezat în apropiere de puț sau de fântână nu numai cruce, ci mai multe, chiar peste zece, una lângă alta, atâtea câte suflete de creștin numără familia. Spre munte, în județul Dâmbovița, Mușcel și Argeș, construiau așa zisele troițe, adică niște pavilioane de lemn tencuite și acoperite, împodobite cu cruci și picturi, ca niște adevărate biserițe, înconjurată cu bănci de lemn pentru adăpostirea și odihna drumetilor.

Pe lângă piatră, cărămidă și lemn, care sunt atât de necesare la construirea unei case sau biserici, mai este trebuincios încă un material, care să împreună una cu alta bucățile de piatră și de cărămidă, și să formeze pereții și să le dea durabilitatea necesară. Acel material e varul, substanța cea mai trebuincioasă la construcția unei clădiri. Varul se fabrică de către vărari munteni din arderea cu lemne a pietrelor albe sau negre calcaroase, în niște cuptoare săpate în pământ, la marginea unor maluri argiloase, din care după ce arde lemne rășinoase în decurs de 3 zile și apoi se potolește, se scoate varul alb gras, bun de cimentat cărămizele d'asupra pământului și de tencuit, și varul negru bun pentru temelii, soclu, mortar și lucrări în apă. Varul se fabrică la munte, mai ales în zona dealurilor și în locurile unde se găsește cu îndestulare piatra calcaroasă și lemne de fag. În vremurile trecute varul cel mai gras din Țara Românească se fabrică la Șima și la Târgoviște. Acum cele mai renumite cuptoare de var negru și alb sunt pe valea Prahovei, dela Sinaia până la Câmpina, în județul Dâmbovița și Mușcel, în apropiere de Câmpulung. De câțva timp a început să

se fabrică în România și ciment adică un amestec chimic de var negru și humă specială și apoi arse și măcinate foarte mărunț. Cele mai principale din aceste fabrici sunt ale răpos. G. Gr. Cantacuzino de lângă Brăila, a lui Costinescu dela Valea Largă, cea de la Azuga, Comarnic și câteva altele care produce un ciment îndestul de bun. Avem și câteva fabrici de gips. Toate acestea deosebite meserii, care concură, toate la prepararea materialului necesar clădirilor și confortului menajului nostru, sunt exercitate în cea mai mare parte de români.

După ce se adună în jurul locului destinat pentru construcțiune tot materialul necesar pentru construcțiune, și după ce se săpau de muncitori șanțurile necesare pentru temelii și gropile trebuincioase pentru pînniți, constructorii sub conducerea meșterilor începeau lucrul, zidarij acei ce cu mistria, cu dreptarul, cu ciocanul, cu caușul și cu alte mici unelte în mână, așezau, cum se așează și azi, cărămidă peste cărămidă înneacă într'un strat gros de var amestecat cu nisip, și formau zidurile, pereții, clădirea întreagă dela temelie până la tavan. După ce clădirea dobânda acoperișul necesar, zidarul începea să tencuiască și să drișcuiască tavanurile și pereții pe dinăuntru și pe dinafară, și să tragă ciubecurile. În vremile de demult și până pe la 1850, zidarii aveau mult de furcă cu ciubucătăriele, căci pe atunci florile și ornamentațiile de gips nu se întrebuintă pentru a împodobi cornicele și ferestrele caselor, ci numai ciubecile și florile făcute din tencuială de var amestecat cu câlți împodobeau casele. Chiar și în ziua de azi tencuiala exterioară și ornamentarea tavanelor e o lucrare de zidărie dintre cele mai artistice și mai migăloase. Dar sobele, care la noi înlocuiesc căminele din cauza asprimei timpului, și chiar sobele de teracotă smălțuită, sunt niște monumente arhitectonice, niște obiecte de artă remarcabilă prin gustul și forma lor, sveltă eșite din mâinele meșterilor sobari.

După ce a terminat zidarul lucrarea de roșu a clădirei, se sue pe ea dulgherul care așează pe zidurile masive niște grinzi de stejar, tot atât de groase și de masive, apoi așterne scânduri de podeală peste ele, pe urmă face căpriori și scheletul învelitorii, care pe vremurile de demult eră foarte înaltă. După aceea bate lații peste căpriori, și pe urmă se scoboară jos ca să căptușească cu scânduri de stejar, date la rindea cu chenar, streșinele cele înalte ale învelitoareii, să tăvănească tavanele cu scânduri de stejar, cu chenar, așezate d'acurmezișul sau în zigzag între grinzi, care asemeni fusese date la rindea pe trei părți ce răspundeau în casă. De pe la 1840 și până pe la 1890 se bătea șipci de brad soldite peste grinzi, iarăș de brad, pentru ca pe urmă zidarul să le tencuiască și să le drișcuiască. Asemeni și streșinele cele mai căptușite cu scânduri au fost înlocuite cu streșini mai înguste, pe sub care zidarii trăgeau ciubuce late sau așezau ornamentații de gips. Astăzi peste șipci se bate trestie împletită cu sârmă ca să nu mai cadă tencuiala după tavane, și streșinele au început să se lățească, și să ia forma vechilor streșini ornamentate mai cu gust, cam în stil mauresc. După ce dulgherii terminau cu streșinele și plafoanele și zidarii cu tencuiala pe dinăuntru, dulgherii așezau prin case podeala de scânduri, și zidarii prin bucătării și coridoare, expuse plăci, pardoseală de cărămidă și pietrarul lespezi de piatră prin biserică.

Din timpurile cele mai străvechi zidarii și dulgherii, au fost români băștinași, și împreună cu măcelarii și precupeții, au format vestita clasă a mitocanilor mahalalelor mărginașe renumiți ca zurbagii, dar oameni harnici.

Pardoseala de scânduri în vremea de acum a început să fie înlocuită în case ceva mai măricele cu pardosele de stejar, ce le așeza în majoritate lucrătorii streini, mai cu seamă nemți.

Bucătăriile, coridoarele, sălile și bisericile, care mai înainte se pardoseaua cu cărămizi așezate în lat și cu lespezi de piatră, acum se pardosesc cu dale de teracotă sau mozaic de basalt lucrate de meșteri italieni.

Dupăce dulgherii terminau cu scheletul învelitoarei, se suiau pe coperiș șindrilarii, care în vremea de demult băteau peste lați șindrila groasă și mare de stejar, bătută una de alta și una peste alta, cu cuie de lemn. Mai târziu, când începu să se exploateze lemnul de brad, șindrila de stejar fu înlocuită cu șița bătută pe opt și șindrila bătută pe cinci, ambele de brad, și cuiele de lemn să fie înlocuite cu cuie de brad. Câteva focuri ce devastară mai multe orașe, băgară groaza în proprietari și-i sili să învelească casele cu olane, de cătră olangii meșteri, modă ce a durat de pe la începutul secol. XIX și până pe la mijlocul său, și care a fost părăsit din cauza greutateii și fragilității sale. Intr'acest timp se înveleau cu olane casele cele mari, bisericile, hanurile, bazarurile și bolțile de prăvălii, iar casele de prin mahalalele, unde locuințele erau mai rare, șindrila a rămas stăpâna tuturor învelitoarelor. După focul cel mare ce-a devastat Bucureștii în 1848, și care a luat începutul dela streășina unei case învelite cu șindrila, pe care a aprins'o un tânăr din greșeală prin o împușcătură de pistol, șindrila o fost condamnată cu urgie și înlocuită cu fier și tinichea. Tot atunci fură condamnate și olanele, căci ele nu putură să protejeze în timpul marelui incendiu, pe nici una din clădirile învelite cu dânsele. Șindrilarii și olangii au fost asemenea români.

Azi casele se învelesc de cătră dulgheri cu scânduri nedate la rindea, puse una peste alta, și peste scânduri tinichigiii, care aproape în unanimitate sunt evrei, așterne bucățile de tinichea lipite bucată de bucată cu plumb și apoi îmbinate fășie de fășie iarăș cu plumb. La alte case așterne table mari de fier, vopsite pe ambele fețe, și îmbinate prin ulucuri făcute

din marginea lor. Pe lângă streșine aceiași tinichigii așează jghiaburi de tinichia concave și vopsite pe dinăuntru și pe dinafară, prinse cu cârlige de fier de căpriori, iar d'a lungul zidurilor, până aproape de pământ, sunt prinse de perete alte jghiaburi rotunde și iarăș vopsite, prin care se scurge apa de pe învelișuri, ca să nu ude pereții. Invelitoarele acoperite cu metal nu sunt atât de povârnite ca cele șindrilită. De câțva timp un mic număr de case mari au dobândit iarăș niște învelitori monumentale, mărginite cu turle rotunde, sau rombice ori exagonale și ornate cu flori de zinc și învelite cu lespezi de ardeșie prinsă d'asupra unei învelitori de scânduri căptușite cu fier vopsit.

Astăzi când învelitorile au ajuns un obiect de lux foarte complicat și un obiect de artă dintre cele mai dificile, asemenea lucrări de extremă fantezie, care au cam început să se îndesească, sunt executate de niște meșteri iscusiți, care în marea lor majoritate sunt streini, oarei și nemți.

Dupăce termină șindrilarul sau tinichigiul, intră în acțiune tâmplarul care confecționase mai de vreme, în atelierul său, ușile și ferestrele clădirii, precum și scările ei la case cu etaje. Apoi dupăce se termină cu tencuiala, cu învelitul și cu pardositul, aducea tocurile, cercevelele și ușile cu dichisul lor, le așezau la loc și le bătea fierăria necesară. După aceea așezau scările. Pe lângă uși, ferestre și scări, tâmplarul mai fabrică în atelier, și apoi așezau la locul lor, paturile înfundate, care înlocuiau pe ici pe colo pe cele românești așezate pe căpătaie. De paturile moderne de fier sau de bronz, nici nu era pomeneală. Mesele și scaunele de brad, care înlocuiește mobilele din vremea de azi, precum și strănile de pela biserici, tot tâmplarul le lucră.

Dupăce gustul mobilatului s'a răspândit mai în toate clasele societății, tâmplarii s'au împărțit în două ramuri, anume unii tâmplari de binale și alții

tâmplari de mobile. Tâmplarii de binale au rămas să facă numai uși, ferestre, scări, etc., și să introducă în specialitatea lor toate perfecțiunile moderne. Tâmplarii de mobile se ocupă cu facerea de garderoabe, șifoniere, scrinuri, bufeturi pentru sufragerie, dulapuri, lavoare, mese pentru saloane, mese pentru sufragerie, scaune, foteluri și canapele, dela cele mai simple până la cele mai de lux, de nuc, de mahon, palisandru, lemn de roză, etc., masive, sau de lemn ordinar îmbrăcate cu foi de lemn fin, mobile de stejar sculptate cu mult gust și multă măiestrie. Ei își confecționează produsul mâinilor lor și le dau la strung. Le lustruesc și le sculptează, întocmai ca pe mobilele aduse din străinătate. După ce le isprăvesc, le dau pe mâinile tapițerilor, altă branșă indispensabilă confecțiunei mobilelor, pe care le îmbracă cu ștofe, damascuri și ripsuri de lână sau de mătase cu gobelinuri veritabile sau imitație, cu catifea sau pluș, cu covoare fine sau mai eftine, cu creton, pânză etc., pe care după ce pune scaunelor și canapelelor droturile necesare, le îmbracă cu pânză și apoi cu una din ștofele enumerate mai sus; le împodobesc cu pasmanterii, șnururi, ciucuri, și garnituri dela cele mai simple până la cele mai elegante și mai fantastice, și după aceea le predau cu totul terminate sau vânzătorilor de mobile gata, cei mai mulți și cei mai renumiți germani, care de câțva timp, de când gustul luxului și al confortului s'a generalizat, fac afaceri minunat de bune, câștigând în scurt timp averi însemnate. Tâmplarii de mobile, ca și tapițerii, cei mai meșteri și mai preferați sunt germanii. De câțva timp, de când au eșit câțiva elevi buni în tâmplărie și sculptură, au eșit și un număr de fabricanți de mobile români. Asemenea avem și câțiva tapițeri români, buni tâmplari de mobile. Tapițerii mai ordinari sunt mai în unanimitatea lor evrei.

Pentruca să revin la meseriașii care concurează la

construcțiunea unei case, voiu vorbi și de giamgii care pun geamuri la ferestrele clădirilor.

În vremile de demult, când sticla încă nu se înființase, ochiurile cercevelor dela ferestrele clădirilor erau acoperite cu foi subțiri de țiplă produse din bășici umflate și bine uscate de boi, vaci, bivoli, și bivolițe și alte rumegătoare mari, prin care pătrundea o lumină îndoioasă și nu se vedea nimic. În țara noastră nu există urme doveditoare că s'ar fi întrebuintat vre-odată foile de mică, care sunt transparente ca și sticla, drept geam. De îndată ce s'a descoperit sticla și a început să se fabrice foi de giam, din cauza scumpetei lor, giamurile s'au întrebuintat numai la ferestrele bisericilor, palateilor, caselor mari boerești, prăvăliilor, bolților, bazarurilor și hanurilor.

De aceea nu numai în vechime, dar chiar până la 1860, ferestrele bisericilor și caselor se făceau mici, înguste și pitici ca să nu reclame giamuri multe și mari, și o cheltuială prea simțitoare. Dela 1860 încoace, eftenindu-se prețul giamurilor, din cauza înmulțirii numărului turnătoriilor de sticlă și eftenirea materialului din care se compune ea, ferestrele au început să se lărgească, ochiurile cele mici și puchinoase, au fost înlocuite cu ochiuri lungi și late și, mai ales pe la prăvălii, au început să se așeze giamuri dintr'o singură bucată, de câte 2 metri de late, trei de înalte, și opt milimetri de groase, unele simple, alte mate, și altele ornate cu săpături imprimare la turnarea lor. Asemenea giamuri sunt așezate în gergevele de către giamgii, care în majoritate sunt evrei. De câtva timp a început să se ivească prin stradele orașelor un număr însemnat de giamgii slovaci și boemi, iar prin sate și orașe mai mici un mare număr de români giamgii ardeleni. Giamurile se aduc din străinătate, cele ordinate, mai cu seamă din Belgia, cele fine de cristal din Franța, iar cele opace și rezistente din Anglia. În timpul din urmă a început să se fabrice

giamuri ordinare și în una din fabricile de sticlărie din țară. Fabrici de sticlă s'au mai înființat în câteva puncte ale țării, care deja a reușit să ne procure toate vasele și sticlele de lămpi toate paharele, sticlele și garofele, și toată sticlăria de care are nevoie populațiunea cea mai numeroasă a țării, aceea care nu poate să plătească sticlăria de bacară și de Boemia, precum și produsele cele fine ale industriei moderne, al căror import, mulțumită fabricilor noastre, s'a redus la mai puțin de jumătate.

Din nenorocire, deocamdată toate fabricile de sticlărie câte se găsesc stabilite în țară, sunt făcute cu capitaluri străine și conduse de străini. Asemenea și lucrătorii în unanimitate sunt streini, mai cu seamă unguri, săcui și boemi.

XXI.

Încă câteva isnafuri necesare construcțiunilor de clădiri.

Românii sunt leneși. Românii țin sărbători prea multe. Românii nu lucrează mai mult de 100 zile pe an. Aceste afirmațiuni sunt repetate adesea nu numai de inimizii românilor, dar și de mulți amici ai lor, ba chiar și de unii români. Cu toate acestea dacă ne facem întrebarea cine muncesc lanurile cele bogate ale țării noastre, cine face roditoare țarinile noastre, cine stă în văpaia căldurii, în bătaia vântului și chiar în svâr cuirea ploii și a chiciurei, primăvara, vara și toamna, decât mult defăimatul țaran român. El începe munca cea grea a pământului în luna Martie și o părăsește în Noembrie, el ară, el sapă, el plivește, el cosește, el seceră, el treeră, el grăpează, el culege porumbul, fasolea, mazărea, tutunul și toate plantele ce produc sămânță utilă hranei, el scoate cartofii și sfecla din pământ, el taie varza, pepenii și dovleci din ră-

dăcină și vrej, el cară toată recolta unui an la gări sau la schele, și îmbogățește, prin munca sa, pe proprietar și pe arendaș. Cu toate acestea e acuzat că e leneș, pentru că hrănind și îmbogățind pe alții, nu poate să se hrănească și să se îmbogățească pe sine și familia sa. Dar are timp ? Il lasă cineva să-și muncească la timp ogorul său ?

Este adevărat că între diferite munci, face câteva popasuri, ține, prin nelucrare, cam multe sărbători mai cu seamă păgânești, dar periclitează întru câtva reușita culturii prin asemenea popasuri ? Cel deștept va răspunde nu. Chiar agricultura are nevoie de asemenea popasuri, de câteva zile între un fel de muncă și altul. Poate în acele răstimpuri să facă altceva decât câteva cărături la oraș, ca să facă rost de ceva bani pentru plata birului. Afară de cât câteva rari exemple, vrednice de osândă, lăsat-a țaranul român vre-odată rapița și ovăzul și meiul necosite, grâul, orzul, ovăsul și secara nesecerate, porumbul neprășit, nesăpat și neplivit la timp, și mașinile de treerat fără brațe și produsele pe câmp neduse la adăpost, când a fost nevoie de asemenea muncă ? Lăsat-a el grânele să se scuture pe câmp numai ca să ție o sărbătoare, fie creștinească, fie păgânească, ori a venit adesea la câmp lăsând acasă ființe iubite bolnave, sau chiar el bolnav, ori a muncit foarte adesea în zilele de Duminică și sărbătorile făcând clacă boerului pe mâncare și pe băutură, fără de plată, numai să nu se prăpădească bunătate de recoltă.

Adevărul e, că e cam neprevăzător, că cheltuește cam mult, că prea mulți beau până se ameteșc, dar nu în zi lucrătoare, ci numai sărbătoarea și iarna când nu are ce munci.

Dacă i s'ar găsi o ocupație în timpul iernei, dacă statul sau proprietarii ar înființa prin sate cismării, dogării, căruțării, rotării, fierării, potcovării, domsalii, abagerii, piue pentru făcut abale, răsboae numeroase

pentru țesut bumbacul, cânepa și inul, și alte ateliere utile gospodăriei țăranului și ar crea bazaruri de vânzare tot la țărani, cu un profit convenabil, de sigur țăranul n'ar mai sta cu mâinele în sân, ci ar munci în timpul de popas, ca să-și creeze un spor de venit. Prin această muncă a lor, pe lângă un traiu mai bun al lor, ar aduce încă un folos, ar micșora importul a un mare număr de articole trebuințese țăranilor, și ar goni înapoi peste graniță pe mulți străini, care au venit aici spre a confecționa articole țărănești. Tot deodată în mod firesc, ne sforțat, s'ar stăpâni și vitiul beției cărciuma ar fi mai rar vizitată. Dovadă palpabilă ne dau satele dela munte, mai ales cele din județele Prahova, Dâmbovița, Bacău și Neamțu, unde funcționează și prosperează un mare număr de fabrici de tot felul, în care muncesc pe lângă câțiva streini și un foarte mare număr de români, care muncesc ziua și noaptea, luându-se la întrecere în hărnicie și pricepere cu muncitorii străini.

Tot așa și muncitorul industriaș, meseriaș, meșteșugarul, lucrătorul în ateliere, lucrătorul în șantier, ucenicul, calfa și chiar patronul breslelor românești. Sunt mulți lucrători străini în toate breslele și fac românilor o concurență foarte crâncenă, dar și românii sunt bine, numeroși și meritoși reprezentanți în toate branșele activității omenești. E el cam greu de urnit, cam năzuros, și cam neexact în îndeplinirea angajamentelor, dar când se urnește odată la lucru și se înfierbântă la muncă, apoi muncește din greu, mult și cu spor, și astfel ca să nu-și răză de meșteșug și să necinstească numele de meseriaș român.

Una din meseriile de aproape legată cu numeroasele profesii care concureau la clădirea unei case, eră și aceea a fierării. Erau, precum este și astăzi, două feluri de fierării, anume fierari și covaci. Dintre fierării cei mai primitivi erau aceia care se numiau cuieri. Aceștia erau aproape în unanimitate țigani, foști robi

de vatră mănăstirești și boerești, și foști lăeți, nomazi, emigrați din Transilvania, cari se ocupau cu fabricarea piroanelor și cuielor de dulgherie și de șindrilă, pe care le confecționau în mod primitiv din vergele de fier, aduse din străinătate, în niște ateliere numit ecuşnițe, cât se poate de primitive și de rudimentare.

Acești cuieri de când s'a înființat și s'a dezvoltat fabricarea cuielor și țintelor din sârmă de fier, prin ajutorul industriei mecanice, și de când acea industrie s'a instalat și în România, la Sinaia, Galați și în alte părți, cuiile rudimentare aproape au dispărut, iar foștii cuieri s'au transformat în meșteri dogari, cari pun cercuri făcute din șine de fier la doniți, putini, zăcători, poloboace și buți, în care se păstrează lichidele.

În vremile de demult asemeni meșteșugari nu existau, pentru că până acum 30 de ani vasele erau încinse cu cercuri de fier. Aceștia nu fac afaceri în destul de rentabile, ca să poată trăi. Abia la târgul Moșilor, când se cumpără doniți pentru împărțit, o mare parte din cumpărătorii din orașe pun pe meșteșugarii dogari să le schimbe cercurile de lemn dela doniți și hârdae cu cercuri de fier. Atunci fac și ei afaceri ceva mai bănoase. Din această cauză, pentru a'și asigura existența, cât să nu moară de foame, meșterii dogari se transformă în meșteri lăcătuși. Cutree-ră cât ține ziua de mare în cruciș și curmeziș stradele mahalalelor mărginașe ale orașelor, precum și satele, drege lacăte, broaște, ivore, copite, fiare de pluguri și care, ascute coase, seceri și sape, fac chei rudimentare, dar încue și descue în destul de bine, toate făcute într'o cușniță formată din o gropiță săpată în pământ puținică humă făcută din țărână udată și o mână de cărbuni de lemn mangal aprinși cu ajutorul unor mici foale ce poartă cu sine. După ce cușnița e gata, meșterul înfige în pământ o nicovală mică, ascuțită la rădăcină. Scoate din niște desagi de piele ce poartă

în spinare, pe lângă cărbuni, și o vergeluță de fier, pe care o bagă în foc, ținând-o cu un clește cu botul lung și ascuțit. Suflă din foale, și după ce fierul s'a roșit bine, îl bate cu ciocanul până ce-i dă forma ce dorește. Acești meșteri lăcătuși datează din timpurile cele mai îndepărtate. De aceea multe balade bătrânești fac pomeneală de mai multe ori de existența și meșteșugul lor.

Ceva mai meșteri decât ei în fabricarea fierului au fost și sunt potcovarii, care sunt tot țigani, dar lucrează în tinda unei căsuțe sau a unui bordei, adesea într'o covergă în cușnițe tot atât de primitive ca și ale cuierilor, și cari fac atât prin orașe, cât și prin sate afaceri mai bune ca meșterii lăcătuși. Ei se ocupă cu potcovitul cailor, boilor și cismelor celor groase. În București și Iași sunt potcovari nemți și unguri, care potcovesc caii de lux, precum și români absolvenți ai școalelor profesionale. Cuietele cu căpățână, cu care se bat potcoavele de copitele cailor, sunt fabricate tot de potcovari.

Ceva mai meșteri în lucratul fierului sunt acei cari fac fiarele trebuitoare căruțelor și carelor țărănești, care pe cât trece timpul și lumea progresează, pe atât au mai mare nevoie de fier. Aceștia sunt în acelaș timp și lemnari și rotari. De aceea tot ei fac și partea de lemn dintr'un car, căruță desvelită sau brișcă. Tot ei fabrică șinele de fier ce încing roatele, precum și fiarele dela osii, numite bleauri, ce se bat pe osii ca lemnul să nu se tocească prea lesne, sunt meșteri cărușii români, țigani și unguri. Majoritatea lor însă formează azi românii absolvenți ai școalelor practice de meserii înființate prin unele sate.

Cei ce stau însă în fruntea fierarilor, sânt așa zișii covaci și lăcătuși.

Din mâinele lor ese cu adevărat obiecte de artă. Ei fabrică și repară broaște din cele mai complicate, lațe, chei, tățâni, ivoare, cârlige, zăvoare, șuruburi

balamale, paftale și alte obiecte necesare ușilor, ferestrelor și porților unei edificii, precum și grilajuri și porți de îngrădit, grilaje de morminte și balcoane, zăbrele de pus la ferestre, antreturi de fier, balustrade de fier și alte obiecte de asemenea natură, care erau, după cum sunt și azi, cu atâtă fineță lucrute, încât păreau a fi o adevărată dantelă de ață, în loc d'a fi o lucrare de fier. Lucrarea artistică a fierului nu e inovațiune de curând introdusă în arta modernă. Ea are o existență de mai multe secole, și formează podoabă cea mai remarcabilă a vechei arhitecturi germane și flamande, din care se mai văd și azi câteva specimene pe la castelele medievale.

Chiar în Principatele române ea a fost introdusă încă din secolul al XVII-lea. Astfel de lucrări artistice în fier se mai văd și la noi pe la unele ferestre de biserici și case boeresti din secolul al XVII-lea și XVIII-lea, grilajuri, zăbrele și porți artistic lucrute. Asemeni se mai văd și uși de biserică căptușite cu fier și aramă, câteva broaște și multe chei mari de porți și uși, care toate acestea dau la iveală priceperea artistică și perfecțiunea lucrului manual ale vechilor covaci și lăcătuși. Acești meșteri au fost până pela 1870 mai numai streini, mai cu seamă Unguri.

De câțva timp școalele noastre de meserii ne-au procurat și un număr însemnat de patroni și de meșteri români.

Covacii, caritașii s'au ocupat, și se ocupă și azi, cu confecționarea și fasonarea fierului necesar pentru trăsurile de lux, birji, căruțe de birji, căruțe desvelite și care, cu fabricarea de arcuri pentru trăsurile, de osii, bucele și șine pentru roate și cu tot ce privesc materialul de fier ce intră în fabricarea unei trăsurile de lux, fie ordinară. Pe lângă aceste ateliere sunt de ordinar alipite: un atelier de tâmplărie, care confecționează partea lemnoasă a trăsurei, unul de rotărie, care confecționează roatele, unul de șelărie, care con-

fecționează burdușele de teletin, aripele de lac și toate partea de piele a trăsuri, apoi alt atelier de tapițerie, care îmbracă trásurile pe dinăuntru și le înzestrează cu tot confortul și luxul necesar, al treilea e atelierul de vopsitorie, care vâpsește, lăcueste, poleiește exteriorul trásurilor și vâcsuește pielea. Acestea diferite profesii necesare la desăvârșirea unei trásuri, erau exercitate până mai deunăzi de streini, mai cu seamă de meșteri unguri. Acuma le exercitează și meșterii români, iar fabricarea carelor, căruțelor desvelite, a briștelor, postalioanelor și altor trásuri de țară desvelite, a devenit o industrie exclusiv românească.

Lemnăria ușilor și ferestrelor dela care până pe la anul 1850 nu se vâpseau, rămâneau astfel cum eșea din mâinile tâmplarului, în culoarea lemnului. Numai ușile și ferestrele bisericilor și ale caselor boerești se vâpseaua, iar cele dela casele proprietarilor, cu pungile mai modeste, rămâneau albe, căci pe atunci uleiul fiert se aducea din Olanda și costa foarte scump. Ca să fie totdeauna albă și curată, acea lemnărie se frecă în toate Sâmbetele cu cârpă groasă udă și cu moloz și după aceea se limpezea.

Pe atunci rar casă, chiar de Bucureștean, cu dare de mână, se pardosea cu scânduri de brad, că ele erau peste măsură de scumpe. În fiecare Sâmbătă seara gospodina casei lipea pardoseala de pământ cu pământ galben amestecat cu apă și cu baligă de bou, cu care îl lustruia frumos. Azi uși și ferestre albe și pardoseală de pământ nu se mai vede, decât la țară, pe la casele țărănești. În orașe lemnăria și chiar pardoseala se vâpsesc cu culori frecate și amestecate cu ulei de către vâpsitori, care în mare parte sunt evrei. Vâpsitorii de lux sunt nemți și italieni. Se găsesc și un număr restrâns de vâpsitori români. Pereții caselor în vechime se spoiau numai cu var alb și numai tavanurile se împodobeau cu oarecare flori și rozete de ghips sau de var, mai adesea, cu un șarpe în formă

de cerc, care-și mușcă coada. Acest șarpe eră făcut cu mistria de zidari meșteri din var amestecat cu ipsos, peste care meșterii apăsau tipare de lemn bune sculptate de meșteri iscusiți. Tot astfel se făceau și ciubucelile și florile albe depe marginea tavanului, adică din var amestecat cu călți și ghips, care asemeni se spoia cu var.

Pe atunci casele nu se zugrăveau nici nu se tapetau, ori cât de bogat ar fi fost proprietarul lor. Zugrăvitul eră rezervat numai pentru biserici și icoane, care lucrare eră făcută în stil bizantin, degenerat, de către meșteri zugravi greci, sârbi și câțivă români, între care mulți călugări¹⁾. Pe la începutul acestui secol un

1) Zugravi în țară am avut între alții :

La 1627 Manca zugravul vinde lui Ianiu zugravul un loc de casă în București drept 3000 de bani (Arh. Stat., m-rea Radu Vodă, pach. 34, doc. 14).

La 1643 Dumitru cu frații sei vând lui Nicola zugravul un loc în București (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 25, doc. 7).

La 1652 Nicolai zugravul vinde m-rii lui Aron Vodă din Iași o pivniță cu un loc de dughiană (Acad. Rom., doc. 8—LXXIX).

La 1655 Popa Teodosie zugravul cumpără un loc de casă în București dela Ghinea Vistierul. (Acad. Rom., doc. 91—XX).

La 1682 Ștefan zugravul dăruiește soției sale Anița o casă în Iași. (Acad. Rom., doc. 13—LXXIX). Cu privire la Ștefan zugravul avem și următorul document :

1695 Decem. 30. Cartea dată de Tudosie Dubău vel Logofăt, de Vasile Costachi Vornic și de Alexandru Ramandi Vornic, precum au avut pără de față înaintea lor Măria și cu feciorii ei, anume Gligorașco și Savin, carii se răspund nepoți Antimiei, ce o au ținut Ștefan zugravul femeie întâiu, cu sfinția sa Ionichie egumenul dela Aron Vodă pentru o casă din târgul Iași, ce este în poporul Curălarilor, lângă școala jidovească. Egumenul arată diata lui Ștefan zugravul, că acel loc, i-au fost lui cumpărață dela Alexandra sugrăvița, și la moartea lui o au dat acea casă femeii lui cei de poi Aniței, care aceasta apoi a vândut casa cu locul ei egumenului de Aron Vodă drept 20 de lei. (Acad. Rom., doc. 3—CXCV).

La 1684 Lozinschi, feciorul lui Andrei Măcău, pune zălog, pentru 30 lei, la Mihai zugravul din Iași, jumătate de bătrân din moșia Brătîla de jos. (Acad. Rom., docum. 82—XLIX).

mare număr de români au învățat meșteșugul zugrăvitului și s'au deosebit de precedesorii lor, renunțând d'a mai reprezenta pe sfinți ca pe niște moaște uscate și urâte și de a da imaginilor lor niște chipuri mai apropiate cu ale oamenilor. Bisericile zugrăvite în prima jumătate a secolului XIX, prin modul cum sunt desemnați sfinții ne reprezintă tranzițiunea de la școala bizantină decadentă la școala nu tocmai occidentală, ci mai apropiată cu realitatea, care se numește atonistă. Mai cu seamă zugravii de icoane au executat un mare număr de icoane zugrăvite pe lemn în ulei foarte bine executate și cu chipuri foarte frumoase, pe care pioasele noastre bune ni le-au lăsat drept moștenire spre a ornă pereții locuințelor noas-

La 1685 Alexandra, femeea zugravului Neculai cel bătrân din Iași, vinde o casă Mariei, femeea Nicăi Seimeanul. (Acad. Rom., doc. 14—LXXIX).

La 1685 Constandin Bătcă și soția sa Avramia zălăogesc partea lor de moșie din Brătîla de jos la Gheorghe zugravul din Iași pentru banii ce-i împrumutase. (Acad. Rom., doc. 79—XLIX). Gheorghe zugravul cumpără moșie în Crișomu între anii 1691—1700, peste care îi întărește stăpânirea la 1722 și Mihai Racoviță Vodă. (Arh. Stat, m-rea Cașinu, pach. 5, doc. 8, 9, 10 și 12). La 1696 mai cumpără dela Leca uricarul din Brătîla moșie în satul Mănești, pre Tazlău. (Acad. Rom., doc. 40—LIV).

La 1701 Pârful dascălul zugravul Mutul și soția lui Tudora cumpără casă cu pivniță și cu loc împrejurul ei în București, pe care în anul următor o vinde lui Iordache vel Cămăraș Kretzulescu. (Acte originale la Efor. bisericii Kretzulescu). Tot atunci era în București și Trifan zugravul.

La 1708 Caplea, femeea răposatului Marin zugravul, împreună cu feciorii ei vând m-rei Glavacioc o casă, ca să aibă de cheltuială la îngroparea bărbatului ei. (Arh., m-rea Glavacioc, pach 34 netreb., doc. 64).

La 1731—1737 erau Costea (Constantin) zugravul și Postelnic și frate său Ilie, feciorii lui Gheorghe zugravul din Iași, cu moșie în Onești. (Arh. Stat, m-rea Cașinu, pach. 9, doc. 20—23).

La 1745 preotul Ion zugravul vinde Postelnicului Constandin o casă cu locul ei în Iași, pe ulița Pârveștilor, ce se zice acum ulița strâmbă. (Acad. Rom., doc. 106—C).

tre. Zugrăvirea în biserici se făcea până pe la 1850 după sistemul numit fresco adică în culori topite în apă și amestecate cu cleiu sau săpun și lapte dulce pe pereți de curând tencuiți, de la 1850 încoace s'a introdus zugrăvirea cu culori frecate în ulei.

În prima perioadă, adică a frescului, se preferau icoane multe, grupe numeroase, episoade din biblie și evanghelie, cu oameni mulți, în dimensiuni mici, zugrăviți cam primitiv, cu culori variate, vii și arătoase, cu prea puțină poleială. În a doua perioadă a uleiului, s'au adoptat mai mulți sfinți izolați, în mărimea naturală, câteva scene însemnate din evanghelie pe un fond nu prea luminos, înconjurate de borduri, imitând încadrarea și oarecare ornamentații simple și

La 1753 Ecaterina, soția răpos. părintelui Nicolae zugravul dela biserica Udricanii, vinde lui Dragne Dârstoreanu casele sale din mahalaua Aganiței în București. (Doc. parțic. prezentat la Arh. Stat. din București în 1896).

La 1757 Ioasaf zugravul dela Golia dă zăpisi la mâna lui Manolache Kostache biv vel Vornic, prin care se angajează să facă catapiteazma la biserica sf. Ion din Iași cu icoane cu tot. (Acad. Rom., doc. 128—LXXXVI).

La 1759 Ioan Teodor V-vod scrie lui Ioanichie Episcopul Romanului, ca să cerceteze pricina pentru moșia Florești și Tăbăcarii din Focșani, dintre Teofil zugravul monahul din Putna ce a avut cu Catrina zugrăvoaia. (Acad. Rom., doc. 91—LXXV). Catrina zugrăvoaia a fost soția lui Gheorghe zugravul din Iași. Ea-și mărită pe fiică sa mai mare, pe Nastasica, în Fevr. 1762, după Costandin suulușul. Avea fata mai mică pe Anghelușa. Teofil monahul era fiul Dimii zugravul și nepot al lui Mihai zugravul și al lui Gheorghe zugravul. (Acad. Rom., doc. 8—CXCV). Catrina zugrăvoaia avea văr pe Șătrarul Gheorghe Aslan. (Arhiv. Stat., m-rea Cașinu, pach. 9, doc. 28). Gheorghe zugravul, din Țara Turcească dela Ianina, s'a așezat în ținutul Bacăului, unde s'a și însurat, adus fiind de Duca Vodă de au zugrăvit m-rea Cetățuia, a fost frate mai mare lui Mihai și Dima zugravii. El a avut fii pe Ilie, Costea și Ioniță, soțul Catrinei Iliasca, aceștia părinții Nastasicăi, soția lui Costandin Galeți Șătrar, și aa Anghelușei, soția Șetrarului Gheorghe Aslan. (Acad. Rom., doc. 95—CXXXV).

cam puțin bătătoare la ochi. Culorile au fost mai puțin vii, mai apropiate cu realitatea și mai mult amestecate cu dungi și umbre de poleală. Pereții caselor din București au început să fie zugrăviți abia dela 1828 încoace, după a doua invazie a Rușilor în Principatele române din secolul XIX. Primele case zugrăvite pe dinăuntru au fost ale lui Manolache Manu, unde au fost instalate până la 1880 Curțile și tribunalele, ale lui Dinicu Golescu, actualul palat domnesc, ale lui Romanet, actualul minister al finanțelor și ale lui Filip Lens, astăzi localul Ministerului de Industrie și Comerț. Tavanele lor au fost zugrăvite de către meșteri italieni cu culori în uleiuri, iar pereții au fost stucați cu gips amestecat cu untdelemn, apoi lustruiți și transformați în marmură artificială, nuanțată cu oarecare ornamentații de frescuri în culori.

Zugrăvirea cu apă și tapetarea pereților cu tapete de hârtie tipărită, lucrată în Franța și Germania, se generalisă abia pe la 1860, și s'a executat de către meșteri nemți, apoi de evrei, și în cele din urmă și de un mare număr de români. Lucrările cele mai fine au fost întotdeauna executate de către artiști italieni.

XXI.

Isnafurile profesiunilor artistice.

Zugrăvitul bisericilor a fost imboldul cel mai stăruitor care a îndemnat pe români să îmbrățișeze arta picturii. Fără ea poate nici n'am fi avut pictori români, pentru că românilor nu prea le-a plăcut tablourile de eartă, care reprezintă episoade istorice, vederi mărețe sau peisagii câmpenești, nici chiar reproducerea pe pânză a chipului lor și al părinților lor în formă de portret. De aceea se găsesc așa de greu, chiar în familiile boerești, portretele personagiilor care au jucat un rol însemnat în istoria țării, României cari

au învățat pictura, s'au instruit și specializat în școalele și atelierile celebre din străinătate până ce s'a înființat câte o școală de bele arte în București și în Iași.

De atunci primele noțiuni de instrucțiune le dobândesc tinerii diletanți în școalele de la noi, și desăvârșirea o dobândesc în școalele și atelierile din străinătate. Mai toți pictorii români sunt nevoiți pentruca să trăiască să zugrăvească biserici, și numai în ore libere să facă tablouri și portrete de alt „gen“ artistic. Mulțumită acestei resurse providențială, am reușit să dobândim un buchet frumușel de pictori români de elită și să avem obiecte de artă națională de valoare.

Sculptura în vechime a numărat mulți artiști de valoare, în mare parte români din Macedonia și din Tesalia, care ne-au lăsat un mare număr de ornamentații monumentale și care ne dovedește și azi talentul neîntrecut, dibăcia fără pereche, finețea delicată, gustul artistic și imaginațiunea fecundă a imaginațiunei și daltei lor. Bisericile Curței de Argeș, Trei Ierarchi, și cea din Hârlău, mănăstirile Horezu, Comana, Colței, Sinaiei, Stavropoleos, apoi biserica Sft. Dumitru din Craiova, Mitropolia din Târgoviște și altele sunt atâtea monumente împodobite cu sculpturi în piatră, cu a căror perfecțiune și gingășie ne mândrim și astăzi.

Pe lângă biserici, sculptorii români împodobiră și un număr însemnat de cișmele publice și de case boierești. Fântâna cea veche de la Filaret fu un monument de sculptură remarcabil, dar din nenorocire el a căzut victimă a timpului și nestatorniciei lucrurilor în lumea aceasta. Ceva mai târziu, pe vremea domniei fanarote gustul sculpturei în piatră a mai degenerat, ornamentarea cu sculpturi a caselor și bisericilor a fost înlocuită prin ornamentarea cu ciubuce făcute din var cu mistria, și sculptorii mărginiți a săpă numai cruci și pietre mormântale, cruci comemorative, foarte rar monumente funerarii, a căror obicei abia

Planşa 2.

a început să se introducă pe la începutul secolului al XIX-lea. Cele mai vechi monumente de piatră ce ne-au rămas dintr'aceea epocă sunt mausoleul pus pe mormântul lui Grigore-Vodă-Ghica, care are în patru colțuri ale unui dreptunghi dominat de o urmă sepulcrală patru femei înzăvonite ce plâng, admirabil executate, care se mai găsește și azi în curtea bisericii domnești dela Tei, în marginea Bucureștilor. Alt mausoleu identic se află în curtea bisericii Sărindar. Alte lucrări de artă am mai avut, Porțile monumentale dominate de două figuri alegorice și basoreliefurile ce ornau palatul domnesc al lui Grigore-Vodă-Ghica din Calea Victoriei în București, foste casele Lahovari, unde astăzi este clubul Tinerimei, precum și monumentul amintirilor votării Regulamentului Organic în anul 1831, care s'a instalat pe timpul guvernului provizoriu rus al Generalului Kisselef în grădina Copou din Iași.

Nu se știe cine au fost autorii acestor puține opere artistice, care au fost săpate în prima jumătate a secolului XIX, dar după modul execuțiunii lor și al stilului, se pare că au fost italieni. Românii macedoneni, precum și grecii pictori, au fost meșteri, mai ales în săparea de flori, embleme, ornamentații și reliefuri plastice, iar nu în figuri întregi. Azi numărul acestor artiști a scăzut. Chiar arta lor a degenerat până au devenit din sculptori pietrari, zidari și chiar pavatori (caldaramgii), iar sculptura cea adevărată și mai cu seamă construcțiunea și săparea monumentelor funerare și a tuturor ornamentațiilor, a trecut în exclusivă dominațiune a Italienilor. De câțiva ani, mai cu seamă, de când s'a înființat școala de pictură și sculptură, a sporit numărul artiștilor sculptori români, care fac foarte frumoase grupe statui, busturi, basoreliefuli, monumente comemorative și funerarii artistice, săpate în marmură sau turnate în bronz, care

rivalizează în perfecțiune cu capo-d'operele eșite din daltele celor mai celebri artiști streini.

Sculptura în lemn a fost încă o manifestație a artei românești, profesată din epoca cea mai îndepărtată de meșteri români. Un mare număr de tâmpile ce despart altarul de interiorul bisericei, de iconostasuri, de amvoane, de tronuri domnești și jețuri arhieresti și de uși de biserică, ne atrage atenția și admirațiunea prin măestria cu care sunt lucrate. Lemnul de ștejar, de teiu, de nuc, de timișir și de alte esențe ce se pot sculpta cu înlesnire, sânt frumos săpate și modelate cu dalta de către niște meșteri harnici, abili, răbdători și religioși. Sub dalta lor lemnul s'a transformat într'o probotă fină, în niște adevărate filigrame, lucrate de mulțori extraartistic și cu o măestrie uimitoare.

Pe un câmp, nu tocmai mare, în jurul unei icoane, pe un jeț, pe o ușe, pe un amvon, vezi un amestec ingenios de flori, de cariatide și de nenumărate motive de ornamentație, împletite grațios, formând grupe extraordinar de delicate, complicate, neașteptate, surprinzătoare, care formează un tot armonios, elegant, svelt, eminent artistic. Nimic de prisos, nicăeri vreun neajuns, nimic dela locul său. Cele mai multe sânt poleite cu aur curat, prea puține sunt numai colorate și încă mai puține, numai cele de ștejar, sunt unse cu ulei.

Unele din ele datează de peste trei sute de ani, altele, chiar de patru sute. Cele mai multe de două și o sută de ani.

Mai toate tâmpilele sunt încă în stare bună și n'au suferit dela nemiloasa uzare a timpului altă stricăciune decât, pe ici pe colea, ștergerea poleielei, înegrirea din cauza fumului, oarecare mâncături de cari, și pe ici pe colea câteva stricăciuni datorate mai mult neglijenței și greșelei oamenilor, decât devastăției vremii. Tronurile, jețurile și ușile bisericilor au sufe-

rit mai multe stricăciuni. Mai toți artiștii care au lucrat aceste obiecte de artă, unele capod'operă, au fost români. Vederea operei lor ne minunează chiar azi, sculptura în lemn a dobândit o dezvoltare mai mare prin introducerea sa în fabricațiunea și ornamentațiunea mobilelor, pereților și a tavanurilor saloanelor, mai ales în sufragerie. Școalele de meserii din țară și școala de surdo-muți dela Focșani au înzestrat țara noastră cu un număr destul de mare de săpători de lemn foarte ingenioși. Pe lângă români profesează această meserie artistică și un număr de streini, italieni, nemți, evrei. Azi arta sculpturii în lemn a început să intre în gustul marelui public și să fie bine apreciată de el. Din nenorocire în trecut n'a fost tot astfel. Cele mai multe din uși și tronuri vechi s'au orăpădit cu desvârșire, fiind înlăturate, ca niște bucăți de lemn netrebnice, mâncate de cari, în locul cărora ctitorii și epitropii au avut mândria de a pune urâcioasele table de fier, împodobite doară cu inițialele celor ce le-au plătit. Cu atât mai scump trebuie să ne fie un exemplar așa de desăvârșit, ca ușa dela Colțea, o adevărată filigrană în lemn¹⁾.

Mai există chiar și azi un alt gen de meșteri de sculptură în lemn, însă prea decăzut și aproape părăsit, dar care în trecut eră exercitat de mulți profesioniști, aceștia erau săpătorii de cruci și de troițe în lemn plantate în pământ pe la răspântiile satelor și drumurilor, mai ales dela munte, alături de un puț sau fântână, unele sub cerul liber, iar altele sub un acoperământ în formă de pridvor, ai căror pereți sunt zugrăviți cu icoane pictate, în mod mai mult sau mai puțin punctual. Aceste cruci sunt lucrate și săpate de niște meșteri tot asemenea de primitivi, care n'au avut la activul lor altceva decât o fantazie bogată. Majoritatea crucilor sunt cruci ca

1) Iorga N., Negoțul și meșteșugurile etc., p. 64.

toate crucile, formate din două trunchiuri de copac încrucișate, unele legate între ele printr'un colac rotund, ce înconjoară cele trei extremități mai scurte și tae pe la mijloc pe cea de jos, care e înfiptă în pământ și e îndoit și întreit mai lungă. Pe una, două sau toate fețele acestor cruci sunt săpate, unele concav, altele convex, câte o dedicație făcută vreunui sfânt, câte o scurtă descriere a unui fapt care a provocat clădirea sa și, un șir nesfârșit de nume de vii și de morți. Unele din aceste monumente rustice au câte trei, cinci, șapte, nouă și chiar până la 12 cruci mai mari și mai mici, zugrăvite cu culori vii, acoperite cu diferite inscripții și întrunite jos într'o bază comună. Asemenea cruci și torțe, în genere grosolan lucrate, sunt opera unor sculptori țărani lipsiți de orice cultură artistică. Ei fac și crucile ce se înfig la capul morților pe la cimitirele din sate, pe care le vând pe la bâlciuri. Un alt gen de sculptură în lemn, aceasta bine lucrată, uneori chiar artistică, și iar în formă de filigram, fu săpătura de cruci mici, de care se servesc preoții la orice serviciu divin, care reprezintă răstignirea, învierea și diferite episoade din viața lui Hristos. Asemenea cruci, relativ mici, migălos lucrate, dar foarte bine executate, sunt de lemn cimisir, păr, trandafir, chiparos, teiu, tisă și din corn de rinocer. Multe din ele erau, precum sunt și azi, importate din Orient, dela Ierusalim sau mănăstirile din Sf. Munte. Dar tot atât de multe au fost săpate prin mănăstiri de cătră călugării pioși și răbdători. Nu știu dacă se mai găsească și azi săpători de cruciulițe de lemn. Știu că la schiturile și chinoviele române din Sf. Munte al Athonului sunt câțiva săpători cari scot din dalta lor capo d'opere admirabile.

Încă un gen de săpătură artistică în lemn este Xilografia, adică săparea de icoane, stampe și clișeuri de diferite naturi, pe o placă netedă de lemn de cimisir sau cireș, a diferite subiecte bisericesti, istorice, geo-

grafice, geometrice, științifice, beletristice și de orice altă natură care, după ce se pune într'un teasc sau mașină tipografică, imprimă pe hârtie într'un mod net și fidel tot ce s'a desinat pe lemn. Biserica dela introducerea artei tipografice încoace, s'a servit foarte mult de xilografie pentru a împărți credincioșilor, uneori în dar și alte ori pe un preț mic, icoane de sfinți desemnate în mod mai mult sau mai puțin reușit, precum și a procură bisericilor de orașe și de sate antimișuri tipărite pe bucăți de mătase sau anaghină, pe care se oficiază Sf. Leturghie. Tot xilografice au fost clișeurile, uneori naive, altele destul de bine reușite, care ornează cărțile vechi bisericesti și care au fost săpate cu cuțitul în lemn de cimișir, de cătră un număr oarecare de călugări stabiliți în mănăstirea Neamțu și Secu în Moldova, în mănăstirile Căldărușani și Znagov în Muntenia, Episcopia Râmnicului și în schitul Govora din Oltenia.

Până cătră sfârșitul secolului trecut, din cauza concurenței streinătăței și mai cu seamă a Vienei, care ne trimetea clișeuri și vignete mai bine făcute și mai eftine, xilografii călugări, care în cele din urmă reușise sa facă icoane bunicele, săpate în lemn și tipărite pe hârtie, au dispărut, și xilografia a fost înlocuită prin litografie, și mai apoi prin țincografie. Afară de călugări s'au mai încercat și câțiva specialiști români și străini, între cari cel dintâiu a fost **Barfuss**, cel mai talentat dintre toți, care ne-a părăsit peste scurt timp, căci n'a putut să găsească în destul de lucru. Azi nu știu dacă mai numărăm vreun xilograf. În schimb avem vre-o șeșe țincografi, dintre care cel care execută lucrări reușite într'această bransă este cel alipit pe lângă atelierul graphic Socec și atelierul Marvan.

Litografia e aproape o invenție a secolului al XIX-lea, mai cu seamă pentru Principatele române, căci înainte de anul 1800 toate cărțile ilustrate câte s'au tipărit în limba română, fie în Principate, fie a-

fară din Principate, au fost împodobite, cele bisericesti cu clișeuri lucrate în lemn, iar cele profane cu vignetle executate în oțel sau aramă într'un mod foarte artistic de către maștri săpători din Viena și Buda-Pesta. Intre cele dintâi se pot enumeré Mineele celor douăsprezece luni, Apostolul, Evanghelia, Ciaslovul, Molitfehnicul, Vietele sfinților și alte cărți rituale bisericesti, imprimate în tipografiile mănăstirei Neamțu, Mitropoliei din București, Episcopiei Râmnicului și noului Severin, Govora și Snagovul. Intre cele din urmă imprimate, cele mai bine ilustrate sunt : Intâmplările lui Telemac, Achileu, Laschira, Numa Pompiliu, Noptile lui Iung și alte câteva scrieri vechi. Asemeni și stampele, portretele și hărțile geografice, erau lucrate în oțel sau aramă și tipărite în teascuri tipografice. Primele lucrări litografice românești s'au executat și săpat în Buda-Pesta de către un artist numit Diaconovici : de acolo această artă a trecut în Principate împreună cu artistul. Primele lucrări litografice ce s'au executat în Principatele Române fură : Pustnicul sau nestatornicul și Calendarele ilustrate tipărite dela 1816 încoace, între care cele mai însemnate sunt Almanahurile Albinei, un număr ceva mai mare de hărți geografice, redactate de G. Assache și Calendarul popular al lui C. A. Rossetti, Portrete de oameni însemnați, stampe reprezentând diverse scene rășboinice și evenimente istorice, precum și câteva cărți beletristice. De pe la 1850 încoace s'a introdus moda cărților de vizită și a invitațiilor la botez, cununie și moarte, serate, baluri, ect., care a dat un avânt ceva mai mare artei litografice. Primiș litografi care au introdus arta lor în Principate, au fost niște streini, niște germani, anume în Țara Românească Bielț, G. Venrich, I. Pernath, și mai în urmă G. Wonenbreg, care a ținut arta sa pe un picior superior demn de progresele realizate în apusul Europei. In Moldvoa primul lithograf a fost I. Partheni, caligraful Secretaria-

tului statului, apoi institutul litografic al Albnei iar mai în urmă câteva alte litografii comerciale, care nu s'au prea distins în multe lucrări de artă.

Această industrie, care în totdeauna a stat pe un picior cât se poate de restrâns, a fost exercitată într'un mod aproape exclusiv de către streini, și chiar azi, afară de institutele grafice Socec, Carol Göbl, Frații Göbl și Marvan, sunt profesate numai de streini.

Tipografia se introduce de aproape cu litografia, dar care e cu mult mai veche și mai utilă ca dânsa. Ea s'a introdus în Principate curând după invențiunea sa, cam pe la jumătatea secolului al XVI de către propagandiștii calvini care voiau să ne convertească. Dela început ea a servit aproape exclusiv numai la tipărirea cărților bisericesti de către călugări tipografi români. Primele tipografii au fost instalate la mănăstiri, la Neamțu și Secu în Moldova, la Govora și Snașgov în Țara Românească, apoi la episcopia Râmnicului, a Buzeului, a Mitropoliei din București și a Mitropoliei din Iași. Produsele lor literare au fost executate de către zețari și tipografi călugări. De pe la începutul secolului al XIX, și mai cu seamă dela punerea în aplicare a Regulamentului organic, numărul tipografiilor și al tipografilor s'a înmulțit, teascurile au eșit din mănăstiri și au început pe mâinile industriei private. Așemini și lucrătorii s'au laicizat. Unele tipografii, cari s'au înființat și s'au dezvoltat în București în decursul celei dintâi jumătăți a secolului al XIX, au fost tipografia Colegiului Sf. Sava și tipografia bisericască Nifon Mitropolitul, din care, pe la 1862, s'a creat: Imprimeria Statului și tipografia cărților bisericesti, creată din materie cu totul nouă. Dintre cele create de particulari sunt tipografiile I. Eliade, creată pe la 1828 și desființată la 1848 și tipografiile Waldbaum, Ferd. Ohm, Winterhalder, I. Copainig Zah. Carcalechi, C. A. Rosetti și Ulrich. In Iași fu înființată mai întâi tipografia Albinei, întemeiate de Gh. Assachi, tot pe la

1828; și după dânsa tipografiile Gh. Codrescu, Română-Franceză, Ad. Berman, H. Goldner etc., după aceea arta și industria tipografică a fost introdusă și dezvoltată în toate orașele reședințele de județe și mai în toate localitățile mai însemnate ale țării, astfel că azi lumina și cugetarea pot să se manifeste cu înlesnire în toate ramurile de activitate ale României.

Intre patroni au fost unii români, alții străini, dar dintre lucrători, atât jețari, cât și tipăritori, marea majoritate a fost compusă din români. În tot decursul secolelor trecute și în prima jumătate a secolului XIX-lea imprimările s'au tipărit prin teascuri puse în mișcare de mâini omenești, lucrarea migăloasă care mergea prea încet, căci reclama prea mult timp și prea mare încordare de muncă. De pe la 1860 Iosif Romanov, și după dânsul Imprimeria Statului, Imprimeria Nifon Mitropolitul, Copaing I. etc. s'au introdus mașinile de tipar cu roate de tuciu, mișcate de mâini omenești, iar mai târziu cu puterea motrice a aburului, produs prin arderea cărbunilor, a gazului, a benzinei și a petrolului, a înlocuit puterea brațelor omenești.

De câțiva ani formele drepte orizontale au fost înlocuite prin forme rotative, care sporesc lucrarea.

Literile care au compus formele tipografice la început de tot, au fost de lemn, mari, disgrațoase, uneori grosolan lucrute. Curând după aceea, pe la începutul secolului XVII, aceste litere au fost înlocuite prin litere compuse dintr'un amestec de antimoniu, plumb și cositor topit, turnate în niște forme anume săpate. Tipăriturile în tiragiu prea mare se făceau pe forme în placă de plumb obișnuită cu ajutorul galvanoplastiei, iar ilustrațiile se făceau prin clișeuri xilografice, țincografice sau prin plăci de oțel și aramă, săpate de artiști renumiți.

Primele se execută și în România de artiști români sau streini, iar cele din urmă numai în streinătate, și mai cu seamă în Anglita.

Literile și galvanoplastia se execută de câțva timp și în România, dar numărul turnătoriilor e foarte restrâns.

XXII.

Isnafurile meseriașilor și a meșteșugarilor.

Pe lângă clădire, care să-l adăpostească, localuri pentru autorități și biserici, în care să se roage, omul a avut nevoie și de alte lucruri, trebuincioase pentru îmbrăcăminte, încălțăminte, și acoperirea capului, și multe alte necesități trebuincioase traiului și satisfacerea confortului său. Unele din meseriile necesare pentru satisfacerea acestor trebuințe au fost introduse chiar dela crearea statelor române și subsistă și azi, altele s'au introdus mai târziu, atunci când modă și alte împrejurări le-au făcut necesare, și altele au existat și nu mai există, căci au eșit dela modă.

Intre aceste din urmă sunt işlicăriile, și șepcăriile, zabunariile, croitoriiile orientale, gaitanariile și altele ¹⁾

1) Intre alții însemnăm :

La 1776 era Stanca, soția lui Pavei Ișncarul, care a vândut via din dealul Cărnep, jud. Mușcel, lui Ion Chițescu bogasierul din București. (Arhiv. Stat., cond. domn. No. 1, fila 98 roșu).

La 1800 era Panait işlicarul, carele ținea în căsătorie pe Anița, fiica Ioanei din mahal. Sf. Sava din București. (Acad. Rom., mss. 3932, fila 92 verso).

La 1802 era Ioniță işlicarul, soțul Mariuței, nepoată de frate al Neșutei, soția dascălului Costandin protopsaltul, și a lui Ghinea Borănescul. Mariuța avea frate pe Ioniță işlicarul. Ea avea case în București, în mahal. Sivilelor, în marginea podului Târgului de afară, împotriva bisericii Sivililor. (Acad. Rom., mss. 3934, fila 168 verso).

La 1802 era în Iași Ion Keșco şlicarul, ginerele lui Ioniță Codreanu blănarul. Soția sa Zoița avea loc în mahal. Muntenimea de jos, dăruit ei de mătușa sa Ilinca, fața lui Andrei Mogâlde Vornicul de Poartă. (Arhiv. Stat., doc. Grefei Iași, sect. III, pach. 174).

La 1804 era în București Stan găitănarul, soțul Mariei, fiica Anastasiei. (Acad. Rom., mss. 3934, fila 145 verso).

câte se găseau în legătură cu portul oriental, care acum au ieșit din modă; cojocăriile groase, abagieriile și salvaragiile ¹⁾ abia vegetează, căci din an în an mahalagii

La 1807 era Ioniță ișlicarul, ginerele Popii Radului, carele avea casă de zestre în București, pe locul curții bisericii sf. Dimitrie, metohul Episc. Buzău. (Arhiv. Stat., cond. domn. No. 54, fila 115 verso).

La 1816 era Preda ișlicarul din Craiova, soțul Zoitei, cu vie în dealul Verzii, la Sutași, jud. Vâlcea. (Arhiv. Stat., cond. domn. No. 85, fila 538).

La 1818 era Dnru ișlicarul, episcopul averei răpos. Hagi Drăghici, cu casă în București, în ulița târgului de afară, mahal. Caimata. (Acad. Rcm., doc. 300 și 303—LXXIII).

La 1818 era Nicolae ișlicarul, ginerele Lucsandrei văduva, fiica Căpitanului Jipa, cu casă de zestre în București, în mahal. bisericii cu sfinți, pe podul Târgului de afară. (Arhiv. Stat., cond. domn. No. 91, fila 612).

¹⁾ La 1796 Bena, soția lui Apostol șalvaragiul, dăruiește un loc de casă surorii-sa, soția lui Anastase cavaful din Focșani. (Arh. Stat., cond. domn. No. 31, caiet 3 fila 1).

Tot din 1796 avem și următorul document :

Adecă eu care mai în jos mă voiu iscăli împreună cu copiii miei i cu soția mea, încredințăm cu acest zapisul nostru la mâna d-lui chir Hagi Drăghici, precum să se știe că având noi o casă în mahalaua Caimatii cu pământul ei fără de chirie de loc, care casă se vecinește de o parte cu băcănia mea, iar la fundul grădini se vecinește cu un Nicola suditul, și de bună voia noastră și nesiliți de nimeni o am vândut-o d-lui mai sus numitului în drept taleri 2050, adecă două mii cincizeci, care bani toți deplin i-am primit în mâinile noastre, și când am făcut această vânzare d-lui, au fost cu știrea rudelor și vecinilor noștri. Deci d-lui să aibă a stăpâni cu bună pace cât și coconii d-lui câți D-zău fi va dărui și tot neamul d-lui hobic în veci, nesupărați de nimeni din neamul nostru. Și noi pentru mai adevărată credință, ne-am iscălit mai jos, fiind la tocmeală și alți din neguțători marturi, care mai în jos să văd iscăliți.

1796 Maiu 1.

Ianache sin Ilie starosșea de șalvaragii vânzător.

Sanda, soția lui Ianache sin Ilie vânzătoru.

Ilie sin Ianache vânzătoru.

Radu sin Ianache vânzătorul.

oraşelor nu mai vor să poarte costumele cele vechi de meseriaşi români, numite mitocăneşti. Asemeni şi o mare parte din ţărani au început să părăsească vechile lor costume de abă albă sau fumurie, frumos găitănate, şi cojoacele albe împodobite cu flori arătoase. Mulţi din ei au adoptat nişte costume effine, dar urâte, adoptate dela bulgari, pe care le confecţionează sau zăbunarii, sau femeile în casă, cu materii de bumbac sau lână, mai adesea cumpărate dela obor

Ion sin Ianache vânzătorul.

Petre sin Ianache vânzătorul.

Hagi Ilie cupeţul martor.

Neculai sin Hagi Ilie martor.

Manole stegarul martor.

Niţu cupeţu martor.

Eu Popa Oprea duhovnicul ot Caimata martor.

Şi am scris eu Teodorache Logofătu cu zisa d-lor
şi sunt şi martor.

Fiind întocmai după cel adevărat zăpis, s-au adevărit şi de cătră mine. 1818. Apr. 27. (s. s.) Mihai Pitarul.

(Acad. Rom., decum. 241—LXXIII).

La 1803 eră Niţa, fata lui Vasile Siimeanul (căsătorit la 1781 cu Ioana, fata Teodoriei din Bucureşti), fiul lui Eftemie Siimeanul şalvaragiul. (Acad. Rom., mss. 3934, fila 100 verso).

La 1804 eră în Bucureşti Pashale Dârstoreanu cojocarul, soţul Saffei, fata Protopopului Lazăr. (Acad. Rom., mss. 3934, fila 105 verso).

La 1805 Alecu, feciorul lui Ştefan şalvaragiul, închiriază o prăvălie în Bucureşti. (Arh. Stat., m-rea Zlătari, pach. 17, doc. 13).

La 1806 Ioniţă şalvaragiul se învoeşte cu Păharnicul Manuc pentru zidul ce desparte prăvăliile lor din Bucureşti. (Arhiv. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 29, doc. 9).

La 1810 era Trandafira, soţia lui Nicolae şalvaragiul, ce-i zicea şi călugărul, fata Căpitanului Tudor, soţul Ilincăi, cre acesta a avut de zestre trei prăvălii în Bucureşti în piscul din dreptul cişmelii din şalvaragii, care au ars la focul din 1804. Trandafira a avut fraţi pe Mareş, Nicolae şi Catrina. (Arhiv. Stat., cond. Depart., de opt No. 3, fila 44).

și mai ieri confecționate de ele. Cojocăriile subtiri ; iarăș sunt amenințate să dispară, victime ale concurenței ce le face importul de haine și căciuli gata, importate din Germania și Rusia și vegetează mulțumită membrilor clerului, care încă port costumele vechi și-și îmblănesc fermenelele, scurteicele și giubelele.

Tot acestei împrejurări datorează existența croitoriiilor orientale, care au început să învețe a coase veșminte religioase, și potcăpieriile, care confecționează și șepcile, chipiurile și ornamentațiile de ceaprazărie cerute de uniformele militarilor și elevilor de școală și odăjdiile arhierilor, preoților și diaconilor. Trăis-

La 1818 eră Dinul Logofătul, nepot de frate al lui Ianache șalvaragiul. Ianache în 1796 vânduse lui Hagi Drăghici o casă în București. (Acad. Rom., doc. 303—LXXIII).

1) Cu privire la rufetul cojocarilor suptiri, dăm un document nou :

Prea înălțate Doamne,

După luminată porunca Înălțimii tale ce mi s'au dat la anaforaua d-lui vel Cămăraș, prin care zice, că din cehime după copriinderea lumatelor hrisoave domnești ce au unele din rufeturile politiei Bucureștilor, precum este *rufetul cojocarilor suptiri* i al boiangiilor, i al armenilor, i breasla ovreilor, pentru pricinile ce au între dânșii de ale meșteșugului lor, arată că se cerceta întâiu de Starostea i de epitropii rufeturilor lor, și când nu rămânea vre-o parte mulțumită pe alegerea acestora, atunci cu aceeaș alegere se înfățișa pricina la domnească Cămară de se îndrepta cel năpăstuit. Iar dela o vreme încoace, zice d-lui vel Cămăraș, că neurmându-se acest vechiu obicei, se caută acest fel de pricini și de alte judecătorii. Care această urmare fiind împotriva vechiului obicei și a lumatelor hrisoave ce au rufaturile de mai sus arătate, se roagă M. Tale a se da luminată poruncă, ca jălbile ce se vor da deacum înainte pentru asemenea pricini, să se urmeze a se buiurdisi după copriinderea lumatelor hrisoave și a vechiului obicei, ca unile ce aceste rufeturi sunt legate la Cămară. Pentru care căutându-se în condicile Divanului, se găsi hrisoavele acestor rufeturi mai sus arătate orânduit ca pricini de ale meșteșugului lor ce vor avea între dânșii după obicei fierșcăreia bresle să se caute întâiu de Starostea și de epitropii lor, și să-i îndrepteze, iar care nu se vor odihni pe judecata lor, să-i judece d-lui vel Cămăraș. Deci într'acesta chip

tăriile ¹⁾ nu mai sunt bresle aparte, cum erau în trecut. Ele se fabrică sau în postăvării sau în fringhierii, și se vând de abagii, care s'au unit cu șalvarageriile, și formează o singură breaslă. Or nu se mai fac nici conduri mici meși, și nici nu se mai poartă papuci, cum se purtau mai înainte. De aceea breasla papucarilor, care'i confecționă, a dispărut, și papucii se fac și se vând de pantofari și cavafi. ²⁾

Intre breslele care s'au introdus mai de curând,

fiind pricina, arăt Inălțimii tale, ca să se dea luminată poruncă de urmare.

1827 Iunie, 7, vel Logofăt.

(Arh. Stat., cond. Logofeției țării de sus No. 12, fila 321).

1) La 1874 Dumitru vătaful de trăistari vinde fratelui său Ifrim o casă în București, în mahalaua Broștenilor. (Acad. Rom., doc. 32—XCVII).

2) Dintre pantofari și cavafi menționăm :

La 1666 Paraschiva cavaful în București (Doc. original văzut în 1919 la răpos. anticar Alb. Zwiebel).

La 1733 Anița, soția lui Gheorghe starostea de cavafi, vinde ginerelui ei Ion niște case cu pivniță în București. (Arh. Stat., m-rea sf. Ioan din București, pach. 13, doc. 1).

La 1781 Mitropolitul Grigorie dă cu chirie un loc al Mitropoliei lui Pavel și Marin cavaful. (Arh. Stat., Episc. Argeș, pach. 48, doc. 60).

La 1785 Nedelcu cavaful cumpără dela Aspra Cernovodeanca 6 pogoane vie în Valea Orliții. (Arh. Stat., Mitr., București, pach. 79, doc. 26).

La 1795 Hristea cavaful ținea cu chirie o prăvălie a m-rii Cotroceni (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 92, doc. 6).

Din 1805 Martie 30 avem documentul:

Intărirea dată de Cost. Alex. Ipsilanti Vod. nartului pentru vânzarea mărfurilor de căvăfie în București, pentru care avusesse prigonire cavafii pământeni cu doi neguțatori turci cavafi, dela Târnova, ce au fost adus în București marfă de căvăfie spre vânzare, care vrând să vândă la norod cu mărunțișul, nu i-au îngăduit cavafii pământeni, pricinuind că ei au privilegiul a nu fi slobozi alți neguțatori streini să vândă marfă cu mărunțișul în politie, ci cu preț cuviincios să o vândă cu rădicata la însuș ei. E și lista cu prețul de vânzare al mărfii:

unele de pe la începutul și altele de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, sunt a pălărierilor, care fac pălării europene de mătase, de lână, și de pae pentru bărbați, a modistelor, care fac pălării de catifea, mătase și pae ornate cu panglici, flori și pene, pentru femei. Croitorii de haine nemțești pentru bărbați; Croitorii și croitoresele de rochi pentru femei, Croitorii de haine pentru femei; cismarii și pantofarii subțiri; Tapițerii de mobile; Tâmplarii care confecționează lemnăria pentru mobile, precum și mese, scaune, garderoburi, bufete, lavoire, șifoniere etc. de nuc, mahon, palisandru, stejar, fag, etc., lustruit sau mat; fabricanții de cufere, giamantane, sacuri de voiaje etc.; instalatorii de mori sistematice, uzine, fabrici și alte ateliere mecanice; instalatorii de closete, sonerii electrice, tout-à-légout etc., cazangii, care fabrică și insta-

tal. bani

3 —: papuci cumeși.

6 —: perechea de cisme.

— 105: perechea de terlici.

Mâna a doua:

2: 90: papuci cumeși.

5: 60: perechea cisme liochiu.

Mâna a treia:

2: 60: perechea papuci cumeși.

5: —: cizmele liochiu.

(Arh. Stat., cond. domn. No. 49, fila 214).

La 1805 era Nicolae cavaful, soțul Mariei, fiul lui Costandin cavaful, care avea 48 de stânjini moșie în Găești, jud. Vlașca, și casă în București, în maial. Dobrotesei (Acad. Rom., mss. 651, fila 31).

La 1806 era Păun cavaful, episcopul cumnatului său Costandin. El avea alt cumnat pe Galaction monahul (Arh. Stat., cond. domn. No. 53, fila 204 verso).

La 1818 era Chircul cavaful, fratele Ecaterinei, soția lui Ioniță Latinul, cu loc de casă în București, în mahal. bisericii Steilii (Arh. Stat., cond. domn. No. 89, fila 216).

La 1823 era Manul cavaful ctitorul și episcopul bisericii din ulița Giurgiului din București (Arh. Stat., cond. domn. No. 104, fila 111 verso).

lează mori, rezervoare de aramă sau fier; fotografii, țincografii și autografii, precum și alte profesii moderne ce mereu se inventează, se industrializează și se comercializează.

Dintre meseriile ce au fost, sânt și vor rămânea, cele mai principale, sunt următoarele: Pielăria din care se confecționea cele necesare pentru acoperitul și ornamentarea trăsurilor, precum și hamurile pentru cai. Pielea se tăbăcea în mare parte în țară de către tabacii sau tăbăcarii noștrii¹⁾ care în marea lor majoritate erau români.

Ei tăbăceau și fasonau, curea să fie pusă în vânzare, talpă groasă și solidă, piele de teletin, de iuft, de meșină și de saftian, din pielea vitelor moastre, renumite prin rezistența lor. Puțină piele, mai cu seamă vaxuri, lacuri, groase sau subțiri.

Chevrouri, marochinuri, pielăria fină de lux și puțină talpă grecească și solidă se fabrică de tabacii noștri, care erau foarte iscusiți în arta lor. Azi fabricațiunea în tăbăcării, de și atelierelor s'au transformat în fabrici mari, se reduce numai la talpă și piele groasă.

Din această piele cavafii făceau cisme groase de teletin, iminei de iuft pentru țărani, pantofi de saftion și de meșină pentru țărance, papuci și tot ce trebuia pentru încălțăminte poporului de jos și a celor fără de dare de mână. Cismarii²⁾ confecționau, cum confecționează și azi, încălțăminte pentru oameni mai bogați, cisme de iuft, cisme, bocanci, pantofi de vax și de saftion, cipici de lac apoi

1) La 1817 Nichita tabacul boșneagul (din Bosnia) vinde Sandului Logofătul, fratele lui Dumitru tabacul, o casă cu locul ei din București, pe moșia m-rei Radu Vodă (Acad. Rom., doc. 157—LXVII).

2) La 1686 Ioan cismarul vinde un loc de prăvălie în București lui Șerban Vodă Cantacuzino (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 25, doc. 40).

ghete, botine, bezețuri și tot felul de încălțăminte bărbătească fină. Pantofarii confecționau și confecționează pantofi, botine, cipici și papuci pentru dame de piele șalon, catifea, plisă și covor. În vremea de demult pantofarii și cismarii în majoritate erau români și prea puțini erau unguri și nemți.

Acum aceste meserii sunt prea împestrițate cu streini. În timpurile cele mai vechi și până pe la 1840, pe lângă o breaslă de fabricanți de încălțăminte care fabricau iminei, meși, papuci, galenți și conduri, încălțăminte turcească, în colori arătoase, care se purtau de către boieri și negustori, pe când se îmbrăcau turcește, și cei ce le făceau se numeau papucari. Ele acum au dispărut.

Între cei care se serveau de piele pentru a exercită

La 1692 Deadiul fost Spătar mare și soția sa Tofana vând lui Moise marele Căpitan de lefecii casele din Iași, ce sunt din deal de podul Hagioaii, pe care le cumpăraseră și ei dela Misail cismarul (Acad. Rom., doc. 251—CLXXXIX).

La 1722 Antonie vinde jupânului Sandul cismarul niște vie la Poiana, jud. Ialomița (Arh. Stat., Episc. Argeș, p. 53, doc. 19).

La 1723 Stoica cismarul vinde o prăvălie în București în ulița cea mare (Arh. Stat., m-rea Radu Vodă, pach. 34, doc. 39).

La 1737 Popa Nicolae din Vlădești vinde o vie în dealul Vlădenilor lui Negoită cismarul (Arh. Stat., m-rea Zlătari, p. 12, doc. 17).

La 1767 Sima cismarul și soția sa Dumitra vând niște case nepotului lor de vară primară Ion Botezatul din Râmnic (Acad. Rom., doc. 90—XCI).

La 1795 Neculai lipcanul, feciorul lui Darie cismarul, vinde o dughiană din Iași lui Ioniță Stamatii fost mare Căpitan de dărăbani (Acad. Rom., doc. 53—LX).

La 1801 Costache Nițul, feciorul răpos. Nițul fost staroste de cismari din Iași, vinde Sultanii, nepoata Jicnicerului Gheorghe spițerul din Iași, 8 pogoane de vie în dealul Vișanului, pe moșia m-rii Cetățuia. Costache avea soră pe Anghelușa, soția lui Ion Sârbul. Tot atunci era în Iași și Enachi cismarul (Acad. Rom., doc. 96 și 97—CXVIII).

o meserie trebuincioasă erau și șelarii¹⁾, care confecționau șiei pentru călărit turcești, tătărești, nemțești și englezești, mai târziu și pentru dame, care călăresc cu ambele picioare într'o parte. Tot ei fabricau hamurile, șleauri, hățurile, frâurile și tot ce trebuia pentru înhămarea cailor la trăsuri și pentru călărit. Ele se făceau din piele fină mijlocie, sau proastă, după cum dă mâna cumpărătorului, și după cum era irăsura. Cele pentru căruțe și care țărănești erau chiar de frânghie de in sau cânepă. Tot ei împleteau și fabricau bice, gârbace și harapnice mari și mici, precum și ghiczdane de piele pentru copii. Cei ce fabricau marfă mai ordinară erau români, cei de lux erau nemți. Dintre șelari au rămas în București numai câțiva nemți și câțiva români, și aceia goniți pe la obor, din cauza concurenței mărfurilor importate.

Dupăce am terminat enunțarea tuturor meseriilor în care e pielea de vite amestecată, arăt în scurt și de acelea ce se confecționează din stoffe, fie materij de lux, fie ordinară, mai întâiu de breslele care confecționează obiectele de îmbrăcăminte.

Cea mai ridicată transformare ce a intervenit prin capriciul modei și trecerea vremii, a fost mai ales în îmbrăcăminte. Incălțăminte a suferit puține schimbări, căci piciorul omului nu s'a schimbat, și eră menite mai mult să apere pielea omului de contactul cu zăpada, apa, frigul, pietrile, pardoseala, pământul, și orice atingere supărătoare. Prin urmare ea trebuia

1) Șelari mai cunoscuți menționăm:

La 1707 eră Manole șelarul din Dobroșăști, carele vânduse marului Logofăt Șerban Grecianul 150 de stânjeni moșie în Cojocul de sus (doc. 35 în mssul d-lui Al. Rosetti-Bălănescu).

La 1754 Stoica șelarul cumpără o prăvălie pe locul bisericii sf. Nicolae în București (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 29, doc. 12). Asemenea și Panait șelarul cumpără o prăvălie (Ibid., doc. 13).

La 1794 Dimitrie șelarul are pricină de judecată cu Stanciul D. Z. Furnică.—Industria

să acopere în mod fidel conturul piciorului. La haină eră altceva. Acolo fantezia, luxul, trecerea vremii și capriciul modei, aveau o influență mai mare și mai puternică.

Pentru îmbrăcăminte erau croitori ¹⁾ bărbătești, tur-

bogasierul pentru niște prăvălii din București (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 29, doc. 19).

La 1799 Smaranda Căpitanăa vinde Barbului șelarul din Pitești 4 răzoare de vie pe valea Ștefăneștilor (Acad. Rom., doc. 197—XXIX).

La 1799 Dumitrache șelarul și ceprezarul se învoește cu m-rea Bradul pentru stăpânirea unor prăvălii din București (Arh. Stat., m-rea Bradu, pach. 19, doc. 20). Dumitrache șelarul, cu locuința în mahal. Biserica-Albă, avea soție pe Maria, cu carea a avut fii pe Gheorghe cel mai mare, carele la 1802 s'a dus în Moldova și s'a călugărit în m-rea Neamțul sub numele de Galaction monahul. Costandin, fiul cel mai mic, a avut o prăvălie în șelari pe locul m-rii Mihai Vodă. Mariuța, fata lor, măritată cu Păun cavaful, avu fată pe Smaranda, și zestre avu casa veche părintească din mahal. Bisericii-Albe, pe locul m-rii Mihai Vodă (Acad. Rom., mss. 612, fila 108 verso și 110 verso).

La 1817 era jupân Oprea șelarul, soțul Marghioalei, fata lui Andrei preotul din mahal. Spirii din București, care dăruiește o casă la biserica cea nouă, numită Lupești de sus (Acad. Rom., mss. 4025 la sfârșit).

La 1829 era Hagi Dumitrache șelarul din București, soțul Elenei, fata lui Dimitrie (Mitul) Hagi Ioan șelarul. Elena avea frate pe Mihai Polcovnicul (Arh. Stat., cond. Depart. de opt No. 10, filele 40 și 93).

1) La 1622 era Constantin croitorul și soția lui Marula, carele moștenise dela moșul său Danciul moșie în satul Ciumești, jud. Mușcel (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 59, doc. 14).

La 1639 Stănilav croitorul și soția sa Chera vând părintelui Meletie o vie la București (Arh. Stat., m-rea Govora, p. 17, doc. 9).

La 1667 Tudor croitorul, feciorul Paraschivei croitorul din București, vinde jupânului Iorgăi Corbul neguțătorul un loc de casă în București, lângă biserica Grecilor, peste uliță (Acad. Rom., doc. 177—C).

La 1671 Stan croitorul cumpără dela Ghioma o prăvălie în București (Arh. Stat., m-rea Bradu, pach. 54, doc. 7).

cești și nemțești, croitori femești, șalvaragii, abagii și cojocari. Croitorii turcești, toți românii, confecționau anterie, dulame, scurteici, fermele, odăjdii achie-rești, preotești și diaconesti, cămilafce, manții și rase călugărești, în fine tot ce trebuia ca accesorii pentru clerici, de miri sau călugări. Azi mai numără doi sau trei meșteri în București sau Iași și câte unul rătăcî pe ici pe colo în provincie. Croitorii nemțești, introdușia abia dela 1830 încoace, de către bonjuriști, adică tinerii, fii de boieri, veniți din Paris și dintr'alte state europene, au fost, cum sunt și azi, în majoritate evrei, mai puțini români și mai puțini streini de alte neamuri. Ei s'au ocupat cu confecționarea hainelor europene, a surtucurilor, gheroacelor, menciocurilor, fracurilor, jachetelor, jiletcilor, pantalonilor, baltoanelor, pardesiurilor, și tuturor hainelor europene introduse din străinătate. Croitorii femești, cari în majoritate au fost asemenea evrei, au confecționat, cum confecționează și azi, rochiile, hainele, crespenerile, malotelele, cațaveicile, adică hainele scurte ce pun femeile peste rochii, și tot ce se atinge de îmbrăcămîntea femeiască, câte nu se confecționau în casă de cătră harnicele gospodine, care în vremea trecută, până mai deunăzi, întreceau mult în vrednicie și darul de economie pe femeile din ziua de azi.

Șalvaragii confecționau șalvari, adică pantalonii turcești largi la turi și strimți pe fluerele picioarelor, haine gătănate pentru dorobanți, poterași, panduri și surugii, haine cusute cu fir pentru arnăuți și slujitorii boerești, pantalonii creți mitocănești, ce purtau și încă poartă azi oamenii din popor de prin maha-

La 1691 Ștefan croitorul din Iași și soția sa Luchiana vînd lui Luca, feciorul Alexandrei, un loc de casă, alături cu casa Hatmanului Ionașco dărăbanul (Acad. Rom., doc. 185—LXXXIX).

La 1692 Ianache croitorul din Târgoviște, cu soția sa Mușă și cu copiii lor Cârstea, Marica și Zamfira vînd lui Proca ce a fost staroste o livadă ce e printre livezile lui Neagoe săpînarul (Acad. Rom., mss. 4236, fila 66 verso).

lale, fermenelele frumos gaitanate, cojoacele împodobite cu flori multicolore și în sfârșit toate hainele naționale bărbătești, brodate cu găitan, fir și flori, cusute cu ibrișim. Abagii erau croitorii țăranilor. Ei confecționau ilicuri, sucmane, sarice, ipingele, zeghe, nari, caravani sârbești, tosluci și tumetei pentru locuitorii dela sate pentru zăbunari, scurteici și haine groase pentru femei și copii, în sfârșit pentru tot ce trebuia ca îmbrăcăminte țăranilor, afară de cămăși, pestelci, zavelci, brăuri și bete, pe care le țeseau și le coseau.

La 1697 Stanciul croitorul, soțul Chiții, fata portarului Negoită din Găești, vinde o țigancă m-rei Cotmeanii (Arh. Stat., m-rea Cozia, pach. 5 netreb., doc. 12).

La 1700 era Rađul, feciorul lui Diamandi croitorul, cu prăvălie în București, în ulița cea mare (Arh. Stat., Mitrop. București pach. 220 netreb., doc. 8).

La 1704 Vasile croitorul cumpără dela m-rea Zlataust din Iași un loc pustiu în dosul dughenelor cismăriei (Acad. Rom., doc. 38—L).

La 1715—6 Istratie croitorul din București cumpără două vie în dealul Cernăteștilor dela Popa Nicolae și dela Negre Pârcălabul (Arh. Stat., Mitrop. București, pach. 75, doc. 3 și 4).

La 1719 Ianache, Gheorghe și Costandin, feciorii lui Ion croitorul domnesc, vând marelui Spătar Iordache Kretzulescu o prăvălie cu locul ei în București (Arh. Stat., cond. veliților boeri No. 12, fila 125 verso).

La 1730 Catrina, soția lui Vasile ce au fost ceauș de neguțători, vinde lui Paraschiva croitorul un loc de casă în Iași lângă m-rea Bărboiul (Acad. Rom., doc. 111 și 113—XCVI).

În 1730—2 din docum. 199—201—CXLIV dela Acad. Rom. avem următoarea spiță geneologică a unei familii de croitori:

Calotă Clucerul cu moșie în Burtea, jud. Ilfov.

↓
Stanca,

↙ ↘
Constantin croitorul 1730, *Ancuța.*

==*Maria* 1730.

Acoperământurile capetelor se confecționau în vechime de către işlicari, care în marea lor majoritate locuiau în Bucureşti pe strada, numită mai apoi uliţa franceză şi mai târziu până astăzi, strada Carol.

Aceştia confecționau, din hârşie fumurie de miel, uriaşele işlice rotunde şi mari ca dovleacul-bostan, pe care le purtau boierii halea, adică cei de frunte, işlicele mai mici, îmbrăcate iarăş cu hârtie şi în formă iar rotundă, dar având lipit de fund un telerez patrat îmbrăcat cu postav de diferite colori, după rang, pe care le purtau boierii mai tineri şi mai mici, şi gugiومانuri, de hârşie neagră, sau albă, după rang, mici, pe care le purtau comandanţii micelor cete de oameni armaţi, şi calpacurile, asemeni de hârşie, cu pereţii scurţi, drepti şi cu fundurile rotunde, ca caucele preoţeşti, pe care le purta negustorii. Şepcarii confecționau şepcile ce le purtau în timpul verii negustorii mai mici, dascălii, meseriaşii şi târgoveţii în genere, căciulile de oăe, de hârşie şi de astrahan ce purtau ţăranii şi muncitorii din oraşe în timpul verei, pălăriile de pâslă neagră rotunde şi cu bordurile mari, ce purtau ţăranii în timpul verei, le importau confecţionate gata şi le vindeau braşovenii. Pălărierii s'au introdus în Principate abia pe la 1840 şi au confecţionat pălăriile înalte de pluş de mătase, importate sau fabricate de ei, pălăriile mici rotunde de pâslă, care încetul cu încetul au înlocuit şepcile, pălăriile de pae şi mult mai târziu clacurile, adică pălăriile înalte cu resort, purtate numai la recepţiuni şi baluri, când eticheta cerea fracul ca îmbrăcăminte. Pălărierii au fost la început mai numai francezi. Pe urmă, după ce au învăţat la ei, şi români, nemţi şi evrei. Pentru femei au confecţionat acopereminte de cap modistele, care au fost iarăş franceze la început, iar mai pe urmă s'au mai romanizat, introduse iarăş pe la 1840. Ele au silit prin a tot puternicia modei, mai întâiu pe cocoane, şi apoi pe toate femeile şi fetele din oraşe să arunce cât

colo turbanurile cele împodobite cu broderii scumpe, fesurile cele cusute cu mărgăritar și fir, barișurile cele brodate cu bibiluri frumoase, zăbranicile cele subțiri, să le spargi cu limba, tistimelurile mai modeste pe care erau tipărite flori multicolore arătoase, și broboadele călduțe, ca să le înlocuiască mai întâi cu bonetele, apoi cu coafurile și în fine cu pălăriile cele mai variate, cele mai încărcate cu flori și pene și cele mai extravagante. Pentru preoți și călugări, potcâpieri, care odată erau în număr mare, iar acum mai au pierit, le confecționau potcâpieri, culioane, cante și tot ce trebuie pentru acoperirea capetelor clericilor.

Acești meseriași nu prea erau numeroși, pentru că oamenii pe atunci, chiar boierii, care uimeau pe strein prin luxul hainelor lor, erau păstrători, își făceau haine de purtare foarte rar, din Paște în Paște, pentru că meșterii întrebuintau materie bună și solidă și o lucrau conștiincios. Iar haine bune de sărbătoare, care pe atunci costau mult, aproape o avere, căci se confecționau din materie superioară, își făceau numai la însurătoare și la măritis și unii se îngropau cu ele, alții le lăseau de moștenire la copii. Această regulă o păzeau toți, chiar bogații, căci pe atunci economia era o virtute și nu se numea ca acum sgârcenie și calicie, vrednică de răs și de defăimat. Erau sgârciți bătrânii noștri, se prea poate, dar erau și cu dare de mână, se găseau întodeauna în sepeturile și în bișactele lor câteva pungi cu bani, care prindeau minunat de bine pe vreme de băjenie și de nenorociri publice. Chiar în lada târgovețului sărac, și chiar în tronul țaranului, nu tocmai chiabur, se găsea ascunsă în trâmba de pânză câte o chiseleță sau o punguță, în care stau pitulați bani albi pentru zile negre.

Mobilierul locuitorilor din vremea trecută era în conformitate cu spiritul de economie și de simplicitate patriarhală ce domnea în portul majorității lo-

cuitorilor. Boerul se îmbracă luxos, asemeni și cocoanele lor. Hainele după ei de postavuri și de mătăsuri grele, șalurile și tacliturile ce le încingeau mijlocul, giubelele, scurteicile, fermenelele, mațotelele îmblănite cu blănuri scumpe ce le acopereau anteriele, giuvaerurile și diamanticelele ce le împodobeau mânele, găturile, gugiumanele, precum și armele ce purtau bărbații la zile de parade, tăiau bani mulți, uneori sume fabuloase, care întreceau cu mult o avere de un chiabur, și chiar fastul casei boerești, în care se hrăneau aproape o armată de robi, de scutelnici și de servitori, costă o sumedenie de bani. Cu toate acestea casele lor erau modest mobilate, paturi mari și moi, lipsite cu totul de ornamentații scumpe, și înconjurate numai de pene asemenea moi, divanuri turcești mai mărunțele pe care boierul își făcea tabietul, sau stă turcește la sindrofie, câteva scaune de lemn, lăzi și sepeturi, asemenea de lemn, îmbrăcate cu piele de căprioară, și sinuite cu fier, mese, scrinuri, cuiere simple și dulapuri, câteva bișactele cu oglindă în iatacul cocoanelor și al fetelor, o oglindă două înconjurate cu pervazuri de nuc, și atârinate de pereții albi, văruiți, ai casei cele mari, care ținea loc de salon, și câte un portret al boierilor și al cocoanei, rar și al părinților lor, câteva sfetnice de madem sau alamă galbenă, câte un lighian cu ibricul lui spoite cu cositor, care ținea în fiecare cameră loc de lavabo, iată întregul mobilier al unei case boierești sau a unui negustor hogat.

La cei mai săraci, afară de paturi românești, compuse din patru pari, două capete și câteva scânduri, nu se găsea alt decât mese și scaune oble, de teiu, spălate și frecate cu moloz de sclipeau, lada de Brașov zugrăvită cu flori bizare, în cuburi arătoase, în care eră închisă zestrea casei și câte un dulap două, asemeni de lemn nevopsit și câte o bicșadea cu un ochiuleț de oglindă, altceva nu se mai vedea nimic.

Acest mobilier, fie boeresc, fie negustoresc, fie de

om mai prost, eră confecționat, cel de lemn de tâmplarul vecin, și cel ce muia asprimea lemnului de plăpămar care confecționa mindirele de pânză groasă, umplute cu pae, saltelele de pambriu, umplute cu lână, penele de perete, macaturile de lână cadrilată, fabricată în casă și de damasc precum și plăpemele de învelit. Pernele de puf și de fulgi, ce se puneau sub căpătâiu, erau confecționate de gospodina casei, din penele, fulgii și puful găștelor ce se tăiau pentru bucătărie în cursul anului, mai cu seamă toamna. Plăpămarii, care întotdeauna s'au distins ca oameni dibaci și de gust în meseria lor, au fost în totdeauna români și niciodată streini, nici chiar azi.

Mobilele de lux, canapelele, fotoliuri și scaunele cu sârmă în diferite forme, cu lemn de esență scumpă, sculptate, date la strung, elegant lucrate și îmbrăcate în stofe de mătase, de catifea, de pluș și de sipsuri de tot soiul, s'au introdus mai întâiu gardoroabele, șifonierele, scrinurile, dulapurile fine, mesele și măsuțele de fantezie și toate produsele artistice ale chebnestăriei moderne, în saloanele boierilor celor mari abia pe la 1840, importându-se deocamdată din Viena, și încetul cu încetul s'au introdus în toate saloanele, în toate casele și până în toate cămărilor, oricât de modeste, astfel că azi a invadat nu numai locuințele bogaților și a celor cu o dare de mână mai modestă, dar și pe-ale săracilor, în cât bieteles paturi românești au cedat pretutindenți locurile paturilor de table sau de vergele de fier, ori de nuc sau de anin, lada a lăsat locul garderobului, și bietul scaun de lemn a disertat la bucătărie, că să-i ia locul, cel puțin, cel cu perna de trestie împletită. Abia țaranul mai păstrează încă vechiul mobilier românesc.

Mai întâiu mobilele au fost importate din Viena și numai reparate de tapițeri nemți aduși din afară cu multă cheltuială. Peste scurt timp au învățat aceste două meserii, menite pentru acelaș scop, și un mare

număr de români și de evrei care concurează cu succes, ca aparență, dacă nu ca artă și soliditate, mobilele venite din străinătate.

Boierilor și bogătașilor noștri le plăcea luxul, hainele frumoase și arătoase, bijuteriile scumpe și blănurile de mare preț, care fermecau ochii. Incepuse să iubească chiar mobilele elegante și de gust ales, care repede înlocuiră paturile, sofalele, divanurile, lavițele și sepeturile strămoșești. Dar trecuse o jumătate din secolul al XIX-lea și încă nu iubeau lumina, încă le plăceau să-și lumineze iatacurile cu lumânări de seu și saloanele cu lumânări de ceară fină, fabricate în Veneția, care erau frumoase la vedere, dar luminau prost și făceau fum cu miros neplăcut.

De îndată ce se înseră, slugile sau robii aduceau în iatacuri câte o tavă de Lipsca, adică o tablă de fier frumos zugrăvită, cu flori și figuri, pe care erau înfipte câte o lumânare de seu. Alături de sfeșnice, pe o tăviță mai mică, erau nelipsitele mucari de oțel lustruit, ca din când în când să ia mucul la lumânare. Nici n'aveau nevoie de mai multă lumină, pentru că pe atunci toată lumea se culca de vreme și se sculau în zorii zilei. Miroseau greu acele lumânări și făceau fum gros, dar pe atunci nasurile oamenilor nu prea erau fine ca acum, nici nu băgau de seamă. Casa mare, saloanele cum zicem azi, și camerele de recepțiune erau luminate la zile mari de recepțiuni cu lumânări albe de ceară. Acele lumânări mai înainte de a doua jumătate a secolului al XVIII erau aduse din Veneția, dar mai târziu, după ce se făcu în localul metohului Episcopiei de Râmnic o fabrică de lumânări de ceară, ale cărei produse rivaliză în calitate lumânările importate, se renunță la cele străine și se consumă cele indigene. Ele serveau și la luminatul bisericilor, și la oficierea culturilor. Pe atunci lumânările se fabricau din ceară curată, iar nu ca azi din amestec de ceară, parafină, cereșină și alte substanțe primejdioase sănătății.

De pe la începutul secolului al XIX monopolul fabricii de ceară încetă și se făcu o breaslă nouă și numeroasă a lumânărilor de ceară.

Pe lângă lumânări ei importau și vindeau pachete cu fire de bumbac, răsucit de deosebite grosimi, pe care le cumpărau țărancele, panzarii și mahalagioaicele care țeseau bumbac.

Lumânările de seu se fabricau în cherhanale deosebite de cătră meșteri lumânărari, care erau în același timp și săpunari. Până pe la 1860 a fost nart asupra lumânărilor de seu, precum a fost tot până atunci și asupra pâinii și a cărnii. Nartul se fixa în urma unui cișniū, adică experiența de costul fiecărui articol, prin fabricarea sa înaintea unei comisiuni de experți. Acești lumânărari de seu și săpunari făceau mare de-ver, că numai ei aveau dreptul să vândă asemenea articole. Pe atunci lumea dacă nu-i plăcea să se lumineze, îi plăcea prea mult să se spele. Pe la anul 1830 marele Vornic Nicolae Băleanu a înființat o fabrică de lumânări de stearină, de foarte bună calitate, și numai de cât boierii și oamenii bogați au înlocuit lumânările de seu și de ceară cu lumânări de spermanțet. Așă numea poporul stearina. Dar sărăcimea nu le-a adoptat, fiindcă erau foarte scumpe. Decât după ce s'au înființat mai multe fabrici în toată țara și se susținu numai prin protecțiunea taxelor vamale la import, care e foarte ridicat.

Luminatul cu petrol s'a introdus pe la 1854 prin luminarea capitalei Bucureștilor cu felinare, în care ardea gaz. Așă se numea petrolul pe atunci. El a fost introdus de Vodă Barbu Știrbeiu. Primele lămpi, în care arde petrolul în case și care înlocuiește repede lumânările de seu, s'au introdus în Principate pe la 1860. Azi chiar țărani își luminează casele cu gaz. Astfel că bieteles lumânări abia ard în felinare prin grajduri și pimnițe. Gazul aeriform a fost introdus tot la luminatul Bucureștilor în anul 1868, iar pentru acela

al magazinelor și caselor pe la 1874. Electricitatea fu introdusă abia prin anul 1883. Astfel încetul cu încetul lumina fizică s'a introdus în viața noastră într'acelaș timp, în aceeaș proporțiune și paralel cu lumina intelectuală.

XXIII.

Industria casnică.

Pe lângă ateliere de confecțiune, care transformă în încălțăminte, îmbrăcăminte și acoperiș pentru cap, în Principatele Române, mai erau și ateliere care erau niște adevărate fabrici rudimentare, mișcate de mână omenească, ca toate fabricile dintr'acea epocă, când utilizarea puterii aburului nu dobândise desvoltarea de azi. Puterea motrice a electricității nici nu eră cunoscută. Intre acele ateliere, locul de frunte îl aveau postăvăriile, care ocupau aproape un cartier întreg, și țesea postav bun de lână gros și subțire, flanelă vârgată, și cadrilată pentru căptușeli la haine de iarnă și fuste pentru femei și alte țesături de lână în două și patru ite.

Prin apropierea de râuri și ape curgătoare cu curs repede, erau instalate piue, care băteau lână și părul de bou cu niște maiuri puternice, mișcate pe apă, care transformau în abale, atât țesăturile groase de lână albă, seină sau neagră, țesute de țărance în războale lor primitive, cât și vata compusă din lână sau păr de bou, grămădită una peste alta și încălțită prin grămădiri și bătae, fără a fi țesute și transformate în pislă numai prin udatul continuu cu apă și bătută cu maiuri grele căzute din mari înălțimi. Mai toate țărancele noastre aveau mai înainte instalat, aproape în mod permanent, în argeaua ori chelarul casei lor sau într'una din camerele de locuit. Când aveau mai multe, un războiu primitiv, în care pe lângă abă, din

care fabricau hainele bărbaților și copiilor lor, mai țeseau cu lână deja colorată, în diferite colori, velințe, scoarțe și dulămuri vârgate sau alese, cu flori frumoase și arătoase, cu care bunele gospodine își înveleau paturile lor sau măreau zestrea fiicelor lor. Frumosul costum național românesc, atât pentru femeie, cât și pentru bărbat, era acelaș produs de mâna harnică a femeii române. Azi hărnicia femeii a cam slăbit pe la unele locuri, mai ales la câmp, din diferite împrejurări, unele independente de voința lor, între care cea mai principală e nevoia muncii câmpului, care sporindu-se prin dezvoltarea agriculturii, a reclamat ca să iasă și femeia la muncă. La munte femeia încă muncește la războiu și aduce mulți bani și mult spor în casă. Țărancele noastre mai se ocupă și cu altceva care îmbunătățează gospodăria casnică. Pe când țărancele munceau în argeaua lor, târgovențele stau cu mânele în sân. Ele munceau decând se lumina de zi și până se culcau. Munceau din greu și ajutau prin munca lor pe bărbat ca să mărească, prin economii, averea comună. Cum se sculau de dimineață, atât cele ce aveau roabe și servitoare, cât și cele ce aveau numai brațele lor și ale fetelor lor, frământau aluatul pentru azimă, iar după aceea băgau pâinea în cuptorul încins de cu seara. Pe când se dospea aluatul sau se cocea pâinea, puneau bucatele la foc pentru a prepară prânzul și cina. În vremea mai veche rar care cumpără pâine dela brutar, și nimeni dintre locuitorii orașului nu se duceau la vreunul din birturile din orașul lui ca să mănânce. Pe atunci restaurantele, prea puține la număr, erau numai pentru streini și călători.

După ce se scotea pâinea din cuptor și pe când se ferbeau bucatele, stăpâna cu slugile, și muma cu fetele, se puneau pe croit și pe cusut, confecționau toată rufăria casei, pentru bărbați și femei. Pe atunci Polonii contimporani nu prea făcea afaceri de aur, și

pânzarij vindeau rufe numai pentru muncitorii prea săraci și burlaci.

După ce terminau cu rufăria casei, își coseau singure rochiile, scurteicile, cațaveicile, hainele mai puțin confecționate și toate hainele copiilor, chiar anterie, fermenele și brîuri, și aduce spor în menagiu, se ocupa cu topirea și melițarea inului și a cânepii cultivate de bărbații lor, cu transformarea lor în fire pe care le răsuceau cu fusul și apoi cu țesutul lor, din care făceau zăblae pentru învelit bucatele și pânză groasă pentru saci cergi, și chiar ciarșafuri pentru pat și rufe de purtat. Și giubelele ce purtau bărbații în zile de lucru ieșeau dintr'acele ateliere casnice.

Când se termină și cu hainele, începeau cusăturile în gherghef, din care eșeau fețele de perne, ciarșafurile și rufele cele mai frumoase și mai artistice brodate, împletitul spițurilor și al ciorapilor, care erau pe atât de fin împlețiți, pe cât erau de trainici. Brodatul pe ciur, din care eșiau sanguliile cele mai artistice, fabricarea de dantele fine cu acul, și o mulțime de broderii fine a căror vedere azi minunează pe cei mai specialiști în asemenea artă. În multe case funcționa și răsboiul care le procură pânza, velințele, scoartele, macaturile, și chilimurile necesare, căci pe atunci cretonul, damascul, ripsul și ștofele de mode, care astăzi ornează casele, chiar cele mai modeste, nu erau cunoscute, țesăturile naționale simple, dar trainice, acopereau toate paturile și podele chiar în casele mari boeresti. Pe lângă pânzeturile de bumbac, țesătoresele iargovețe mai confecționau din borangic sadea filaliu subțire, să-l spargi cu limba, și pânză subțire de bumbac vârgat cu măiestrie, cu borangic, din care făceau fețele de mese și șervetele, care înlocuiau cu avantaj demascurile serviciurilor de masă din ziua de azi.

Pe lângă gospodăria casnică, mai funcționau și ateliere publice de pânzărie, care țesau pânză de tot felul în două și patru ițe, spre a furniza cu pânza ne-

cesară pe negustorii pânzari, care confecționau și vindeau rufărie făcută gata. Aceștia afară de țesutul a tot felul de pânzături, mai rosteau urzeala pentru pânza ce se țesea prin casele particulare, căci prea puțina pânza ce se țesea prin casele particulare.

XXIV.

Isnafurile industriei alimentare și consumațiunei.

Pe lângă industriașii care fabricau cele necesare pentru haine și mobile, mai erau un număr de industriași, care preparau cele necesare pentru iluminatul caselor și hrana oamenilor.

Intrei cei dintâi erau săpunarii ¹⁾, care din seu amestecat cu cenușe de lemn, formau săpun pentru spălat rufele, și lumânări de seu care, până pe la 1855, iluminau mai toate casele, chiar cele boierești, în care, ca și în căsuța săracului, mucările ocupau locul de onoare Cevă mai înainte de acea dată a înființat marele boer Nicole Băleanu, pe moșia sa din apropiere de Târgoviște, o fabrică de lumânări de stearină sau de spermanțet, cum îi ziceau pe atunci, care producea niște lumânări de o calitate superioară, cu mult mai superioare decât cele mai fine produse din Viena de azi Curând după aceea, casa franceză Faulquier a înființat o fabrică de lumânări de stearină, de aceeași calitate fină, în Galați.

Pentru biserici și mai înainte pentru saloanele caselor mari boierești lumânărarii ²⁾ fabricau din ceară curată roșie și albă, adică înălbită prin apă tare, căci pe atunci se producea miere și ceară multă, pentru că mai fiece casă țărănească avea în grădină sau după

1) La 1677 Dumitru săpunarul din București cumpără moșie în Datcoveni (Arh. Stat., m-rea sf. Apostoli, pach. 5, doc. 1.

La 1691 Pavel, Catalina și Marica, feciorii lui Neagoe săpu-

casă câte trei-patru stupi, mai cu seamă pe la munte, care produceau materie primă. Pe atunci ceresina, parafina, ozocherita sau alte produse chimice rășinoase și vătămătoare sănătății, nu erau cunoscute spre a înlocui ceara, ori a se amesteca cu ea. Pe atunci iarăș nu eră nevoie ca să se importeze din străinătate, și mai ales din Rusia. Lumânărilor¹⁾ se numiau și humbăcari, căci ei importau din Constantinopol, și

narul din București, vând jupânului Procăi livada dela Crivina (Acad. Rom., mss. 4236, f. 65 v.).

La 1729 Bratul, feciorul lui Gligorie Juncul din Focșani vinde un loc sterp lui Andrei, feciorul lui Ichim săpunarul (Acad. Rom. doc. 1—LXVIII).

La 1770 Manoil Roset Vvod. scutește de dări pe Tudor săpunarul din Craiova, fost purtător de grijă al m-rei Gănescu de acolo (Acad. Rom., doc. 196—XCI).

La 1792 eră Mușat săpunarul din București, cu avere însemnată. Cu soția sa dintâi Cula a avut fii, pe Apostol, Ioan și Zoia. Cu a doua soție Ilinca a avut o fată, măritată după Mihai băcanul, și fii pe Lică, Alexandru și Smaragda (Arh. Stat., cond. domn. No. 19, fila 336). Mușat, care la 1793 eră mort, a mai avut un fiu pe Dumitrache bogasierul. Lică săpunarul, fratele lui Mușat, cu soția sa Smaragda a avut ginere pe Răducan bogasierul (Arh. Stat., cond. domn. No. 24, fila 69).

La 1793 eră Sandul săpunarul din București, foarte scăpătat și cu 6 fete de vârstă (Arh. Stat., cond. domn. No. 25, fila 150).

La 1814 Nicolae săpunarul din Iași cumpără un loc de casă și altă casă dela Stavarache Podeanu și dela Costandin Hoigilă (Acad. Rom., doc. 87 și 172—LX).

1) La 1691 eră jupân Stătie, ginerele lui Constantin lumânărarul, cu casă în București, în mahal. Zlătarilor (Acad. Rom., mss. 4173, fila 46 verso).

La 1743 eră în București Iane, ginerele lui Panait lumânărarul, carele a cumpărat o vie (Arh. Stat., m-rea Bradu, pach. 12, doc. 12).

La 1757 eră în București Șerban lumânărarul și soția sa Catrina, cari aveau o vie (Acad. Rom., doc. 45—C).

La 1764 Hristea făclierul vinde lui Andrei croitorul, ginerele Ambrosoaii, o casă în Iași, în mahal. Muntenimii de jos (Acad. Rom., doc. 150—XCVI).

La 1791 jupânul Ianache lumânărarul cumpără dela Popa Gheorghie o casă înaltă de zid, cu prăvălie în fața podului, în

mai târziu dn Englltera, boccelele de fire de bumbac, care dupăce se răsuceau, serveau la țesutul pânzei.

XXV.

Funcționarii comerciali.

In încheierea istorisirii trecutului comerțului, in-

București, mahal. sf. Gheorghe vechi, pe locul m-rii sf. Sava (Acad. Rom., mss. 2768, fila 3).

La 1793 Ristea lumânărarul din București ia cu arendă un heleșteu dela un preot (Arh. Stat., m-rea Cotroceni, pach. 92, doc. 5).

La 1805 Ion Stan făclierul din Iași vinde o casă din mahal. fe-redeilor, la șesul Bahluiului, a căruia văduvă Sultana apoi la 1811 se învoiește cu Vasile, feciorul Paraschivei, că să stăpânească ea o căsuță, ce e aproape de Bahlui în Iași (Acad. Rom., doc. 168 și 191— XCVII).

La 20 Octom. 1828 marele Agă Costandin Cantacuzino, Geani Orășanu și Sărdarul Ion Gărdescu înaintează o anaforă (raport) către Divanul Principatului Valahiei în pricina isnafului lumânărarilor de său din București, pentru prețul cu care s'au hotărât a se vinde săul de vacă și de capră. La sfârșitul anaforalei e :

parale	bani
7	— bumbac.
—	2 chiria adusului săului dela zalhană.
—	1 lemne.
1	1 lucrul celor ce fac lumânări.
2	— scăzutul săului peste an.
1	— simbria slugilor.
1	— lumânările ce ard în prăvălie.
2	— chiria prăvăliei.
1	— simbria teșghetarului.
2	— dobânda banilor.
—	1 la cutia mililor.
1	— alte cheltueli.

19 2 afară din câștigul ce-l cer și lumânărarii. (Arh., Stat, cond. Divanului judecăt. No. 3, fila 92).

dustriei și meșteșugului românesc, găsec cu cale a spune în puține cuvinte și despre funcționarul comercial, acel auxiliar, atât de util și de prețios al patronului unei prăvălii.

Băiatul din prăvălie, cum se numește acest funcționar în limbajul familiar, nu e numai un un funcționar care face un serviciu oarecare, pentru care e plătit, ci e și un factor hotărîtor în bunul mers al afacerilor comerciale ale stăpînului său. El devine cu timpul un alter ego al lui. Se indentifică cu interesele lui. Le apără, ca pe ale sale proprii, și se luptă cu mușterii ca să dea, pe marfă prețul cel mai urcat, și prisosul dobândit, prin inteligența lui, nu intră în punga lui, ci în cîșmigeaua stăpînului.

Prin istețimea lui, prin manierele lui, prin modul cum recomandă marfa și prin gura lui, înduplecă pe mușteriu să cumpere cu plăcere, să nu bage de seamă defectele, când sunt, să dea preț bun și să plece mulțumit. Prin modul său d'a vorbi și d'a se purta, el își creiază între mușterii amici buni, care vin d'a dreptul la prăvălie unde servește el, și nu se duce la alta unde ar găsi poate marfă mai bună și mai efină. Cu nene, frate dragă, cuconiță sărut mîna și alte politeți, rostite la locul lor, fără a obosi pe acela căruia se adresează, un bun și experimentat vînzător, a reușit să facă vînzările cele mai mari și să realizeze pentru patron cîștigurile cele mai simțitoare.

Asemenea purtare vrednică de laudă din partea unui băiat de prăvălie, eră în vechime răsplătită de către patron. Mai întăiu el mărea leafa slujitorului devotat. Dupăce trecea oarecare timp, îl numea teșghetar, apoi îl asocia cu o parte din cîștig în alișveriușul prăvăliei. Sunt cazuri când unii patroni îi dă de soție pe una din fetele sale, și-l lăsa urmaș al său, dacă n'avea băeți, sau băeții se apucase de alte ocupațiuni, sau îi deschidea prăvălie deosebită pe seama sa, cu obligațiune să-i întoarcă capitalul în rate mici,

într'un timp îndelungat. Plăcerea d'a scoate ciraci, d'a face din slugi stăpâni, și d'a înmulți numărul negustorilor prin asemenea elemente bune și sănătoase, era cea mai mare ambițiune ce hrăneă un comerciant român.

Această ambițiune, această tendință d'a scoate băeți tineri între oameni și d'a-i face negustori întocmai după chipul și asemănarea sa, de vre-o 60 de ani încoace, încetul cu încetul, a scăzut și aproape a dispărut. Comerciantul când îmbătrânește și vrea să se retragă din comerț nu mai lasă prăvălia teighetarului său, ca să i-o plătească într'un termen oarecare, ci o vinde pe bani gata unui capitalist, mai totdeauna evreu, care o desface în detaliu, cu prețuri scăzute, într'un timp mai mult sau mai puțin îndelungat. Printr'acest fapt a făcut trei rele: și-a vândua marfa, mai eftin decât ar fi realizat vânzând-o ciracului, a lipsit piața română de un comerciant, al căror număr scade din zi în zi, și a creat celorlalți comercianți un concurent puțin scrupulos, care prin desfacerea sa, pe prețuri scăzute, fac o concurență prejudiciabilă intereselor comercianților stabiliți.

Poate că s'au făcut oarecare încercări cu unii băeți de prăvălie, cari n'au corespuns așteptărilor, și au amăgit buna credință a patronilor. Se prea poate, dar nu trebuie osândiți la lipsă de încredere toți, din care mulți ar corespunde întregii confiențe a stăpânilor. Trebuie să se mai facă și alte încercări, îngrădindu-se negreșit de toate garanțiile ce acordă legea pentru paza angajamentelor luate, în interesul folosului opștesc, pentru a feri comerțul român de o desnaționalizarea complectă, și pentru a perpetua numele și tradiția unor firme cu reputație excelentă într'un timp cât se poate mai lung.

S'a făcut încercări d'asemenea fel vrednice de toată lauda în două ramuri de comerț român. In acelea de cofetărie și băcănie, care au dat rezultate excelente.

Poate că dintr'această cauză ele mai mult ca oricare altele au rămas în mâini de români, mai mult ca în oricare altele, și s'a păstrat caracterul lor național. Ar trebui ca să intervie și legea în favorul acestor perpetuări, iar instituțiile noastre de credit ar putea să facă vre-o combinațiune, prin care tinerii comercianți să poată cumpăra fondul de prăvălie al stăpânilor plătindu-le de-odată și după aceea el să restituie banii împrumutați în rate repartizate pe mai mulți ani.

Trebue făcut ceva, mult, chiar foarte mult, pentru redobândirea terenului pierdut și reintrarea patrimoniului comercial, industrial și profesional iarăș în mâinile românilor. Credem că persoanele în drept, care au căderea și puterea să facă acest pas util, se vor gândi și vor face ceva pentru aducerea sa la îndeplinire. Ar trebui ca și comercianții să facă ceva spre a îndupleca măcar pe unul din copiii săi s'o îmbrățișeze o bransă negustorească, și a mărita măcar pe una din fetele lor după un negustor, spre a dà prin exemplul dat de ei, vechiul prestigiu al negustorului român.

Câteva documente privitoare
la industrie și negușori

ANEXE

Câteva documente privitoare la industrie și negustori.

Ca specimene de acte cari interesează industria și pe industriașii români din trecut, publicăm următoarele documente ce le avem la îndemână, toate făcând parte din colecțiunea de documente dăruite de mine Muzeului Camerei de Comerț și industrie din București.

I.

*Cătră cinstita orășinească administrație.
Dela Opstiea negustorilor din orașul Eșii.*

Jalubă.

Fiindcă dila rânduiriă dumnealui căminarului Ștefanachi Panu în slujba vătășii di administrație, din ciasul di când s'au rânduit și până astăzi s'au purtat cu celi mai plăcuti purtări fără a pricinui cel mai mic catahrisās, dar nici atacarisc, ci s'au purtat cu celi mai plăcuti purtări, precum și mai înainti în slujbili cari au săvârșitu pământului acistuia, după cum nici să poati tăgădui, poși fiindcă acum auzim că în locul dumnealui are a să rândui pi altul căutătoriu aceștii slujbi, noi plecași ni rugăm cinstitiū admīnistratiūi cu jaluba aceasta a noastră, să să aducă la știința locului competent, orătând a noastră mulțumiri cu a sa persoană, iar la din împotrivă, cu o singură nimulțămiri și nităceri vom rămâne cu orânduiriă altuia în locul dumisale Căminarului. Și totodată cu asemenea tânguitoari jalubă vom fi siliți a ni adrisarisi și la mai înalt loc spre liniște și neobiđuiriă obștii, ci nu au suferit dila rânduiriă sa în această slujbă, precum mai di dovadă lămurește și atistatul ci i s'au dat cuprinzători asămīnia di la fostul marili logofăt și cavăeri trebilor din lăuntru dumnealui Iordachi Catargiu.

1837 Noembrie 7, Eși.

(ss) Panatolis Petro staroste.

(ss) 1)

(ss) 1)

1) Semnături grecești indescifrabile.

(ss) *Mai marile stărostiei* Th. Boțeanu *paharnic.* (ss) *Leiba Karniol.*

(ss) Ștefan Fiodoriu *starostile de crășmari.*

(ss) Axinte sãn Vasele *staroste de pescari.*

(ss) Mihail Stamatiu *Bacalbașa.*

(ss) Ioan Leutaru (?) *memgebașa.*

(ss) Theodor Grigoriu *staroste de boiangerii.*

(ss) Mincu Vasiliu *starostele di cherestegii.*

(ss) Doiciu *staroste de boengelerie.*

(ss) *Starosta...* (urmează iscălitura in limba rusă).

(ss) Hristodul *Netarbaș.*

(ss) Nechita Mărzac *staroste di croitori.*

(ss) Ivanu *starostile di talpalari.*

(ss) Ioniță Munteanu *staroste di bărbieri.*

(ss) Vasăli Muș(ete)scu *starostele di plăcentari.*

(ss) Niculai *starostile di sandocari.*

(ss) Stoian Gligoriu *starostile di măhali.*

(ss) Costache Leonte *starosti di făclieri.*

(ss) Constantin sin Mihai *starosti di olari.*

(ss) Apostol Săpunaru *staroste.*

(ss) Ghirghe Christea *staroste di chirămădari.*

(ss) Hristi *starosti di brahași.*

(ss) Neculai Ivano *starosti di țismari.*

(ss) Neculai Hriste *staroste di căldărari.*

(ss) Mihai Răileanu *starosti de băcătari.*

(ss) Neculai Hărjău *staroste di cojocari.*

(ss) Eu Ștefan sin Ivan *staroste di bresla testarilor și
pietrarilor.*

(ss) Sandu Jebărcă *foștu staroste.*

(ss) Ioan Polcovnicu *ceșu de bresla testarilor.*

2.

*Cu mila lui Dumnezeu Noi Mihail Grigoriu Sturza Vv.
Domn Țării Moldavii.*

Patentă

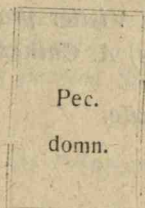
pentru fabricanții sau meșterii de treapta a doua.

Dumitru Făgărășanu din orașul Eșii, ținutul Eșii, fiind cunoscut de mic fabricant din corporația calfă de pietrari al acestui târg, și cuvenindu-se a se socoti între patentari de

treapta a doua al acestei corporații, și de a dobândi toate dreptățile ce sânt legiuite pentru asemenea fabricanți, are slobodă voe a-și unelti meșteșugul peste toată întinderea Țării, plătind la Visteria Țării hotarata somă de patentă de treapta a doua optzeci lei pe an, și osăbit opt lei zeciuala pe darea sa va mai da pe tot anul la casa Eforiei orașului.

Drept aceea, spre a fi cunoscut și ocrotit de toate dregătoriale Țării, ca umul ce este așazăt la această orânduială a corporații sale, i s'au dat la mână această patentă protocolită de către dumnealui Vel-Vistier și încredințată cu pecetia Domniei Noastre.

(ss) Vel Vistier procit.

Șeful secției (ss) Spătar Codrescu

No. 42. Eșii 1845, Martie în 19 zile.

3.

Cu mila lui Dumnezeu Noi Mihail Grig. Sturza Vv.
Domn Țării Moldovei.

Patentă

pentru fabricanții sau meșterii de treapta a triia

Agop sin Armanu din oraș Eșii, ținutul Eșii, fiind cunoscut de meșter lucrător din corporația șlicari i cāndoragii al acestui târg, și convenindu-se a se socoti între patentari de treapta a triia al acestei corporații și de a dobândi toate dreptățile ce sunt legiuite pentru asemenea meșteri, are slobodă voia a-și unelti meșteșugul peste toată întinderea Țării, plătind la Visteria Țării hotărâta somă de Patentă de treapta a triia cincizeci lei pe an, asemenea și câte opt parale la leu pe an pentru ținerea slujitorilor, și osebit cinci lei zăciuala pe darea sa va mai da pe tot anul la casa Eforiei orașului.

Drept aceea, spre a fi cunoscut și ocrotit de toate dregătoriale Țării, ca unul ce este așezat la această orânduială a corporației sale, i s-au dat la mână această Patentă, încredințată cu pecetea Domniei Noastre și protocolită de d-lui vel Vistier.

Pec.
domn.

(ss) vel Vistier procit.

Șef secției: (ss) A. Chinezu Sărdar.

No. 36. Iași 1846 luna Ghenarie în 4 zile.

4.

Orașul București.

Anul 1846, luna Ghenarie, 1.

Dumnealui Stanciu Ioan, ciracu Dumnealui chir Petre Pan, cavafu, viu(n)d la aceiasta Stărostie și-au cerut voe a-și dăschide prăvălie dă căvăfie în rindul celorlanți neguțători.

Deci Stărostia, după cercetarea ce au făcut pentru pomenitul, s'a ugăsit dăstoinic și potrivit cu hotărîrea urmată, i s'au dat și de către noi voe a-și dăschide prăvălie și a să unelti cu acestu negoșu dă căvăfie dându-și și obișnuitul canon la cutiia Corporații după obicei, și spre a fi cunoscut și de cavafi, i s'au dat acestu atestat la mână-i cu a Corporații pecete și ale noastre iscălituri.

1846, Ghenarie 1.

(ss) Niculae Fulgean, staroste.

(ss) Simion Popovici, epîtropu.

(ss) Ghiță Gheorghian, logofătu Stăroștii.

(L. P.)

5.

Clas 1.

Departamentul Vistieriei.

Alecsandru Nicolae Chirilov din mahalaua Lucaci, oraşul Bucureşti, neguţător fiind de cea întâi clasă a patentelor cu No. 1, are toată voea şi slobozenia a se neguţători cu amănuntul şi ardicata în ţară şi afară din ţară fără nici o proprimie; aşijderea dobândeşte printr'această şi toate drepturile şi căderile hotărâte pentru asemenea neguţători. Drept aceea spre a fi ştiut şi spre a i se respectă drepturile de către toate dregătoriile locale, i s'a dat la mână această patentă, încredinţată cu pecetea Sfatului Administrativ şi adeverită de Vistierie.

Al Prinţipatului Țării Româneşti în lucrarea de mare Vistier :

(ss) Iancul Filipescu.

Pecetea
timbrată a
Vistieriei

Secretar (ss) C. Merişescu.

No. 109. Bucureşti.

Secţia 1. Anul 1847 luna Apr. 8.

6.

Cinstita Poliție a Capitali.

Starostea Corporații Cafegii, Tutungii.

Ieste rugată cinstita Poliție a bine voi slobozi un pașaportu pă numele D-lui Stere Constandinu, patentar al acestei Cgr-

porați, ce voiește a merge peste graniță, în Moldova, pentru a sa trebuință în soroc de o lună de zile și înapoi cu trăsura chirieși. In urma plecării D-lui orice pretenție să va ivi va fi Stărostiea chezașe răspunzătoare.

1852, Frevori (sic) 26

(L. P.)

Thiodoros Dimitriu.

No. 48. — 26 Februarie.

Vo.

De ani : 55.

Statul : de mijloc.

Păru : cărunt.

Sprincenile : negre.

Fruntea : potrivită.

Ochii : căprui.

Gura (potrivite.

Nasu (

Obrazul (uscățive.

Bărbia (

Fața : zmeadă.

7.

Corporația cojocarilor groși.

Gligori sin Ștefan din mahalaua Dobrotesi, văpseaua albastră No. 1p, merge în Moldavia cu chervan prin granița Focșanilor după al lui negoșu în soroc de trei luni, și poliția va bine voi a-i slobozi pașaportu prin a stărostii chezașie ori la ce să va ivi pân la a lui întoarcere.

1852, Februarie 25.

Ionțiă Ioan, staroste.

(L. P.)

No. 47, Februarie 26.

De ani : 36.
 Statul : de mijloc.
 Părul
 Sprinceanile castanii.
 Fruntea : deschisă.
 Ochi : căprui.
 Nasul (potrivite.
 Gura (
 Bărbia : mică.
 Obrazul : firesc.
 Fața : zmeadă.

8.

Cinstitei Poliții a Capitalei, București.

Stărostia Corporației Tabacilor.

D-lui Andrei Nicolau, supusul otoman, ce este venit din Turchiia, dela Rușciuc, încă din anul încetat 1851 cu pasport otoman, pă care l'au pierdut și care acum voiește a să întoarce la urma sa prin schelea Giurgiu, este plecat rugat cinstita Poliție să bine voiască a-i slobozi un pasport pentru pacinica sa întoarcere la urma sa în chezășia aceștii Stărostii pentru orice pretenție să va ivi în urmă-i.

Staroste, G. Trandafir.

(L. P.)

Luna Martie 4.

Anul 1852.

No. 55, Martie 4.

9.

Cinstitei Poliții a Capitalii.

Stărostiia Corporației Bogasierilor.

D-lui Parascheva Hagi Atanasiu cu trăsura cu chirie merge la orașul Giurgiu și de acoloa trece piste granită în părțile

Europii, la târgul Lipischii, pentru trebile comerțului său, căruia rugată este cinstita Poliție a bine voi de a-i slobozi un pasport de slobodă mergere și întoarcere cu soroc de trei luni n chezășia aceștii Stărostii pentru orice pretenții s'ar ivi dela plecare și până la întoarcere.

Staroste (ss) I. Ioannidi.

(L. P.)

No. 821, Martie 19.

No. 271.

Anul 1852.

Luna Martie 18.

Vo.

Dă ani . 27.

Statul : Inalt.

Părul și Sprâncenile : Castaniu închis.

Fruntea : dăschisă.

Ochii : negri.

Năsă și Gura : potrivite.

Bărbia : rătundă.

Obrazul : prelungu.

Fața : zmeadă.

10.

Cinstitei Agii. Stărostiea pânzarilor.

Ionită sin Sebea, abagiu, merge în Turchia prin șchelea Giurgului cu sorocu dă trei luni ; este rugată cinstita Agie să sloboză un pașaportu dă drătın în chezășia aceștii Stărostii.

Hagi Din Dimmitrie.

(L. P.)

1852, Martie 4.

La Slivin, Cotel și Tirnova.

No.¹⁾, Martie 5

Vo.

De ani : 35.

Statul : de mijloc.

Părul și Sprincenile : castaniu deschis.

Fruntea : potrivită.

1) Loc rupt în act.

Ochii : căprui.
 Nasu : mare.
 Gura : potrivită.
 Bărbia : rătundă.
 Obrazul : firesc.
 Față : zmeadă.

 II.

Cinstitei Poliții, Starostiia Corporații Bragagiilor.

Petre Ioan și Mariia, soția lui Anghel Nicolae din mahalaoa Olari, trece graniță în Turchiia, la Turtucaia, prin șchela Oltenița. soroc de o lună dusu și întorsu, este (r)ogată ci(n)stita Poliție ca să binevoiască a slobozi pașaport de drum, iar orce să va ivi depe urma lor, va fi supt răspunderea acești Stărostii.

1852, Martie 10.

Anastasios Ioan

(L. P.)

No. 65, Martie 10.

Vo.

Dă ani : 60.
 Statul : cam înalt.
 Părul : cărunt.
 Sprincenile : castanii.
 Fruntea : potrivită.
 Ochiii : căprui.
 Nasu : lungu.
 Gura : mare.
 Bărbia : lată.
 Obrazul : prelungu.
 Fața : zmeadă.

 12.

București în 1 Februarie 1861. Poliță de lei 6400. De astăzi după trei luni de zile vou plăti pentru această una și singură a mea poliță în ordinul d-lui Stanciu Ion mai sus ară-

față lei șase mii patru sute tocmai. Prețul lor l-am primit în număr, și la soroc mă supui la plată conform legiuirilor pentru polițe.

Cătră mine însu'mi,
în București.

(ss) Alecu Șerbănescu

Pentru mine se va număra prin din față poruncă d-lui Hristova, pe care am primit în naht.

1861 Aprilie 22. București.

(ss) Stanciu Ion.

Protest

După rezoluția pusă de d. Președinte asupra poliției d-lui Hristea Hristova, prin care cere a se protesta biletu copiat mai sus, căci de către d-lui Alecu Șerbănescu nu i s'a plătit la soroc, în urmarea art. 168 și 169 din cond. de comerț mergând împreună cu d. reclamant și cu martorii mai jos însemnați la d-lui, și la întebarea făcută pentru ce nu se plătește, au răspuns:

„Această poliță de lei șase mii patru sute este a mea în ade-
văr, și fiindcă astăzi nu mă înlesnesc ca să o plătesc, și spre
„formă am iscălit însu-mi.

1861 Mai 2.

(ss) „Alecu Șerbănescu“

Răspunsu de mai sus dat de d-l Alecu Șerbănescu s'a ur-
mat față cu noi.

(ss) I. Rădulescu.

(ss) Dumitru Ioan am fost față.

(ss) Dimitrie Nica.

(ss) Ilie Dincă am fost față.

(ss) Hristea Hristovici.

Președ. Tribun. Comercial din București.

No. 724. — Protestul în față însemnat urmat fiind după cererea d-lui Hristea Hristova, se adeverează cu pecetea Ju-
decătoriei și semnătura Președintelui.

Prezedent: (ss) D. Porfirescu.

(L. S.)

(ss) I. Rădulescu

13.

Ministeriul de Financie.

Prefectura districtului Iași.

Biuroul de constatare.

No. 1543.

Ocolul I
Orașul Iași.
Comuna, Circonscripția I
A căreia populație este de
20.000 suflete în sus.

Patenta de zaraț
pentru nalu 1869, trâm. III, IV
Liberată în virtutea legii dela
26 Ianuarie 1863.

No. 28 al articolului din rolul suplimentar.

Clasa 3. Tacsă lei 51 bani 86.

Subsemnatul Prefect al districtului încredințez că domnul Meeru Halonoi este așezat în rolul patentabililor anului curent ca zaraț cu contuar în țară numai pentru profesiunea principală arătată mai sus, și pentru întreprinderile acesorii însemnate la vale.

Pe aceste baze, s'a liberat patenta de față, în virtutea căreia purtătorul ei a dobândit dreptul d'a esersa profesiunile aici denumite, conformându-se regulamentelor municipale și polițienesti.

p. Prefect : (ss) N. Alecsandrescu.

(L. S.)

Controlor : (ss) C. Rusei.

14.

Listă de neguțătorii streini din Iași în 1833.

Neguțătorii armeni, starea 1-ii.

Matos Crimliu.

D. Z. Furnică. — Industrie.

Gligorie Găină.
 Solomon Bacalu.
 Ghiumiuș Crămlău.
 Ovanes Crimliu.
 Hagi Tatos.
 Apriiam Ciachir.
 Chircor Chisim.
 Aciman Anuşolu.
 Hagi Manciu.
 Hagi Manuc.
 Ilie Popovici.
 Ovanes Hudic.
 Ovanes Caracaș.

Jidovii, starea 1-iu.

Mihail Daniil.
 Naftulea Avram.
 Lipa Teler.
 Leiba Carniol.
 Solomon Herman.
 Solomonică Postavar.
 Leiba Grosul.
 Herșcu Leiba Rozințval.
 Moși Leiba.
 Simon Filman.
 Samoil Canter.
 Nahman Botoșineanu.
 Hascal Botoșineanu.
 Nahman Zarafu.
 Leiba Zarafu.
 Aizil Leiba Botoșineanu.
 David Naigher.
 Liba Șlăfgher.
 Idăl Safrim.
 David Șirer.
 Solomon tovarășul lui Leiba Grosul.

Neguțătorii greci, starea 1-iu.

Gheorghe Dăscalu blandar.
 Dimitrie Brașovanu.
 Alecsă Emanoil.
 Dumitru Zamfirovici.

Papazoglu.
Andricu Vizantie.
Costea Zarifpopolu.
Toma Neculai.
Alexandru Neculau.
Toader Cavuna.
Ștefan Gustea.
Andoni Liptcanu.
Dimitrie Neculau, ce-i zic și Bilicciu.
Iamandi Neculau.
Dimitrie Badaluna.
Todir Naum.

Note explicative la planșe.

Planșa de pe coperta cărții, reprodusă și în format mai mare sub **No. 1**, înfățișează o ședință a isnafului (breslei, corporației sau șteului, cum se zicea în Ardeal) tăbăcarilor români din orașul Făgăraș, zugrăvită pe interiorul capacului lăzii acestui isnaf. Lada este de lemn de stejar, artistic lucrată, având pe preții exteriori diferite scene din viața meșteșugarului tăbăcar.¹⁾ Lățimea ei e de 41 cm., lungimea de 57 cm. și înălțimea de 36 cm.

Această ladă se află astăzi în Muzeul de documente comerciale al Camerei de Comerț și Industrie din București.

Achiziția prețioasă revine binevoitoarei atențiuni a d-lui **Christ. D. Staicovici**, fost secretar general al Minist. de Industrie și Comerț, astăzi vice-președinte al Camerei de Comerț și Industrie, căruia îi aduc cu acest prilej viile mele mulțumiri pentru atențiunea și bunăvoința ce în totdeauna a arătat trecutului industriei și comerțului țării.

În ladă, pe lângă tabla de convocare, în formă de inimă, de lemn de stejar, sculptată pe ambele părți, starostele păstra actele și banii isnafului, precum și giuvaerurile sau alte scule de preț ce i se încredințau spre păstrare. Ea mai are o cutie de lemn cu închizătoare secretă.

Scena, zugrăvită pe interiorul capacului lăzii, reprezintă o ședință a isnafului tăbăcarilor, în care un

1) Catalogul Ministerului Agric., Industriei și Comerțului și Domeniilor de obiectele expuse la Expoziția generală română din 1906.

membru din dreapta starostelui, cu numele Nicolae Pătrașcu, prezintă un așt, care apoi se ia în discuțiune de membrii aflați în ședință, strânși împrejurul unei mese lungi, acoperită cu o față de masă albă.

Starostele din fruntea mesei se numește Stanciul Comăneanu. El are în dreapta lui pe Nicolae Pătrașcu și pe Nicolae Coman, iar în stânga lui are pe Ștefan Șonțu, Vasile Șonțu și Nica Petrașcu.

Ilustrația mai înfățișează interiorul unui salon mare, cu boltă arcuită și coloane rotunde cu frescuri, iar pardoseala salonului cu lespezi de piatră.

Planșa No. 2 reprezintă tabla de convocare, în formă de inimă, de lemn de stejar, cu care tablă omul însărcinat de starostele isnafului se prezentă la membrii, și aceasta însemnă că în ziua și la ora ce li se anunță, va ține ședință isnaful.

Tabla de o parte are sculptate o ancoră în mijlocul ei și data de 1643, anul în care s'a înființat isnaful tăbăcarilor din orașul Făgăraș. Iar în cealaltă parte, față în față, doi lucrători tăbăcari în funcțiunea lor. Sus e un belciug, prin care se trecea o panglică, ca să poată fi atârnată la gât.

Planșa No. 3 reprezintă 7 peceti de stărostii, și anume :

1. pecetea stărostiei corporației **pânzarilor și abagiilor** din anul 1845. În interior, deasupra și de desuptul aripilor întinse ale vulturului muntenesc cu crucea în cioc și încoronat, se află monograma starostelui pânzarilor și abagiilor din București din acel an : H(agi) D(inu) D(imitrie) M. Pecetea e reprodusă pe docum. 10 dela pag. 237.

2. pecetea corporației **cavafilor** din București din anul 1841, având în interior, în mijlocul unei ghirlande de lauri, vulturul muntenesc cu crucea în cioc și încoronat. E reprodusă pe docum. 4 la pag. 233.

3. pecetea stărostiei **bragagiilor** din București.

având în interiorul ei vulturul muntenesc cu crucea în cioc, în sbor. E reprodusă aci pe docum. 11 dela pag. 238.

4. pecetea stărostiei corporației **cafegiilor tutungii** din București din anul 1839, având în interiorul ei vulturul muntenesc cu cruce în cioc. E reprodusă aci pe docum. 6 dela pag. 234.

5. pecetea corporației **bogasierilor** din București, din 1852, având în interiorul ei, la stânga pe Mercur, șezând și ținând în mâna stângă trei șerpi încolăciți, cu capetele în sus, la dreapta o corabie cu trei catar-guri plutind, iar de desuptul lor o ancoră culcată. E reprodusă aici pe docum. 9 dela pag. 236.

6. pecetea stărostiei corporației **cojocarilor groși** din București din anul 1840, având în interiorul ei vulturul muntenesc cu crucea în cioc și încoronat. E reprodusă aci pe docum. 7 dela pag. 235.

7. pecetea corporației **tabacilor** din București din anul 1851, având în interiorul ei vulturul muntenesc cu crucea în cioc între drapele militare. E reprodusă aici pe documentul 8 dela pag. 236.

Planşa 3.

1

2

3

4

5

6

7

Indice

de nume proprii și localități

A.

- Ackerman, 26.
Adrianopol, 26.
Africa, 158.
Afumați, sat în jud. Ilfov, 90, 96.
* Ahmet neguțătorul din Bârlad, 105.
Ainali-Kavac, 11, 26.
Albania, 104, 154.
* Albul căldărarul din București și soția sa Bălașa, 146.
* Alevit băcanul, fratele lui Tudor din Iași, 31.
* Alexandra zugrăvița, 188.
Alexandria în Egipt, 158.
Alexandru cel Bun, 12, 165.
Ali Pașa, 22.
* Anastase cavaful din Focșani, 202.
* Anastase Duca lipscanul din Iași, 30.
* Andrei croitorul din Iași, ginerele Ambrosoaii, 223.
* Andrei preotul din mahal. Spirii din București, socrul Oprii șelarul, 210.
* Anghel zaraful, 37.
Angheli negustorul, 131.
* Anghelușa, fata mai mică a Catrinei zugrăvoaia, soția Șetrarului Gheorghe Aslan, 190.
Anglia, vezi Englitera.
Antile, 137.
* Antimia, soția întâi a lui Ștefan zugravul, cu nepoții ei Gligorașco și Savin, feciorii Mariei, 188.
* Anton Hagi zăbunarul și soția sa Nița Hagica, 70.
* Antonie, 208.
* Antonie Vodă, 104.
* Apostol argintarul, 143.
* Apostol Criteanu neguțător, 105.
* Apostol șalvaragiul cu soția sa Bena, 202.
Arbut Hagi Chiriac Medelnicer, 92, 96, 97, 98, 127.
Ardeal, 14, 88, 93.
Argeș. Ispravnici de —, 50, 174.
Arhanghel, 149.
Armeni, 24, 26, 27, 29, 30, 37, 69, 104.
Asachi Gh., 198, 199.
Asan George băcan, 137.
Assan Gh. Stolnic, 92.
Asia mică, 156.
* Aslan Gheorghe Șetrar, vărul Catrinei zugrăvoaia, 190.
* Aslan neguțătorul din Iași, 34.
* Atanasiu staroste de neguțători, 126.
Australia, 137.
Austria și Austriaci, 12, 26, 33, 36, 41, 56, 73, 102, 130, 169.
Azuga, 175.

B.

- Babadag, 22.
 Bacău, 183, * 190.
 Bahluiul, 101, * 224.
 Baiazed al 2-lea Sultan, 9.
 Băleanu Nicolae mare Vor-
 nic, 218, 222.
 Bancu Toma brașovean, 97.
 * Bantaș Ștefan, 84.
 * Barbu Catana brașovean,
 136.
 * Barbu șelarul din Pitești,
 210.
 Barfuss, 197.
 * Bârlad, 110.
 Basarabia, 23, 27, 124, 128, 156.
 * Băcă Constantin și soția
 lui Avramia, 189.
 Batiște, moșie în jud. Prahova,
 39, 88, 96.
 Bauer, 29.
 Belgia, 180.
 * Belitâniei moșie în țin. Hâr-
 lăului 34.
 Berlin, 151.
 Berman Ad., tipografie, 200.
 * Bibescu Dimitrie, 143.
 Bielt, 198.
 Bistrița, apă în Moldova, 155.
 Bistrița mănăstire, 165.
 Blaj, 87, * 89.
 Boemia, 181.
 Bogoi, 127.
 Bombei, 158.
 * Borănescu Ghinea, 201.
 * Boșneag Alexandru Carlo-
 vici cavaler, vițe Prezident
 al Divanului, 143.
 Brăila, 15, 20, 21, 27, 35, 68,
 124, 150, 175.
 Brâncoveanu Gr. vel Logofăt,
 68, 169.
 Brandenburg, 8.
 * Brânză Iordache și Vasile,

- cu moșie în Fedeleşani, 147.
 Brașov și Brașoveni, 30, 68,
 69, 87, 96, 97, 98, 101, 102,
 103, 142, 147, 215.
 * Brătila de jos, 188, 189.
 Brenier consul austriac, 120.
 Britani, 26.
 Brognard, 16.
 Bucov, 97.
 Bucovina, 27.
 Buda, 9, 87.
 Budapesta, 198.
 Bulgari și Bulgaria, 26, 27,
 105, 127, 158, 170.
 * Burtea, moșie în jud. Ilfov,
 212.
 Buzău, 87, 155, 199.

C.

- Cafa din Crimeea, 8.
 Calcuta, 158.
 Căldărușani mănăstire, 197 și
 * 142.
 Calimah Alex. Vvod., 64.
 Calimah Scarlat Alex. Vvod.,
 73, * 130, 132.
 * Calotă Clucerul cu fiică sa
 Stanca, 212.
 Cămpina, 69, 119, 174.
 Cămpulung din Mușcel, 174.
 Cantacuzinești, 169.
 * Cantacuzino Constandin
 mare Agă, 224.
 Cantacuzino G. Gr. 175.
 * Cantacuzino Șerban Vodă,
 207.
 * Capsimon neguțătorul, 106.
 Caragea Ioan Gh. Vvod., 129,
 130.
 Caragea Nicolae Vvod., 39, 40,
 47, 88.
 Cărbunefi, jud. Gorj, 172
 Carcalechi Zah., tipografie,
 199.

- * Cârnet, deal în jud. Muşcel, 201.
- * Cârstea Braşoveanul, 31.
- * Căţinea din Bucureşti, 144.
- * Căţinea cucoană din Iaşi, 144.
- Caucaz, 20.
- * Cernăteşti deal, 212.
- * Cernica moşie, 146.
- * Cernavodeanca Aspra, 205.
- Cetatea-Albă, 7, 9.
- Chenciu Hristea bulgar, 127.
- Chilia, 7, 9, 156.
- Chiperesti, sat aproape de Iaşi, 88, 101.
- * Chirca zaraful, 37.
- * Chircul cavaful din Bucureşti, 206.
- * Chirculescu Ianache, 37.
- * Chiriace Hagii, 107.
- * Chiriace lipscanul din Bucureşti şi soţia lui Catrina, 30.
- * Chişescu Ion bogasierul din Bucureşti, 201.
- Ciceacov amiral rus, 127.
- Ciorogârta, 89, 90.
- * Ciumeşti, sat în jud. Muşcel, 210.
- * Codreanu Ioniţă blănar, 201.
- Codrescu Gh., tipografie, 200.
- * Cojocul de sus, moşie în jud. Ilfov, 69, 209.
- Colintina, apă în jud. Ilfov, 39, 88.
- Colintina Florescului (azi Floreasca), 127.
- Colson, 29, 30, 135.
- Colţea, spital, 39, 148; — biserică, 192.
- Comana biserică, 192.
- * Comăneşti, sat în ţinutul Bacăului, 130.
- * Comăneşti, moşie în jud. R.-Sărat şi Brăila, 34.
- Comarnic, 175.
- Comino Generalul, 125.
- * Costachi Vasile Vornic, 188.
- * Constantin băcanul hangiul din hanul Filipescului din Bucureşti, 32.
- * Constandin cavaful din Bucureşti, 206.
- * Constandin, cumnatul lui Păun cavaful, 206.
- * Constandin, fiul mai mic al lui Dumitrache şelarul din Bucureşti, 210.
- * Constantin croitorul şi soţia lui Marula, 210.
- * Constantin croitorul, soţul Mariei şi fratele Ancuţei, 212.
- * Constantin lipscanul din Bucureşti, 30.
- * Constantin lumânărarul din Bucureşti cu ginerele său jupân Statie, 223.
- * Constandin neguţătorul, feciorul lui Maxim, 34.
- * Constandin Postelnicul din Iaşi, 189.
- * Constandin protopsaltul din Bucureşti şi dascăl cu soţia sa Necuşta, 201.
- * Constandin suiulgiul şi soţia sa Nastasia, fiica mării mare a Catrinei zugrăvoaia, 190.
- * Constantin Tărăcianu, 147.
- Constantinopol, 12, 13, 16, 17, 18, 21, 24, 25, 27, 46, 52, 64, 68, 69, 70, 107, 139, 147, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158.
- Copaing I. tipografie, 199, 200.

Copou grădină în Iași, 193.

Coradin negustorul, 120.

Costinescu, 175.

* Crăciun ceprazarul, 142.

Craiova, 38, 47, 77, 83, * 144, 166.

* Crângureni moșie, 142.

Crimeea, 12.

* Crișomu moșie, 189.

* Crivina, livada dela—, 223.

* Crupenschi Andronache biv vel Ușier, 34.

Cuciuc-Kainargi, 11, 15, 17, 18, 26, 33, 34, 51.

* Cula, întâia soție a lui Mușat săpunarul din București, cu fiii lor Apostol, Ioan și Zoița, 223.

Curtea de Argeș, 165, 192.

Cușnicov 121.

D.

Dâmbovița apă, 40, 91.

Dâmbovița, județ, 50, 130, 174, 183.

* Danciul cu moșie în satul Ciumești, jud. Mușcel, 210.

Daniil negustor bacalbașă, 40.

Dantzig, 8.

* Darie cizmarul cu feciorul lui Nicolai lipcanul, 208.

* Datcoveni moșie, 222.

* David Ceășul din Scheaiul Țării Ungurești, 31.

* David Leiba jidovul, 130.

David sin Moisi starostele e-vreilor, 57, 116.

* Deadiul fost mare Spătar și soția sa Tofana, 208.

* Dediul Iuzbașa de dorobanți ceprazarul, 142.

* Deșliu Diamandi Vameș și soția lui Maria, 37.

Diaconovici, 198.

* Diamandi croitorul cu fiul său Radul din București, 212.

* Dima cu soția sa Țana și fiul lor Marin, 145.

* Dima băcanul din Focșani și soția lui Călina, 31.

Dumitrescu I. Procopie, 154.

Dimitrie Anton negustor, 123.

* Dimitrie (Mitul) Hagi Ioan șelarul, cu fiii săi Mihai Polcovnicul și Elena, 210.

* Dimitrie Popa Sachelarie, 30.

* Dimitrie șelarul din București, 209.

* Dimitriu Vella. Neculai Căminar, 110.

* Dina, 143.

* Dinul işilcarul din București, 202.

* Dinul Logofătul din București, 204.

Dobrogea, 170.

* Dobrotă, 142.

Dositei Mitropolitul (Filitti), 89, 90, * 91.

* Dragne băcanul din București, 31.

* Dragne Dârstoreanu, 190.

* Dragomir, 142.

* Drăghici Hagi din București, 202, 204.

* Drăstor, 104.

* Dubău Tudosie vel Logofăt, 188.

* Duca Vodă, 190.

* Dudescu Radul mare Păharnic, 146.

* Dudul argintarul din București, 143.

* Dumitrache bir vel Medelnier, 84.

Dumitrache, cumnatul lui

- Stănuță fabricantul, 128.
- * Dumitrache, bagasierul, fiul lui Mușat săpunarul din București, 223.
- * Dumitrache Hagi șelarul din București cu soția sa Elena, 210.
- * Dumitrache șelarul și ceprăzarul din București, și soția sa Maria, 210.
- * Dumitrașco meșterul căldărar, 146.
- * Dumitrașco și unchiul său Pătru Mărcioiul Șchiaul, 31.
- * Dumitru băcanul din București și soția lui Bălașa, 31.
- * Dumitru săpunarul din București, 222.
- * Dumitru tabacul din București, 207.
- * Dumitru vâtaful de trăistari din București, 205.
- Dunăre, 13, 14, 25, 27, 39, 51, 68, 71, 86, 119, 124, 127, 148, 150, 151, 153, 156, 158.

E

- Egipt, 156, 158.
- Eliade I., tipografie, 199.
- * Enachi cizmarul din Iași, 208.
- * Ene Lefter băcalul din Iași, 31.
- Englitera și Englezi, 9, 41, 99, 180, 224.
- Epiroți, 29.
- Europa, 26, 34, * 144, 147, 148.
- Evrei și jidovi, 37, 57, 63, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 125, 129, 132, 137, 138.

F

- Fanarioți, 14, 107.
- Faulquier, 222.
- * Fedeleșanii moșie, 147.
- * Fedeleșanul Gavril, 147.
- Ferbinți, fabrica dela—, 96.
- * Filaret Mitropolitul, 90 și 91.
- Filipescu Const. biv vel Vis-tier, 99.
- Filipescu Gheorghe, 143.
- * Florești moșie, 190.
- * Floru Ioan, 30.
- Focșani, 57, 115, * 144, 166, * 190, 195.
- Fotino Dionisie, 29, 32.
- Francezi și Franța, 26, 33, 41, 169, 180, 191.
- * Froni blănarul din Iași cu soția sa Aspra, 84.
- Fundeni, moșie în jud. Ilfov, 39, 88.

G

- * Găești, moșie în jud. Vlașca, 206.
- * Găgești, moște în țin. Putnii, 31.
- * Galaction monahul, pe mi-renie Gheorghe, fiul mai mare al lui Dumitrache șelarul din București, s'a călugărit în m-rea Neamțul, 206, 210.
- Galați, 12, 15, 20, 21, 27, 35, 124, 148, 184.
- * Galeți Constandin Șătrar, soțul Nastasicăi, fiica Catri-nei Ilășca și a lui Ioniță, feciorul lui Gheorghe zugra-vul, 190.
- Galiția, 104, 107, 108, 137.
- * Gănescu, m-re în Craiova, 223.

- * Gărdescu Ion Sărdarul, 224.
Gaudin Honoriu fabricant în București, 99.
* Gavril fost vătaf de vieri din Iași și femeea lui Agafița, 31.
Genova, 9, 10, 197, 198, 199, Genovezi, 7, 10.
Germania și Germani, 9, 12, 24, 30, 41, 169, 191.
* Gheorghe Apostol brașoveanu, 136.
* Gheorghe arbănașul din Iași 105.
* Gheorghe cupetuț din Drăstor, 104.
* Gheorghe Jicnicerul spițer din Iași, cu nepoată sa Sultana, 208.
* Gheorghe preot din București, 223.
* Gheorghe staroștea de cavafi din București cu soția sa Anița și cu ginerele lor Ion, 205.
* Gheorghe zugravul din Iași, cu feciorii lui Costea (Constantin) zugravul și Postelnic, Ioniță și Ilie, 189, și soția lui Catrina zugrăvoaia, 190.
* Gheorghiu Toma brașovean, 136.
* Gherasim căldărarul, 147.
Ghica Alexandru V-vod., 17, 91.
* Ghica Alex. Dim. V-vod., 45.
Ghica Gr. V-vod., 84, 88, 90, 91, 95, 101, 102, 104, * 146.
Ghica Grig. mare Vornic al obștirilor, 95, apoi Vodă, 169, 193.
Ghica Mihalache, 169.
Ghița Scarlat Vodă, 39, 88.

- Ghiculești, 169.
* Ghinea Vistierul, 188.
* Ghioca cupetuț, 34.
Giurgiu 7, 68, * 145, 148, 151.
Göbl Carol, institut grafic, 19.
Göbl frații, institut grafic, 199.
Goldner H., tipografie, 200.
Golescu Dinicu, 169, 191.
Govora 87,
* Grammont viconte, ginerele neguțătorului grec Ioan Scufa, 45.
Greci și Grecia, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 45, 105, 108.
* Grecianul Șerban mare lofă, 209.
* Grigorie Mitropolitul, 205.
* Grigorie Palamam sfântul 90.
* Groși moșie, 104.

H

- Haim Herș hahambașa al evreilor leșești, 129.
Hangerli Vodă Const. G., 57, 62, 115.
Hârlău biserică, 165, 192.
* Hasaan Cilibi neguțătorure din Vaslui, 105.
* Hasan Aga Sardinghiaști, 106.
Hauterive, 56.
Hekim-Oglu, 22.
Herbert, internunțiuil austriac, 27.
* Hiotu Dumitru străinul, staroștea de străini, 107.
* Hoigilă Constantin din Iași, 223.
Horezu mănăstire în jud. Valcea, 166, 192, * 143.
Hotin, 23.
Hrisoscolev Ianche Ban, Cai-macamul Craiovei, 40.

- Hrisoscolev Ruxandra, 131.
 * Hristache Ceașul, 37.
 * Hristea bulucbașa, 144.
 * Hristea cavaful din București, 235.
 * Hristea condoragiu, 70.
 * Hristea făclierul din Iași, 223.
 Hristea Medelnicer, 92.
 * Hristodulos Kefalos, 104.

I

- Ialomîța apă, 155.
 Ialomîța, județ, 50.
 * Iamandi zaraful cu feciorul său Ianache, 37.
 * Ianache, feciorul (sin) lui Ilie starostea de șalvaragii din București, 202.
 * Ianache croitorul din Târgoviște cu soția sa Mușa și cu copiii lor Cârstea, Marica și Zamfira, 211.
 * Ianache lumânărarul din București, 223.
 * Ianache șalvaragiul din București, 204.
 Iancu povarnagiu, 109.
 * Iane băcanul din Târgoviște 31.
 * Iane dohtorul, fratele Salomiei călugărița, 143.
 * Iane Grecul Popa neguțător, 105.
 * Iane neguțătorul, 37.
 * Iane zaraful, 37.
 * Ianina în Țara Turcească, 190.
 * Ianiu zugravu, 188, 190.
 Iași, 11, 26, 55, 84, 127, * 144, 157, 165, 166, 169, 171, * 188, * 189, * 190, 199, * 208.
 * Iehim săpunarul cu fecio-

- rul său Andrei, 223.
 * Ienache călădărarul, 147.
 * Ifrim din București, 205.
 Ilfov, 50, 88.
 * Ilie Gazda neguțătorul, 30.
 * Ilie Hagi cupetul din București, 203.
 * Ilie sin Ianache din București, 202.
 * Ilinca, a doua soție a lui Mușat săpunarul din București, cu fiii lor Lică, Alexandru și Smaragda, 223.
 Indii, 137.
 * Ioan eizmarul din București, 207.
 * Ioan Teodor V-vod, Mold., 190.
 * Ioanichie Episcopul Romanului, 190.
 * Ioanis Kiurtzibașa neguțător, 105.
 * Ioasaf zugravul dela Golia, 190.
 * Ion Botezațul din Râmnic, 208.
 * Ion croitorul domnesc cu feciorii lui Ianache, Gheorghe și Constandin, 212.
 * Ion sin Ianache din București, 203.
 * Ion preotul zugrav, 189.
 * Ion Sârbul din Iași cu soția sa Anghelușa, 208.
 * Ion Stan făclierul din Iași cu soția sa Sultana, 224.
 * Ionașco Hatmanul darabanul din Iași, 211.
 * Ionichie egumenul dela Aron Vodă, 188.
 Ioniță Craioveanu staroste, 125.
 * Ioniță ișlicarul cu soția sa Mariuța, sora unui alt Io-

- niță islicarul din București, 201.
- * Ioniță islicarul, ginerele Popii Radului din București, 202.
- * Ioniță Mihăescu lipțeanul din București, 30.
- * Ioniță șalvaragiul din București, 203.
- * Ioniță Slănină lipșcanul din Iași, 30.
- Ioniță vătaful, 78.
- * Ioniță zaraful vistieriei, 37.
- * Iordache Costandin, feciorul lui Manoli Varlam neguțătorul, 34.
- * Iordache, feciorul lui Manole neguțătorul din Botoșani, 34.
- * Iordache Slugerul, 126.
- * Iordache vel vistier, 106.
- * Iordache zaraful, 37.
- * Iorga zaraful și soția lui Catrina, 37.
- * Iorga Corbul neguțătorul din București, 210.
- * Iorga neguțătorul, 104.
- * Iosaf ieromonahul, 37.
- * Iosif Filippopolitul, 107.
- Iosif Râmnicului, cârmuitorul Mitropoliei, 143.
- Iosif Simon staroștea ovreilor, 114, 115, 116.
- Ipsilante Alex. Vodă, 35, 37, 39, 40, 56, * 84, 88, 90, 91, 92.
- Ipsilante Const. Alex. V-vod., 64, 68, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 95, 96, 98, 99, 100, 106, 115, 116, 117, 118, * 205.
- * Irimia, 147.
- * Irimie lipșcanul din Iași, 30.
- * Isar cupetul (neguțătorul)

cel bătrân din București, 104, 105.

- * Istratie croitorul din București, 212.
- Italia, italieni și statele italiene, 41, 139, 169, 193.
- * Ivanciu Hași pânzarul, 145.

J

Jijia, 101.

- * Jipa Căpitanul din București cu fiică sa Lucsandra văduva, 202.
- Jiul apă, 155.
- * Jugureni, moșie în jud. Ilfov, 34.
- * Juncul Grigore din Focșani cu feciorul său Bratul, 223.

K

- * Keșco Ion șlicarul din Iași, cu soția sa Zoita, 201.
- Kisselef General, 193.
- * Kogălniceanu Vasile biv vel Căpitan și soția sa Catrina, fata lui Ștefan băcalul din Iași, 31.
- König, consulul Prusiei, 35.
- * Kostache Manolachi biv vel Vornic, 190.
- * Kretzulescu Iordache vel Cămăraș, 189; — mare Spătar, 212.

L

- Lăbui bulgar, 127.
- Laszaroff Sergiu consulul Rusiei, 35.
- * Latinul Ioniță și soția sa Ecaterina, 206.
- Lazăr Polcovnicul maimarbașa, 79, 117.
- * Lazăr Protopopul din Bucu-

- rești cu fiică sa Safta, 203.
- * Leca uricarul din Brătila, 189.
- Ledoux de St. Croix, 102, 138.
- * Lehan Hagi armean cu feciorii lui Garabet și Ștefan, 106.
- Lenș Filip, 169, 191.
- * Leon Mitropolitul Moldovei, 147.
- Leuta, apă în jud. Prahova, 39, 88, 96.
- * Lică săpunarul, fratele lui Mușat săpunarul din București, cu soția sa Smaragda, 223.
- Lipsca, 9, 30, 147, 148, 217.
- * Luca, feciorul Alexandrei din Iași, 211.
- Lucca de la Recca, zis și Luccacheu, negustor levantin, 102.
- M**
- * Macarie monahul dela Mitropolie, 142.
- * Măcău Andrei cu feciorul său Lozinschi, 188.
- Macedonia și macedoneni, 104, 167, 193.
- * Magi Petru italianul, 130.
- * Manea băcalul din Galați, 32.
- * Manea zugravul, 188.
- * Mănești, sat pe Tazlău, 189.
- * Manole șelarul din Dobroșești, 209.
- * Manole stegarul din București, 223.
- * Manoli liptcanul din Iași, 30.
- * Manta zaraful, 37.
- Manu Manolache, 169, 191.
- * Manuc Păharnicul, 203.
- * Manul cavaful, ctitor și epitrop de biserică din București, 206.
- * Manul cupetuț, 34.
- * Manul Popa din Târgoviște, 37.
- Marchelius, consul austriac, 77.
- * Marco zăbunarul și fratele său Radul, 69.
- * Marcu Ioan brașoveanu, 136.
- Mărcuța mănăstire 92, 94, 127.
- Marea-neagră, 27.
- * Maria zăbunăreasa, 70.
- * Marin cavaful din București, 205.
- Marin iorgangiul, 71.
- * Marin zugravul cu femecea lui Caplea, 189.
- Marsilia, 158.
- Martinovici Ioan băcan, 137.
- Marvan atelier grafic, 197, 199.
- * Mateiu Postelnicul, 104.
- * Matochi Gheorghe cojocarul dela Ocenele-mari și feciorul lui Iane, 106.
- Mavrocordat Alexandra, 47, 114.
- Mavrocordat Constantin, 22, 23.
- Mavrogheni Nicolae V-vod., 49, * 84, * 90, 115.
- * Mehmet Cilibi neguțător turc din Bârlad, 105.
- * Meletie preot în București, 210.
- * Micești moșie, 146.
- * Mierești, 142.
- * Mihai băcanul, ginerele lui Mușat săpunarul din București, 223.
- * Mihai cupetuț, 34.
- * Mihai, feciorul lui Gherasim căldărarul, 147.

- * Mihai Pitarul din București, 203.
- * Mihai Polcovnicul din București, 210.
- * Mihai zugravul din Iași, 188.
- * Mihale argintarul cu soția sa Ecaterina, 144.
- * Mihnea băcanul din București, 31.
- * Mihul cupetul Kefală, 104.
- * Mihul staroste, 146.
- * Milea neguțătorul arbănaș din Câmpulung, 104.
- Miloradovici General, 120.
- * Mina argintarul, 143.
- * Misail cizmarul, 208.
- * Misaiu, 147.
- * Mitrea Vornicul din Iași și soția lui Anița Vorniceasa, 105.
- * Mogâlde Andrei Vornic de Poartă cu fiică sa Ilinca, 201.
- * Moise marele Căpitan de lefecii, 208.
- Moise stielarul staroste, 125.
- Moruz Alex. Vodă * 49, 51, 52, 56, 68, 70, 72, 83, * 85, * 88, 89, * 91, 92, * 110.
- * Mușat, 142.
- * Mușat Dan brașovean, 136.
- * Mușat săpunarul din București, 223.
- Mușcel județ, 174.
- Mustacov Nichifor Hagi Ioan, 130.
- Mustafa Sultanul, 101.

N

- * Năstase, feciorul lui Gheorghe lipscanul, 30.
- * Neagoe săpunarul din București cu fiii sei Pavel, Ca-

- talina și Marica, 222.
- * Neagoe săpunarul din Târgoviște, 211.
- Neagoe Vodă, 166.
- Neamțu județ, 87, 183.
- Neamțu și Szeu mănăstiri, 197, 198, 199.
- * Necula zăbunaru, 69.
- * Neculachi Avram lipscanul Iași, 30.
- * Neculai sin Hagi Ilie din București, 203.
- * Neculai zugravul cel bătrân din Iași și soția lui Alexandra, 189.
- * Nedelco Clucerul din București, 34.
- * Nedelco cupetul al Frecii din Târgoviște și soția lui Calea, 34.
- * Nedelcu cavaful, 205.
- * Negoită cizmarul, 208.
- * Negoită Portarul din Găești cu fiică sa Chița, 212.
- * Negre Părcălabul, 212.
- Nemți, vezi Germani.
- Nifon Mitropolitul, imprimerie, 209.
- * Nijna, 45.
- Nistru, 156.
- * Nițu cupetul din București, 203.
- * Nițul fost staroste de cizmari din Iași, cu feciorul său Costache Niță, 208.
- * Nica liptcanul din București, 30.
- * Nica Seimeanul și femeea lui Maria, 189.
- * Nichita tabacul boșneag din București, 207.
- * Nicola Manthul neguțător, 106.

- * Nicola suditul din București, 202.
 - * Nicola zugravul, 188.
 - * Nicolae argintarul și soția lui Catinca, 143.
 - * Nicolae băcalul, 31.
 - * Nicolae cavaful din București, soțul Mariei, 206.
 - * Nicolae ceprăzarul, 143.
 - * Nicolae işlicarul din București, ginerele Lucsandrei văduva, 202.
 - * Nicolae Lazaru, 143.
 - * Nicolae Popa, 212.
 - * Nicolae Popa din Vlădești, 208.
 - * Nicolae șalvaragiul, ce-i zicea și călugărul, cu soția sa Trandafira, 203.
 - * Nicolae săpunarul din Iași, 223.
 - * Nicolae zugravul, părintele dela biserica Udricanii, cu soția lui Ecaterina, 199.
 - * Nicolai zugravul, 188.
 - * Nicolau Ioan din București, soțul Anastasiei Scufa, 45.
 - Nicoli Costea maimarbașă, 124, 125.
 - Nicoli Lazăr vameșul, 40, 88.
 - Nicopol, 68.
 - * Novac Sârbul Postelnic și cupet, 194.
- O**
- Odesa, 124.
 - Ogranul Ioan, român ardelean, 77.
 - Ohm Fred., tipografie, 199.
 - Otlul apă, 155, 174.
 - * Onești moșie, 189.
 - * Oprea Popa, duhovnicul de la biserica Caimata din București, 203.

- * Oprea șelarul din București cu soția sa Marghioala, 210.
- * Orășanu Geani, 224.
- Orghidan Ioan băcan, 137.
- * Orjea, moșie în jud. Dâmbovița, 34.

P

- * Păduroaia-Kretzulescu, 143.
- * Panait işlicarul cu soția sa Anița, fiica Ioanei din București, 201.
- * Panait liptcanul, 30.
- * Panait lumânărarul din București cu ginere său Iane, 223.
- * Panait șelarul din București, 209.
- * Pancu Ioan Manu brașoveanul, 136.
- * Pancu Ioan liptcanul din București, 30.
- * Pantelimon băcanul din Rușii de Vede, 31.
- Paraschiv maimarbașă, 117.
- * Paraschiva cavaful din București, 205.
- * Paraschiva croitorul din București, 210.
- * Paraschiva croitorul din Iași, 212.
- * Parichi Ștefan Clucerul, 37.
- Partheni I, litograf, 198.
- * Părvul dascălul zugravul Mutul și soția lui Tudora, 189.
- * Pascal, 147.
- * Pashale Dârstoreanul cojocarul din București cu soția sa Safta, 203.
- * Pătru cupetul, 34.
- * Pătru Slugerul din Ciorogârla, 105.
- * Păun cavaful, 206.

- * Păun cavaful, soțul Mariu-
ței, fiica lui Dumitrache șe-
larul din București, cu fata
lor Smaranda, 210.
 - * Pavel cavaful din Bucu-
rești, 205.
 - * Pavel ișlicarul cu soția sa
Stanca, 291.
 - * Pavli Andrei, neguțătorul,
116.
 - * Pavli Dumitru, 106.
 - Pernath I., 198.
 - Pertuisier, 29.
 - * Petrea armeanul cu fecio-
rului său Cârstea, 106.
 - * Petre ceprăzarul, 143.
 - * Petre ceprăzarul și soția
lui Neacșa, 142.
 - * Petre sin Ianache din Bu-
curești, 203.
 - Peysonel, 29, 102.
 - Pilner Frideric, 137.
 - * Piscul Cumpătului, casă de
stână în jud. Prahova, 31.
 - Pitești, 50.
 - * Plastară Dimitrie, neguță-
tor din Iași și soția lui Ma-
ria, 34.
 - Proești, 125, 171.
 - Pociovaliștea, apă în jud. Il-
fov, 91.
 - * Podeanu Stavarache din
Iași, 223.
 - Poenari moșie, 104.
 - * Poiana, jud. Ialomița, 208.
 - Polonia și Polonezi, 9, 15, 18,
29, 101, 102, 108, 220.
 - Polzoc Ioan Popa fabricant
în București, 99.
 - * Popăuții sat în tinutul Bo-
toșanilor, 34.
 - Portugalia, 158.
 - Praga, 9.
 - Prahova, județ, 50, 174, 183.
 - Prahova apă, 155.
 - * Preda ișlicarul din Craiova
cu soția sa Zoia, 202.
 - Predeal, 119.
 - * Prisiceanul Gheorghe za-
raf, 37.
 - * Prisceni moșie în jud.
Vlașca, 37.
 - * Proca jupănul, 223.
 - * Proca ce au fost staroste
din Târgoviște, 211.
 - Prozorovski, 123.
 - Prusia și Prusieni, 26, 35, 41.
 - Prut, 23, 102.
 - Putna mănăstire, 165.
- R**
- Racordon, 29.
 - Racoviță Constantin Vodă, 23.
 - Racoviță Dumitrașcu biv vel
Vistier, 39, 88, 90.
 - * Racoviță Mihai Vodă, 105,
189.
 - * Răducan bogasierul, gine-
rele lui Lică săpunarul, 223.
 - * Răducan zaraful și soția sa
Bălașa, 37.
 - Radu maestru în fabrică, 93.
 - * Radul băcanul din Bucu-
rești, 31.
 - * Radul dascălul, 146.
 - * Radu sin Ianache din Bu-
curești, 202.
 - * Radu Leon Vvod., 104.
 - * Radu Șerban Vvod, 142.
 - Radul Vodă, 165.
 - * Radul Vvod., feciorul lui
Mihnea Vvod., 142.
 - * Radul zăbunaru din Bucu-
rești, 69.
 - * Rafail argintarul și soția
sa Maria, 143.
 - Raicevici, consul al Austriei,
27, 29, 35, 47, 104.
 - * Ramandi Alexandru Vor-

- nic, 188.
- Râmnic, 87, 92, 197, 198, 199.
- Rietz Gustav, 137.
- * Ristea lumânărarul din București, 224.
- * Roman băcanul din București și fiul său Lazăr, 31.
- Romanov Iosif, imprimărie, 200.
- * Roset Manoil Vvod, Rom., 223.
- Rosetti C. A., 198, 199.
- Roznoveanu (Rosetti), 169.
- Rucăr, sat, 93.
- * Rugășești, moșie, 34.
- * Rușciuc, 145.
- Rusia și Ruși, 9, 12, 14, 24, 29, 30, 33, 36, 41, 56, 85, 102, 107, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 128, 137, 144, 147, 149, 150, 158, 191, 204.
- S**
- Saac, județ, 50.
- Sachelario Baron, consul, 35.
- * Salomia călugărița din București, 143.
- Salonic, 107.
- * Sanda, soția lui Ianache sin Ilie din București, 202.
- * Sandul cizmarul, 208.
- * Sandul Logofătul din București, 207.
- * Sandul meșterul ceprăzarul și soția sa Anuța, 142.
- * Sandul săpunărul din București, 223.
- * Sandulache bacăul din Iași, 32.
- Sârbi și Sărbia, 27, 105, 126.
- * Sărulești, moșie în jud. Ilfov, 143.
- * Sava căldărarul, 146.
- * Sava căldărarul și soția lui Sofica, 146.
- * Scăeni, 142.
- Schlessinger, 137.
- * Scufa Ioan negustor, fiul lui Gheorghe Scufa și fratele Anastasiei, 45.
- * Șerban lumânărarul din București cu soția sa Catrina, 223.
- * Șerbănești, moșie în jud. Dâmbovița, 104.
- * Sfetcu argintărul, 144.
- Siberia, 149.
- Sibiu, 87.
- * Siimeanul Eftemie șalvargiul din București, cu fiul său Vasile Siimeanul, tatăl Niței, 203.
- Silistra, 68.
- * Sima cizmarul cu soția sa Dumitra, 208.
- Șima, fabrică de var dela, — 174.
- * Sima zarăful, 37.
- Sinaia, 174, 184, 192.
- Siret, 155.
- Șiștov, tractatul dela —, 40, 49, 53, 127.
- Slătineanu Radu Clucer, 90.
- * Smaranda Căpităneasa, 210.
- Snagov, 87, 197, 198, 199.
- Socec atelier grafic, 197, 199.
- * Șoldana moșie în țin, Hârăului, 34.
- Sostino, 103, 104.
- Spania, 158.
- * Spiridon Căminărul, 110.
- * Stama neguțătorul din Brăila și soția lui Manola, 34.
- * Stamate Hristea băcanul din Craiova, 32.
- * Stămăti Ioniță, fost mare Căpitan de dărăbani, 208.

- * Stan ciaprazarul, 142.
- * Stan croitorul din București, 210.
- * Stan găitanarul din București cu soția sa Maria, fiica Anastasiei, 201.
- * Stan Purcăreanu, fiul lui Neagoe, 146.
- * Stan răchierul cu soția sa Ecaterina, 144.
- * Stanciul bogasierul din București, 209.
- * Stanciul croitorul, soțul Chiții, 212.
- * Stanciul Logofătul, 146.
- * Stănilav croitorul din București cu soția sa Chera, 210.
- Stănuță sin Tudorache Țari-grădeanu, fabricant, 92, 94, 127, 128, 131.
- * Stavarache, 144.
- * Stăvropoleos mănăstire, 142.
- * Ștefan băcalul din Iași cu unchiul sei Goian și Tacu, 31.
- * Ștefan croitorul din Iași cu soția sa Luchiana, 211.
- Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, 9, 165.
- Ștefan Neamțu sticlarul, 130.
- * Ștefan Tona căpetul, 31.
- * Ștefan șalvaragiul din București cu fiul său Alecu, 203.
- * Ștefan zaraful, 37.
- * Ștefan zugravul și soția lui Anița, 188.
- Știrbei Vodă Barbu, 218.
- * Stoiăni Hagii Clucerul din Cepturi, jud. Saac, 142.
- Stoian și Stan iorgangibașa, 71.
- * Stoica cizmarul din București, 208.
- * Stoica șelarul, 142.
- * Stoica șelarul din București, 209.
- * Strâmbeanu Radul Păhar-nic, 37.
- * Stroie lemnarul, 142.
- * Stroie marchitanul, 145.
- Sturza Mihalache Vodă, 169.
- Suceava, 165.
- Sulzer, 29.
- Șusteru Ioan brașovean, 97.
- Suțul Mihai V-vod., 48, 49, 50, 52, 64, 72, 109, * 110, 114, 116, 132.
- Suțul Alex, V-vod., 73, 74, 94.
- Svedezi, 157.

T

- * Tăbăcarii moșie, 190.
- Târgoviște, 166, 174, 222.
- Țarigrad, 95, 107.
- * Târnova, 205.
- Tătaria, 9.
- * Tatomirești de jos, moșie, 105.
- * Teodorache Logofătul din București, 203.
- * Teodosie lipscanul din București, 30.
- * Teodosie Popa zugravul, 188.
- * Teofil zugravul, monahul din Putna, fiul Dimii zugravul, și nepot al lui Mihai zugravul și al lui Gheorghe zugravul, 190.
- * Thoma Ghiorghis neguțator din Buzău, 105.
- Thornton, 29, 33.
- Țigara Panait, 81.
- * Titireaci deal, 106.
- * Toader, feciorul lui Gherasim căldărarul, 147.
- * Toader Ilea de Mierești, 142.
- Tobolse, 149.

- * Toma argintarul din București cu fiii sei Gheorghe, Daniil și Anița, 144.
 - * Toma Logofătul, 37.
 - * Toma mîrgelarul, 143.
 - Transilvania, 9, 135, 137.
 - Trapezunda, 20, 21, 22.
 - Triest, 137.
 - * Trifan zugravul din București, 189.
 - * Tudor Căpitanul din București, cu soția sa Ilinca și cu fiii lor Trandafira, Mareș, Nicolae și Catrina, 203.
 - * Tudor croitorul din București, 210.
 - * Tudor săpunarul din Craiova, 223.
 - * Tudorașcu Căpitan zăbunarul, 70.
 - * Tudori băcanul din Iași și feciorul lui Neculai, 31.
 - * Tudori Greul neguțator din ținutul Tecuciului, 106.
 - Turbați, m-re în jud. Ilfov, 39, 88.
 - * Turcești, moșie în ținutul Vasluiului, 146, 147.
 - Turcia și Turci, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 24, 26, 27, 29, 33, 36, 41, 42, 46, 51, 52, 56, 73, 74, 76, 77, 101, 102, 195, 107, 116, 119, 121, 123, 124, 128, 130, 131, 137, * 144, * 147, 150, 156, 158, 163, 168, 170, * 205.
- U**
- * Ujváros, oraș în Ungaria, 146.
 - Ulrich, tipografie, 199.
 - Ungaria și Unguri, 29.
- V**
- Văcărescu Bărbuceanu, 169.
 - * Văcărescu Ivan Pitar, 34.
 - * Vălcul căldărariul din București cu feciorii sei Albul căldărarul și Vălcul, 146.
 - Valea Largă, 175.
 - * Valea Orliții, vie în—, 205.
 - * Valea Ștefăneștilor lângă Pitesti, 210.
 - * Valea Teancului în jud. Buzău, 171.
 - Văleni pădure, 91.
 - * Vasile abagiul cu feciorii sei Gheorghe și Constandin, 70.
 - * Vasile căldărarul cu soția sa Ioana și cu fetele lor Catrina și Reghina, 147.
 - * Vasile ce au fost Ceauș de neguțatori din Iași cu soția sa Catrina, 212.
 - * Vasile croitorul din Iași, 212.
 - * Vasile Hagi staroste, 105.
 - * Vasile Hagi Zamfir, 144.
 - * Vasile ișlicarul, 143.
 - * Vasile, feciorul Paraschivei din Iași, 224.
 - * Vasile Renea Brașoveanul din București și familia lui, 31.
 - * Vărăștii, moșie a m-rii Viforăței, 104.
 - Varlaam Vistierul, 120.
 - Venetia, 9, 10, 217.
 - Venețieni negustori, 10.
 - Venrich G., 198.
 - * Verzea, deal la Sutași în jud. Vâlcea, 202.
 - Vidin, 22.
 - Viena, 9, 53, 147, 197, 198, 216, 222.
 - Vilară Alecache 169.
 - * Vilara Ianache biv vel Paharnic. 84.
 - * Vișanul, deal pe moșla

m-rei Cetățuia în Iași, 208.

* Vitigeni, sat lângă târgul Hârlău, 130.

* Vlădeni deal, 208.

* Vlădenii, sat în țin. Hârlăului 34.

Vladimirescu Tudor, 104.

Vlașca, 50.

Z

Zagrofos sin Constantin, 131.

* Zaharia ceprăgiarul și feciorul său Apostol din Iași, 142.

* Zota lipscanul din București, 30.

W

Waldbaum, tipografie, 199.

Wilkinson, 29, 33, 35, 102.

Winterhalder, tipografie, 199.

Wonenbreg G., 198.

De îndreptat.

A se citi :

- la pag. 11 *Rusia* în loc de Rusit.
" " 40 *Craiovei* în loc de Criaovei.
" " 46 *aceste* în loc de Aecste.
" " 47 *alte avantagii* în loc de ale avantagôî.
" " 59 *boerinași* în loc de bocrinași.
" " 69 *împăcă* în loc de împăcat.
" " 70 *1800* în loc de 1880.
" " 91 *Porții* în loc de Peertii.
" " 115 *hahami după* în loc de haha midupă.
" " 122 *a sudiților* în loc de as udiților.
" " 124 *cătră* în loc de cùtră.
" " 127 *Șistov* în loc de sistov.
" " 167 *Le înconjură* în loc de La înoonjură.
" " 171 *incendii* în loc de incendidi.
" " 188 în notă *Manea* în loc de Manca.
" " „ „ *apoi* în loc de poi.
" " 191 *XXII* în loc de XXI.
" " 199 *Copainig* în loc de Copainig.
" " 201 *XXIII* în loc de XXII.
" " 203 în notă *care* în loc de cre.
" " 205 „ *1784* în loc de 1874.
" " 206 „ *mahal.* în loc de maiial.
" " 219 *aproape în mod permanent* în loc de : proape în mod permnent.
" " „ *XXIV* în loc de XXIII.
" " 222 *XXV* în loc de XXIV.
" " 224 *Englitera* în loc de Englltera.
" " „ *XXVI* în loc de XXV.

Pagina 123 s'a așezat din greșală între paginile 121 și 122 când s'a tras la mașină coala 8.

Nota 1 dela pagina 144 s'a așezat asemenea din greșală la pagina 145.

CUPRINSUL.

	Pag.
Scrisoare de introducere, de <i>Prof. N. Iorga</i> .	5
I. Comerțul român în trecutul depărtat	7
II. Comerțul român din timpul domniei fanariote	10
III și IV. Comerțul de vite și de grâne cu Turcia.	13
V. Negustorii hagii	20
VI. Comercianții cumpărători de vite	23
VII. Comerțul român după redeschiderea navigației pe Dunăre	26
VIII. Stabilirea regimului consular în Principate.	34
IX. Introducerea regimului consular în Principate și efectele sale pentru comerțul român	40
X. Punerea în aplicare a tratatului din Șiștov (1791) și consecințele sale pentru comerțul român	52
XI și XII. Triumful suditorilor străini	66
XIII. Industriile și fabricile introduse în Principatele Române	86
XIV. Comercianții evrei	105
XV. Comerțul român din timpul războiului ruso-turc, 1806—1812	116
XVI. Negustorii pământeni suditi străini.	129
XVII. Câteva cuvinte privitoare la isnafurile românești și mai ales despre negustorii exportatori.	140
XVIII. Isnafurile de negustori exportatori	17
XIX. <i>Isnafurile</i> . Arhitecți, constructori și antreprenori.	159
XX. Pietrarii, zidarii, cărămidarii, dulgherii și tâmplarii	170
XXI. Încă câteva isnafuri necesare construcțiilor de clădiri	181
XXII. Isnafurile profesiunilor artistice	191
XXIII. Isnafurile meseriașilor și a meșteșugarilor	201
XXIV. Industria casnică	219
XXV. Isnafurile industriei alimentare și consumațiunei.	222
XXVI. Funcționarii comerciali	224
<i>Anexe</i> . Câteva documente privitoare la industrie și negustori	229
Note explicative la planșe	243
Indice alfabetic de nume proprii și localități	246
De îndreptat	267
Cuprinsul	269

VERIFICAT
1967

